

Dokumenty

Urzędu Nauczycielskiego Kościoła

195. KONGREGACJA DO SPRAW DUCHOWIEŃSTWA, **Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutiones sacerdotales**, Poznań: „Pallottinum” 2017, 181 [1] s., ISBN 978-83-7014-820-1.

Jest to dokument, który reguluje sprawy związane z formacją przyszłych kapłanów. Ostatnie *Ratio fundamentalis* ukazało się w 1970 r., a w 1985 r. dokonano jego aktualizacji celem dostosowania norm w nim zawartych do wydanego w 1983 r. Kodeksu Prawa Kanonicznego. Szybko dokonujące się zmiany otaczającego nas świata sprawiają, że zmienia się obraz i wizja kapłana, zmieniają się potrzeby duchowe Ludu Bożego oraz kontekst głoszenia Dobrej Nowiny. To wszystko sprawia, że konieczne jest także nowe spojrzenie na formację kapłańską, zarówno początkową (seminaryjną), jak i permanentną. „W obecnym *Ratio fundamentalis* są przedstawione różnego rodzaju wytyczne – teologiczne, duchowe, pedagogiczne, kanoniczne – oraz normy w ścisłym tego słowa znaczeniu” (s. 13), które mają być jasnym wskazaniem, jak winna być organizowana formacja kapłańska we współczesnym świecie.

196. KONGREGACJA DO SPRAW INSTYTUTÓW ŻYCIA

KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO, **Głóście. Do osób konsekrowanych, świadków Ewangelii wśród narodów**, tłum. Joanna Dyga, Warszawa: Wydaw. Sióstr Loretanek 2017, 145 [3] s., bibliogr., ISBN 978-83-7257-845-7.

Dokument ten stanowi echo obchodów Roku Życia Konsekrowanego i jest kontynuacją rozważań podjętych w listach: *Radujcie się, Rozpoznawajcie, Kontemplujcie*. Treść dokumentu stanowi przyczynek do spojrzenia na życie konsekrowane z perspektywy wyzwania współczesności. Aktualne bowiem i dziś pozostaje przesłanie soborowego dekretu *Perfecta caritatis*, który zachęca, by osoby życia zakonnego szerzyły „w całym świecie Dobrą Nowinę, aby ich świadectwo mogło dotrzeć do wszystkich, a Ojciec Niebieski został uwielbiony” (s. 9). Refleksja podjęta w niniejszym dokumencie ma pomóc osobom zakonnym w realizowaniu swojego zadania we współczesnym świecie.

197. PAPIESKA RADA ds. DUSZPASTERSTWA SŁUŻBY ZROWIA, **Nowa karta pracowników służby zdrowia**, tłum. Hanna Bzikot, wprowadz. Stefan Regmunt, Ka-

towice: Księg. św. Jacka 2017, 159 s., indeks, ISBN 978-83-8099-024-1.

Tyt. oryg.: Pontificio Consiglio per gli Operatori sanitari (per la Pastorale della salute). Nuova Carta degli Operatori Sanitari.

W 1994 r. opublikowano pierwsze wydanie *Karty pracowników służby zdrowia*, która „stanowiła cenne narzędzie dla formacji początkowej, ale także formacji stałej różnych specjalistów działających w świecie służby zdrowia” (s. 10). W obecnym dokumencie

przeprowadzono rewizję i aktualizację, dzięki czemu tematy poprzednio poruszane zostały na nowo opracowane oraz przedstawione językiem bardziej przystępnym dla współczesnego człowieka. *Nowa karta* uwzględniła nie tylko rozwój nauk medycznych, lecz także coraz częściej pojawiające się kwestie medyczno-prawne, które wywierają istotny wpływ na wykonywanie zawodów medycznych.

Opracowania ogólne

198. **Communitas Ecclesiae. Księga jubileuszowa z okazji 25-lecia diecezji legnickiej**, red. Stanisław Araszczuk, Wrocław: Diecezja Legnicka 2017, 431 [1] s., il. kolor., ISBN 978-83-7454-399-6.

Treść: KIERNIKOWSKI Zbigniew bp, Słowo Biskupa Legnickiego do Księgi Jubileuszowej *Communitas Ecclesiae* z okazji 25-lecia diecezji legnickiej, s. 9–10; CICHY Stefan bp, Słowo Emerytowanego Biskupa Legnickiego do Księgi Jubileuszowej z okazji 25-lecia diecezji legnickiej, s. 11–12; REGMUNT Stefan bp, Rocznice, o których należy pamiętać, s. 13–15; KUSIK Stanisław, Dziedzictwo diecezji legnickiej, s. 19–43; SZUPIEŃKO Stanisław, Sztuka kościelna – dziedzictwo artystyczne diecezji legnickiej (od średniowie-

cza do połowy XVIII w.), s. 47–66; ARASZCZUK Stanisław, Ustanowienie diecezji legnickiej i jej działalność, s. 71–94; DĘBSKI Piotr, Opieka nad instrumentami organowymi w kościołach diecezji legnickiej w latach 2000–2016; s. 95–116; JAROSIEWICZ Andrzej, Biskup dr Tadeusz Rybak. Pierwszy biskup legnicki, s. 119–126; JAROSIEWICZ Andrzej, Biskup dr Stefan Cichy. Biskup legnicki, s. 127–132; JAROSIEWICZ Andrzej, Biskup prof. dr hab. Zbigniew Kiernikowski. Biskup legnicki, s. 133–138; JAROSIEWICZ Andrzej, Biskup dr Adam Dyczkowski. Pierwszy biskup pomocniczy legnicki (1992–1993). Biskup zielonogórsko-gorzowski (1993–2017), s. 139–142; JAROSIEWICZ Andrzej, Biskup dr Stefan Regmunt. Biskup pomocniczy legnicki (1994–2007). Bi-

- skup zielonogórsko-gorzowski (2007–2015), s. 143–146; JAROSIEWICZ Andrzej, Biskup dr Marek Mendyk. Biskup pomocniczy legnicki (2009), s. 147–150; WOLAŃSKI Bogusław, Organizacja Legnickiej Kurii Biskupiej i innych struktur diecezjalnych, s. 153–161; KLUWAK Marek, Kapituły w diecezji legnickiej, s. 163–176; ROPIAK Grzegorz, Sąd duchowny diecezji legnickiej, s. 177–180; WOLAŃSKI Bogusław, Rozwój sieci parafialnej i dekanalnej, s. 181–187; RZODKIEWICZ Leopold, Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Legnickiej, s. 191–198; LASEK Adam, STASIAK Sławomir, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, s. 199–202; DĘBSKI Piotr, Diecezjalny Instytut Muzyki Kościelnej w Legnicy, s. 203–214; WARMUZ Dominika, Diecezjalne Studium Życia Rodzinnego Diecezji Legnickiej, s. 215–218; MAJEWSKI Mariusz, Formacja i posługa stałych lektorów oraz akolitów w diecezji legnickiej, s. 219–221; DROŻDŹ Bogdan, Diecezjalne Centrum Edukacyjne w Legnicy, s. 223–225; ZIOMBRA Andrzej, Uniwersytet Trzeciego Wieku Diecezji Legnickiej w latach 2008–2016, s. 227–230; KORGUL Marek, Diecezjalne Kolegium Teologiczne w diecezji legnickiej, s. 231–244; KORKUL Marek, Uniwersytety Ludowe w diecezji legnickiej, s. 245–250; DROŻDŹ Bogusław, Duszpasterstwo specjalne i specjalistyczne w diecezji legnickiej, s. 253–256; WOLAŃSKI Bogusław, Programy duszpasterskie diecezji legnickiej, s. 257–260; REPA Stanisława, Pielgrzymka Jana Pawła II do Legnicy i jej znaczenie duszpasterskie, s. 261–272; DROŻDŹ Bogusław, I Synod Diecezji Legnickiej narzędziem nowej ewangelizacji, s. 273–278; NOWOSIELSKI Piotr, Sanktuaria i pielgrzymki w diecezji legnickiej, s. 279–286; WILK Janusz, Peregrynacje w diecezji legnickiej, s. 287–298; KRAUZE Tomasz, DURKALEC Przemysław, Formacja liturgiczno-pastoralna w diecezji legnickiej, s. 299–302; KOWALCZYK Jarosław, Organizacja katechizacji i formacja katechetów, s. 303–313; WŁODARCZYK Czesław, BISZKO Tomasz, 25 lat Caritas Diecezji Legnickiej, w służbie miłości bliźniego, s. 317–339; ŚWIĘCICKI Jarosław, Zrzeszenia katolików świeckich w diecezji legnickiej, s. 341–348; ZAWADKA Piotr, Instytuty życia konsekrowanego w diecezji legnickiej, s. 351–360; DROŻDŹ Bogusław, Biblioteka WSD im. Jana Pawła II, s. 363–386; DROŻDŹ Bogusław, Organizacja kongresów, sympozjów i wykładów, s. 387–401; DROŻDŹ Bogusław, Wydawnictwa diecezjalne, s. 403–414; OBERTANIEC Stanisław, Katolickie Radio Plus, s. 415–428.
199. **Credo Domine. Adiuvā incredulitatē meam. Księga jubileuszowa dedykowana Ojcu Profesorowi Jackowi Salijowi OP**, red.

Jarosław Kupczak, Cezary Smuniewski, Poznań: „W drodze” 2017, 580 s., ISBN 978-83-7906-168-6.

Treść: **Listy gratulacyjne:** GAŁDECKI Stanisław abp, s. 5–6; DUKA Dominik OP kard., s. 7–8; NYCZ Kazimierz kard., s. 9–10; KOZACKI Paweł, s. 11; GIERTYCH Wojciech OP, s. 12; KUPCZAK Jarosław OP, SUNIEWSKI Cezary, Słowo od redaktorów, s. 13–15; FENRYCH Zofia, Nadzwyczaj skromny łobuz... Ojciec Jacek Salij OP, s. 17–44; Spis ważniejszych publikacji o. prof. dr. hab. Jacka Salija OP, s. 45–81; BABIŃSKI Jarosław, Ekologiczna interpretacja kreologii, s. 83–98; BACHANEK Grzegorz, Piesza pielgrzymka jako miejsce spotkania z Bogiem w twórczości Władysława Reymonta, s. 99–113; BARTNIK Czesław S., Istnienie osobowe, s. 115–122; BOKWA Ignacy, Teologiczne aspekty zjawiska migracji ludności, s. 123–135; DĄBROWSKI Wiesław, Rm 4,7-8 = Sal 32 (31), 1-2 – l'interpretazione di san Tommaso d'Aquino, s. 137–151; FRONIEWSKI Jacek, Życie ofiarą Chrystusa źródłem tożsamości i owocności posługi kapłana w świecie współczesnym. Inspiracje teologiczne w kontekście wyzwań dla polskiego księdza na początku XXI wieku, s. 153–167; GÓŹDŹ Krzysztof, Chrystus jako słowo Ojca wobec uniwersum, s. 169–181; JAGODZIŃSKI Marek, Maryjny horyzont komunii Boga z ludźmi, s. 183–196; JAŚKIEWICZ Sylwester, Zachwyty Chry-

stusem, płynący z rozmów ojca Jacka Salija ze św. Augustynem, s. 197–213; KARWACKI Roman, *Ecclesia – communio in Spiritu Sancto*, s. 215–233; KOCHAŃCZYK-BONIŃSKA Karolina, Rozróżnienie na kobietę i mężczyznę a powrót do stanu pierwotnego według Grzegorza z Nyssy i Maksyma Wyznawcy, s. 235–245; KRÓLIKOWSKI Janusz, Maryja idealną słuchaczką Słowa Bożego według św. Tomasza z Akwinu, s. 247–261; LISZKA Piotr CMF, Wyrażenie wiary chrześcijańskiej przez Kościół za pomocą formuł dogmatycznych, s. 263–279; NAPIÓRKOWSKI Andrzej OSPPE, Ku nowej teologii, s. 281–297; NEUMANN Jacek, W poszukiwaniu wolności i prawdy, s. 299–315; NOWAK Jacek SAC, Aktualność Świętego Jacka w XXI wieku, s. 317–333; PARZYCH-BLAKIEWICZ Katarzyna, Teologia na Warmii po 1945 roku. Wstęp do badań źródeł warmińskich, s. 335–349; PARZYSZEK Czesław SAC, Wpływ odnowy soborowej na życie konsekrowane w Polsce, s. 351–366; PRZYSZYCHOWSKA Marta, Grzegorz z Nyssy: apokatastaza i wieczne potępienie, s. 367–382; PYC Marek, Pełnia zbawienia w Chrystusie w ujęciu Hansa Ursa von Balthasara. Refleksja skoncentrowana wokół odpowiedzi na pytanie, czy wszyscy będą zbawieni, s. 383–399; RABIEJ Stanisław, Eklezjologia konfesyjna wobec współczesnych wyzwań ekumenicznych – perspektywa rzym-

skokatolicka, s. 401–417; RYCHLIKI Czesław, Wartości akademickie studiów kościelnych w procesie humanizacji osoby, s. 419–437; STANKIEWICZ Edward, Kościół w służbie Bożego miłosierdzia, s. 439–453; SKIERKOWSKI Marek, Jezus w pismach Żydów sefardyjskich okresu średniowiecza, s. 455–475; SMENTEK Izabella, Chrztost – znanie wieczności, s. 477–494; SMUNIEWSKI Cezary, Chryścianie o wojnie. Refleksje inspirowane poszukiwaniami i „odpowiedziami” Ojca Profesora Jacka Salija OP, s. 495–509; STĘPIEŃ Tomasz, Problem zewnętrznego i wewnętrznego działania Boga w sporze Grzegorza z Nyssy z Eunomiuszem, s. 511–526; SURÓWKA Wojciech OP, Polska ojca Jacka, s. 527–541; SZYMIK Jerzy, „Nic nie przedkładać nad Chrystusa”. Teocentryzm jako chrystocentryzm w nauczaniu Josepha Ratzingera/Benedykta XVI, s. 543–562; O autorach, s. 563–571.

200. FRANCISZEK papież, **Otwieranie drzwi. Rozmowy o Kościele i świcie**, rozm. Dominique Wolton, tłum. Marek Chojnacki, Kraków: Wydaw. WAM 2018, 425 [6] s., bibliogr., ISBN 978-83-277-1545-6.

Ten wywiad z papieżem Franciszkiem, przeprowadzony przez francuskiego intelektualistę, dyrektora badań naukowych CNRS, francuskiego odpowiednika PAN, jest pokłosiem dwunastu spotkań autora z Papieżem, które

odbyły się regularnie od lutego 2016 do lutego 2017 r. W rozmowach z Franciszkiem autor podejmuje tematy polityczne, kulturowe i religijne. W każdym z ośmiu rozdziałów rozmowy uzupełnione zostały fragmentami szesnastu ważnych mów papieża Franciszka, wygłoszonych po jego wyborze. Franciszek odważnie opowiada o życiowych doświadczeniach, które go ukształtowały. Ponadto szeroko kresli wizję naprawy świata i Kościoła.

201. „**Podnieście głos i śpiewajcie...**” (Syr 39,14). **Księga Pamiętkowa dedykowana ks. dr. hab. Bogdanowi Wiktorowi Matysiakowi, profesorowi UWM, w 35-lecie święceń kapłańskich i 65-lecie urodzin**, red. Marek Karczewski, Sylwia Mikołajczyk, Janusz Ruciński, Olsztyn: Wydział Teologii UWM 2017, 231 [1] s., bibliogr., ISBN 978-83-64129-49-0.

Treść: **Listy gratulacyjne**: GÓRZYŃSKI Józef abp, s. 11; ZIEMBA Wojciech abp, s. 13; GÓRECKI Ryszard, s. 15; ŻMUDZIŃSKI Marek, s. 17; **Biogram Jubilata**: Ksiądz dr hab. Bogdan Wiktor Matysiak, profesor Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, s. 21–24; **Dorobek naukowy Jubilata**: Publikacje, s. 27–31; **Artykuły dedykowane Jubilatowi**: GARBACKI Łukasz, Główne cechy charakterystyczne teologii Apokalipsy św. Jana, s. 35–48; GUZOWSKI Jan, Papież Paweł VI

o niektórych problemach społecznych, s. 49–60; HAJDUK Ryszard CSsR, Uobecnienie kerygmatu w życiu rodzin chrześcijańskich, s. 61–74; KARCZEWSKI Marek, Aluzje biblijne w Żywocie Doroty z Mątów Mistra Janka z Kwidzyna, s. 75–85; KOŻUCHOWSKI Józef, Spemann – ewolucja – neodarwizm, s. 87–95; KRAWCZYK Roman, Recepta i znaczenie *Biblij Tysiąclecia* w polskiej kulturze biblijnej, s. 97–105; NALEWAJ Aleksandra, Chrześcijańska radość w ucisku w świetle 1 P 1,6–9, s. 107–113; NEUMANN Jacek, Le Royaume de Dieu comme l’invitation à la salvation, s. 115–128; OSTASZEWSKI Mariusz, Teologiczne podstawy świętości kapłańskiej, s. 129–148; PAWLIK Jacek Jan SVD, Biblia a antropologia, s. 149–158; PIWOWAR Andrzej, Funkcja składniowa przyminka dia, z dopełniaczem po formach strony biernej w języku greckim oraz jej znaczenie teologiczne; s. 159–174; POLAK Dariusz, Bogacz i bogactwo w świetle analizy teologiczno-biblijnej Księgi Mądrości Syracha, s. 175–187; ROSZKIEWICZ Agata, Znaczenie kategorii *gender* w ponowoczesnej definicji człowieka, s. 189–200; WIŚNIEWSKI Jan, „Szpitale” ubogich w parafiach pomezzańskich (XVII–XVIII w.), s. 201–216; ŻBIKOWSKI Sylwester, Symbolika i rola Świątyni Jerozolimskiej w starożytnym Izraelu, s. 217–228.

202. **Poznać, aby zrozumieć – misyjny wymiar Kościoła. Księga Jubileuszowa dedykowana ks. dr. hab. Jackowi Janowi Pawlikowi SVD, prof. UWM, z okazji 65. rocznicy urodzin, 40. lat kapłaństwa, 30-lecia pracy naukowej**, red. Barbara Rozen, Roman Kordonski, Olsztyn: Wydział Teologii UWM 2017, 511 [1] s., bibliogr., ISBN 978-83-64129-48-3.

Treść: KIELISZEK Zdzisław, Słowo wstępne, s. 7–10; **Listy gratulacyjne**: GÓRECKI Ryszard J., s. 13; ŻMUDZIŃSKI Marek, s. 15; KOPPA Eryk SVD, s. 17; PIEPKE Joachim SVD, s. 19–20; SCHWARK Marian SVD, s. 21–22; POSERN-ZIELIŃSKI Aleksander, s. 23; **O Księdzu Jubilacie**: ROZEN Barbara, Ks. Jacek Jan Pawlik – misjonarz i naukowiec: etnolog, afrykanista, s. 27–35; ZIEMBA Wojciech abp, Ks. Jacek Jan Pawlik SVD w służbie Bożemu Słowu. Ksiądz – zakonnik – misjonarz – pracownik naukowy, s. 37–60; Dorobek naukowy Jubilata, s. 61–75; **Kulturowe uwarunkowania życia**: BARANKIEWICZ Tomasz SVD, Kulturowe ujęcie procesów społecznego działania prawa – negatywna i pozytywna teza kulturowa, s. 79–88; BIELINOWICZ Adam, Działalność Krajowego Stowarzyszenia Brasławian na rzecz rozwoju różnorodności kulturowej społeczności lokalnej, s. 89–97; GÓRKA Leonard, Słowiańskie udomowienie Ewangelii, s. 99–108; KAMILEWICZ-RUCIŃSKA Danuta,

- Trwanie Kościoła w świadomości Polaków na Litwie (1945–2000), s. 109–118; KOLANKIEWICZ Leszek, Afrobrazylijski kult duchów Egun: widowisko czy performans?, s. 119–136; KUPISIŃSKI Zdzisław SVD, Sobótka w polskiej obrzędowości ludowej, s. 137–145; LESNER-SZWARC Renata, *Joged Sangburni* – między *sacrum* a *profanum*, s. 147–154; ŁAPOTT Jacek, Oryginał, kopia, fałszerstwo. Rozważania na temat współczesnej sztuki afrykańskiej, s. 155–167; MAĆZKA Ewelina Marta, Kultury synkretyczne Ameryki Środkowej – zarys wybranej formy, s. 169–177; NIEDŹWIEDŹ Anna, Europejskie formy na ghańskim Wybrzeżu. Dziedzictwo – czyje i dla kogo, s. 179–189; PIERTZAK Andrzej SVD, Afrobrazylijczycy w społeczeństwie i Kościele. Zarys problematyki, s. 191–201; SITO Edward SVD, Symbolika imion w kulturze ludu Ewe, s. 203–217; SZUPEJKO Małgorzata, Pamięć kulturowa we współczesnej literaturze afrykańskiej – zmieniające się wartości, aspiracje i postawy, s. 219–231; WĘCŁAWIK Józef, Postać Matki Bożej w kołędach, pastorałkach i widowiskach bożonarodzeniowych w Zamojskiem, s. 233–248; **Historyczne uwarunkowania życia:** BRZOZOWSKI Janusz, Historia Zgromadzenia Słowa Bożego w Indiach, s. 251–257; JODKOWSKI Marek, Początki działalności Towarzystwa Katolickiego w Reszlu w połowie XIX wieku, s. 259–268; KASPRZAK Sylwester, Historia gminy Gniezno, s. 269–278; WIŚNIEWSKI Jan, Świątynie pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Pomezaniu w okresie nowożytnym, s. 279–297; **Teologiczne uwarunkowania życia:** HAJDUK Ryszard CSsR, Kościelne wspólnoty podstawowe jako przestrzeń realizacji *communio* w nauczaniu Konferencji Episkopatu Ameryki Łacińskiej, s. 301–311; GALANCIAK Dawid, Jedyne kapłaństwo Jezusa Chrystusa, s. 313–322; GRODŹ Stanisław SVD, „Dezeuropeizacja” chrześcijaństwa? Badania nad globalnym (światowym) chrześcijaństwem, s. 323–332; GUZOWSKI Jan, Europa w nauczaniu Pawła VI, s. 333–341; KORDONSKI Roman, Wokół rzeczy ostatecznych. Przyczynek do rozważań nad eschatologią w nauczaniu Kościoła greckokatolickiego, s. 343–350; KRAWCZYK Roman, Biblijne podstawy praw człowieka, s. 351–363; EWERTOWSKI Stefan, Duchowe przeżywanie starości, s. 367–384; GARBULA Joanna Maria, Obraz praktyk religijnych w rodzinnym przekazie międzypokoleniowym, s. 385–394; KAŁUŻA Henryk SVD, Relacje międzyosobowe jako wartość moralna wiodąca do świętości, s. 395–406; KAWALEC Anna, Antropologia jako *sofia*, s. 407–417; KOWALSKI Andrzej P., Rodzina w wyobrażeniach ludów indoeuropejskich, s. 419–438; NADOLSKA-STYCZYŃSKA Anna, Dzieci i rodzina Afryki Subsaharyjskiej w zainteresowaniach polskiej et-

nologii. Próba wstępnej charakterystyki zakresów badawczych, s. 439–451; OPALACH Cezary, *Gender psychologii* w służbie małżeństwu i rodzinie, s. 453–468; ROZEN Barbara, Zrozumieć człowieka chorego w terminalnej fazie choroby, s. 469–482; RUBINKOWSKA-ANIOŁ Hanna, Święty Jerzy – opiekun Etiopii. Jego rola w historii i życiu Etiopczyków, s. 483–493; SOLARZ Anna M., W obronie prawa do życia: „przedkairska” aktywność Stolicy Apostolskiej w systemie Narodów Zjednoczonych na rzecz praw dziecka, praw kobiet i praw rodziny, s. 497–508.

203. **Veritatem revelare. Księga Pamiątkowa dedykowana ks. dr. hab. Stefanowi Ewertowskiemu, prof. UWM, w 40-lecie kapłaństwa i 65-lecie urodzin**, red. Marek Karczewski, Sylwia Mikołajczyk, Janusz Ruciński, Olsztyn: Wydział Teologii UWM 2017, 294 [2] s., bibliogr., ISBN 978-83-64129-50-6.

Treść: **Listy gratulacyjne:** GÓRZYŃSKI Józef abp, s. 11; JEZIERSKI Jacek bp, s. 13; ZIEMBA Wojciech abp, s. 15; GÓRECKI Ryszard, s. 17; ŻMUDZIŃSKI Marek, s. 19; MAŁKOWSKI Sławomir, s. 21; **Biogram Jubilata** Ks. Stefan Ewertowski – kapłan, wychowawca, profesor, s. 25–38; **Dorobek naukowy Jubilata:** Bibliografia księdza profesora Stefana Ewertowskiego, s. 41–52; **Artykuły dedykowane Jubilatowi:** GARBAC-

KI Łukasz, Postać wizjonera w Księdze Jeremiasza i Apokalipsie św. Jana, s. 55–64; GROCHOWSKI Zbigniew, Duch Święty źródłem dojrzałości w życiu i wierze, s. 65–81; GUZOWSKI Jan, Profetyczny wymiar encykliki Pawła VI *Populorum progressio*, s. 83–96; HAJDUK Ryszard CSsR, Co Kościół może ofiarować współczesnemu światu? Kilka uwag z egzystencjalnej releksji Encykliki Benedykta XVI *Spe salvi*, s. 97–105; KARCZEWSKI Marek, Siedem bram. Komentarz do Apokalipsy 2–3 według *Johannes Offenbarung* Johanna Gottfrida Herdera, s. 107–118; KILANOWSKI Andrzej, Dogmatyczny rozwój małżeństwa jako sakramentu, s. 119–130; KOŻUCHOWSKI Józef, Wychowanie do świata realnego. Stanowisko Roberta Spaemanna, s. 131–140; KRAWCZYK Roman, Motywy biblijne w *Kazaniach sejmowych* Piotra Skargi, s. 141–155; NEUMANN Jacek, L’Eglise et sa mission au monde contemporain, s. 157–164; NOWAK Maciej, Świadek kwalifikowany i świadkowie zwyczajni w sakramencie małżeństwa w świetle prawodawstwa kościelnego, s. 165–187; OSTASZEWSKI Mariusz, Ideologia ruchu *New Age* we współczesnej kulturze, s. 189–207; PAWLIK Jacek Jan SVD, Kolonialny system oświaty w Togo, s. 209–219; TOWAREK Piotr, Ptaszarnia Boża: chrześcijańska symbolika gołębi, s. 221–233; WIŚNIEWSKI Jan, Nabożeństwa, kazania i katechizacja niedzielna w Pomez-

nii (XVII–XVIII w.), s. 235–261; ZAWADZKI Wojciech, Moralne aspekty chrystianizacji Prus w pierwszej połowie XIII wieku, s. 263–269; ŻBIKOWSKI Sylwester, Wczesne sanktuaria starożytnego Izraela, s. 271–284; ŻMUDZIŃSKI Marek, Ewangeliczny sens *Orędzia* biskupów polskich do biskupów niemieckich z 1965 roku, s. 285–294.

204. **W służbie Bogu bogatemu w miłosierdzie w archidiecezji i metropolii warmińskiej. Księga Jubileuszowa Księdza Arcybiskupa dra Wojciecha Ziembę Metropolity Warmińskiego i Wielkiego Kancelrza Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z okazji 50-lecia święceń prezbiateratu i 35-lecia sakry biskupiej**, red. Katarzyna Parzych-Blakiewicz i in., Olsztyn: WT UWM 2017, 515 [1] s., streszcz. ang. przy artykułach, ISBN 978-83-64129-41-4.

Treść: **Życzenia:** GÓRZYŃSKI Józef abp, s. 7; **Listy gratulacyjne:** KOWALCZYK Józef abp, s. 11; OZOROWSKI Edward abp, s. 13; KAMIŃSKI Romuald bp, s. 15–16; GÓRECKI Ryszard, s. 17; CHOJECKI Artur, s. 19–20; BRZEZIN Gustaw Marek, s. 21; GRZYMOWICZ Piotr, s. 23; KALINOWSKI Mirosław, s. 25–26; **Biogram jubilata:** KOPICZKO Andrzej, Arcybiskup doktor Wojciech Ziembę Metropolita Warmiński, s. 29–53; **Artykuły dedykowane arcybisku-**

powi jubilatowi: BIELAWNY Krzysztof, Inwigilacja mieszkańców Stoczka Klasztornego i okolicznych miejscowości w czasie uwięzienia Kardynała Stefana Wyszyńskiego, s. 57–68; BOGKO Janina RM, Ikonografia Świętego Wojciecha w sztuce sakralnej na Warmii, s. 69–79; CZUPRYŃSKI Wojśław, Kerygmatyczny impuls w duszpaństwie wobec kultury ponowoczesności, s. 81–89; EWERTOWSKI Stefan, Płacz jako akt duchowy, s. 91–108; GUZOWSKI Jan, Święty Józef w nauczaniu papieskim do Pawła VI, s. 109–116; HAJDUK Ryszard CSsR, Parafia ewangelizująca w nauczaniu i praktyce Kościoła południowoamerykańskiego, s. 117–131; JEZIERSKI Jacek bp, Ks. Edward Michoń – biblista, profesor warmińskiego *Hosianum*, s. 133–135; JODKOWSKI Marek, Geneza utworzenia parafii katolickiej w Wystruci na początku XX wieku, s. 137–146; KALINOWSKA Ambrozja Jadwiga OSB, Księdza Antoniego Jagłowskiego kazania i homilie, wygłoszone w kościele św. Jakuba w Olsztynie, s. 147–149; KARCZEWSKI Marek, Allusions to Eden in Revelation od St. John and their teologikal meaning, s. 151–161; KIELISZEK Zbigniew, Jednolita różnorodność świata islamu, s. 163–172; KOPICZKO Andrzej, Parafia w Barągu w świetle protokołu powizytacyjnego z 1796 roku, s. 173–182; KOTOWICZ Wojciech, Boska symfonia i kreatywność bytu. Elementy teizmu filozofii procesu, s. 183–192; KOWAL-

- CZYK Marta, Rejza Konrada von Jungingen według wizji Błogosławionej Doroty z Mątw, s. 193–202; KOZAKIEWICZ Stanisław, Miłosierdzie Boże w nauczaniu sługi Bożego Stanisława Kardynała Hozjusza, s. 203–214; KOŻUCHOWSKI Józef, Świętość imienia Boga u człowieka. Ujęcie Holgera Zaborowskiego, s. 215–222; KRAWCZYK Roman, Dekalog – religijne podstawy moralności chrześcijańskiej, s. 223–236; MARCINKOWSKI Tadeusz, Duchowość miłosierdzia w świetle doświadczenia mistycznego św. Faustyny Kowalskiej, s. 237–253; MATYSIAK Bogdan W., Termin „miłosierdzie” w piśmiennictwie staroasyryjskim, s. 255–264; MAZUR Jerzy SVD bp, Eucharystia a misje, s. 265–273; NALEWAJ Aleksandra, Powołanie celnika Mateusza w świetle bulli *Misericordias Vultus* oraz współczesnej egzegezy, s. 275–284; NOWAK Władysław, Chrzesz anamnezą Misterium Paschalnego Chrystusa w życiu Kościoła i chrześcijanina, s. 285–298; OSTASZEWSKI Mariusz, Transformacja przepisów przymierza małżeńskiego na kartach Starego Testamentu, s. 299–306; PAWLIK Jacek Jerzy SVD, Komunikacja orędzia ewangelicznego pierwszym zadaniem Kościoła, s. 307–315; PUCHALSKI Grzegorz, Udział Maryi w dziele Odkupienia w średniowiecznej encyklopedii *Laudes Beatae Mariae Virginis* przypisywanej Jakubowi de Voragine OP, s. 317–333; RABCZYŃSKI Paweł, Zakorzenie Kościoła w Starym Przymierzu w ujęciu Carla Marii Martiniego, s. 335–346; ROZEN Barbara, Idea opieki paliatywno-hospicyjnej w ujęciu ks. Jana Kaczkowskiego, s. 347–360; ŚWITO Lucjan, Czy prawo pracy obowiązuje w Kościele? Analiza uwarunkowań społeczno-prawnych na przykładzie Kościoła łacińskiego w Polsce, s. 361–370; SZOT Leon, Zasady życia społecznego chrześcijaństwa i islamu a problem współczesnego uchodźstwa na przykładzie uchodźców syryjskich w Europie, s. 371–383; SZRAM Mariusz, Pojęcie herezji w rozumieniu Filastriusza z Brescii, s. 385–394; SZTYCHMILER Ryszard, Miłosierdzie i sprawiedliwość w normach papieża Franciszka dotyczących procesów o nieważność małżeństwa, s. 395–403; WĘCŁAWIK Józef SVD, Postać Chrystusa w kolędach, pastoralkach, adoracjach i widowiskach bożonarodzeniowych w Zamojskiem, s. 405–423; WIŚNIEWSKI Jan, Implementation of the Tridentine order to celebrate Sunday in the Pomezania Diocese (17th–18th centuries), s. 425–458; WISZOWATY Edward, Wybrane aspekty etyczno-moralne funkcji kierowania w Kościele, s. 459–470; WOJTKOWSKI Julian bp, Pismo Święte w dziele Melchiora Cano *O źródłach teologii*, s. 471–475; ZAWADZKI Wojciech, Zgromadzenie Sióstr św. Elżbiety na Warmii do 1945 roku, s. 477–491; ZELLMAN Anna, Kompetencje dyrektorów referatów katechetycznych w perspektywie zmian edukacyjnych, s. 493–507.

Bibliistyka

205. MALINA Artur, **Przemienienie Jezusa. Studium narracji i teologii tekstów Nowego Testamentu**, Tarnów: „Biblos” 2016, 287 s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-7793-456-2.

Wraz z monografią ks. A. Maliny polska bibliistyka otrzymuje cenną publikację poświęconą nowotestamentalnym tekstom przedstawiającym Przemienienie Jezusa. Dotychczasowy dorobek naukowy autora, porzucając dysertację w rzymskim *Biblicum* przez rozprawę habilitacyjną aż po pierwszy tom komentarza do Ewangelii św. Marka (NKB.NT 2/1), stanowiły mocny fundament dla opracowania centralnego dla ewangelii synoptycznych wydarzenia, jakim jest Przemienienie Jezusa (Mt 17,1-13; Mk 9,2-13; Łk 9,28-36). Publikacja podzielona jest na cztery rozdziały, z których trzy odpowiadają kolejno Ewangelii św. Marka, św. Mateusza i św. Łukasza; czwarty rozdział natomiast zawiera niesynoptyczne echa teofanii w Nowym Testamencie (2 P 1,16-18; J 12,28-30). Całość poprzedzona jest syntetycznym opisem *status quo* badań nad tekstami wydarzenia Przemienienia Jezusa wraz z omówieniem przedmiotu, celu i metody pracy. Obszerna literatura, zamieszczona na końcu publikacji, jak również bogate przypisy, pozwalają na dalsze badania

w tym obszarze egzegezy nowotestamentalnej.

206. NALEWAJ Aleksandra, **Funkcje kobiet w Ewangelii według świętego Jana**, Olsztyn: Wydział Teologii UWM 2017, 235 [1] s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., ISBN 978-83-64129-47-6.

Publikacja dysertacji A. Nalewaj należy do tego typu monografii, które w sposób istotny wypełniają istniejącą lukę w danej dziedzinie. Nawet przy pobieżnej lekturze tekstów ewangelicznych można zauważyć znaczące różnice pomiędzy tekstem synoptyków (Mt, Mk, Łk) a tekstem Janowym, wśród których na szczególną uwagę zasługuje miejsce i rola kobiet, ukazanych w kontekście spotkania i dialogu z Jezusem. Do nich należy Matka Jezusa (J 2,1-11; J 19,25-27), kobieta z Samarii (J 4,1-42), Marta i Maria z Betanii (J 11,1-44; J 12,1-11), Maria z Magdali (J 20,1-18). Te właśnie fragmenty stały się przedmiotem analizy historyczno-literackiej zaprezentowanej przez A. Nalewaj. Jej struktura opiera się o trzy zasadnicze części, które odpowiadają spotkaniom z niewiastami: u początku działalności Jezusa (Matka Jezusa w Kanie i kobieta z Samarii), u jej kresu działalności (Marta i Maria w Betanii) i w „Godzinie” Jezusa (Matka Jezusa i Maria z Magdali).

Z przedstawionych analiz wyłania się wyrazisty status i rola kobiet w Ewangelii św. Jana jako należących do grona uczniów Pana Jezusa. Bogata bibliografia, zwłaszcza obcojęzyczna, jest nie tylko świadectwem erudycji autorki w temacie, ale także pozwala na dalsze badania w tym obszarze.

207. Nowy słownik teologii biblijnej, red. Henryk Witczyk, Lublin: TN KUL, Kielce: „Jedność” 2017, 1020 [3] s., indeks, ISBN 978-83-7306-761-5 (TN KUL), 978-83-7971-603-6 („Jedność”).

Publikacja *Nowego słownika teologii biblijnej* należy niewątpliwie do ważniejszych wydarzeń w polskiej biblistyce ostatnich dziesięcioleci. Zawiera on bowiem nie tylko kilkaset wnikliwie opracowanych zagadnień, ale przede wszystkim całościową prezentację orędzia biblijnego jako owocu historycznej i teologicznej analizy wszystkich ksiąg biblijnych. Specyficznego klimatu dodaje słownikowi umieszczenie reprodukcji z dzieł sztuki z Muzeów Watykańskich, co czyni z publikacji użyteczne narzędzie duszpasterskie i niezastąpiony przewodnik po Biblii dla katechetów i nauczycieli. Godnym zauważenia jest fakt, że słownik pozostaje w całości rezultatem pracy czołowych biblistów polskich, którzy dołączyli do każdego hasła aktualną bibliografię polskojęzyczną. Pozostaje wyrazić życzenie, aby tak opracowany słownik stał się źródłem wiedzy dla każdej oso-

by, która pragnie mieć autentyczny kontakt ze słowem Bożym.

208. Nowy Testament grecki i polski (Tekst grecki: *Novum Testamentum Graece*, tekst polski: *Biblia Tysiąclecia* wydanie V), red. Roman Bogacz, Roman Mazur SDB, Poznań: „Pallottinum” 2017, 894 s., indeksy, ISBN 978-83-7014-799-0.

Prawdziwym wydarzeniem dla polskiej biblistyki jest wydanie zestawionych razem tekstów Nowego Testamentu: greckiego i polskiego. Rangi wydarzeniu dodaje fakt, że tekst grecki pochodzi z najnowszego – 28. – wydania krytycznego *Novum Testamentum Graece*, natomiast tekst polski pochodzi z *Biblii Tysiąclecia*, 5. wydanie, opatrzone przypisami, komentarzami i marginaliami *Biblii Jerozolimskiej*. Bogaty aparat krytyczny, który towarzyszy publikacji tekstu biblijnego, zawiera wielowiekowy dorobek odczytywania rękopisów przez doświadczonych egzegetów i pozwala możliwie jak najdokładniej odtworzyć oryginalną wersję poszczególnych ksiąg. Nieocenioną pomocą zarówno dla początkujących, jak i doświadczonych biblistów w dalszych badaniach egzegetycznych jest obszerne, dwujęzyczne wprowadzenie, które omawia historię obecnego wydania krytycznego i przedstawia krótką charakterystykę zgromadzonego materiału tekstowego i aparatu krytycznego. Publikację wieńczy zestawienie kodeksów greckich i łacińskich,

ujętych w publikacji, prezentacja wariantów *lectiones minores* dla poszczególnych wersetów, indeks cytowanych ksiąg Starego Testamentu oraz zestaw zastosowanych w publikacji znaków i skrótów. Należy pogratulować pomysłodawcom i wykonawcom tej bezcennej inicjatywy, która z pewnością okaże się wielką pomocą w odczytywaniu przesłania biblijnego.

209. SIOŃEK Andrzej, **Charyzmaty. Aktywna obecność Boga w Kościele**, wstęp bp Grzegorz Ryś, Kraków: Wydaw, WAM 2017, 272 [1] s., bibliogr., seria: Komentarz Tematyczny do 1 Listu do Koryntian 12–14, ISBN 978-83-277-1505-0.

Książka A. Sionka należy do tych rzadkich publikacji, które umiejętnie łączą badawcze analizy tekstu biblijnego z praktyką i doświadczeniem duchowym. Podjęty przez autora temat charyzmatów w Kościele ma swoje zasadnicze osadzenie w Pierwszym Liście świętego Pawła do Koryntian. Dla poprawnego zrozumienia apostołskiego przesłania A. Sionek poświęca cały pierwszy rozdział kontekstowi historyczno-społecznemu i religijnemu. W rozdziale drugim omawia różnorodność charyzmatów, prezentując je w odniesieniu do zasady jedności, która ma swój najgłębszy fundament w tym, że jest jeden Duch i jedno Ciało Chrystusa. W rozdziale trzecim autor uzasadnia konieczność miłości dla posługiwania charyzmatami.

Rozdziały czwarty i piąty podejmują ważne zagadnienie charyzmatu mówienia językami na tle charyzmatu prorokowania i są próbą wyciągnięcia wniosków i praktycznych wskazań dla zgromadzeń. Publikacja zawiera ponadto w dodatku analizę struktury literackiej 1 Kor 12–14 i obszerną bibliografię przedmiotu badań. To sprawia, że mimo duszpasterskiego ukierunkowania celu pracy, stanowi ona ważny wkład naukowo-badawczy w studiach nad listami św. Pawła i ich aktualnym przesłaniem dla wierzących w Chrystusa.

210. **Studia nad Ewangelią**, red. Janusz Kręcidło MS, Waldemar Linke CP, Warszawa: Bractwo Słowa Bożego; Ząbki: „Apostolicum” 2015, 488 s., streszcz. ang. przy artykułach, seria: Lingua Sacra. Monografie 5. Nowy Testament Geneza, Interpretacja, Aktualizacja, ISBN 978-83-7031-992-2.

Treść: KRĘCIDŁO Janusz MS, LINKE Waldemar CP, Wstęp, s. 9–13; **Konferencja:** BARTNICKI Roman, Tendencje badań nad Ewangelią według św. Mateusza po roku 1990, s. 15–46; WITCZYK Henryk, Jezus „zbawi swój lud od jego grzechów” (Mt 1,21), s. 47–71; CHROSTOWSKI Waldemar, Ewangelia według św. Mateusza w tryptyku *Jezus z Nazaretu* Josepha Ratzingera/Benedykta XVI. Główne założenia metodologiczne, s. 73–97; KRĘCIDŁO Janusz MS, Kuszenie Jezusa czy test/próba tożsamości i posłu-

szeństwa Ojcu? Strategia pragmatyczna w Mt 4,1-11, s. 99–123; MALINA Artur, Dlaczego nie tylko nowy Mojżesz? Jezus na Górze Przemienienia według Mateusza, s. 125–142; PODSZWA Paweł, „Bóg z nami” (1,23). Obecność Boga w świetle Ewangelii według św. Mateusza, s. 143–162; GRZYBIEC Piotr R. OFMConv, Terminologia wypełnienia (πληρωω) sprawiedliwości (δικαιοσύνη) w Kazaniu na Górze, s. 163–178; ADAMCZEWSKI Bartosz, Interpretacja Ewangelii św. Mateusza a problem synoptyczny, s. 179–193; LINKE Waldemar CP, Sens jałmużny w Mt 6,1-4 a praktyki miłosierdzia w judaizmie okresu Drużej Świątyni, s. 195–223; Artykuły nadesłane: BARDSKI Krzysztof, Osiem błogosławieństw (Mt 5,3-10) – reminiscencyjne skojarzenia biblijne w starożytności i w średniowieczu, s. 227–243; DYNAK Adam, Kościół – braterska wspólnota uczniów Chrystusa. Analiza Mt 18,21-35, s. 245–273; DZIK Marek, Modlitwa według Jezusa (Mt 6,5-15) na tle modlitwy Salomona (1 Krl 8,22-53), s. 275–309; JONCZYK Wiesław SJ, Ewangelia według św. Mateusza – nauczanie skierowane do wszystkich, s. 311–327; GROCHOWSKI Zbigniew, Mateuszowa prezentacja Judasza: czy uczeń był świadomy, że zdradza swego Mistrza?, s. 329–348; KASIŁOWSKI Piotr SJ, Wola Boga (*thelema theou*) w Ewangelii św. Mateusza, s. 349–392; KUBSKI Grzegorz, Eksperyment Władysława Wi-

twickiego z przekładem i czytelnikiem, s. 393–423; SIWEK Krzysztof, Mateuszowe zapowiedzi męki Jezusa jako etap formowania uczniów. Synoptyczne studium porównawcze, s. 425–461; ZAŁĘSKI Jan, Postawa nieznannej kobiety wobec Jezusa w relacji Mt 26,6-13, s. 463–488.

211. TRONINA Antoni, **Księgi świętych tajemnic Henocha (Henoch Słowiański, 2 Hen)**, Kraków: Enigma Press 2016, 128 s., bibliogr., indeks, seria: Apokryfy Starego Testamentu 3, ISBN 978-83-86110-80-3.

Polska bibliistyka, w specyficznym obszarze literatury międzytestamentalnej, wzbogaca się o cenny tekst tradycji henochicznych, a to za sprawą tłumacza, A. Troniny, i mogiłańskiej serii od lat publikującej krytycznie opracowane teksty apokryficzne Starego Testamentu. Choć już istnieje polski przekład tego apokryfu autorstwa R. Rubinkiewicza (por. *Apokryfy Starego Testamentu*, Warszawa 1999, s. 197–214), ale jest to wydanie wersji krótszej i nie zawiera niezbędnego aparatu krytycznego i koniecznego komentarza. Dostępna wersja słowiańska należała przez całe wieki do najbardziej poczytnych apokryfów i stanowi średniowieczne kompendium wiedzy teologicznej i przyrodniczej chrześcijańskiego Wschodu, a zwłaszcza bezcenne źródło dla ikonografii starocerkiewnej. Można mieć nadzieję, że publikacja tego tekstu za-

interesuje badaczy wspomnianych obszarów wiedzy.

212. TWARDZIŁOWSKI Tomasz, **Ocalić stworzenie. Teoria i zastosowanie ekologicznej hermeneutyki Biblii**, Warszawa: Instytut Papieża Jana Pawła II 2017, 431 s., bibliogr., indeksy, ISBN 978-83-65198-16-7.

Pośród opublikowanych rozpraw doktorskich rodzimych biblistów na szczególną uwagę zasługuje książka T. Twardziłowskiego. Autor podjął się opracowania niemal nieznanego w Polsce nurtu ekologicznej hermeneutyki Biblii. O wiele bardziej rozpowszechniony w obszarze anglosaskim wpisuje się już od lat w obszar kontekstualnych podejść do Pisma Świętego, oferując wiele cennych spostrzeżeń i ujęć interpretacyjnych, aktualnych dla współczesnego człowieka i jego wrażliwości. Dzięki zastosowanej metodzie czytelnik jest prowadzony od ogólnej prezentacji nurtów ekologicznej hermeneutyki Biblii (rozdział 1), poprzez omówienie tego obszaru badań w egzegezie jako podejścia kontekstualnego (rozdział 2), aby przejść następnie do szczegółowej analizy istotnych dla ekologicznej hermeneutyki fragmentów biblijnych: w rozdziale 3. – polecenie panowania nad stworzeniem (Rdz 1,26-28); w rozdziale 4. – cierpienie i nadzieja stworzenia (Rz 8,18-23); w rozdziale 5. – pojednanie stworzenia w Chrystusie (Kol 1,15-20). Obszerna bibliografia oraz indeksy auto-

rów, miejsc biblijnych i pozabiblijnych czynią z tej nowatorskiej publikacji bezcenny materiał do dalszych badań w tym wciąż mało znanym obszarze egzegezy.

213. **Wielki Post i Wielkanoc z bł. Marią i Luigim Quattrocchi. Rozważania Ewangelii dla rodzin**, red. Piotr Koźlak CSsR, Kraków: „Homo Dei” 2017, 194 [3] s., ISBN 978-83-64451-84-3.

Jednym z obszarów autentycznej interpretacji Biblii jest życie ludzi świętych i słowa, które pozostawili w dziedzictwie całemu Kościołowi (Benedykt XVI, *Verbum Domini*, 48). W tej przestrzeni sytuuje się opracowanie P. Koźlaka CSsR, który chcąc pomóc współczesnym małżeństwom w przeżywaniu czasu Wielkiego Postu i Wielkanocy, sięgnął po teksty błogosławionych małżonków Marii i Luigiego Quattrocchi. Każdy z opracowanych dni ma identyczny schemat: tekst ewangelii z danego dnia; krótkie, dostosowane słowo błogosławionych małżonków; propozycja modlitwy i konkretne postanowienie. W doborze dni redaktor świadomie skoncentrował się tylko na wybranych dniach Wielkiego Postu i Wielkanocy: dni powszednie od Środy Popielcowej do I Niedzieli Wielkiego Postu, poszczególne niedziele Wielkiego Postu, Wielki Tydzień i Oktawa Wielkanocy. Są to bowiem dni o szczególnej randze liturgicznej, a w praktyce duszpasterskiej często powiązane z czasem reko-

lekcji parafialnych i dni skupienia dla grup specjalnych. Można mieć nadzieję, że tak przygotowany modlitewnik

będzie dobrą pomocą dla małżonków w owocnym przeżywaniu czasu wielkonocej pokuty i nawrócenia.

Patrologia

214. **Apokaliptyka w pismach gnostycznych**, red. Agata Sowińska, Katowice: WT UŚ 2017, 121 s., seria: *Studia Antiquitates Christianae. Series Nova* 19, ISBN 978-83-61458-35-7.

Nota *Od Redakcji* w kolejnym tomie niniejszej serii rozpoczyna się słowami: „*Apokaliptyka w pismach gnostycznych* jest pierwszym tomem wydanym pod auspicjami nowo powstałego centrum badawczego: Centrum Studiów nad Gnostycyzmem i Doktrynami Pokrewnymi, powołanego po śmierci ks. prof. Wincenciego Myszora w celu kontynuacji oraz rozpowszechniania Jego badań” (s. 7). Treść tego tomu stanowi antologia tekstów apokaliptycznych wyjętych z korpusu pism z Nag Hammadi. Redaktorzy postanowili wybrać te, których w większości tłumaczem był ks. prof. Wincenty Myszor, a także autorem wstępów i komentarza. Są to następujące teksty: *Apokalipsa Pawła*, *Pierwsza Apokalipsa Jakuba*, *Druga Apokalipsa Jakuba*, *Apokalipsa Adama*, „*Noema*”, czyli *Myśl naszej wielkiej Mocy*, *Apokalipsa Hermesa Trismegistosa* (*Apokalipsa hermetyczna*), *Apokalipsa Piotra*. Całość zamyka *Indeks* (s. 121–

124), odnoszący się wyłącznie do tekstów źródłowych.

FIRMICUS MATERNUS Julius, **Jak nieświadomi błędzą w wierze** = poz. 402.

215. GRZEGORZ WIELKI św., **Moralia, Komentarz do Księgi Hioba**, t. 7: **Księgi XXXIII–XXXV**, tłum. Adam Wilczyński, oprac. Elwira Buszewicz, red. Leon Nieścior OMI, Kraków: „Tyniec” 2016, 332 s., indeksy, seria: *Źródła Monastyczne* 78. *Starożytność* 47, ISBN 978-83-7354-640-0.

Prezentowany przekład stanowi ostatni tom *Moralii* św. Grzegorza Wielkiego († 604). Obok trzech ksiąg zawierających komentarz do Księgi Hioba (Hi 40,15–42,17) redakcja w obecnym tomie zamieściła ponadto trzy aneksy: *Streszczenia ksiąg* (aneks 1), dwa teksty Adama Wilczyńskiego (tłumacza): *Antropologia Grzegorza Wielkiego* oraz *Symbolika agonistyczna i militarna w „Moraliami” św. Grzegorza Wielkiego* (aneks 2), „*Moralia* 2006–2016. *Wspomnienia tłumaczy* (aneks 3). Tom zawiera także indeksy: biblijny, imion i nazw własnych oraz tematyczny.

216. HILARY Z POITIERS, **Traktat do Psalmu 118**, wpraw., tłum., red. Tadeusz Kołosowski SDB, Kraków: Wydaw. Naukowe UKSW 2017, 212 s., bibliogr., indeksy, seria: Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy 69, ISBN 978-83-8090-329-6.

Kolejny tom serii tłumaczeniowej został poświęcony twórczości Hilaremu z Poitiers, wybitnemu myślicielowi IV w. działającemu na terenie Galii. Był jednym z najwybitniejszych przeciwników arianizmu. Stąd jego spuścizna literacka obejmuje liczne pisma dogmatyczno-polemiczne i historyczno-polemiczne. Ponadto pozostawił także dzieła egzegetyczne, a spośród nich traktaty do psalmów, które jednak nie zachowały się w całości. Niniejszy tom jest komentarzem do Ps 118, który rozpoczyna serię ocalałych traktatów (118–150).

217. HOMA Krzysztof, **Arnobiusz, afrykański orator**, Kraków: Akademia „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2017, 417 s., bibliogr., ISBN 978-83-7614-330-9 („Ignatianum”), 978-83-277-1440-4 (WAM).

Obszerna monografia poświęcona Arnobiuszowi, żyjącemu na przełomie III i IV w., jest kompleksowym zaprezentowaniem zarówno sylwetki afrykańskiego pisarza i jego twórczości, jak i szerokiego kontekstu historycznego i religijnego. Autor przedstawił splot tychże aspektów w dziejach Afryki Prokonsularnej, głównie

w III w. (rozdz. 1), mających wpływ na twórczość pisarską Arnobiusza (rozdz. 2). W kolejnych rozdziałach ukazał go jako oratora (rozdz. 3), jako apologetę (rozdz. 4), jego stosunek do filozofii (rozdz. 5) oraz jego teologię (rozdz. 6), przedstawiając także tego pisarza w oczach potomnych (rozdz. 7). Całość wieńczy obfita *Bibliografia*.

218. KASPRZAK Dariusz OFM-Cap, **Kształtowanie się nauki o niebie w teologii patrystycznej I–III wieku**, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJPII 2017, 416 s., ISBN 978-83-7438-617-3.

Autor we *Wstępie* do książki jednoznacznie określa przedmiot i cel swoich badań, pisząc, że monografia jest „próbą racjonalnego uporządkowania przekazu patrystycznego pierwszych trzech wieków dotyczącego nadziei na eschatologiczne niebo – życie wieczne i jego teologicznego wyjaśnienia oraz wykazania rozwoju nauki o eschatologicznym niebie w teologii patrystycznej I–III wieku” (s. 5). Ważnym stwierdzeniem tej zapowiedzi jest „racjonalne uporządkowanie”, co należy rozumieć w znaczeniu ustosunkowania się do istniejących publikacji podejmujących to zagadnienie wraz z próbą zastosowania jednolitego podejścia metodologicznego w przedstawianiu poszczególnych aspektów. Całość tej problematyki autor ujął w trzech rozdziałach, z których pierwszy zawiera ujęcia biblijne z użyciem terminów, koncepcji i obra-

zów odnoszących się do nieba. Drugi przedstawia kształtowanie się nauki o niebie w I i II w. poprzez ukazanie tej nauki u pisarzy okresu poapostolskiego oraz apologetów greckich. Natomiast w rozdziale trzecim autor opisał kontynuację nauki o niebie, mającą miejsce w III w., ustosunkowując się do Ireneusza z Lyonu, Klemensa Aleksandryjskiego, Orygenesza, Tertuliana, Cypriana, Laktancjusza, Wiktoryna, a także treści w *Męczeństwie świętych Perpetuy i Felicyty*. Całość dopełnia obficie zebrana bibliografia. Zawartość treściowa została ponadto uzupełniona trzema indeksami: biblijnym, rzeczowym oraz osobowym.

219. NICETAS Z REMEZJANY św., **O czuwaniach sług Boga – De vigiliis servorum Dei**, tłum. i wstęp Magdalena Józwiak, wpraw. Mariusz Rosik, Wrocław „Tum” 2015, seria: Biblioteka Patrystyczna, ISBN 978-83-7454-312-5.

Nicetas, biskup Remezjany (miejscowość leżąca w Serbii), żył na przełomie IV i V w. Znany jest jako autor kilku pism teologicznych oraz hymnów liturgicznych. Jemu przypisuje się także autorstwo hymnu dziękczynnego *Te Deum laudamus* (*Ciebie, Boga, wychwalamy*), śpiewanego podczas liturgii w chwilach szczególnie uroczystych. Prezentowane niewielkie dziełko tego autora zawiera zachęty do podjęcia przez chrześcijan nocnych czuwań modlitewnych. Zostały ona

oparte o biblijne przykłady, zwłaszcza o czuwanie samego Jezusa. Treść tego pisma to ponadto osobiste świadectwo biskupa, który tego rodzaju modlitwę nocną praktykował w swoim życiu. Należy także dodać, że „dziełem biskupa z Remezjany Wydawnictwo Tum Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej otwiera nową serię wydawniczą «Biblioteka Patrystyczna»” – jak pisze ks. prof. Mariusz Rosik w *Słowie wprowadzającym* (s. 7).

220. PELAGIUSZ, **Pisma**, tłum. Anna Smaroń, Julia Mrukówna, wstęp, red. Józef Pochwat MS, Kraków: „La Salette” 2017, indeks, ISBN 978-83-65385-09-3.

Zawartość treściowa tej pozycji książkowej przybliży czytelnikowi postać Pelagiusza – wykształconego mnicha, poważanego dzięki znajomości teologii oraz łaciny i greki, jednak akcentującego ludzki wysiłek w drodze do uświęcenia człowieka, a nie rolę łaski. Stąd w powszechnej opinii uznawany jest jako twórca błędnego podejścia do współdziałania woli i łaski w dążeniu do doskonałości człowieka. Na tom składa się *Wstęp* (s. 5–12) i *Wybrana literatura* (s. 13–35) w opracowaniu Józefa Pochwata, a następnie dziewięć pism Pelagiusza (s. 39–304): *List do młodzieńca*, *Traktat o bogactwie*, *List o złych nauczycielach, uczynkach wiary i o przyszłym sądzie*, *List o możliwości niepopelniania grzechów*, *List o czystości*, *O zatwardziałym ser-*

cu faraona oraz o naczyniach na użytek zaszczytny i haniebny, Księgi o wolnej woli, Trzy księgi o Trójcy, Wiedeńskie fragmenty dzieła Pelagiusza. Do przekładów został także dołączony Indeks rzeczowy (s. 305–308).

221. ROMANEK Jacek, **Konceptja świętości chrześcijanina na podstawie homilii Orygenesesa do Penta-teuchu**, Lublin: „Polihymnia” 2016 s., 182 s., bibliogr., ISBN 978-83-7847-384-8.

Treść książki przedstawia analizę pojęcia świętości w homiliach Orygenesesa, które wygłosił w Cezarei Palestyńskiej w oparciu o tekst Pięcioksięgu. Kwerenda badawcza tych homilii pozwoliła autorowi dostrzec cztery kręgi tematyczne, które zostały ujęte w cztery rozdziały. W pierwszym omawia istotę świętości, w którym zwraca uwagę na semantykę słowa „świętość”, jego definicję i obrazowe określenia biblijne. Drugi rozdział zawiera opis świętości człowieka w odniesieniu do Boga Trójjedynego: Ojca jako źródła świętości, Syna jako przewodnika w drodze do świętości i Ducha Świętego jako dawcę świętości. W trzecim został ukazany człowiek, będący wezwany do świętości poprzez odzyskanie obrazu i podobieństwa Bożego, zdobywanie cech świętości i zaprezentowanie mu ludzi świętych. Rozdział czwarty przedstawia drogę do świętości na poszczególnych jej etapach, ukazując rolę chrztu jako fundamentu

świętości oraz odpowiednie środki dostępne człowiekowi.

222. RUDZINSKYI Leopold Viacheslav OSB, **Źródła autorytetu mnichów egipskich w Rozmowach z Ojcami św. Jana Kasjana**, Kraków: „Tyniec” 2017, 151 s., bibliogr., ISBN 978-83-7354-719-3.

Autor na podstawie refleksji nad tekstami pozostawionymi przez św. Jana Kasjana dostrzega rolę i wartość autorytetu, którym odznaczeni się mnisi egipscy. W pierwszym rozdziale omawia istotę autorytetu i jego rodzaje, skupiając uwagę na zjawisku autorytetu u Ojców Pustyni. Rozdział drugi ukazuje źródło autorytetu, czyli Pismo Święte, którym kierowali się Ojcowie Pustyni. Podkreśla ich umiejętność co do sposobów czytania i egzegetycznej interpretacji tekstów biblijnych. W rozdziale trzecim autor opisuje inne źródła autorytetu, którymi są: świętość, tradycja i doświadczenie.

223. **Święte wizerunki w przekazie Dobrej Nowiny**, red. Norbert Widok, Opole: Red. Wydaw. WT UO 2017, 238 s., seria: Opolska Biblioteka Teologiczna 161, ISBN 978-83-65860-13-2.

Treść: WIDOK Norbert, Wprowadzenie, s. 5–6; **I. Dzieje problematyki ikonoklastycznej**: WIDOK Norbert, Udział Epifaniasza z Salaminy w walce z kultem obrazów, s. 9–36; GÓRECKI Piotr, Iko-

noklazm – spór religijny czy polityczny? Leona III idea obrony czystości wiary i uniformizacji państwa, s. 37–58; KRÓLIKOWSKI Janusz, IV Sobór Konstantynopolitański (869–870) i obrazy, s. 59–74; **II. Opisy świętych wizerunków:** KLEJNOWSKI-RÓŻYCKI Dariusz, Nauka Adadaja i legenda edeska o Świętym Wizerunku, s. 77–87; ŻELAZNY Jan, Znak krzyża we wspólnotach chrześcijan Półwyspu Arabskiego w V/VI wieku, s. 89–102; BÖHM Marcin, Czy szwedzkie kamienie runiczne mogą być świadectwem religijności Waregów służących w gwardii cesarzy bizantyńskich z XI w.?, s. 103–

120; KOCHANEK Piotr, Schemat Krzyża i Grobu Pańskiego w kartografii średniowiecznej i wczesnonowożytnej, s. 121–194; **III. Interpretacja religijna w przekazie świętego wizerunku:** GÓRKA Bogusław, *En arche en ho logos* (J 1,1a) – próba przełamania interpretacyjnych dogmatów, s. 197–207; JÓŹWIAK Magdalena, *Feceruntque sibi conflatile de argento suo quasi similitudinem idolorum*. Potępienie bałwochwalstwa na przykładzie Hieronimowego komentarza do Oz 13,1–14,1, s. 209–220; WAWRZY尼亚K Olga, Aktualność religijnej wizji Lwa Tołstoja, s. 221–230; Noty o autorach, s. 231–233.

Historia Kościoła. Hagiografia. Biografie, pamiętniki i wspomnienia

1. Historia Kościoła

224. BISKUP Marian, **Wojny Polski z Zakonem Krzyżackim 1308–1521**, Oświęcim: Michał Biskup 2017, 411 s., il., bibliogr., indeks, mapy, ISBN 978-83-65855-24-4.

Prof. Marian Biskup († 2012), wybitny historyk mediewista, znawca stosunków polsko-krzyżackich i polsko-pruskich, w swojej karierze naukowej opublikował kilkanaście pozycji książkowych oraz setki artykułów dotyczących wspomnianej tematyki. Prezentowana, dzięki uprzejmości spad-

kobierców profesora, praca z zakresu batalistyki jest opowiedzianą historią sporów pomiędzy Zakonem Krzyżackim a Królestwem Polskim w latach 1308–1521, tj. od czasu bezprawnej agresji krzyżackiej na Pomorze Gdańskie aż do ostatniej wojny Polski z zakonem (tzw. wojny pruskiej), zakończonej „kompromisem toruńskim” 5 kwietnia 1521 r. Autor udowadnia, że wojny z Zakonem Krzyżackim odegrały istotną rolę w dziejach Polski Piastowskiej i Jagiellońskiej. Ich rezultatem były nie tylko traktaty pokojowe, w których strona polska coraz sil-

niej umacniała swój stan posiadania na Pomorzu, ale także nabycie ważnego doświadczenia polityczno-militarnego, które pozwoliło zaistnieć Polsce jako mocarstwu na arenie międzynarodowej w późniejszym okresie.

Autor, w oparciu o wnikliwą analizę dostępnego mu materiału źródłowego, w siedmiu rozdziałach snuje dyskurs historyczny, który wytaczają kolejne etapy polityczno-militarnego konfliktu: zajęcie Pomorza Gdańskiego 1308–1309, „wielka wojna” Królestwa Polskiego z Zakonem Krzyżackim w czasach Władysława Łokietka 1327–1332, „wielka wojna” Polski i Litwy z Zakonem 1409–1411, „wojna głodowa” i „wojna gołubska” 1411–1422, wojna pruskiej i inflanckiej gałęzi Zakonu z księciem Zygmuntem Kiejstutowiczem 1431–1435, wojna trzynastoletnia 1454–1466 i wreszcie „wojna pruska” 1519–1521. Całość uzupełniają informacje o dotychczasowym stanie badań, wykaz literatury, indeksy oraz skąpy materiał ilustracyjny.

225. Caritas et iustitia in re sociali. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich (1966–2016). Edycja źródeł z komentarzem, red. Arkadiusz Wuwer, Daniel Szlachta, wstęp abp Wiktor Skworc, Katowice: EDYCJA – Książki Naukowe i Specjalistyczne 2016, 421 s., bibliogr., streszcz.

fr., Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, seria: Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku 17, ISBN 978-83-8099-015-9.

Kolejna, siedemnasta już pozycja książkowa, wydana w serii „Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku”, prezentuje przemówienia pasterzy Kościoła katowickiego, jakie zostały wygłoszone w czasie pielgrzymek stanowych do Piekar Śląskich. Chodzi tutaj o tzw. przemówienia powitalne, w których biskupi komentowali aktualne wydarzenia Kościoła w Polsce, zawierając w swoich wystąpieniach wnikliwą analizę procesów społeczno-politycznych, jakie miały miejsce w naszej Ojczyźnie w latach 1964–2016. W gronie pasterzy witających pielgrzymów w czasie majowych zjazdów na piekarskim wzgórzu znajdują się: bp Herbert Bednorz, abp Damian Zimoń i abp Wiktor Skworc. Ich przemówienia (w sumie aż 52) zostały zestawione w porządku chronologicznym. Bogaty materiał uzupełniającym, wydany w postaci krytycznego aparatu (przypisy), pozwala zorientować się czytelnikowi w problematyce poruszanej przez pasterzy. W aneksie pracy zaprezentowano 8 dalszych przemówień o ważnym nośniku społecznym i kulturowym, jakie wygłosili do wiernych na terenie ziemi śląskiej pasterze katowiccy, a także św. papież Jan Paweł II w czasie pielgrzymki do Ojczyzny pamiętnego 20 czerwca 1983 r. Redakto-

rzy słusznie wskazują na to, że wzgórze piekarskie było przez te lata miejscem szczególnym dla świata robotniczego Polski, a nauczanie biskupów przygotowywało i prowadziło świat robotniczy do nieuchronnej transformacji z systemu socjalistycznego do gospodarki wolnorynkowej, wraz ze wszystkimi jej konsekwencjami, także moralnymi i religijnymi. Zbiór wszystkich przemówień poprzedzają bogate wstępy dotyczące dziejów sanktuarium na piekarskim wzgórzu i historii cudownego obrazu, biogramy duszpasterzy piekarskich, sumaryczne zestawienie biskupów katowickich i pasterzy Kościoła katolickiego w Polsce, którzy wygłaszali homilie do świata robotniczego w czasie pielgrzymek stanowych mężczyzn na przestrzeni tychże lat, z podaniem zwięzłych charakterystyk biograficznych kaznodziei.

226. **De profundis ad Te clamamus.** Świat górników w radiowych i telewizyjnych homiliach biskupów katowickich na uroczystość św. Barbary (1983–2016). Edycja źródeł z komentarzem, red. Arkadiusz Wuwer, Daniel Szlachta, wstęp abp Wiktor Skworc, Katowice: EDYCJA – Książki Naukowe i Specjalistyczne 2017, 292 s., bibliogr., streszcz. ang. i niem., Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, seria: Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku 20, ISBN 978-83-8099-033-3, 978-83-9497-800-6.

W dwudziestym tomie serii Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego: „Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku” autorzy, ks. Arkadiusz Wuwer i Daniel Szlachta, w kooperatywie z Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze zebrali 39 homilii biskupów katowickich, jakie wygłosili w czasie przeżywanym na Górnym Śląsku uroczystości barbórkowych w latach 1983–2016, a które za pośrednictwem radia lub telewizji transmitowane były do świata robotniczego w całej Polsce. Homilie te zawierają bogaty materiał kaznodziejski wraz z wnikliwą analizą przemian społeczno-kulturowych zachodzących w Polsce okresu transformacji z systemu socjalistycznego do wolnorynkowego. Skądinąd wiemy, że był to trudny okres dla sektora górniczego, związany z bolesną restrukturyzacją tejże branży, masowymi zwolnieniami i niepokojami społecznymi, które z terenów zakładów pracy przenosiły się na ulice polskich miast. Materiał źródłowy ubogacony został o dalszych 9 przemówień biskupów katowickich, jakie wygłoszono w czasie świąt barbórkowych w różnych kościołach Górnego Śląska, a które nie zostały zapisane na nośnikach radia lub telewizji, lecz zostały utrwalone za pomocą urzędowej literatury kurialnej lub też zostały przekazane redakcji przez abpa Wiktora Skworca z jego własnych zbiorów. Przedstawiony materiał źródłowy poprzedzają trzy artykuły: *Społecz-*

no-medialny kontekst przesłań biskupów katowickich z okazji uroczystości ku czci św. Barbary w latach 1983–2016 – ks. Arkadiusza Wuwera, *Szkic o dziejach górnictwa węgla kamiennego na Górnym Śląsku (1983–2016)* – Zygmunta Łukaszyka oraz tekst zatytułowany *Kult św. Barbary w przestrzeni zindustrializowanej Górnego Śląska* – Beaty Piechy-van Schagen.

227. Ecclesia et bellum. Kościół wobec wojny i zaangażowania militarnego duchowieństwa w wiekach średnich, red. Radosław Kotecki, Jacek Maciejewski, Bydgoszcz: Wydaw. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego 2016, 271 s., streszcz. ang., ISBN 978-83-8018-091-8.

Treść: MACIEJEWSKI Jacek, Wprowadzenie, s. 7–9; Wykaz skrótów, s. 10; STRZELCZYK Jerzy, Średniowieczna krytyka wypraw krzyżowych, s. 11–28; MRUK Wojciech, Fidenzio z Padwy i Roger Bacon, czyli o dwóch franciszkańskich teoretykach wojny z Saracenami, s. 29–41; GOLTZ Piotr, Zagadnienia wojny i pokoju w dziele *Policraticus* Jana z Salisburry, s. 42–63; NIEWIŃSKI Andrzej, Kościół w średniowieczu wobec problemów niewoli militarnej, s. 64–81; SAS Maksymilian, Wyprawa króla Longobardów Pepina przeciw Awarom w 796 r.: teologia karolińskiej wojny misyjnej, s. 82–103; ZINKIEWICZ Jacek, Duchowieństwo anglonormandzkie wobec działań mi-

litarnych w Anglii w latach 1066–1100, s. 104–120; BABIJ Paweł, Kościół i duchowieństwo w walkach na Połabiu przed krucjatą wendyjską w 1147 r., s. 121–141; KOTECKI Radosław, Ordynariusz płocki Szymon w Gallowej narracji o bitwie Mazowszan z Pomorzanami (Gall II, 49), s. 142–167; GUZIKOWSKI Krzysztof, Służyć modlitwą i bronią” – arcybiskup Absalon twórcą sukcesów militarnych Danii w drugiej połowie XII w., s. 168–181; SCHNEIDER Kevin, Two in One: Lotharingian Imperial Bishops as Military and Religious Leaders. The Case of Metz (11th–13th Centuries), s. 182–197; DRYBLAK Anna A., Jak mnisi zdobywają zwycięstwo dla władcy. Udział klasztoru w Redon w zmaganiach wojennych Ludwika Pobożnego, s. 198–213; MICHAŁSKA Monika, *Cum armis et oratione*. Relacje opatów Sankt Gallen z belloną w świetle historiografii klasztornej (*continuationes* II i III *Casuum Sancti Galli*), s. 214–233; STARNAWSKA Maria, *Furtum sacrum* czy cudowne ocalenie przed atakiem niewiernych? Epizody wojenne w tradycji hagiograficznej relikwii-fundamentów ideowych wspólnoty czczonych na ziemiach polskich, s. 234–255; JANIŠ Dalibor, *Milites ac famuli episcopi olomucensis*. Feudal System of the Bishopric of Olomouc and Military-Service Relations in the Medieval Czech Lands in the 13th Century, s. 256–271.

228. JÓZEFczyk Mieczysław, **Kościół i społeczeństwo w Prusach Krzyżackich. Teksty źródłowe do dziejów chrześcijaństwa w Pomezanii i Pogezanii**, Elbląg: Warmińskie Wydaw. Diecezjalne 2017, 646 [1] s., ISBN 978-83-65210-49-4.

Ks. Mieczysław Józefczyk, doktor teologii w zakresie socjologii religii, w latach 1968–2005 proboszcz parafii katedralnej w Elblągu oraz pierwszy wikariusz generalny nowej diecezji elbląskiej, w swojej pozycji książkowej przedstawia w postaci zestawienia tekstów źródłowych dzieje dawnej diecezji pomezkańskiej, której spadkobierczynią jest obecna diecezja elbląska. Diecezja ta działała na obszarze dwóch dawnych krain pruskich: Pomezanii i Pogezanii. Ważniejsze miejscowości na tymże terytorium to: Elbląg, Pasłęk, Morąg, Zalewo, Tolkmicko i Młynary. Zakres czasowy przedstawionego opracowania mieści się w granicach lat 1206–1527. Obrana przez autora cezura czasowa obejmuje okres od budzenia się zainteresowania Stolicy Apostolskiej nienawróconymi jeszcze szczepami pruskimi, sąsiadującymi z ziemiami polskimi. Wraz z rozwojem dzieła misyjnego trzeba było doprowadzić do pewnego uporządkowania, w którego efekcie zaistniała nowa sieć diecezji, oraz idąca za tym misja ustanowienia kościołów katedralnych i konsekracji biskupów na terenie Prus. Wszystkie te wydarzenia znajdują swoje odzwierciedlenie w prezentowanych

tekstach kurii rzymskiej, bullach papieskich, dekretach królewskich oraz wszelakiego rodzaju aktów biskupich i mistrzów krzyżackich. Wśród zaprezentowanych źródeł są także inne teksty ludzi Kościoła tego terenu, dokumenty fundacyjne, teksty sądowe, noty przeróżnych delegacji itp. Całość wydanej przez ks. Józefczyka dzieła to aż 548 dokumentów, z których ostatni dokument jest aktem sekularyzacyjnym biskupstwa i nadaniem przez księcia Albrechta Hohenzollerna terenów dawnego biskupstwa jego pierwszemu pasterzowi ewangelickiemu – Erhardowi von Queis.

Chociaż wszystkie te teksty były już w historii kilkakrotnie wydawane, to jednak ich ponowne zestawienie w jednym dziele oraz polskojęzyczne, krytyczne wydanie łacińskich tekstów jest godne zaznaczenia i odnotowania na łamach bibliografii historii Kościoła w Polsce.

229. KOWALCZYK Krzysztof, **Między antyklerykalizmem a konfesjonalizacją. Partie polityczne wobec Kościoła katolickiego w Polsce po 1989 roku**, Toruń: „Mado” 2016, 392 s., bibliogr., tab., ISBN 978-83-62942-70-1.

Głównym celem pracy, jaki przyświecał autorowi, jest analiza stanowisk polskich partii i ugrupowań parlamentarnych wobec postulatów Kościoła katolickiego w III RP. Do głównych problemów, jakie powodowały na li-

nii państwo – Kościół ożywioną dyskusję, należą: wpływ Kościoła na politykę, model relacji państwo – Kościół, w tym spór o zapisy konstytucyjne, konkordat, nauka religii w szkołach publicznych itp., etyka życia rodzinnego, w tym spór o ochronę dziecka poczętego, metodę zapłodnienia pozaustrojowego *in vitro* czy też legalizację tzw. związków partnerskich. Stanowiska Kościoła katolickiego i partii politycznych, często rozbieżne w swoich pryncypiach, zostały zanalizowane na trzech poziomach: wartości deklarowanych, wartości realizowanych i preferencji elektoratu konkretnej partii. Ten ostatni wyznacznik został zanalizowany na podstawie badań ośrodków opinii publicznej, zaś dwa pierwsze na podstawie założeń ideowo-programowych partii oraz konkretnych działań partii w sprawach dotyczących powyższej tematyki.

Autor podzielił pracę na pięć rozdziałów. Po przybliżeniu problematyki Kościół – państwo – partie, uwytklił postulat Kościoła katolickiego wobec polityki państwa, stosunków wyznaniowych i kwestii etyki życia rodzinnego. W dalszej części autor przeanalizował obecność tychże postulatów Kościoła w założeniach programowych partii politycznych oraz w realizowanych przez nie posunięciach politycznych. Ostatni rozdział analizuje stopień percepcji postulatów Kościoła w elektoratach danych partii oraz ich utożsamianie się lub kontestację, która determinu-

je polityków do zajęcia takiej a nie innej postawy społeczno-politycznej.

230. ŁATKA Rafał, MARECKI Józef, **Kościół katolicki w Polsce rządzonej przez komunistów**, Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej 2017, 152 s., il., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-8098-249-9.

Książka próbuje przedstawić czytelnikowi podstawową wiedzę na temat problematyki dotyczącej funkcjonowania Kościoła katolickiego w trudnej rzeczywistości PRL-u. Państwo to oficjalnie miało szanować uczucia religijne i gwarantować wolność wyznania wszystkim jego obywatelom. W rzeczywistości komunistyczne państwo w każdy możliwy sposób zwalczało wszystkie formy wyznawania religii i wszelkie formy pobożności. Celem państwa nie było dobro obywateli, ani ich wolność zewnętrzna i wewnętrzna, ale narzucenie siłą ateistycznego modelu życia i lansowania tzw. świeckiego państwa – w myśl hasła materializmu dialektycznego. Rządzący nie przebiegali w środkach, aby za wszelką cenę podporządkować sobie hierarchów kościelnych i ośmieszać ich wobec rzesz wiernych. Komunistyczne państwo rościło sobie prawo do decydowania o sumieniach i życiu religijnym obywateli, mniej lub bardziej brutalnie kreując rzeczywistość społeczną i polityczną chociażby poprzez stosowanie terroru i różnego rodzaju represji. W publikacji autorzy próbują przedstawić owe

problemy w sposób usystematyzowany. W porządku chronologicznym przedstawiają najważniejsze założenia bezbożnej ideologii oraz poczynania władzy wymierzone wprost w Kościół, a wobec niemożności jego zniszczenia – działania mające na celu jego całkowite lub przynajmniej częściowe podporządkowanie. Całość tego okresu wyznaczają cztery epoki Polski Ludowej: lata stalinowskiego terroru, okres rządów Władysława Gomułki, rzekoma odwilż w czasach Edwarda Gierka, a faktycznie lansowana liberalizacja poglądów i społeczna dezintegracja, i wreszcie okres prześladowania i podjętego dialogu w latach 80. ubiegłego wieku. Książka w dobry sposób ukazuje trudną rolę Kościoła katolickiego w kształtowaniu tożsamości narodu, jego wpływ na odzyskanie wolności i budowanie przyszłości ojczyzny w drugiej połowie XX w.

231. MYSZOR Jerzy, **Pielgrzymki śląskie do Ziemi Świętej w latach 1840–1914. Studia i materiały**, Katowice: Księg. św. Jacka 2017, 365 [1] s., il., bibliogr., indeksy, streszcz. niem., seria: Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku 16, ISBN 978-83-8099-013-5.

Wielu autorów prac historycznych od zawsze fascynowała subiektywna ocena wydarzeń dziejowych pozostawiona dzisiejszym pokoleniom w formie zapisanych kart pamiętników, wysłanych listów czy też sporządzonych

relacji. Do grupy tej zaliczają się niewątpliwie relacje śląskich pielgrzymów do Ziemi Świętej w latach tzw. odwilży po Wiośnie Ludów i w czasie ożywionego rozwoju gospodarczego w tzw. długim XIX stuleciu.

Wybitny górnośląski profesor historii Kościoła – ks. Jerzy Myszor tym razem w ramach szesnastego tomu serii wydawniczej „Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku”, prezentuje stan badań dotyczący fenomenu pielgrzymowania Ślązaków do Ziemi Świętej w XIX i na początku XX w. Na podstawie zebranych źródeł wskazuje na rosnącą wówczas obecność państw Europy Środkowo-Zachodniej, w tym Ślązaków – obywateli Królestwa Pruskiego, a następnie kajzerowskich Niemiec – w Ziemi Świętej. W gronie pielgrzymów wskazuje na najważniejsze grupy, obecne w Palestynie jako zakonnicy i zakonnice w ramach posługi duszpasterskiej, szpitalnej i charytatywnej. Wreszcie autor przybliży czytelnikowi, jakie drogi prowadziły pielgrzymów do Ziemi Świętej, z jakich przewodników i modlitewników korzystali, jaki program pielgrzymki był realizowany i jakie miejsca znajdowały się na trasie ich pielgrzymowania. Ostatnie strony książki zostały poświęcone wpływowi śląskiego pielgrzymowania na pobożność śląską w XIX i XX w. Bogaty aneks zawiera 12 tekstów źródłowych, obszerną bibliografię, indeksy i skromną szatę ikonograficzną.

232. **Oblicza Kościoła katolickiego w Polsce. 1050. rocznica Chrztu**, red. Jacenty Mastej, Krzysztof Kaucha, Paweł Borto, Lublin: Wydaw. KUL 2016, 344 s., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Teologii, Katedra Chrystologii i Eklezjologii Fundamentalnej, ISBN 978-83-8061-350-8.

Treść: List Pasterski Episkopatu Polski na jubileusz 1050-lecia Chrztu Polski „Nowe życie w Chrystusie”, s. 5–7; Wstęp, s. 9–10; **Część I: Oblicza Kościoła katolickiego w Polsce. Artykuły:** OŻÓG Krzysztof, Narodziny wiary i Kościoła na ziemiach polskich, s. 13–28; OŻÓG Krzysztof, Kościół jako *spiritus movens* kultury polskiej, s. 29–40; BARTOSZEWSKI Gabriel, Święte oblicze Kościoła w Polsce, s. 41–89; ŻARYN Jan, Niezłomne oblicze Kościoła katolickiego w czasach PRL, s. 91–101; WALAT Wojciech, Człowiek XXI wieku a kryzys wartości. Kryzys wartości domu rodzinnego, s. 103–112; MARIĄŃSKI Janusz, Społeczne oblicze Kościoła katolickiego w Polsce, s. 113–138; KUPISIŃSKI Zdzisław, Polska religijność ludowa, s. 139–163; ZADYKOWICZ Tadeusz, Moralne oblicze Kościoła katolickiego w Polsce, s. 165–183; CHMIELEWSKA Małgorzata, Charytatywne oblicze Kościoła w Polsce, s. 185–194; SKŁADANOWSKI Marcin, Ekumeniczne oblicze Kościoła katolickiego w Polsce, s. 195–210; SALIJ Jacek, Współcześni polscy księ-

ża. Refleksja teologiczna, s. 211–218; SCHULZ Adam, Ruchy świeckich obliczem Kościoła katolickiego w Polsce, s. 219–233; WRZOS Marcin, Misyjne oblicze Kościoła katolickiego w Polsce, s. 235–254; POKRYWIŃSKI Rafał, Z teologii narodu polskiego, s. 255–273; KAUCHA Krzysztof, Tożsamość Kościoła w Polsce, s. 275–306; **Część II: Blaski i cienie Kościoła katolickiego w Polsce. Świadectwa:** SCOPELLITI Nazarena, Blaski i cienie Kościoła katolickiego w Polsce, s. 309–314; MALDIJEWIA Viara, Blaski i cienie Kościoła katolickiego w Polsce, s. 315–319; DESELAERS Manfred, Polska 1050 lat po Chrzcie. Świadectwo i refleksje Niemca u progu Auschwitz, s. 321–327; STEBTER Max, Piękne oblicze Kościoła katolickiego w Polsce. Alfabetycznie, s. 329–336; Noty o autorach i redaktorach, s. 337–342.

233. SIKORSKI Juliusz, **Państwo i Kościół na Ziemi Lubuskiej w latach 1945–1956**, Gorzów Wielkopolski: Akademia Jakuba z Paradyża 2017, 448 s., bibliogr., indeksy, ISBN 978-83-65466-24-2.

Książka jest wnikliwą analizą narastającego konfliktu ideologicznego pomiędzy Kościołem katolickim a Polską Ludową na Ziemi Lubuskiej w latach stalinizmu. Badany przez autora teren to tzw. Środkowe Nadodrze, od 1945 r. część województwa poznańskiego (w sumie 14 powiatów), obec-

nie tereny diecezji lubuskiej (zielonogórsko-gorzowskiej), a po reorganizacji terytorialnej w czasach PRL-u terenów województwa zielonogórskiego. Przedmiotem opracowania są relacje miejscowych władz partyjno-państwowych, realizujących w zakresie polityki wyznaniowej wytyczne nadrzędnej administracji, z Kościołem rzymskokatolickim. Pracy nadano układ chronologiczno-problemowy. W rozdziale wprowadzającym w zwięzły sposób przedstawiono zagadnienia dotyczące organizacji życia społecznego i religijnego po zakończeniu II wojny światowej na obszarze późniejszego województwa zielonogórskiego. Kolejne rozdziały poświęcone są Kościołowi lubuskiemu w nowej sytuacji po 1945 r., przechodząc chronologicznie do okresu nasilenia represji terroru stalinowskiego aż do przełomu 1956 r. i niosących wielkie nadzieje wyborów do Sejmu w 1957 r. Autor przybliża metody wypierania Kościoła, jego instytucji i stowarzyszeń z życia społeczno-politycznego, a także wskazuje na mechanizmy obronne Kościoła, jakie pozwoliły mu przetrwać najgorszy okres konfrontacji z ateistycznym państwem ludowym.

234. **Tajemnice kompaturek. Księga metrykalna z Mszany**, red. Halina Dudała, wstęp abp Wiktor Skworc, Katowice: EDYCJA – Książki Naukowe i Specjalistyczne 2016, 218 s., il. kolor., tab., Wydział Teolo-

giczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach, seria: Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku 14, ISBN 978-83-64534-09-6.

Treść: SKWORC Wiktor abp, Słowo wstępne, s. 7–8; MYSZOR Jerzy, Przedmowa, s. 9; SZYMANEK Mirosław, Wstęp, s. 10; KOPIEC Jan bp, Nieprzemijająca wartość dawnych dokumentów pisanych, s. 11–15; DUDAŁA Halina, Analiza źródłoznawcza najstarszej księgi metrykalnej z Mszany, s. 16–26; CIESIELCZYK Aleksandra, Problematyka konserwatorska księgi metrykalnej z Mszany. Zaskakujące odkrycia, nowe źródła, s. 27–32; GRAJEWSKI Czesław, Analiza liturgiczno-muzykologiczna pergaminowej karty z Mszany, s. 33–47; REGINEK Antoni, Przenikanie tradycji liturgiczno-muzycznych na Górnym Śląsku na podstawie zapisów na okładkach wybranych przekazów źródłowych, s. 48–57; WITKOWSKI Sławomir, Rekonstrukcja antyfony *Gloriose Rex Oswalde* z karty pergaminowej z Mszany, s. 58–65; GAJ Beata, Wartość historyczna i literacka rękopisów łacińskich z Mszany, s. 66–72; SOBCHYZKOWA Joanna, Cechy językowe rozważania maryjnego z okładki księgi metrykalnej z Mszany, s. 73–84; MROZOWICZ Wojciech, Fragmenty niemieckojęzycznych kazań przypisywanych o. Anzelmowi Kekerowi z oprawy księgi metrykalnej z Mszany, s. 85–92; DYŁUS Daniela, Uwagi o polszczyź-

nie mszańskich zabytków językowych, s. 93–104; GOJNICZEK Waław, Księga metrykalna z Mszały jako źródło do dziejów szlachty w wodzisławskim państwie stanowym, s. 105–130; SCHAEFFER Wojciech, Czy najstarsza zachowana księga pochówków w Polsce pochodzi z Mszały?, s. 131–135; DUDAŁA Halina, Autorzy wpisów w księdze metrykalnej z Mszały (1638–1775), s. 136–167; Autorzy, s. 168–175; Aneks, s. 178–217.

WALEWANDER Edward, **Lublin w migawce. Między powstaniem styczniowym a wybuchem I wojny światowej** = poz. 194.

235. **Wiekowe bogactwo chrześcijaństwa. W 1050. rocznicę chrztu Polski**, red. Małgorzata Lubecka, Jan Mironczuk, Ostrołęka: Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe im. Adama Chętnika 2017, 331 s., ISBN 978-83-62775-27-9.

Treść: Słowo wstępne, s. 7–9; **Część I: Chrzest Polski w historiografii:** ŁUPIŃSKI Józef, Chrzest Mieszka I – fakty i hipotezy, s. 13–29; DOLINOVSKIY Volodymyr, Źródła do historii Kościoła katolickiego w zasobie Centralnego Muzeum Historycznego Ukrainy we Lwowie, s. 30–54; CIARA Stefan, CIARA Marek, Chrystianizacja Polski w historiografii w dobie PRL (na podstawie spuścizny archiwalnej Jerzego Dowiata w Archiwum PAN), s. 55–62; **Część II: Obchody mille-**

nijne chrztu Polski: RUTKOWSKI Tadeusz, Warszawskie obchody Tysiąclecia chrztu Polski, s. 65–78; WOJTYŃSKI Maciej, Przekaz obchodów Millenium chrztu Polski w 1966 r. w telewizji polskiej, s. 79–100; ROZBICKA Renata, Millenium chrztu Polski. Tysiąclecie państwa polskiego w publikacjach pisanych „Polityki” i „Tygodnika Powszechnego” w latach 1965–1966, s. 101–119; ŻMIJKOWSKA Magdalena, Millenium chrztu Polski na łamach prasy olsztyńskiej, s. 120–138; LUBECKA Małgorzata, Obchody millenijne w powiecie ostrołęckim, s. 139–163; **Część III: Postawy religijne Polaków:** STAWSKI Marek, Pobożność maryjna w Polsce do końca XII w., s. 167–186; KULECKA Alicja, Religijność władz narodowych i uczestników powstania styczniowego, s. 187–204; DUTKOWSKA Maria, *Monumenta Poloniae Vaticana* jako efekt otwarcia archiwów watykańskich przez papieża Leona XIII, s. 205–215; TRUSZCZYŃSKI Marek, Katechizacja w diecezji łomżyńskiej w latach 1945–1989, s. 216–229; KUSTUSZ Antoni, Chrzest Polski w aspekcie prasoznawczym po 1989 r., s. 230–241; **Część IV: Chrześcijaństwo w regionach:** KOPICZKO Andrzej, Początki chrześcijaństwa w Prusach i utworzenie biskupstw w 1243 r., s. 245–260; DETTLAFF Jan P., Potrydencki pejzaż kulturowy Prus Królewskich, s. 261–278; GRZEGORCZYK Zdzisław, 350 lat ewangelizacji ko-

ścioła pw. św. Antoniego Padewskiego w Ostrołęce, s. 279–297; KIJOWSKI Jerzy, Wybrane zagadnienia z historii Kościoła w Ostrołęce, s. 298–309; MI-RONCZUK Jan, Podlasie – współistnienie różnych nurtów chrześcijaństwa (XVI–XX w.), s. 310–331.

236. WYSOCKI Wiesław Jan, **Józefa Piłsudskiego wizerunek religijny**, Warszawa: Centralna Biblioteka Wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego 2016, 135 s., il., bibliogr., ISBN 978-83-63050-35-1.

100. rocznica odzyskania niepodległości niewątpliwie kieruje myśli wielu historyków do bohaterów tamtego okresu – konstruktorów odrodzonego państwa polskiego. Jedną z takich postaci jest marszałek Józef Piłsudski, naczelnik odrodzonego państwa polskiego oraz główny konstruktor ówczesnego układu politycznego. Prof. Wiesław Jan Wysocki, kierownik Katedry Historii XIX i XX w. w Instytucie Nauk Historycznych UKSW w Warszawie, próbuje zmierzyć się z legendą Marszałka, kreśląc jego sylwetkę religijną i duchową. Czyni to tym bardziej odważnie, ponieważ przez lata wokół osoby Piłsudskiego narosło wiele fałszywych teorii o jego apostazji i trwaniu w niej do końca lub przynajmniej do czasu jego śmiertelnej choroby i śmierci. Również i mnie na lekcjach historii uczono, że pogrzeb Marszałka w katedrze wawelskiej wywołał wiele sporów, a w jego finale metropolita krakowski

miał odmówić obecności w uroczystościach pogrzebowych. Autor, w bardzo piękny sposób wydanej książce, posiadającej charakter zwartej syntezy, po licznych listach gratulacyjnych, przystępuje do przedstawienia czytelnikowi tragizmu przewrotu majowego w 1926 r., w którym bynajmniej nie chciał szafować kartą katolika, jak czynili to inni politycy, przechodzący teraz do opozycji względem władzy sanacyjnej. Wskazuje, że Piłsudski nie był bynajmniej osobowością bez skazy, a jego młodość socjalistyczna nadała mu niezaskuszenie miano człowieka obojętnego religijnie. Autor pisze o jego domu rodzinnym, pobożnych rodzicach, apostazji 34-letniego Piłsudskiego do Kościoła ewangelicko-augsburskiego w związku z ożenkiem z rozwiedzioną Marią Kazimierą z Koplewskich Juszkiewiczową oraz o jego rekonwersji w czasie choroby 28 lutego 1916 r. Miało to miejsce w czasie działań frontowych w okręgu łomżyńskim, a nie, jak to się przyjęło, w ostatnim momencie życia Marszałka. Podaje także świadectwo ks. Kornilowicza, spowiednika Marszałka, który towarzyszył Komendantowi w czasie jego choroby i zaopatrzył Marszałka świętymi sakramentami, które ten świadomie przyjął w czasie swojej agonii. Kolejny passus autor poświęca na przytoczenie szeregu listów kondolencyjnych, przygotowań do uroczystości pogrzebowych i ich religijnej oprawy w obecności polskich biskupów, w tym również abpa Sapie-

hy. Całość dopełniają świadectwa osób będących w bliskim kręgu Marszałka. Zdaniem autora, z pewnością Józef Piłsudski nie był człowiekiem egzaltującym się religią i wyznającym ją na pokaz. Jednak nie można mu zarzucać niewiary. Trwał przy Kościele katolickim dzięki wierze swoich rodziców, pobożnemu wychowaniu i od czasu swojej konwersji w czasie działań frontowych 1916 r. W sposób szczególny żywił nabożeństwo do Matki Boskiej Ostrobramskiej, na którą wskazał ręką, czyniąc potem wielki znak krzyża – znak wyznania wiary w godzinie swojej śmierci. W Aneksie zebrano kazania i okolicznościowe mowy, jakie wygłosili pasterze Kościoła na cześć Józefa Piłsudskiego, mierząc się z ukazaniem jego prawdziwej, chociaż może na zewnątrz skrywanej, pobożności.

237. ZAVADZKA Alina, **Duszpasterstwo polskie na Wileńszczyźnie w okresie sowieckim (1944–1990)**, Białystok: Instytut Pamięci Narodowej 2017, 279 s., il., bibliogr., indeksy, ISBN 978-83-62357-18-5.

Praca Aliny Zavadzkiej wpisuje się w bogaty krąg książek poświęconych sytuacji Kościoła katolickiego w czasach dominacji komunistycznej w Europie Środkowo-Wschodniej. Tym razem autorka ukazuje główne wysiłki w pracy duszpasterskiej duchownych na terenie Wileńszczyzny w latach 1944–1990. Po przedstawieniu ogólnej sytuacji na Wileńszczyźnie przed

1944 r. autorka kreśli sytuację lokalnego Kościoła i całego regionu w rzeczywistości sowieckiej. Pisze o odrodzeniu religijnym, represjach i przesiedleniach ludności polskiej i jej duchowieństwa, formach pracy duszpasterskiej duchowieństwa, zakonników i zakonnice oraz miejscach kultu i pielgrzymek, gdzie wierni mogli identyfikować się jako silna grupa ludzi trwających niezłomie przy wierze swoich ojców. W bogatym aneksie znalazły się mapy, liczne wykazy, materiały źródłowe oraz ilustracje. Całość uzupełnia bibliografia oraz indeksy.

2. Hagiografia

238. GRYSA Bartłomiej, PIOTROWSKI Mieczysław TChr, **Święty Szarbel – przyjaciel Boga i ludzi**, Poznań: „Agape” 2017, 264 [4] s., fot., ISBN 978-83-64774-48-5.

Książka przybliży czytelnikowi nie wielki skrawek z bogactwa Kościołów orientalnych na przykładzie Kościoła maronickiego, którego gorliwym członkiem przez całe życie był św. Szarbel. Na jego przykładzie ukazano ideał życia mniszego w Libanie. Szarbel prowadził życie ukryte i całkowicie poddane Bogu, żyjąc jako pustelnik. Najważniejszą czynnością każdego dnia była dla niego modlitwa. Żył surowo, podejmując ciężką pracę i liczne umartwienia. Jako mnich nie jadł w ogóle mięsa, jako pustelnik spożywał tylko jeden posiłek dziennie, ok. godz. 14.00, zgodnie

z postanowieniem reguły Zakonu Li-
bańskich Maronitów.

Bóg jednak miał dla niego inny plan, który zaczął realizować po jego śmierci, by nieść łaskę uzdrowienia nie tylko chrześcijanom, ale także muzułmanom, którzy zwracają się o wstawiennictwo tego świętego. Za materiał do książki posłużyły przede wszystkim polskie artykuły o św. Szarbelu, opublikowane na łamach pisma „Miłujcie się”. Ważną część publikacji stanowią również modlitwy do św. Szarbela na nowo przetłumaczone z języków arabskiego i syriackiego oraz zarys dziejów Kościoła maronickiego.

239. MATKA MARIA TERESA OD ŚW. JÓZEFA bł., **Autobiografia**, tłum. Katarzyna Kasprzyk, Poznań: „Agape” 2016, 408 [8] s., il., ISBN 978-83-64774-36-2.

Tyt. oryg.: *The Servant of God Mother Mary Teresa of St. Joseph, An Autobiography*.

Autobiografia Matki Marii Teresy jest wyjątkowym dokumentem, opisującym jej przejście z Kościoła Ewangelicko-Luterańskiego do Kościoła Katolickiego, powołanie do życia nowego zgromadzenia zakonnego. Autorka opowiada o tym, jak była prowadzona przez Boga, poczynając od najmłodszych lat. Można zachwycić się autentyczną pokorą i szacunkiem wobec przełożonych Kościoła i równie silną wolą realizowania tego, czego – jak rozumiała – Bóg od niej oczekuje.

240. „**Powiedz im, że o nich nie zapomniałem...**”. **Błogosławiony Józef Czempiel (1883–1942). Wybór źródeł**, wpraw. i edycja dokumentów Zbigniew Hojka, Jacek Kurek, Anna Piontek, Katowice: Księg. św. Jacka 2017, 307 [1] s., il., bibliogr., fot., indeks, streszcz. niem., seria: *Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Śląsku 15*, ISBN 978-83-8099-003-6.

W pracy wykorzystano źródła dotyczące życia i działalności błogosławionego ks. Józefa Czempieła. Dokumenty zawierające ślady obecności ks. J. Czempieła zachowały się w zbiorach archiwalnych Uniwersytetu Wrocławskiego, w Archiwum Parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Chorzowie Batorym, skąd część została przeniesiona do Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach. Są wśród nich m.in. „Wiadomości Parafialne”, które ukazywały się w Wielkich Hajdukach z inicjatywy ks. Czempieła w latach 1929–1939. Hajduckie „Wiadomości Parafialne” są wartościowym źródłem do prowadzenia wielorakich badań – m.in. dotyczących demografii, socjologii, problemów narodowościowych, zagadnień związanych z obyczajowością czy spędzaniem wolnego czasu. Przede wszystkim pozwalają one zbadać praktyki religijne, działalność bractw i stowarzyszeń religijnych, a szerzej także życie religijne ówczesnej społeczności.

Edytowane dokumenty zebrano w zestawy zatytułowane kolejno:

W drodze do kapłaństwa. Pierwsze lata w duszpasterstwie, Proboszcz parafii w Wielkich Hajdukach (Chorzowie Batorym), Listy z obozu oraz Wspomnienie pośmiertne.

241. **Święci w wierze, tradycji, literaturze i sztuce. Inspiracje do badań hagiologicznych**, red. Katarzyna Parzych-Blakiewicz, Olsztyn: Wydział Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego 2017, 325 [3] s., streszcz. ang. przy artykułach, ISBN 978-83-64129-45-2.

Treść: PARZYCH-BLAKIEWICZ Katarzyna, Wstęp, s. 7–8; **Perspektywy badań hagiologicznych**: NAPIÓRKOWSKI Stanisław Celestyn OFMConv., Święci w kulcie? Tak! Ale jak?, s. 11–23; SAKOWICZ Eugeniusz, Wszyscy Święci (kanonizowani i niekanonizowani) w Kościele i kulturze, s. 25–33; KOPROWSKI Piotr, Jezus z Nazaretu, św. Paweł i początki chrześcijaństwa w interpretacji Ignacego Radlińskiego, s. 35–43; WODZIŃSKI Grzegorz, Święci Pańscy w liturgii Kościoła Ewangelicko-reformowanego w Polsce w XVI–XVII w. na przykładzie twórczości Krzysztofa Kraińskiego, s. 45–56; **Pamięć o świętych**: PRAŚKIEWICZ Szczepan T. OCD, „Złączyła ich miłość Boga, Ojczyzny i bliźnich” – Święci przyjaciele Rafał Kalinowski i Albert Chmielowski, s. 59–66; HOCHLEITNER Janusz, Warmińscy patronowie w kulturze chłopskiej, s. 67–79; SHERIDAN

Dominic P.G., Saint Mary MacKillop. A Saint for the Vast Horizon, s. 81–99; NOWAK Jan, Władysław Bukowiński – Apostoł Kazachstanu (1904–1974), s. 101–112; **Literacka przestrzeń hagiologiczna**: KACPRZAK Marta M., U źródeł XIX-wiecznego kultu św. Teresy od Jezusa na ziemiach polskich. Popularyzacja pism Świętej w latach 40. XIX wieku, s. 115–129; LESZCZYŃSKA S. Bożena OCD, Mądrość krzyża. Święci patronowie ojczyzny w twórczości ks. Karola Antoniewicza SJ (1807–1852), s. 131–142; GOSIK-KAPELIŃSKA Iwona, Literacki wizerunek świętego Kazimierza Jagiellończyka, s. 143–154; KUCHO-WICZ Katarzyna, Święty Ośłowski i inni. Literacki obraz górnośląskiej religijności, s. 155–164; GANCZARSKA Magdalena, Wzorzec świętości zaprezentowany w *Historii budującej o Barlaamie i Jozafacie* i jego recepcja w kręgu kultury bizantyńskiej, s. 165–174; RONDONAŃSKA Zenona, Święci zapomniani w śpiewniku Jana Siedleckiego z 2015 roku, s. 175–188; DZIUGIEŁ-ŁAGUNA Magdalena, Portret *sacrum* na podstawie cyklu lirycznego *Madonna* Marii Konopnickiej, s. 189–200; ŁUKASZEWICZ Marta, *Nieświęci i święci* archimandryty Tichona (Szewkunowa): reinterpretacja świętości we współczesnej literaturze rosyjskiej, s. 201–211; WASIŃCZUK Katarzyna, „Nieświęci” święci. O kategorii świętości w prozie Ludmiły Ulickiej (*Daniel Stein, thu-*

macz, *Przypadek doktora Kukockiego*), s. 213–223; **Artystyczna przestrzeń hagiologiczna:** MAZURCZAK Urszula, *Ubiór – szata świętych. Na wybranych przykładach malarstwa średniowiecznego*, s. 227–239; LEKKA Dorota, *Analiza teologicznych aspektów sztuki baroku na przykładzie obrazów św. Ignacego i św. Franciszka Ksawerego*, s. 241–252; JAGŁA Jowita, WOJTKOWSKI Jacek Maciej, *Ikona i świętych i błogosławionych w sanktuarium w Licheniu*, s. 253–266; MACIĄG Paweł W., *Sacrum przesłaniające profanum według Marka Ivana Rupnika*, s. 267–277; **Hagiologiczne aspekty życia społecznego:** PATER Dariusz, *Odzyskanie zdrowia jako proces integralny w myśli Hildegardy z Bingen*, s. 281–291; GARSTKA Ewa, *Święta Hildegarda z Bingen dietetyczką celebrytów, czyli o recepcji XII-wiecznej medycyny holistycznej we współczesnym świecie – konteksty socjologiczne*, s. 293–301; KOWALIK Krzysztof, *Życie i działalność Błogosławionej Marii Luizy Merkert z Nysy w religijnym i kulturowym dorobku miasta i regionu*, s. 303–313; NOWAK Przemysław, *Bavaria sancta – Bawaria i jej święci*, s. 315–325.

242. TERLIKOWSKI Tomasz P., **Kolbe. Biografia świętego męczennika**, wyd. 2, Kraków: „Esprit” 2017, 663 [7] s., bibliogr., ISBN 978-83-65847-32-4.

Książka jest kolejną bibliografią świętego męczennika, o Maksymiliana Marii Kolbego, opracowaną na podstawie zachowanych dokumentów kościelnych, fotografii, różnych zapisków, nagrań i relacji świadków. Oparta o te źródła praca przedstawia nieznaną do tej pory fakty z życia świętego. Autor przedstawił życie kapłana, jego duchowość, powołanie, zaangażowanie społeczne oraz wizjonerskie podejście do nowych technologii. W pracy podjęto również problem oskarżania o. Kolbego o antysemityzm.

Książka jest nie tylko fascynującą opowieścią o zakonniku tworzącym pierwsze kościelne media, ale przede wszystkim stanowi próbę zrozumienia człowieka, którego życie okazało się niezwykle świadectwem wierności najważniejszemu z przykazań – przykazaniu miłości Boga i bliźniego.

243. WNUK Paweł, **Święty Józef wzorem powołania mężczyzny, małżonka i ojca w nauczaniu papieży**, Kalisz: Centrum Józefologiczne 2017, 216 s., bibliogr., streszcz. niem., seria: *Józefologia* 3, ISBN 978-83-939597-7-8.

Autor pracy próbuje odkryć głęboki sens osoby św. Józefa jako męża i ojca, który pozostaje u boku swojej kobiety wiernym mężem, a dla dziecka odpowiedzialnym ojcem. Opisy ewangelistów o doniosłej roli św. Józefa, dotyczącej jego roli w dziejach zbawienia, są skromne, mieszczą się zaledwie w kil-

kunastu wersetach. Dlatego bardzo cenna jest teologiczna refleksja nad tym ewangelicznym przekazem. Wyjątkowość postaci św. Józefa została podjęta w nauczaniu papieży. Szczególną uwagę zwrócili na niego papieże dziełnastowieczni i współcześni, wyprawdzając swoje nauczanie z przekazu ewangelicznego oraz z nauki Ojców Kościoła. Papieże dostrzegali wielkość i rolę, jaką spełnia św. Józef. Niektórzy z nich w sposób szczególny wskazują na niego uwagę, ukazując go jako wzór dla współczesnego mężczyzny małżonka i ojca.

3. Biografie, pamiętniki i wspomnienia

244. **Budowniczy mostów pojednania. Kardynał Bolesław Kominek 1903–1974**, red. Patryk Gołubców, Urszula Pohl, Bożena Sobota, Wrocław: „Tum” 2015, 186 [6] s., il. kolor., ISBN 978-83-7454-319-4.

Prezentowana książka to album, który powstał w związku z rocznicą wystosowania Listu biskupów polskich do biskupów niemieckich 18 listopada 1965 r., mający na celu przypomnienie wielkiej osobowości Kościoła wrocławskiego i jeden z filarów orędzia, które stało się zaczynem dla późniejszego pojednania między narodami polskim i niemieckim. Publikacja ukazuje drogę życia kard. Kominka poprzez zdjęcia z najważniejszych jej etapów. Dla jej ubogacenia wprowadzony jest

drugi wątek narracji, czyli dzisiejszy Ostrów Tumski we Wrocławiu, serce metropolii wrocławskiej, której rządcą był kard. Kominek. Do albumu została dołączona płyta CD zawierająca nagranie przemówienia wygłoszonego przez kard. Bolesława Kominka w archikatedrze wrocławskiej 6 lutego 1966 r. – po powrocie z Soboru Watykańskiego II.

245. KACZKOWSKI Jan, JĄBŁONSKA Katarzyna, **Życ aż do końca. Instrukcja obsługi choroby**, Warszawa: Biblioteka „Więzi” 2017, 287 [1] s., seria: Biblioteka „Więzi” 331, ISBN 978-83-65424-06-8.

Książka ta powstała z rozmowy K. Błońskiej z ks. J. Kaczkowskim, w której odpowiada on na trudne i dośkikliwe pytania, opierając się na autentycznych doświadczeniach życia z chorobą własną oraz pacjentów hospicyjnych. Życ bez końca to także pierwszy tego rodzaju wszechstronny przewodnik po chorowaniu i umieraniu. Jego wartość praktyczną podnoszą niezbędni z podstawowymi wskazówkami dla chorych i bliskich, personelu medycznego, szpitalnego i hospicyjnych kapelanów oraz wolontariuszy. Ks. Kaczkowski uczy, jak rozpoznać fizyczne, psychiczne oraz duchowe potrzeby chorych i ich bliskich, radzi też, jak znajdować pomoc ukierunkowaną na poprawę jakości życia w każdej, nawet najtrudniejszej sytuacji – również wtedy, gdy bliska jest śmierć.

246. **Ksiądz Wincenty Granat. Rektor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego – kandydat do chwały ołtarzy**, red. Zdzisław Janiec, Marcin Tkaczyk OFMConv, Halina Irena Szumił, Lublin: TN KUL 2017, 500 s., il., indeksy, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, seria: Źródła i Monografie 442, ISBN 978-83-7306-766-0.

Treść: Przedmowa biskupa sandomierskiego, s. 7–10; Słowo rektora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, s. 11–12; Wstęp postulatora procesu beatyfikacyjnego, s. 13–16; **I. Sługa Boży ks. Wincenty Granat (1900–1979)**: SZUMIŁ Halina Irena, Życiorys ks. Wincentego Granata (1900–1979), s. 19–48; **II. Ks. Wincenty Granat w refleksji naukowej**: RYCHLIICKI Czesław, Chrześcijańska tożsamość w teologii ks. Wincentego Granata, s. 51–63; SZUMIŁ Halina Irena, Misterium Bożego Miłosierdzia w nauczaniu ks. Wincentego Granata, s. 65–87; KOWALCZYK Stanisław, Idea wolności w personalizmie ks. Wincentego Granata, s. 89–98; SZUMIŁ Halina Irena, Sługa Boży ks. Wincenty Granat w dokumentach Instytutu Pamięci Narodowej, s. 99–108; SERWIN Tomasz, Personalistyczna koncepcja Eucharystii w ujęciu ks. Wincentego Granata, s. 109–117; KRAKOWIAK Czesław, Ks. Wincentego Granata teologia sakramentu namaszczenia chorych, s. 119–144; BAR Wiesław

OFMConv, Dynamika procesu beatyfikacyjnego, s. 145–158; JANIEC Zdzisław, Kult Maryi w świetle publikacji ks. Wincentego Granata, s. 159–174; **III. Ks. Wincenty Granat w pamięci i wypowiedziach ludzi uniwersytetu**: KOPIEC Piotr, Wspólnototwórczy wymiar modlitwy. Świadectwo, s. 177–186; GACH Piotr Paweł, Cierpliwy w służeniu Bogu i Ojczyźnie, s. 187–195; WRZESZCZ Maria, „Młodzieży bitej i krzywdzonej nie mogę opuścić”. Ks. Rektor Wincenty Granat – obrońca przesładowanych studentów, s. 197–207; BAZYDŁO Janusz, Ks. Wincenty Granat – opiekun młodzieży akademickiej, s. 209–219; NARECKI Zbigniew, Ks. Wincenty Granat – sługa Bożej mądrości i dobroci, s. 221–229; **IV. Ks. Wincenty Granat w nauczaniu biskupów i prezbiterów**: TOMASIK Henryk bp, Trwamy w dziękczynieniu za osobę ks. Wincentego Granata, s. 233–240; GUZOWSKI Krzysztof, Świętość, czyli Bóg w naszej codzienności, s. 241–246; JANIEC Zdzisław, Sługa Boży ks. Wincenty Granat świadkiem wiary na wzór Maryi, s. 247–250; KOWALCZYK Stanisław, Osoba i twórczość Sługi Bożego przesłaniem dla współczesności, s. 251–256; LEDWOŃ Ireneusz Sławomir OFM, *Magister veritatis et vitae*, s. 257–263; CHMIELEWSKI Marek, Wkład Sługi Bożego ks. Wincentego Granata w teologię Bożego Miłosierdzia, s. 265–269; JANIEC

Zdzisław, Podwójny wymiar Miłosierdzia Bożego i jego praktyka według ks. Wincentego Granata, s. 271–275; JANIEC Zdzisław, Oblicze eschatologiczne Miłosierdzia Bożego według Sługi Bożego ks. Wincentego Granata, s. 277–282; NITKIEWICZ Krzysztof bp, Apostoł Jezusa świadkiem miłosierdzia, s. 283–286; TKACZYK Marcin OFMConv, Wcielenie Syna Bożego objawieniem Bożej Opatrzności w nauczaniu ks. Wincentego Granata, s. 287–290; DEPO Wacław abp, Droga prawdy i łaski w Kościele, s. 291–294; **V. Ks. Wincenty Granat w mediach i publikacjach:** **1. Wywiady:** Sługa Boży Wincenty Granat. Rozmowa Konrada Fedorowskiego z ks. Zdzisławem Jańcem, s. 297–301; Był pochodnią dla ludzi. Rozmowa Małgorzaty Bochenek z ks. Zdzisławem Jańcem, s. 303–305; Ks. Wincenty Granat i teolog Soboru. Rozmowa Aliny Petrowej KAI z ks. Antonim Dębińskim, rektorem KUL, s. 307–312; Sługa Boży ks. Wincenty Granat w oczach studentów i profesorów. Rozmowa ks. Zdzisława Jańca z Haliną Ireną Szumił, s. 313–323; **2. Artykuły w periodykach:** GIEROBA Agnieszka, Rektor może zostać świętym, s. 325–328; LIS Tomasz, Głosił prawdę w miłości, s. 329–330; SUDOŁ Krzysztof, Potrzebny jest jeszcze cud, s. 331–334; JANIEC Zdzisław, „Żył prawdą w miłości”, s. 335–336; DĘBIŃSKI Antoni, Ks. Wincenty Granat – obrońca studentów i autonomii Uniwersytetu, s. 337–340; MARCZEWSKI Marek, Osoba ks. Wincentego Granata w świetle świadectw, s. 341–352; **3. Teksty w pracach zbiorowych:** DERDZIUK Andrzej OFMCap, Świątobliwy człowiek i mądry naukowiec, s. 353–357; JANIEC Zdzisław, *Euntes docete*. Uniwersytet katolicki nauczycielem prawdy, s. 359–362; **VI. Ks. Wincenty Granat w przestrzeni wizualnej:** „Przez prawdę do miłości”. Oratorium Sługi Bożego ks. Wincentego Granata. Przewodnik, s. 365–382; „Świętość w codzienności”. Sługa Boży ks. Wincenty Granat. Film. Słowo wprowadzające, s. 383–384; *Veritatem facere in caritate*. Sługa Boży ks. prof. Wincenty Granat (1900–1979). Wystawa, s. 385–396; Galeria zdjęć, s. 397–428; **Aneksy:** Aneks 1: JANIEC Zdzisław, Mowy okolicznościowe z okazji sympozjów, s. 431–453; Aneks 2: IX Pielgrzymka Ogólnouniwersytecka Pracowników i Studentów KUL do Sanktuarium Bożego Miłosierdzia, s. 455–458; Aneks 3: List rektora KUL ks. prof. dr. hab. Antoniego Dębińskiego do uczestników sympozjum (Sandomierz, 10 XII 2016 roku), s. 459–460; Aneks 4: List ks. Wincentego Granata do mgra Bogumiła Pempusia z 12 IX 1974 roku przekazany przez adresata postulatorowi 7 XII 2016 roku w parafii Giedlarowa (archidiecezja przemyska), s. 461–462; Aneks 5: Wykaz prac dyplomowanych z myśli teologicznej ks. Wincentego

Granata z lat 1972–2016, s. 463–486; Wykaz skrótów, s. 487–488; Indeks nazwisk, s. 489–494.

247. PAMUŁA Stanisław, **Drzewa umierają stojąc. Ks. abp prof. Józef Życiński**, Częstochowa: „Regina Poloniae” 2016, 185 s., il., ISBN 978-83-65209-22-1.

Prowadzone w niniejszej książce refleksje podzielone zostały na dwie części. Część pierwsza – *Curriculum vitae* – omawia młodość abp. J. Życińskiego, studia i przygotowanie do kapłaństwa, działalność duszpasterską i naukowo-dydaktyczną oraz przybliża jego posługę biskupią w Tarnowie i Lublinie. Część druga, zatytułowana *Requiem aeternam*, dotyczy jego nagłej śmierci w Rzymie i obrzędów pogrzebu, a także oddźwięku jego śmierci w polskiej prasie różnych opcji religijnych, kościelnych, politycznych. W części tej zaprezentowana została ponadto książka wydana przez Instytut *Janineum* w Wiedniu poświęcona abp. Życińskiemu, podzielona na trzy części: I. *Okruchy życia*, II. *Okruchy wspomnień* i III. *Okruchy twórczości*. Na końcu niniejszej pozycji zamieszczono aneks, który zawiera m.in. *tableau* neoprezbiterów z 1972 r. oraz kartę egzaminacyjną abpa Życińskiego.

248. PIASECKI Bronisław, ZAJĄC Marek, **Prymas Wyszyński nieznanym. Ojciec duchowy widziany z bli-**

ska, Kraków: „M” 2016, 171 [1] s., fot., ISBN 978-83-8043-081-5.

Wspomnienia ks. B. Piaseckiego, osoby należącej do najbliższego grona współpracowników prymasa Stefana Wyszyńskiego, to książka unikatowa. Pokazuje wiele, dotychczas niepublikowanych, faktów z życia Kardynała. Jest również pod wieloma względami korektą stereotypowych wyobrażeń na jego temat, stanowiąc jednocześnie syntezę jego myśli o Kościele i Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem okresu milenijnego. Dzięki tej pozycji po raz pierwszy czytelnicy mogą z bliska zobaczyć codzienne życie Prymasa osadzone w zawiłych losach Polski i Kościoła tamtych czasów. W tę bogatą i wielowątkową narrację wplecione zostały ponadto liczne, szerzej nieznane, anegdoty z życia kard. Wyszyńskiego.

249. **Stefan Wyszyński Prymas Tysiąclecia – absolwent KUL... kandydat na ołtarze**, red, Mirosław Sitarz, Anna Sławikowska, Agnieszka Romanko, Lublin: Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2017, 179 [4] s., il., bibliogr., ISBN 978-83-948764-2-5.

Treść: SITARZ Mirosław, Wprowadzenie, s. 5–7; SITARZ Mirosław, Stefan Wyszyński – od dzieciństwa do absolwenta KUL, s. 9–34; WILK Stanisław, Stefan Kardynał Wyszyński – Ojciec Soboru Watykańskiego

II, s. 35–46; KRUKOWSKI Józef, Uprawnienia nadzwyczajne Prymasa Polski Stefana Wyszyńskiego wobec zagrożeń ze strony reżimu komunistycznego, s. 47–67; KAWA Stanisław, Stefan Wyszyński – kompetencje dotyczące wiernych obrządku greckokatolickiego w Polsce, s. 69–78; NYKIEL Krzysztof, Sługa Boży Stefan Kardynał Wyszyński – troska o życie sakramentalne Narodu, s. 79–99; GUZ Tadeusz, Troska Sługi Bożego Kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia o chrześcijańskie kształcenie i wychowanie Narodu Polskiego, s. 101–127; SUCHECKI Zbigniew, Prymas Wyszyński kandydat na ołtarze, s. 129–144; Załączniki, s. 145–172; Literatura, s. 173–179; Noty o Autorach, s. 181.

SZUMIŁ Halina I., **W służbie nauki. Książd Józef Pastuszka (1897–1989)** = poz. 193.

250. **Zawsze kochałem życie. O miłości do Boga i ludzi, o cierpieniu i kapłaństwie. Jerzy Zakrzewski SJ w rozmowie z Józefem Augustynem SJ**, Kraków: „Homo Dei” 2017, 204 [4] s., ISBN 978-83-64451-83-6.

Prezentowana publikacja to wywiad rzeka z o. J. Zakrzewskim, który w rozmowie z o. J. Augustynem opowiada o swoim dzieciństwie, młodości, powołaniu zakonnym, duszpasterskim zaangażowaniu, przyjaźniach, podróżach i sztuce chorowania, w której ćwiczył się ponad czterdzieści lat, chorując na stwardnienie rozsiane. Prezentowana książka to lektura dla chorych i dla ludzi opiekujących się chorymi, dla pogubionych, poszukujących sensu życia i swego miejsca w świecie, a także dla ludzi borykających się z różnymi problemami. Przepojona głębokim humanizmem i radością uczy ponadto miłości do Boga, szacunku do człowieka i otaczającego świata.

Teologia fundamentalna

251. PAPANDEA James L., **Depozyt wiary. Jak Kościół katolicki zachował autentyczną doktrynę wczesnych chrześcijan**, tłum. Marek Król, Kraków: „eSPe” 2017, 376 [3] s., ISBN 978-83-7482-788-1.

Tyt. oryg.: Handed Down: The Catholic Faith of the early Christians.

Monografia Jamesa L. Papandei, profesora historii Kościoła, stawia so-

bie za cel ukazanie nieprzerwanej łączności między przesłaniem Jezusa z Nazaretu a doktryną Kościoła katolickiego. „Poprzez uwydatnienie ciągłości między pierwszymi chrześcijanami a dzisiejszym Kościołem katolickim oraz wykazanie, że religia katolicka jest zarówno racjonalna, jak i umocowana w prądowej Tradycji, książka ta pomoże nam przygotować się

do odpowiedzi na pytania stawiane przez naszych niebędących katolikami przyjaciół i krewnych, do obrony wiary katolickiej i dzielenia się nią” (s. 7). Książka jest przykładem apologii, która łączy w sobie wezwanie do obrony (1 P 3,15) z zaproszeniem do rozmowy w duchu łagodności i jedności (1 P 3,16). Autor zasadniczo w nawiązaniu do myśli teologicznej Ojców Kościoła odpowiada w kolejnych rozdziałach na pytania stawiane często katolikom wokół takich kwestii, jak: *Pismo Święte a Tradycja* (s. 29–74), *Wiara a uczynki* (s. 75–115), *Siedem sakramentów* (s. 117–178), *Eucharystia* (s. 179–244), *Świętych obcowanie* (s. 245–298), *Papieżstwo* (s. 299–334). Ostatni rozdział, o charakterze ekumenicznym, pt. *Jak wczesny Kościół znajdował wspólny język?* (s. 335–364), ukazuje kwestie łączące chrześcijan głównych wyznań chrześcijańskich z katolikami.

252. SŁUPEK Roman SDS, **Credo et credimus Ecclesiam. Eklezjalność wiary chrześcijańskiej w nauczaniu papieskim przełomu XX i XXI wieku (Jan Paweł II, Benedykt XVI, Franciszek)**, Kraków: „Salwator” 2017, 430 [1] s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-7580-553-6.

Książka Romana Słupka przedstawia eklezjalność wiary chrześcijańskiej w nauczaniu trzech papieży: św. Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka. Celem monografii jest wydobywanie z nauczania papieży zasadniczych wątków

właściwych dla eklezjalnej natury wiary chrześcijańskiej, równocześnie będących odpowiedzią na aktualny kontekst przeżywania i pojmowania wiary. Książka składa się z dwóch części: *Credo et credimus* (s. 17–151) i *Credimus Ecclesiam* (s. 153–375). Pierwsza część dotyczy rozumienia wiary w jej zapodmiotowaniu indywidualnym i wspólnotowym, jak również relacji pomiędzy nimi, ze wskazaniem na motywy związane ze współczesnym prymacjalnym doświadczeniem eklezjalności wiary. Druga – koncentruje się wokół dynamiki eklezjalnego urzeczywistniania się wiary chrześcijańskiej.

253. **Współczesne oblicza wiary**, red. Tomasz Nawracała, Poznań: WT UAM 2016, 138 [1] s., streszcz. ang. przy artykułach, seria: *Colloquia Disputationes* 34, ISBN 978-83-65251-26-8.

Treść: NAWRACAŁA Tomasz, Wprowadzenie, s. 7–10; GUZOWSKI Krzysztof, Duch Święty a „duch tego świata”. O formach wiary absencyjnej i niegościnnosci wobec Boga, s. 11–28; FERDEK Bogdan, „Spolszczony” Chrystus Król Piotra Natanka, s. 29–46; HADRYŚ Jacek, „Spoczynek w Duchu” – szansa czy zagrożenie w dążeniu do komunii z Bogiem?, s. 47–56; SOIŃSKI Borys Jacek, Emocje i uczucia – pomoc czy zagrożenie dla przeżywania wiary?, s. 57–80; NAWRACAŁA Tomasz, Kwestia wiary w jednego Boga w perspektywie ksiąg

pokutnych i przygotowania do spowiedzi furtkowej, s. 81–94; Konferencja Episkopatu Polski, Decyzja KEP w sprawie tzw. spowiedzi furtkowej, s. 95–102; WASIUTYŃSKA Katarzyna, Zapominając o tym, co za mną, a wytyżając siły ku temu, co przede mną, pędzę ku wyznaczonej mecie (Flp 3,13-14). Duchowe zmaganie się chrześcijanina z przeszłością a kwestia uzdrowienia międzypokoleniowego, s. 103–119; Konferencja Episkopatu Polski: Grzech pokoleniowy i uzdrowienie międzypokoleniowe. Problemy teologiczne i pastoralne – opinia teologiczna, s. 121–127; SAMMLER Krystian, Duszpasterstwo parafialne odpowiedzią na prywatyzację i subiektywizację wiary młodego pokolenia wierzących. Refleksja pastoralna, s. 129–139.

254. **Wiarygodność chrześcijańskiego orędzia zbawienia**, red. Przemysław Artemiuk, Płock: Płocki Instytut Wydawniczy 2015, 210 [1] s., bibliogr. i streszcz. przy artykułach, seria: Biblioteka Teologii Fundamentalnej 10, ISBN 978-83-63012-87-8.

Treść: ARTEMIUK Przemysław, Wstęp, s. 5–6; SALIJ Jacek, Jak mówić dzisiaj o zbawieniu? Perspektywa dogmatyczna, s. 7–16; SEWERYNIAK Henryk, Przyczynek do fundamentalnoteologicznej refleksji nad odkupieniem, s. 17–32; KAŁUŻA Krystian, Chrześcijańska soteriologia w obliczu wyzwania rozumu krytycznego, s. 32–

68; KAUCHA Krzysztof, Apologia chrześcijańskiej nauki o zbawieniu w kontekście współczesnych koncepcji autozbawczych, psychologizujących i terapeutycznych, s. 69–93; DOLA Tadeusz, O pośrednictwie zbawczym Kościoła dzisiaj, s. 94–113; LEDWONŃ Sławomir, Zbawienie w religiach świata, s. 114–141; ZATWARDNICKI Sławomir, Jak mówić dzisiaj o zbawieniu? Apologia zbawienia w doświadczeniu świeckiego ewangelizatora, s. 142–174; RUSIECKA Jowita, Zbawienie w ujęciu papieża Franciszka, s. 175–188; ARTEMIUK Przemysław, Teolog fundamentalny o zbawieniu... Perspektywa metodologiczno-pedagogiczna, propozycja wykładu i ćwiczeń, s. 189–210.

255. **Życie konsekrowane znakiem wiarygodności Kościoła**, red. Andrzej Dudek, Robert Kantor, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2016, 255 [3] s., seria: Lumen Gentium 2, ISBN 978-83-7438-571-8.

Treść: DUDEK Andrzej, KANTOR Robert, Słowo od redaktora, s. 5–6; JEŻ Andrzej bp, Słowo biskupa otwierające konferencję naukową „Życie konsekrowane znakiem wiarygodności Kościoła”, s. 7–9; JEŻ Andrzej bp, Homilia wygłoszona do osób konsekrowanych, s. 10–13; KRÓLIKOWSKI Janusz, Życie zakonne między konsekracją, komunią i posłaniem, s. 14–34; KICIŃSKI Jacek bp, Życie konsekrowane w Kościele partykularnym, s. 35–

46; POTOCKI Andrzej, Praca na rzecz powołań w spotkaniu z łaską Bożego wybrania (z badań stron internetowych instytutów życia konsekrowanego), s. 47–87; WODKA Andrzej, Prorocstwo życia osób konsekrowanych: „być domem” odkupionych relacji ewangelicznych, s. 88–104; SAJ Marek, Najnowsze wskazania Stolicy Apostolskiej odnośnie do życia konsekrowanego, s. 105–132; MAZANKA Paweł, O potrzebie nauki i filozofii w życiu zakonnym, s. 133–154; OPIELA Loyola M., Praca wychowawczo-edukacyjna osób konsekrowanych jako element misji Kościoła, s. 155–179; SKORUPA Ambroży, Teologiczne i prawne podstawy nowych form życia konsekrowanego, s. 180–191; KANTOR Robert, Pomocnicza funkcja wikariusza biskupiego do spraw instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego w pasterskiej posłudze biskupa, s. 192–211; KLUZ Marek, Pośłannictwo osób konsekrowanych we współczesnym świecie, s. 212–221; SZMULEWICZ Henryk, Życie konsekrowane drogą apostołstw, s. 222–244; RYCYK Paweł, Zakony w funkcji krzewienia patriotyzmu, s. 245–256.

Nauki o religiach

1. Religioznawstwo

256. ROŹDŻEŃSKI Roman, **Ateizm, czyli wiara negatywna. Ateistyczne przeświadczenia z perspektywy pytań granicznych**, Kraków: Wydaw. WAM 2016, 340 [1] s., bibliogr., indeks, seria: Myśl Teologiczna 87, ISBN 978-83-277-1128-1.

Książka Romana Rożdżeńskiego, profesora filozofii na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, jest próbą krytycznej oceny racjonalnej zasadności ateizmu. Autor podejmuje krytykę tzw. antyreligijnej filozofii, której początki sięgają okresu oświecenia. Filozofia ta cechuje się zanegowaniem powiązania filozofii z religij-

nym myśleniem oraz radykalną krytyką chrześcijańskiej wiary i teologii. Celem antyreligijnej filozofii „miało być racjonalne wykazanie tego, że religijne wierzenia (oraz dotyczące ich teologiczne rozważania) posiadają całkowicie niedorzeczny charakter i dlatego należy je jak najszybciej wyplenić z ludzkich umysłów” (s. 12). Książka zawiera polemikę z przeświadczeniami ateistów, przekonanych o racjonalnej wyższości ich argumentacji za nieistnieniem Boga oraz o naukowości światopoglądu ateistycznego. Książka składa się z pięciu rozdziałów: *Zarys dziejów ateizmu w kulturze Zachodu* (s. 15–74), *Argumenty ateistów mające podważyć wiarę w istnienie Boga* (s. 75–122), *Teoretyczne oraz praktycz-*

ne konsekwencje ateizmu (s. 123–198), *Podstawowa alternatywa: wiara pozytywna – wiara negatywna* (s. 199–249), *Pytanie o możliwości nawrócenia ateisty* (s. 251–326).

257. SZYJEWSKI Andrzej, **Etnologia religii**, wyd. 2 popr., Kraków: „Nomos” 2016, 634 s., il., bibliogr. przy artykułach, indeks, ISBN 978-83-7688-328-1.

Książka A. Szyjewskiego, pracownika Zakładu Fenomenologii Religii Instytutu Religioznawstwa UJ, jest pierwszym polskim podręcznikiem systematyzującym wiedzę o religiach. W opracowaniu autor korzysta z dorobku antropologii i religioznawstwa, dążąc do integralnego ujęcia etnologii religii. Szyjewski, opierając się na adaptacyjnych funkcjach religii, przedstawia podstawowe typy relacji do *sacrum* społeczności zbieraczo-łowieckich, pasterskich i rolniczych, jak również ich przemiany w czasie. Książka składa się z czterech części: *Podstawy etnologii religii* (s. 13–130), *Religie społeczności zbieraczo-łowieckich* (s. 131–384), *Religie społeczności pasterskich i rolniczych* (s. 385–534), *Nowe ruchy religijne* (s. 535–620).

258. **Wymiary wolności religijnej we współczesnej Europie**, red. Piotr Szymaniec, Wałbrzych: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa 2017, 502 s., bibliogr. przy artykułach, ISBN 978-83-63839-54-3.

Treść: WISZNIOWSKI Robert, Wstęp, s. 13–14; MANOCHA Kishan, Freedom of religion or belief in europe – Same reflections on a changing landscape, s. 17–27; **Zagadnienia historyczne**: JUREK Piotr, Ustrojowe miejsce religii chrześcijańskiej w dawnej Polsce, s. 31–41; PRZYGODZKI Jacek, Juden im Herzogtum Warschau in den Jahren 1807–1813, s. 42–52; JAKUBČOVÁ Renata, TUROŠÍK Michal, Historical and legal remarks on the year 1950 in Czechoslovakia, s. 53–65; WŁODARCZYK Edyta, Urząd do spraw Wyznań jako narzędzie kontroli wolności religijnej w stosunku do Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w latach 1950–1989, s. 66–86; SOSNOWSKA Małgorzata, Regulacje prawne jako instrument zwalczania wolności sumienia i wyznania przez państwo totalitarne na przykładzie Polski w latach 1945–1956, s. 87–94; SĘCZYK Waldemar, Problem alumnów w Wojsku Polskim w okresie rządów Władysława Gomułki. Wstęp do zagadnienia, s. 95–112; **Zagadnienia teoretyczne**: ANTONOV Mikhail, The problem of religious freedoms and the legal conception of Petrazycki, s. 115–130; LIS Rafał, Problem wolności religijnej w republice (wokół zagadnień „religii obywatelskiej” i patriotyzmu republikańskiego), s. 131–142; KAPUSTINA Maria, Religious freedom and legal consciousness. An integrative approach to the legal regulation, s. 143–149; **Eu-**

ropejski i międzynarodowy wymiar wolności religijnej: FAUTRÈ Willy, The long and band bumpy road to the EU Guidelines on Freedom of Religion or Belief, s. 153–171; WENDEL-DOMARADZKA Agnieszka, The freedom of religion and human rights standards in Europe: reflections based on the jurisprudence of the ECtHR, s. 172–188; KLIMEK Libor, Public incitement to violence or hatred due to religion or belief as european Crime, s. 189–198; KRZYŻAK Lesław, Stolica Apostolska podmiotem prawa międzynarodowego, s. 199–205; **Kościoły i związki religijne w Polsce:** ŁĘTKOWSKA Ewa, Dynamika rewindykacji historycznych na przykładzie działania Komisji Majątkowej – zamierzona czy przypadkowa? s. 209–221; SYRYT Aleksandra, Standards of religious freedom in the jurisprudence of the Polish Constitutional Tribunal, s. 222–236; KRZYWKOWSKA Justyna, Możliwość wyboru formy zawarcia małżeństwa jako wyraz urzeczywistniania wolności religijnej w Polsce, s. 237–248; RAKOCZY Tomasz, Współpraca między państwem a Kościołami u Polsce w zakresie polityki prorodzinnej. Wybrane aspekty, s. 249–264; RÓŻAŃSKI Mieczysław, Zadania Kościołów i związków wyznaniowych w zachowaniu dziedzictwa kulturowego w Polsce, s. 265–276; STEPIEŃ Michał, Dopuszczalność wypowiedzenia Konkordatu z 1993 r. zawartego między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, s. 277–291; STANULEWICZ Maksymilian, Porozumienia międzygminne o współfinansowanie pozaszkolnych punktów katechetycznych prowadzonych przez Kościoły i związki wyznaniowe inne niż katolickie na przykładzie gminy Tarnowo Podgórne, s. 292–304; WASZKIEWICZ Ewa, Status prawny gmin wyznaniowych żydowskich we współczesnej Polsce, s. 305–311; KUCZMA Paweł, Ubój rytualny jako prawo mniejszości religijnych w Polsce, s. 312–328; JANKOWSKI Piotr, Konstytucyjna gwarancja autonomii i samorządności związków wyznaniowych jako przejaw wolności religijnej na przykładzie Kościoła polskokatolickiego, s. 329–342; **Kościoły i związki wyznaniowe a wolność religijna w Europie:** MECKE Christoph-Eric, Wolność do religii czy wolność od religii? Antagonizm między prawem do swobody wyznawania religii a prawem do życia bez niej w świetle zasady neutralności państwa wobec religii w Niemczech, s. 345–385; ZESZUT Katarzyna, Prawo do pochówku mużulmańskiego w Republice Federalnej Niemiec, s. 386–403; SELERA Paweł, Niemiecki podatek kościelny a wystąpienie z Kościoła katolickiego – konsekwencje dla występującego i wątpliwości konstytucyjne, s. 404–415; WINTR Jan, Die Gewissensfreiheit in der tschechischen Gesetzgebung und Rechtsprechung, s. 416–422; PŘIBYL Stanislav, Vermögensausgleich mit den

Kirchen und Religionsgesellschaften in der Tschechischen Republik: Geltendes Gesetz und Urteil („Erkenntnis“) des Verfassungsgerichts, s. 423–441; MIROSHNIKOVA Elena, The perspectives of religious education in the globalization context: The Russian case, s. 442–452; MAŁKIEWICZ Andrzej, Prawosławie w Europie Środkowej, s. 453–481; VOVK Dmytro, Ukrainian churches and european integration policy: Human rights von-text, s. 482–491; **Kontekst pozaeu-ropejski**: RAJA Paweł, Religious freedom in Asian culture – Case study of Malaysia, s. 493–502.

2. Psychologia religii

259. KRZYSZTOF-ŚWIDRSKA Agnieszka, **Bóg z pogranicza**, Kraków: Akademia „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2017, 181 [2] s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., ISBN 978-83-7614-294-4 („Ignatianum”), 978-83-277-1324-7 (WAM).

Książka dotyczy zagadnień psychopatologii oraz psychologii religii w kontekście obrazu Boga. Na bazie psychoanalitycznej koncepcji A.-M. Rizzuto prezentuje charakterystyczne cechy obrazu Boga u osób z osobowością typu *borderline*. Według Rizzuto, pierwotnie ukształtowany obraz Boga decyduje o wszystkich psychicznych możliwościach jednostki, które są przeżywane w izolacji od jej świadomych i nieświadomych procesów.

Treści książki pokazują, że w zgodzie z tym wyobrażeniem Boga jednostka interpretuje rzeczywistość swojego życia oraz wydarzenia, które spotyka. Istnieją trzy główne źródła obrazu Boga. Są to: relacje z obiektem, rozwój obrazu siebie oraz otaczający jednostkę system wierzeń. W części empirycznej książki autorka prezentuje własne badania jakościowe, tj. analizę szesnastu przypadków klinicznych pod kątem poszukiwanej zależności. Ich wyniki wskazują, że czynniki psychiczne posiadają ważną rolę w kształtowaniu relacji z osobami znaczącymi w okresie dzieciństwa (ich znaczenia dla relacji z Bogiem) oraz ich związku z organizacją osobowości typu *borderline*. Książka ma także istotne znaczenie aplikacyjne, gdyż umożliwia wypracowanie metod i strategii wsparcia psychologicznego dla osób ujawniających zaburzenia osobowości typu *borderline*.

260. GŁAZ Stanisław, **Psychologiczne predyktory przeżycia religijnego młodzieży**, Kraków: Akademia „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2016, 253 s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-7614-323-1 („Ignatianum”), 978-83-277-1395-7 (WAM).

Książka jest rzetelną i oryginalną próbą spojrzenia na problematykę relacji zachodzących między strukturą osobowości młodzieży studiującej a ich przeżyciami religijnymi z perspektywy psychologicznej. Zasadniczym celem badawczym jest ukazanie takich obsza-

rów osobowości, jak: empatia, altruizm, sumienie i wartości, a także wskazanie na charakter powiązań tych wymiarów z przeżyciami religijnymi studentów. Praca zbudowana jest z dwóch części: teoretycznej i empirycznej, które stanowią komplementarne i wzajemnie poszerzające się spojrzenia. W części teoretycznej autor omawia zagadnienia wybranych obszarów osobowości, tj. empatii, altruizmu, sumienia i wartości, wskazując na ich ważność w psychicznym funkcjonowaniu jednostek i powiązania z innymi cechami osobowości. Ponadto w interesujący sposób zaprezentowano sferę przeżyć i doświadczeń religijnych, które – w opinii wielu psychologów religii (m.in. Allport, Pargament, Spilka) – zalicza się do psychologicznie najważniejszych obszarów badawczych w tym zakresie. Część empiryczna obejmuje wyniki badań i ich interpretację dla poszczególnych grup badanych osób. Część tę cechuje duża rzetelność oraz bardzo dobre posługiwanie się metodami statystycznymi, m.in. analizą skupień i analizami korelacyjno-regresyjnymi, które pozwalają na zweryfikowanie hipotez badawczych. Trafne i ciekawie sformułowane konkluzje psychologiczne stanowią doskonałe podsumowanie uzyskanych wyników.

261. **Wspomóc uzależnionych od alkoholu. Refleksja psychologiczno-teologiczna**, red. Jan Dziejic, Jan Klimek, Kraków: Wydaw. Naukowe

UPJP II 2017, 435 s., ISBN 978-83-7438-585-5.

Treść: DZIEDZIC Jan, KLIMEK Jan, Wprowadzenie, s. 5–9; **Część I: Kontekst psychologiczno-terapeutyczny uzależnienia od alkoholu:** TOMASZEWSKA Olga, Gdy alkohol staje się problemem, s. 12–20; KATARZYŃSKA Agnieszka, Alkoholowy zespół płodowy – FAS, s. 21–39; BIELARCZYK Katarzyna, Dorosłe dzieci alkoholików, s. 40–71; BERLIŃSKA Justyna, Rodzina alkoholowa jako przykład rodziny dysfunkcyjnej, s. 72–91; CHODOROWICZ Wojciech, Zobowiązanie do leczenia osób uzależnionych od alkoholu, s. 92–112; KOWAL Andrzej, Uzależnienia – postępowanie, pomoc, wsparcie, s. 113–124; KOZA Paweł, Uważność (*mindfulness*) w pracy socjalnej z osobami uzależnionymi, s. 125–145; WĄCHOL Grzegorz, Wpływ czynników religijnych na terapię uzależnień, s. 146–172; DZIEDZIC Jan, Wsparcie psychologiczno-pastoralne wobec osób uzależnionych od alkoholu, s. 173–197; KLIMEK Jan, BERLIŃSKA Justyna, Centrum integracji społecznej jako element ekonomii społecznej wspierający osoby uzależnione od alkoholu w ich powrocie na rynek pracy, s. 198–222; **Część II: Refleksja teologiczno-duszpasterska o uzależnionych od alkoholu:** MIDUCH Maria, „Wina i sycery pić nie będziecie” (Łk 1,15). Wstrzemięźliwość od napojów alkoholowych w świetle wybranych

tekstów biblijnych, s. 225–236; PINDEL Roman bp, O chrześcijańskie rozumienie trzeźwości, s. 237–266; CI-BEK Anna, Wino weselne w Kanie Galilejskiej i jego symboliczne znaczenie (J 2,1-11), s. 267–278; OSTROWSKI Maciej, Chrześcijańskie wychowanie wsparciem dla uzależnionych. Koncepcje ks. Franciszka Blachnickiego i Ruchu Światło-Życie, s. 279–294; CHRZANOWSKA Renata, Wychowanie młodego człowieka do życia w trzeźwości, s. 295–315; KLI-MEK Jan, Rekolekcje dla osób uzależnionych od alkoholu jako przykład wyzwań pastoralnych podejmowanych w trosce o osoby społecznie wykluczone, s. 316–365; STEC Tomasz, Czy człowiek zniewolony nałogiem może przystępować do Eucharystii?, s. 366–380; ŻAK Mirosław, Miłosierdzie wobec osób uzależnionych. Garść refleksji kapelana oddziału odwykowego w kontekście Wielkiego Jubileuszu Miłosierdzia, s. 381–395; CIEPELSKI Artur, Znaczenie duchowości w pracy z osobami uzależnionymi od alkoholu, s. 396–415; BRUSIŁO Jerzy OFMConv, Problem alkoholu w życiu człowieka i ekologia ludzka, s. 416–432.

3. Socjologia religii

262. BORUTKA Tadeusz, KORNECKI Tomasz, KROCZEK Piotr, **Rodzina fundamentem społeczeństwa. Aspekt społeczno-prawny**, Kraków: Wydaw. Naukowe UJP II

2017, 240 s., bibliogr., ISBN 978-83-7438-637-1.

Życie społeczne podlega coraz to szybszym zmianom. Społeczeństwo ze swojej natury jest bytem dynamicznym, nieustannie się rozwijającym pod wpływem wielu różnych czynników. Jest to szczególnie widoczne na początku XXI w. Te zmiany dają się obserwować nie tylko w całości społecznej, ale także w relacjach międzyosobowych. Jedną z podstawowych struktur społecznych podlegającym tym procesom jest rodzina. Celem prezentowanej pracy jest „omówienie i przybliżenie zmian, jakie dotyczą polskiej rodziny, zarówno w kontekście socjologicznym, jak i prawnym” (s. 13).

Wyniki swojej refleksji autorzy zawarli w pięciu rozdziałach. Pierwszy rozdział (Tomasz Kornecki): *Osoba ludzka podmiotem rodziny*. Konstytutywnym odniesieniem tej części stało się pojęcie ludzkiej godności. W analizie ukazano nadprzyrodzone jej źródła oraz wywodzące się z niej przyrodzone prawa człowieka. Stało się to podstawą do ukazania jednostki w jej społecznej egzystencji, a zwłaszcza w kontekście rodziny, którą przedstawiono w kategoriach teologicznych.

Drugi rozdział (Tadeusz Borutka): *Ogólne tendencje zmian społecznych w obszarze funkcjonowania współczesnych rodzin polskich*. Podjęto wpięty zagadnienie rodziny jako podstawowej komórki społecznej oraz ukazano relacje rodzinne. Następnie rodzinę

umieszczono w kontekście zagrożeń, pełnionych funkcji oraz pojawiających się nowych typów rodziny.

Trzeci rozdział (Tomasz Kornecki): *Główne czynniki zmian w procesie internalizacji wartości w ponowoczesnej rodzinie i różnych jej odmianach*. Opisano takie zagadnienia, jak: polityka prorodzinna, zmieniająca się rola kobiety, zjawisko eurosieroctwa, rosnąca liczba rozwodów, obyczajowa tolerancja.

Czwarty rozdział (Piotr Kroczek): *Rodzina w polskim systemie prawnym we współczesnych okolicznościach życia*. Uwagę poświęcono rodzinie w polskim systemie prawnym. Małżeństwo jako akt powoduje konkretne prawne skutki i wynikające z niego prawa i zobowiązania. Konsekwencje prawne ukazano nie tylko w momencie zawięzania małżeństwa, ale także w chwili jego rozwiązania (rozwód).

Piąty rozdział (Tomasz Kornecki): *Refleksja etyczna nad stanem współczesnej rodziny*. Autor tej ostatniej części podjął się poszukiwania integralnej wizji rodziny. Odniósł się następnie do praktykowania cnót w rodzinie, odpowiedzialności członków rodziny oraz do etyki życia małżeńskiego. Ostatecznie w etycznym kontekście ustawił medialne wzorce rodzinnego życia.

Jak autorzy sami zwracają uwagę, podjęta przez nich refleksja nie jest czymś zamkniętym, ani ukończonym, gdyż zmiany w życiu społecznym, a zatem również w rodzinie, mają charakter ciągły.

263. **Globalny i lokalny wymiar religii. Polska w kontekście europejskim**, red. Irena Borowik, Andrzej Górny, Wojciech Świątkiewicz, Kraków: „Nomos” 2016, 307 s., bibliogr. przy artykułach, ISBN 978-83-7688-376-2.

Treść: BOROWIK Irena, Przemiany religijne w Polsce na tle transformacji w Europie Środkowo-Wschodniej i globalizacji, s. 7–16; **Część I: Przemiany religijne w Europie Środkowo-Wschodniej:** MARIANŃSKI Janusz, Modernizacja społeczna a religia, s. 17–30; TITARENKO Larisa, The Global and Local Context of the Religious Situation in Belarus, s. 31–43; LIBISZOWSKA-ŻÓŁTKOWSKA Maria, Kościół katolicki w przestrzeniach publicznej i prywatnej w Polsce Ludowej i w III Rzeczypospolitej, s. 44–57; ŠTEFAŃAK Ondrej, Pobożność ludowa w życiu młodzieży słowackiej, s. 58–73; **Część II: Wymiar lokalny: religia na Górnym Śląsku:** ŚWIĄTKIEWICZ Wojciech, Dziedzictwo tożsamości religijnej w kulturze Górnego Śląska, s. 75–88; ŁUCZAK Marek, Piekary Śląskie jako ikona śląskiej religijności, s. 89–98; SWADŹBA Urszula, Śląska religijność – kulturowy fenomen w społecznościach zurbanizowanych, s. 99–113; GÓRNY Andrzej, SOBCZYK Anna, Czekoladowe zajęczki i wiosenne grillowanie czy droga krzyżowa i Zmartwychwstanie? Święta wielkanocne w pracach plastycznych dzieci. Studium na przykładzie

dzie młodych mieszkańców Górnego Śląska, s. 114–134; **Część III: Ciągłość i zmiana religijności:** BOGUSZEWSKI Rafał, Od zinstytucjonalizowanej do zindywidualizowanej: religijność Polaków w procesie przemian, s. 135–147; BANIAK Józef, Między akceptacją i kontestacją. Kościół w krytycznym spojrzeniu młodzieży polskiej, s. 148–161; CHOZYŃSKI Marcin, Selektywność dominantą religijności w społeczeństwie ponowoczesnym, s. 162–175; BABIŃSKA Klara, Konwersje do Kościoła ewangelicko-augsburskiego na przykładzie parafii św. Marcina w Krakowie – komunikat z badań, s. 176–187; **Część IV: Religia w przestrzeniach życia społecznego:** MIELICKA-PAWŁOWSKA Halina, Parametry współczesnej wiary religijnej, s. 189–202; ZWIERŻDZYŃSKI Marcin K., Modele edukacji religijnej w szkole, s. 203–213; HALL Dorota, Religia i seksualność na peryferiach – „chrześcijanie LGBT” w Polsce, s. 214–227; MLECZKO Joanna, Miejsce religii w kształtowaniu się dyskursu publicznego nt. związków partnerskich na podstawie analizy treści wybranych czasopism, s. 228–242; **Część V: Religia i tożsamość:** PACTWA Bożena, Parafia jako miejsce zachowania tożsamości etnicznej. Rzecz o greckokatolickiej parafii św. Mikołaja na Żuławach, s. 243–256; KULCZYCKI Adam, Rola duchowieństwa rzymskokatolickiego i greckokatolickiego na Ukrainie w stosunkach pol-

sko-ukraińskich w latach 1989–2013, s. 257–269; SARATA Joanna, Religijność w cieniu odkrycia pochodzenia żydowskiego, s. 270–279; LISAK Marcin, Duszpasterstwo polskich imigrantów w Irlandii a socjologiczne ujęcia integracyjnej funkcji religii, s. 280–292; KORALEWSKA Inga, Przemiany tożsamości religijnej w sytuacji migracyjnej – Polki w Islandii i Ukrainie w Polsce. Socjologiczne studium przypadku, s. 293–307.

264. MANDES Sławomir, **Miejsce religii w społeczeństwie. W poszukiwaniu nowego programu badawczego socjologii religii**, Warszawa: „Scholar” 2016, 362 [1] s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-7383-324-1.

Religia jako zjawisko społeczne występuje w wielu wymiarach i kontekstach. Socjologowie odkrywają coraz to nowe zjawiska i obszary funkcjonowania religii. Problemem jednak socjologii religii jest brak ujęcia tych analiz w szerszej perspektywie teoretycznej, nawiązującej do refleksji toczącej się na innych polach socjologii. Ten brak zainteresowania był zarówno po stronie socjologii religii, jak i socjologii głównego nurtu. W latach osiemdziesiątych można zaobserwować jednak zmiany w tym wymiarze, ale jedynie po stronie tych drugich. Konieczne jest zatem, aby socjologowie religii także zajmowali się analizą społeczeństwa jako takiego, a nie jedynie zjawiska, jakim jest religia.

Autor zastanawia się, na czym polega nieadekwatność wcześniejszych ujęć socjologii religii. Nie czyni tego z perspektywy historycznej, a więc pomija uwarunkowania powstawania i rozwoju poszczególnych teorii. Podejmuje natomiast próbę ponownego odczytania zarówno teorii klasycznych, jak i bardziej współczesnych.

Pierwszy rozdział autor rozpoczyna od klasyków myśli socjologicznej. Wybrał do swojej analizy K. Marksa, E.B. Tylora, J. Frazera i A. Comte'a. Jak zaznacza, wybrał tych przedstawicieli socjologicznej teorii, gdyż ich teorie zawierają „ujęcia, które współcześnie wracają odświeżone i w unowocześnionej postaci refleksji nad religią” (s. 18). W drugim rozdziale podejmuje analizę dzieł dwóch filarów socjologicznej refleksji nad religią: E. Durkheima oraz M. Webera. Trzeci rozdział to wielka synteza T. Parsonsa, zaś czwarty to przegląd subiektywistycznych koncepcji religii. Kolejne dwa rozdziały poświęcone są P. Bergerowi oraz T. Luckmannowi. Obaj, choć odmiennie, to jednak odrzucają patrzenie na religię z perspektywy procesów społecznych, ujmując ją natomiast z punktu widzenia subiektywnego doświadczenia. Siódmy rozdział to refleksja nad zjawiskiem sekularyzacji. Książkę zaś kończy szczegółowa analiza teorii N. Luhmanna i ukazanie, „czym jego podejście się wyróżnia oraz w jaki sposób odpowiada ono na najważniejsze problemy wcześniej

omówionych koncepcji socjologii religii” (s. 21).

265. MARIANŃSKI Janusz, **Megatrendy religijne w społeczeństwach ponowoczesnych. Studium socjologiczne**, Toruń: „Adam Marszałek” 2016, 398 [1] s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-8019-433-5.

Rozwój cywilizacyjny, poczynszy od połowy XX w., przyniósł problemy o światowym zasięgu. Przynoszą one nowe kierunki rozwoju ludzkości. „W skrócie są one nazywane «trendami» lub «megatrendami», (...). Termin «megatrendy» służy do opisu zjawisk globalnych, charakteryzujących ogólny kierunek zmian” (s. 19).

J. Mariański, powołując się na J. Naisbitta i P. Aburdene, wskazuje że jednym z megatrendów jest ożywienie religijne. Sama bowiem nauka, która od czasów Oświecenia traktowana była niemal jak religia, nie jest czymś wystarczającym w poszukiwaniu prawdy. Nauka i technologia nie dają odpowiedzi na podstawowe pytania o sens życia. Znajdujemy je w literaturze, sztuce czy duchowości, niekoniecznie duchowości w ramach struktur Kościołów i denominacji. XXI w. wprawdzie przynosi obniżenie znaczenia religii głównego nurtu, religii zinstytucjonalizowanych, ale następuje zwrot ku duchowości.

Socjologia podejmuje refleksję nad religią, odnosząc się do badań empirycznych, a także tworząc teorie inter-

pretujące przemiany religijności. Nie interesuje się ona religią w jej teologicznym charakterze, ale w kontekście społeczno-kulturowym, a więc jako zjawisko społeczne, a nie nadprzyrodzone. Nie zajmuje się też socjologia prawdziwością wierzeń, zachowuje tutaj naukową aksjologiczną neutralność. Postawa „ziemnego” obserwatora religijności nie zawsze jest łatwa. Od socjologa jednak wymaga się uczciwości badawczej i nieodwoływania się do własnych przekonań aksjologicznych.

Książka porusza „przede wszystkim procesy sekularyzacyjne we współczesnym świecie, ale także – procesy desekularyzacyjne, pluralizację religijną i indywidualizację oraz nową duchowość jako swoiste megatrendy społeczno-kulturowe” (s. 26).

266. Religia obywatelska w Polsce. Między początkami państwowości a współczesnością, red. Janusz Węgrzycki, Warszawa: Wydaw. UKSW 2016, 207 [1] s., indeks, ISBN 978-83-8090-144-5.

Treść: Wstęp, s. 7–17; **I. Religia obywatelska – wokół idei:** KACZOROWSKI Paweł, Carl Schmitt: religijne podłoże świeckiego państwa. Quasi-religia obywatelska w epoce demokracji, s. 21–43; WĘGRZECKI Janusz, Religia obywatelska. Między paradygmatem a teorią lokalnego zasięgu, s. 45–60; WIELECKI Krzysztof, Religia obywatelska, społeczeństwo obywatelskie i kultura ma-

sowa, s. 61–83; **II. Religia obywatelska – odsłony współczesności:** ZARZECKI Marcin, Religia obywatelska w amerykańskim systemie politycznym i w jurysprudencji islamu, s. 87–106; SOWIŃSKI Sławomir, Elementy religii obywatelskich w polskich sporach o integrację z Unią Europejską w latach 1994–2004, s. 107–123; **III. Religia obywatelska w historii Polski:** URBAŃCZYK Przemysław, Religia i religijność w czasach pierwszych Piastów, s. 127–144; GRACZYK Waldemar, Sacerdotium i imperium, czyli religia i państwo w Polsce. Elementy religii obywatelskich w polskich sporach od XIII do XV wieku, s. 145–157; DZIĘGIELEWSKI Jan, Powrót do wiary przodków, czy tworzenie „religii obywatelskiej” – dylemat stanów politycznych Rzeczypospolitej Polskiej w drugiej połowie XVI i w XVII wieku, s. 159–178; ODZIEMKOWSKI Janusz, Od etosu walki i czynu do etosu pracy, trwania i pamięci, s. 179–199; Indeks osób, s. 201–205; Noty o autorach, s. 206–207.

267. ŚWIERCZEK Antoni, KOCIK Lucjan, Cień wieży Babel. Obraz rodziny w ponowoczesności, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2017, 193 s., bibliogr., ISBN 978-83-7438-639-5.

Autorzy książki sięgają do biblijnego opisu wieży Babel jako symbolu próby niezależnienia się ludzkości od Boga, czyli odsuwania Go poza

obszar świadomości człowieka i zajmowanie należnego Mu miejsca. Jest to próba diagnozy oraz analizy współczesnego świata w kontekście takich zjawisk, jak: globalizacja, polityczna poprawność czy tolerancja, a także odrzucenia norm aksjologicznych. Książka jest pomyślana jako swoisty dialog pomiędzy obrazem biblijnej wieży Babel a ponowoczesną rzeczywistością.

Swoje przemyślenia autorzy zawarli w dziesięciu rozdziałach: *Teotropizm wyrażany „umęczonymi” słowami Objawienia; Odwieczna trwałość pierwszej Pokusy; Globalizacja jako zarys ponowoczesnej wieży Babel; „Relatywny relatywizm” ponowoczesności; Dyktatury ponowoczesności; Dotychczasowy ład w zderzeniu z aspiracjami wybranych grup społecznych; Usuwanie Boga poza obszar świadomości społecznej; Kreatywne i destruktywne cechy seksualności małżeńskiej; Zanik rodziny jako katastrofa dla dotychczasowych form życia społecznego; Wirusowe elementy ponowoczesnej wieży Babel.*

Podejmowana problematyka jest rozpatrywana od strony socjologicznej oraz teotropicznej. „Poszukiwanie Boga albo chociażby bożków jest głęboko zakodowane w ludzkiej naturze. Niektórzy twierdzą, że nawet w genach. To «teotropizm» – na podobieństwo heliotropizmu sprawiającego, że rośliny zawsze kierują się ku słońcu” (s. 11).

4. Filozofia religii

268. CIESIELSKI Mieszko, **O Bogu, który był. Nowa interpretacja Jezusa nauki o Bogu**, Warszawa: „Scholar” 2016, 259 [1] s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., ISBN 978-83-7383-820-8.

Książka jest próbą pogodzenia teizmu z ateizmem. Poszczególne części przedstawiają uzasadnienie „teizmu umiarkowanego”, który autor proponuje jako stanowisko alternatywne w kwestii istnienia Boga. Głosi ono, „że istniejący Bóg dokonał radykalnej ofiary dla człowieka i oddał swoje boskie, do-wieczne istnienie człowiekowi, przestając tym samym istnieć” (s. 8). W części pierwszej teizm umiarkowany zostaje wsparty argumentacją, która przyjmuje postać „dowodu z miłosierdzia na obecne nieistnienie Boga”. Część druga to próba pokazania, że „koncepcja teizmu umiarkowanego z jego ideą radykalnie poświęcającego się Boga (somounicestwiającego się) jest interesującym i poznawczo płodnym narzędziem interpretacyjnym ewangelicznych opisów zawartych w Piśmie św.” (tamże). Część trzecia i ostatnia adresowana jest przede wszystkim do ludzi wierzących, głównie katolików, „dla których odczytywanie znaków Bożych w bieżących wydarzeniach nie rodzi żadnego intelektualnego zakłopotania” (s. 9). Autor mówi tutaj o „miłosiernym samounicestwieniu się Boga w świetle znaków religijnych” (s. 201). Znaki te łączy

z posługą trzech ostatnich papieży: Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka.

269. DYLUS Aniela, **Polityka w perspektywie etycznej i religijnej**, Warszawa: Wydaw. UKSW 2016, 501 s., bibliogr., ISBN 978-83-8090-054-7.

„Znakiem czasu” jest dziś powszechne rozczarowanie i zniechęcenie polityką, której towarzyszą nieustanne spory, gorszące afery oraz brak „klasy” w obrębie klasy politycznej. Konsekwencją tego jest wycofanie się znacznej części obywateli do sfery prywatnej, a miernikiem bardzo niska frekwencja wyborcza. Autorka zebranych w niniejszym tomie tekstów wychodzi z przeświadczenia, „że nie jesteśmy skazani na wybór między politycznym cynizmem a moralizmem” (s. 8). W zamian za to proponuje „poszukiwanie komunikacji między racjonalnością polityczną a racjonalnością etyczną” (tamże). Książka porusza takie tematy, jak: aksjologiczne podstawy działalności politycznej (służba, solidarność, subsydiarność), wartość jawności i jej ograniczenia w perspektywie etyki politycznej, wynaturzenia struktur i postaw (korupcja, dyskryminacja i antydyskryminacyjna), dylematy w praktyce politycznej (wolność sumienia a dyscyplina partyjna, niemoralna bezkompromisowość w polityce), polityka a gospodarka, Kościół a wspólnota polityczna. Zamiast zakończenia autorka zamieszcza *Dekalog zaangażowanych*

politycznie chrześcijan (s. 484–496). Całość zamykają dane bibliograficzne i wykaz skrótów.

270. **Edyta Stein. Godność człowieka**, red. Jerzy Machnac, Wrocław: PWT 2016, 156 [2] s., Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, ISBN 978-83-63642-51-8.

Treść: MACHNACZ Jerzy, Wprowadzenie, s. 5–8; MACHNACZ Jerzy, Introduction, s. 9–12; GUERRERO VAN DER MEIJDEN Jadwiga, Człowiek jako mały świat: Grzegorz z Nyssy, Filon z Aleksandrii, Nemezjusz z Emezy, Edyta Stein. Czy mikrokosmiczność uchybia godności człowieka?, s. 13–30; ŁAŻEWSKA Dorota, Godność osoby ludzkiej, czyli ontyczna jakość człowieka a dekonstrukcja. Szkic do pedagogiki godności, s. 31–44; OKTABA Marek, Wiedza krzyża według Edyty Stein w zastosowaniu do teorii pracy socjalnej, s. 45–58; OTFI-NOWSKA Barbara, Godność i powołanie kobiety w ujęciu Edyty Stein, s. 59–72; SMOLUK-STACHOWSKA Joanna, Wizja godności w myśli Giovanniego Pica della Mirandoli i Edyty Stein, s. 73–81; VOLEK Peter, Die Einzigkeit des Menschen in seinem Erleben nach Edith Stein, s. 82–92; WADOWSKI Jan, Ponowoczesny relatywizm a heroizm godności człowieka w świetle życia i myśli Edyty Stein, s. 93–106; WULF Klaudia Mariéle, Freiheit als Grundlage menschlicher Würde. Edith Steins existenzielle An-

thropologie, s. 107–122; MRÓZ Barbara, Psychologiczne wymiary empatii w twórczości naukowej i życiu Edyty Stein, s. 123–137; ESCALERA Feliciano Merino, Edith Stein and Human Rights: The Role of the People in Human Dignity, s. 138–153; Noty o autorach, s. 154–156.

271. GOMUŁKA Jakub, **Rachunek. Filozofia nauk formalnych i jej związek z koncepcją podmiotu we wczesnym i średnim okresie twórczości Ludwiga Wittgensteina**, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2016, 306 s., bibliogr., indeksy, ISBN 978-83-7438-569-5.

Książka prezentuje pewien fragment myśli Ludwiga Wittgensteina, a dokładnie „tę część twórczości wiedeńskiego filozofa, którą rządzi wyobrażenie o regułach i ich systemach jako o czymś ściśle jednoznacznym i trwałym” (s. 12). Autor stawia tezę, że jednym z istotnych celów filozofii Wittgensteina było doprowadzenie nas do adekwatnego zrozumienia naszych czynności językowych. W tym celu używał – począwszy od *Traktatu* aż po *Dociekania filozoficzne* – swojej metody „przejrzystej ekspozycji”. Opracowanie przedstawia ewolucję, jaką przeszła myśl Wittgensteina od wizji języka opartej na uproszczonej, traktariańskiej koncepcji rachunku funkcji prawdziwościowych po wizję opartą o metaforę „gry językowej”, a tym samym opartą o język naturalny. Autor dodaje,

że, iż ewolucja ta miała również wpływ na Wittgensteina rozumienie matematyki: od rezygnacji z tradycyjnej traktariańskiej ścisłości po krytykę samych fundamentów, na których opierała się współczesna mu matematyka. Gomulka wskazuje, iż bezstronnie uprawiana filozofia logiki i matematyki wiąże się z zagadnieniem podmiotu. O ile w *Traktacie* mowa o podmiocie była związana z antymetafizyczną krytyką logicyzmu, o tyle później uwaga wiedeńskiego filozofa zostaje skierowana na wspólnotę użytkowników gier językowych.

272. HELLER Michał, ŻYCIŃSKI Józef, **Wszechświat i filozofia. Szkice z filozofii i historii nauki**, wyd. 3, uzupełn., Kraków: Copernicus Center Press 2015, 423 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7886-163-8.

Książka, której pierwsze wydanie miało miejsce w 1980 r., stanowi zbiór artykułów i esejów dotyczących zagadnień filozoficznych oraz nauk przyrodniczych, zwłaszcza tzw. kosmologii relatywistycznej. Opracowanie jest wynikiem kilkuletniej pracy i współpracy autorów. Jej ideą przewodnią jest ukazanie związków między filozofią a przyrodoznawstwem. Autorzy piszą: „Teoretycznie jest możliwe uprawianie filozofii bez korzystania z wniosków przyrodoznawstwa. Będzie to jednak filozofia utykająca, filozofia zaburzona, programowo obojętna na badanie filozoficznych aspektów nowych odkryć

pasjonujących umysły współczesnych. (...) Teoretycznie jest możliwe także uprawianie nauki połączone z zupełną obojętnością na wszelką filozofię, nawet filozofię nauki. Wiara w intuicję czy praktykowanie metody prób i błędów może być wtedy praktyczną namiastką filozofii. Właściwie pojęta filozofia nie ma jednak na celu zabięcia intuicji przyrodnika, lecz twórcze inspirowanie nowych zagadnień” (s. 11n). Książka składa się z sześciu rozdziałów: (1) *W kręgu mitów współczesnych*; (2) *Zmagania*; (3) *Doświadczenie filozofii i filozofia doświadczenia*; (4) *Z dziejów idei kosmologicznych*; (5) *Czas i kreacjonizm*; (6) *Wszechświat i sens*. Całość zamykają: posłowie do drugiego wydania, bibliografia i indeks nazwisk.

273. PAŃPUCH Zbigniew, **Spór o cielesność. Analiza ujęć wybranych problemów u tomistów egzystencjalnych oraz propozycja wprowadzenia do antropologii filozoficznej rozróżnienia między ciałem a organizmem**, Lublin: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Wydaw. KUL 2015, 369 [1] s., bibliogr., indeksy, streszcz. ang., ISBN 978-83-60144-82-4, 978-83-8061-062-0.

Celem monografii jest analiza struktury bytowej człowieka oraz ludzkiej cielesności z perspektywy filozofii realistycznej. Praca składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym zaprezentowano wybrane konteksty hi-

storyczne, filozoficzno-przyrodnicze i filozoficzne oraz kontekst dotyczący odkrycia ogólnych założeń antropologicznych tomizmu egzystencjalnego, jak również szczegółowe koncepcje wybranych tomistów. Rozdział drugi zawiera metafizyczne uwyrażnienie odkrytych już zależności dotyczących ludzkiego ciała, jak również propozycję wprowadzenia zmodyfikowanego rozumienia ludzkiej cielesności do antropologii filozoficznej tomizmu egzystencjalnego. Rozdział trzeci pokazuje zasadność tegoż wprowadzenia poprzez pokazanie jego konsekwencji w rozumieniu człowieka w kilku kluczowych dziedzinach antropologii filozoficznej. Autor odnosi się tu do takich kwestii, jak: jedność człowieka, relacja dusza – ciało, początek życia człowieka, śmierć, zmartwychwstanie, reinkarnacja, transplantacja organów, uduchowienie ciała.

274. SZUMERA Grzegorz, **Metafizyka stworzenia. Świętego Tomasza z Akwinu teoria *creatio ex nihilo***, Lublin: TN KUL 2017, 221 s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, seria: Prace Wydziału Filozoficznego 116, ISBN 978-83-7306-716-5.

Celem monografii jest przedstawienie teorii *creatio ex nihilo* występującej w *Summie contra gentiles* św. Tomasza z Akwinu i ukazanie jej charakteru oraz pozycji w metafizycznym wyja-

śnieniu rzeczywistości. Praca składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym zaprezentowano intelektualne tło filozoficznej teorii *creatio ex nihilo*. Rozdział drugi poświęcony jest podstawom argumentacji Tomasza na rzecz stworzenia z niczego. W rozdziale trzecim położono nacisk na ukazanie zaczerpniętych z *Summa contra gentiles* argumentów za koncepcją *creatio ex nihilo* i wypływającego z nich rozumienia stworzenia. Ostatni rozdział stanowi próbę wyprowadzenia konsekwencji metafizycznych z teorii stworzenia z niczego.

275. TURKOT Marta, **Religia w nowoczesnym państwie demokratycznym – szansa czy zagrożenie? Analiza sporu liberałów i komunitarian**, Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego 2017, 293 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-235-2626-1.

Książka jest analizą dyskusji dotyczących współczesnego znaczenia religii dla demokratycznego państwa oraz jej form i warunków obecności w sferze publicznej. Autorka bada religijne i pozareligijne podstawy państwa konstytucyjnego, które znacząco wpływają na kondycję tego systemu. Odnosząc się do najważniejszego sporu w zakresie filozofii politycznej, jaki toczył się od lat 70. XX w., czyli do sporu między liberałami a komunitarianami dotyczącego głównie idei sprawiedliwości w społeczeństwie (rozdział I), stara się rozwinąć aktualną polemikę i wzbo-

gacić ją o nowe argumenty. Czyni to w kolejnych rozdziałach: (II) *Religia a normatywne założenia państwa nowoczesnego*; (III) *Religia a normatywne założenia nowoczesnej sfery publicznej*; (IV) *Nowy obraz sporu liberałów i komunitarian*.

276. URBAN Marek CSsR, **Hans Urs von Balthasar wobec idealizmu niemieckiego. Myśl chrześcijańska a refleksja filozoficzna**, Kraków: Wydaw. Naukowe UPP II 2017, 252 s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., niem., ISBN 978-83-7438-589-3.

Książka stawia sobie za cel ocenę idealizmu niemieckiego z perspektywy myśli chrześcijańskiej Hansa Ursa von Balthasara. Praca składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy ukazuje źródła, kontekst i metodę filozoficznej twórczości szwajcarskiego teologa. Autor stawia tezę, iż „[f]ilozoficzna myśl Balthasara tkwi mocno w tradycji filozofii neoplatonickiej, w której widzi on zespolenie wszystkich wartości mitu i religii. Postrzega ją jako powrót do źródeł, gdzie wszystko, co istnieje, nadal jest wzajemnie powiązane” (s. 27). Rozdział drugi zawiera opis relacji myślenia idealistycznego i refleksji chrześcijańskiej w literaturze niemieckiej dokonany przez Balthasara w dziele *Apokalypse der deutschen Seele*. Dzieło to przedstawia 700 lat niemieckiej filozofii postrzeganej przez pryzmat chrześcijańskiej wizji rzeczywistości. Ponieważ myślenie idealistyczne wyra-

sta z określeń i spekulacji Kanta, Balthasar zgadza się z tezą, że to właśnie Kantowska koncepcja krytyki rozumu doprowadziła do powstania spekulatywnych systemów Fichtego, Schellinga i Hegla. Problem rozumienia systemów tych trzech filozofów podejmuje rozdział trzeci. Autor pokazuje w nim, w jakiej mierze wpłynęły one na myśl Balthasara i jak zostały przez niego odczytane. Ostatni rozdział pracy podejmuje próbę wykazania, że punktem wyjścia namysłu szwajcarskiego teologa nad idealizmem jest kategoria piękna. „Balthasar wskazuje na fakt, że myśleniu idealistycznemu, nawet jeśli wchłonęło w siebie wszelką treść chrześcijańską, brakuje pewnego pierwiastka różnicującego. Są nim pojęcia chwały i piękna” (s. 29n).

5. Teologia religii

277. CHOLEWIŃSKI Alfred SJ, **Chrześcijaństwo ponownie odkrywane**, wyd. 3, popr., Warszawa: „Rhetos” 2017, 278 s., ISBN 978-83-946418-4-9.

Książka stanowi zbiór różnych tekstów o. Alfreda Cholewińskiego SJ. Są to spisane z maszynopisów pogadanki biblijne i homilie, które były wyemitowane w Radiu Watykańskim w latach 1984–1985. Opowiadana w nich historia podkreśla ciągłość Starego i Nowego Testamentu oraz zaprasza do pogłębionej refleksji nad własną wiarą. Autor, z wykształcenia

doktor nauk biblijnych, doskonale łączy znajomość Pisma Świętego, głęboką duchowość i poczucie realizmu w jedną historię człowieka wiary, który nie poddaje się w walce z własnymi słabościami i wytrwale zmierza ku Bogu. O. Alfred Cholewiński, zafascynowany posoborową odnową, upatruje jej sukces w przywróceniu chrześcijaństwu jego apostoelskich korzeni. Znany jako inicjator drogi neokatechumenalnej w Polsce, był wielokrotnie świadkiem, jak przepowiadane z prostotą słowo Boże przemienia serca i prowadzi do głębokiej duchowości. Pierwsze wydanie książki ukazało się w Oficynie Przeglądu Powszechnego w 1989 r. W kolejnym wydaniu dodano tytuły rozdziałów (Warszawa 1993). Obecna edycja wprowadziła śródtytuły, które ułatwiają lekturę poszczególnych tekstów.

278. **Miscellanea islamica. Islam w badaniach i praktyce kontaktów międzykulturowych**, red. Piotr Stawiński, Kraków: „Nomos” 2016, 300 s., ISBN 978-83-7688-411-0.

Treść: STAWIŃSKI Piotr, Wstęp, s. 7–8; STAWIŃSKI Piotr, Społeczny wymiar islamu, s. 9–22; WARCHAŁA Michał, Zachód i cała reszta. Max Weber o islamie, s. 23–52; ROGIŃSKA Maria, Czy możliwa jest islamska nauka? Kolejna odsłona sporu Wschodu z Zachodem, s. 53–70; YAROSH Oleg, Transnarodowe ruchy muzułmańskie a globalizacja:

metodologiczne zasady badań, s. 71–84; SANCI Kadir, *Education in Islam: An Insight into the Religious Sources and the Practice of Education in pre-Islamic History until Modern Age*, s. 85–96; BIENIEK Karol, *Znaczenie i rola islamu w polityce zagranicznej Turcji XX wieku*, s. 97–108; WNUK-LISOWSKA Elżbieta, *Mistrzowie wyobraźni*, s. 109–122; WARMIŃSKA Katarzyna, *Islam a etniczność na przykładzie Tatarów polskich*, s. 123–144; SAKOWICZ Eugeniusz, *Dialog teologiczny z islamem? Perspektywa Kościoła katolickiego*, s. 145–164; TOMCZYK Justyna, *Feminizm w islamie: stan, kierunki, nowy paradygmat ruchu społecznego*, s. 165–190; KUBIŃSKI Grzegorz, *Czarny kolor popkultury – Państwo Islamskie w mediach społecznościach*, s. 191–224; MALINOWSKI RUBIO Maria Paula, *Czy religia jest rzeczywiście odpowiedzialna za fundamentalistyczny terroryzm muzułmański?*, s. 225–242; CZAKON-TRALSKI Dorota, PLISZKA Bogdan, *„W cieniu paryskich zamachów”*, czyli studenci o poczuciu zagrożenia zamachami, s. 243–262; CYROL Tomasz, *Wyroki wydawane w państwach muzułmańskich i ich skuteczność w Polsce*, s. 263–280; SZUPPE Paweł, *Aneks: Islam i kultura Bliskiego Wschodu w badaniach współczesnych ośrodków uniwersyteckich w Polsce*, s. 281–296; *Noty o autorach*, s. 297–300.

279. PODESZWA Paweł, SZCZERBIŃSKI Waldemar, **Co katolik powie dzieć o judaizmie**, Poznań: Red. Wydaw. WT UAM 2016, bibliogr., 231 s., ISBN 978-83-65251-41-1.

Książka przedstawia podstawową wiedzę na temat judaizmu oraz nauczania Kościoła o Żydach i ich religii. Publikacja dedykowana jest w pierwszej kolejności katolikom, a zwłaszcza katechetom i studentom teologii, w tym alumnom seminariów duchownych. Nie stanowi ona wyczerpującego opracowania, lecz zawiera podstawowy zbiór zagadnień związanych z judaizmem, które wpisują się w dialog katolicko-judaistyczny. Oprócz prezentacji źródeł i historii judaizmu, jego podstaw, instytucji, obrzędów i zwyczajów, filozofii i etyki, książka omawia relacje chrześcijańsko-judaistyczne (żydowskie korzenie chrześcijaństwa, rozejście się Synagogi i Kościoła, dialog Kościoła katolickiego z Żydami). Całość opracowania stanowi dobry punkt wyjścia do dalszego odkrywania prawdy o judaizmie i jego znaczeniu dla Kościoła, stąd w bibliografii umieszczono nie tylko publikacje wykorzystane w przygotowaniu niniejszego opracowania, ale również literaturę przedmiotu, która w sposób kompetentny i szczegółowy może ułatwić czytelnikowi osobiste studium.

280. ROSIK Mariusz, **Kościół a Synagoga (30–313 po Chr.) na rozdrożu**, Wrocław: „Chronicon”

2016, 648 s., bibliogr., indeks, streszcz. niem., ISBN 978-83-946166-1-8.

Książka przedstawia początki współistnienia ugrupowań żydowskich okresu końca tzw. drugiej świątyni, wśród których pojawia się grupa wyznawców Jezusa z Nazaretu uznawanego przez nich za zmartwychwstałego Pana i Mesjasza. Ona to dała początek Kościołowi. Autor poszukuje odpowiedzi na istotne pytania: Jak doszło do oddzielenia się Kościoła i Synagogi? Jakie procesy doprowadziły do separacji judaizmu i chrześcijaństwa? Odpowiadając na nie, nie ogranicza się do wąskiego spektrum nauk teologicznych, ale wkracza na obszar nauk społecznych, historycznych i politycznych. Struktura książki zbudowana jest w oparciu o kryterium chronologiczne, które nie jest ograniczone cezurą takich wydarzeń, jak zgromadzenie rabinów w Jabne (71–89 po Chr.) czy powstanie Bar Kochby (132–135). Autor prowadzi swoją refleksję dalej aż do re-skryptu mediolańskiego w 313 r., zwracając uwagę na fakt, że okres po ukształtowaniu Miszny (ok. 200 r.) i po konsolidacji judaizmu rabinicznego wokół jej praw staje się kluczowy w rozchodzeniu się dróg Synagogi i Eklezji. Praca jest cennym wkładem do badań nad początkami chrześcijaństwa oraz jego koegzystencji z judaizmem rabinicznym.

281. SZYMAŃSKI Jakub, **Demony i magia buddyzmu**, Lublin: „Polihymnia” 2016, 264 s., bibliogr., ISBN 978-83-7847-369-5.

Celem książki jest „(...) wskazanie, jakie jest podejście buddyzmu do zagadnień demonicznych” (s. 9). Wbrew temu, jak buddyzm przedstawiany jest we współczesnej kulturze masowej, nierzadko promującej go jako religię pokoju, autor pragnie ukazać, „jak się naprawdę rzeczy mają”, licząc się z tym, iż jego spojrzenie na buddyzm może wywołać „szok poznawczy” (s. 10). Odwołując się do historii buddyzmu oraz śledząc jego wierzenia i tradycje w różnych państwach, autor – którego kompetencje naukowe pozostają dla czytelnika nieznanne (brak natki o autorze oraz brak recenzentów naukowych) – stwierdza przede wszystkim powszechne uwikłanie buddyzmu w zabobony i kult demonów. Osąd ten mają uzasadniać historie najśłynniejszych buddyjskich filozofów i nauczycieli, łącznie z XIV Dalaj Lamą, który miał przyznać się do praktykowania mrocznych lamajskich rytuałów (por. s. 130). Dlatego nieprawdą jest, twierdzi autor, iż wyznawanie i praktykowanie buddyzmu jest nieszkodliwe duchowo (s. 10). Stąd jego zdecydowanie negatywna ocena buddyzmu: „Trzeba (...) powiedzieć wprost. Buddyzm jako religia jest faktycznie ukrytym ateizmem, czy wręcz nihilizmem. Zaś «stróżami» tego stanu rzeczy oraz całego buddyjskiego wyznania są «nawrócone» demony. W istocie piekielna mieszanka. I taką jest właśnie buddyzm” (s. 9).

Teologia dogmatyczna

282. **Ikona maryjna w życiu Kościoła. Symposium Polskiego Towarzystwa Mariologicznego, Spotkanie Kustoszów Sanktuariów Polskich, Częstochowa 10–12 września 2014**, red. Danuta Klauza, Krystyna Stawecka, Częstochowa: Polskie Towarzystwo Mariologiczne 2015, 160 s., il. kolor., Polskie Towarzystwo Mariologiczne, seria: Biblioteka Mariologiczna 18, ISBN 978-83-926760-8-9.

Treść: BARTOSIK Grzegorz M. OFMConv, Słowo powitania, s. 5–6; **Referaty:** SIWAK Wacław, Theotókos jako prototyp ikony maryjnej, s. 9–26; PAPROCKI Henryk, Eklezjalna typologia ikon maryjnych, s. 27–31; KLAUZA Karol, Kryteria teologiczne w przedstawianiu wizerunków maryjnych (kanony, zasady), s. 33–42; KRÓLIKOWSKI Janusz, Komplementarność słowa i obrazu. Glosa na temat sztuki o tematyce maryjnej, s. 43–51; BATOR Zofia, Katechetyczno-pedagogiczne funkcje wizerunków maryjnych, s. 53–77; SZMAŃKO Taras, Funkcja liturgiczna ikony maryjnej, s. 79–84; CHMIELEWSKI Marek, Ikonografia maryjna a duchowość chrześcijańska, s. 85–96; **Apendix:** STAWECKA Krystyna, Dogmaty maryjne w ikonie „Krzewu Gorejącego”, s. 99–113; KULOWSKI Jan, Wizualizacja dogmatów jako droga piękna ku transcendencji i element tożsa-

mości wyznaniowej, s. 115–131; List do abp. Stanisława Gądeckiego w sprawie „Aktu oddania Ojczyzny Niepokalanemu Sercu Maryi z okazji 1050-lecia Chrztu Polski”, s. 133–134; „Akt oddania Niepokalanemu Sercu Maryi z okazji 1050-lecia Chrztu Polski (propozycja)”, s. 135–136; Ilustracje, s. 137–158.

283. **„Jeden jest Pan, jedna wiara, jeden chrzest” (Ef 4,5). Chrzest symbolem wiary**, red. Bogdan Ferdek, Jarosław M. Lipniak, Wrocław: PWT 2016, 252 s., bibliogr. i streszcz. ang. przy artykułach, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, seria: Opera Theologiae Systematicae 5, ISBN 978-83-63642-47-1.

Treść: FERDEK Bogdan, LIPNIAK Jarosław M., Wprowadzenie, s. 7–9; GRÜTERING Michael, Glaube und Taufe, s. 11–27; BEYGA Paweł, „W jednego Boga Ojca Wszemogącego (...) W jednego Pana Jezusa Chrystusa (...) W Ducha Świętego, Pana i Ożywiciele”. Chrzest a nauka o Trójcy Świętej, s. 29–40; FERDEK Bogdan, „Wierzę w jednego Boga, Ojca wszemogącego, Stwórcy nieba i ziemi, wszystkich rzeczy widzialnych i niewidzialnych...”. Chrzest w świetle teologii stworzenia, s. 41–51; DALLBOR Maciej, „...w Syna Bożego Jednorodzonego...”. Chrzest i chrystologia,

s. 53–68; HOLE Hallvard Thomas, „...za sprawą Ducha Świętego przyjął ciało (...) i stał się człowiekiem”. Teologiczna antropologia Chrztu Świętego w ujęciu duńskiego teologa, myśliciela i poety Nicolaia Grundtviga, s. 69–86; MAJCHER Piotr, „Wierzę w Ducha Świętego, Pana i Ożywiciela...”. Pneumatologiczny charakter chrztu, s. 87–110; BUNIKOWSKI Tomasz, „...w jeden, święty, powszechny i apostołski Kościół”. Eklezjologiczny wymiar sakramentu Chrztu, s. 111–130; LIPNIAK Jarosław M., „Wyznaję jeden Chrzt na odpuszczenie grzechów...”. Chrzt a usprawiedliwienie, s. 131–183; TROJNAR Wiktor, „Oczekuję wskrzeszenia umarłych i życia wiecznego w przyszłym świecie”. Eschatologiczny wymiar sakramentu Chrztu, s. 185–198; PRZYŚLAK Przemysław, Credo-logiczne „Amen”, s. 199–210; HALKOWICZ Katarzyna, Sakrament Chrztu Świętego w teologii Ortodoksyjnego Kościoła Koptyjskiego, s. 211–225; WOLNICA Krzysztof, Sakrament Chrztu w tradycji Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego. Aspekt ekumeniczny, s. 227–252.

284. **Jezus z Nazaretu. Poszukiwania chrystologiczne drogą wyznaczoną przez Josepha Ratzingera – Benedykta XVI**, red. Janusz Królikowski, Piotr Łabuda, Andrzej Michalik, Tarnów: „Biblos” 2016, 244 s., bibliogr., ISBN 978-83-7793-371-8.

Treść: JEŻ Andrzej bp, Słowo Biskupa Tarnowskiego na otwarciu konferencji, s. 7–8; FISICHELLA Rino abp, Droga piękna ukierunkowana chrystologicznie w świetle *Jezusa z Nazaretu* Benedykta XVI, s. 9–18; WRÓBEL Mirosław S., Proroctwo Mojżesza (por. Pwt 18,15 i Dz 7,37) w kontekście *Jezusa z Nazaretu* Josepha Ratzingera – Benedykta XVI, s. 19–29; ŁABUDA Piotr, Joseph Ratzinger – Benedykt XVI i Łukaszowy przekaz o narodzeniu Jezusa. Historia i teologia, s. 31–42; SZYMIK Jerzy, Syn, sens, hilasterion. Idee przewodnie chrystologicznej trylogii Josepha Ratzingera – Benedykta XVI, s. 43–56; ŻUREK Antoni, Patrystyczne „źródła” *Jezusa z Nazaretu* Josepha Ratzingera – Benedykta XVI, s. 57–66; GÓŹDŹ Krzysztof, Obraz Chrystusa w trylogii *Jezus z Nazaretu* Josepha Ratzingera – Benedykta XVI, s. 67–79; FERDEK Bogdan, Inspiracje eklezjologiczne w *Jezusie z Nazaretu* Benedykta XVI, s. 81–94; SEWERYNIAK Henryk, Apologia chrześcijaństwa w *Jezusie z Nazaretu* Josepha Ratzingera – Benedykta XVI, s. 95–104; DOLA Tadeusz, *Jezus z Nazaretu* Josepha Ratzingera – Benedykta XVI i *Jezus* Karla Bartha, s. 105–117; PYC Marek, *Jezus z Nazaretu* Josepha Ratzingera – Benedykta XVI w dialogu z chrystologiczną myślą Hansa Ursa von Balthasara, s. 119–131; KRÓLIKOWSKI Janusz, *Jezus z Nazaretu* Benedykta XVI w kontekście

chrystologii współczesnej, s. 133–148; GŁUCHOWSKI Robert, *Jezus z Nazaretu* Benedykta XVI i *Jezus Żyd* Gezy Vermesa, s. 149–166; LISICKI Paweł, Prawdziwy obraz Jezusa Josepha Ratzingera. W odpowiedzi Gerdowi Lüdemannowi, s. 167–176; WSZOŁEK Stanisław, Zasada inteligibilności w służbie nowej ewangelizacji. Uwagi na marginesie lektury *Jezusa z Nazaretu*, s. 177–190; SZYMONA Wiesław, Joseph Ratzinger – tomista?, s. 191–195; MAZIARKA Tomasz, Michała Hellera projekt teologii nauki w kontekście Josepha Ratzingera – Benedykta XVI postulat racjonalności wiary. Refleksja na temat Logosu z *Prologu* Ewangelii św. Jana, s. 197–211; MICHALIK Andrzej, Bibliografia publikacji o Josephie Ratzingerze – Benedykcie XVI i jego myśli, s. 213–244.

285. KRÓLIKOWSKI Janusz, **Powołanie, konsekracja i posłanie. Z teologii świętego kapłaństwa**, Kraków: Wydaw. Naukowe UJP II 2017, 308 s., seria: Ministerium Expositiones 4, ISBN 978-83-7438-599-2.

Kolejna monografia znanego systematyka współczesnej teologii w Polsce zawiera następujące rozdziały: (I) *Geneza Urzędu Kapłańskiego*; (II) *Jezus Chrystus i kapłaństwo*; (III) *Podstawy posługi kapłańskiej w Nowym Testamencie*; (IV) *Natura i cel kapłaństwa*; (V) *Postuga kapłańska w świetle II Soboru Watykańskiego*; (VI) *Kapłan we-*

dlug Najświętszego Serca Jezusowego; (VII) *Słowo Boże w postudze kapłańskiej*; (VIII) *Przepowiadanie Ewangelii pierwszym zadaniem biskupów*; (IX) *Kapłan – Sługa Ołtarza*; (X) *Liturgia w formacji kapłańskiej*; (XI) *Kapłan – szafarz Miłosierdzia Bożego. Niektóre aspekty teologiczne dokumentu Kongregacji ds. duchowieństwa Kapłan – „Szafarz Miłosierdzia Bożego”*; (XII) *Teologiczne podstawy formacji stałej prezbiterów*; (XIII) *Prezbiter w Kościele według Dekretu „Presbyterorum Ordinis” a zadania formacji stałej*; (XIV) *Tajemnica Maryi i kapłaństwo służebne*; (XV) *Radość i krzyż w życiu kapłana*; (XVI) *Kapłan wobec współczesnego świata*; (XVII) *„Salva pietate ac religione”. Kapłan i polityka*; (XVIII) **Święty Maksymilian Maria Kolbe, kapłan – świadek prawdy, miłości i wolności**; (XIX) *Sługa miłosierdzia duchowego*; (XX) *Kapłan XXI wieku*; (XXI) *Duszpasterz wczoraj, dziś i jutro, czyli kapłan dla Kościoła*; (XXII) *Dialog kapłański ze światem i Kościołem*; (XXIII) *Molitwa Pasterza – „Oratio Pastoralis” Aelreda z Rievaulx. Całość zamyka Wykaz pierwodruków.*

286. LISZKA Piotr CMF, **Dusza ludzka. Substancja duchowa człowieka**, Wrocław: „Tum” 2017, 358 s., bibliogr., ISBN 978-83-7454-362-0.

Monografia jest próbą naukowego opracowania tytułowego zagadnienia: substancja duchowa człowieka, nazwana „duszą”. W dziejach

myśli ludzkiej termin ten był używany w wielu znaczeniach na opisanie różnych rzeczywistości, które z kolei były też określane innymi terminami. Autor zaprezentował najważniejsze rozumienia tego słowa, poglądy mówiące o substancji duchowej człowieka w sensie realnie istniejącej rzeczywistości, a także działanie substancji duchowej człowieka w doczesności i po jego śmierci. Jako konkluzję sformułował trzy tezy. 1) Źródłem przekonania, że człowiek to nie tylko ciało, lecz również substancja duchowa, nie jest starożytna filozofia, lecz Objawienie, zwłaszcza słowa i czyny Jezusa Chrystusa. Zmartwychwstanie Jezusa różni się od wskrzeszenia tym, że w Zmartwychwstaniu bierze udział Chrystus jako człowiek. Udział natury ludzkiej w ożywieniu ciała oznacza konieczność istnienia duszy. Martwe ciało nie może w tym dziele uczestniczyć, nie może ożywić siebie. Jeżeli w ożywieniu ciała ma uczestniczyć człowiek, to oprócz ciała musi istnieć w człowieku substancja duchowa. 2) Dusza może istnieć bez ciała, tak przynajmniej wiele razy jest napisane w Katechizmie Kościoła Katolickiego. 3) Dusza ludzka po śmierci człowieka istnieje bez ciała, a pomimo tego jest człowiekiem, jest osobą.

287. ŁASZEWSKI Wincenty, **Wszystko o różańcu, który może wszystko. Historia, święci, cuda, krucjaty**, Warszawa: „Frona” 2016,

367 [1] s., il., ISBN 978-83-8079-059-9.

Autor monografii w przystępny sposób próbuje wyjaśnić pochodzenie różańca – najpopularniejszej modlitwa katolicyzmu: Skąd liczba jej tajemnic? Jak to możliwe, że prosta modlitwa pustelników zauroczyła doktorów Kościoła? Dlaczego dominikanie przedstawiali różaniec jako maryjną świątynię z piętnastoma tajemnicami jako ołtarzami, przed którymi błaga się o wstawiennictwo u Boga, a jezuita potraktowali różaniec jak „salę ćwiczeń” duchowych? W tej niezwykle książce mariolog, W. Łaszewski, opisuje pasjonujące dzieje różańca, przyczyny zaangażowania świętych w krzewienie modlitwy i spektakularne cuda, które towarzyszyły ich misji (św. Dominik, Kartuz Dominik z Gdańska, Małgorzata Bawarska i Mechtilda z Hackeborn, bł. Alan de Rupe, św. Józef Herman, św. Jan Eudes, Jan Jakub Olier i Wincenty Pallotti). Komentuje objawienia różańcowe w Guadalupe, Lourdes, Gietrzwałdzie, Turynie i Fatimie. Wyjaśnia istotę krucjaty różańcowych, dających zwycięstwo pod Lepanto i Chocimiem i wyzwolenie Austrii spod okupacji Sowiec. W tym świetle podejmuje się odpowiedzi na pytania: Co mają ze sobą wspólnego zwycięstwo pod Chocimiem, cud Guadalupe i niewytłumaczalne naukowo przeżycie ośmiu zakonników w epicentrum wybuchu w Hiroszynie? Jak udało się powstrzymać rozprzestrze-

niającą się jak pożar herezję katarów w średniowiecznej Europie i dlaczego tysiące bezbronnych manifestantów mogło zwyciężyć uzbrojone po zęby oddziały wojska na Filipinach? Książka zawiera również bezcenne zdjęcia ze światowych zbiorów, np. różaniec należący do Henryka VIII, rzeźbiony różaniec z kości słoniowej, różaniec Stefana Batorego czy królowej Bony, albo różaniec wykonany z chleba przez więźnia w obozie koncentracyjnym, różańce innych wyznań, np. anglikański sznur modlitewny, baskijski różaniec w kształcie pierścienia, czy prawosławny sznur modlitewny.

288. **Matka Boga i ludzi. Wybrane zagadnienia z mariologii**, red. Grzegorz Maria Bartosik OFMConv, Paweł Warchoń OFMConv, Niepokalanów: Wydaw. Ojców Franciszkanów 2016, 259 s., streszcz. ang. przy artykułach, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie: Wydział Teologiczny, Centrum Studiów Mariologicznych „Kolbianum”, seria: Bibliotheca Kolbiana. Monografie 2, ISBN 978-83-7766-125-3.

Treść: WARCHOŁ Paweł OFMConv, BARTOSIK Grzegorz Maria OFMConv, Wstęp, s. 7–8; **Część pierwsza: Duchowe macierzyństwo Maryi**: ZIELONKA Iwona, Biblijne podstawy macierzyństwa Maryi w porządku łaski, s. 11–24; KRÓLIKOWSKI Janusz, Idea zastępstwa w Biblii a pośredniczenie w Kościele, s. 25–33;

WARCHOŁ Paweł OFMConv, Narzędzie czy dziecko Maryi? Spuścizna duchowa św. Maksymiliana, s. 35–44; PACH Jan OSPPE, Maryja – Matka narodu polskiego w kerygmie Stefana kardynała Wyszyńskiego oraz Karola kardynała Wojtyły – św. Jana Pawła II, s. 45–93; WALUŚ Monika, Dziecięstwo maryjne w tradycji polskiej, s. 95–115; PRZEPIERSKI Stanisław OP, Macierzyństwo Maryi wobec Jezusa i ludzkości w świetle tajemnic różańcowych, s. 117–133; BARTOSIK Grzegorz M. OFMConv, Matka odwiedzająca swe dzieci. Peregrynacja obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w świętym wizerunku nawiedzenia jako okazja do ożywienia kultu maryjnego i zdynamizowania życia parafii, s. 135–156; **Część druga: Maryja w życiu i nauczaniu św. Jana Pawła II**: JABŁOŃSKI Zachariasz OSPPE, Św. Jan Paweł II – papież maryjny, s. 159–167; PARZYSZEK Czesław SAC, Zasadnicze idee mariologii św. Jana Pawła II, s. 169–180; KOSMANA Ignacy OFMConv, Doświadczenie świętych w maryjnym nauczaniu św. Jana Pawła II, s. 181–194; WALUŚ Monika, Maryjne nauczanie św. Jana Pawła II do Polaków, s. 195–215; BARTOS Mirośław OFMConv, Św. Jan Paweł II w Niepokalanowie, s. 217–226; WARCHOŁ Paweł OFMConv, Zawierzenie Maryi w życiu i posłudze św. Jana Pawła II, s. 227–238; BARTOSIK Grzegorz M. OFMConv, Maryjność św. Jana Pawła II i jej wpływ na uwolnienie Euro-

py Środkowo-Wschodniej spod panowania komunizmu, s. 239–254; Noty biograficzne autorów, s. 255–259.

289. MEDWID Wojciech, **Biskup Rzymu w ujęciu Soboru w Konstancji. Studium historyczno-teologiczne**, Kraków: „Scriptum” 2016, 227 s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., niem., ISBN 978-83-65432-30-8.

Autor monografii w pięciu rozdziałach (I – *Sitz im Leben Soboru w Konstancji*; II – *Przypadek papieża Jana XXIII*; III – *Decyzje soborowe wobec papieży: Grzegorza XII i Benedykta*; IV – *Wybór nowego biskupa Rzymu*; V – *Soborowy projekt papieskiej reformy Kościoła*) podjął problem bardzo ważny z perspektywy historycznej. Na przełomie XIV i XV w. doszło bowiem do niebezpiecznego kryzysu instytucji urzędu biskupa Rzymu, który był brzemnienny w skutkach. Zagadnienie jest też aktualne z perspektywy współczesnej przez wzgląd na 600-lecie Soboru w Konstancji, 50-lecie Soboru Watykańskiego II, trwającą dekadę Reformacji oraz interesującą sytuację „papieską” początku XXI w. Publikacja W. Medwida przedstawia zależności i wzajemne odniesienia biskupa Rzymu – wraz z jego prymacjalną posługą, oraz soboru powszechnego w Konstancji – wraz z dochodzącymi tam w znaczący sposób do głosu ideami koncyliarystycznymi. O oryginalności opracowania w dużej mierze decydują wykorzystane źródła i opracowania.

Bardzo wyważone, bez tendencyjnych opinii i ocen, opracowanie jest znaczącym naukowym dziełem teologicznym, przyczynkiem do współczesnej katolickiej i w pełni ekumenicznej dyskusji na temat rozumienia papieżstwa w świetle dokumentów Soboru w Konstancji. Publikacja może wnieść wiele inspirujących myśli i działań dla polskiego środowiska teologicznego, kościelnego i ekumenicznego.

290. MÜLLER Gerhard Ludwig, **Papież. Posłannictwo i misja**, tłum. Joachim Kobienia, Kraków: Wydaw. WAM 2017, 559 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-277-1491-6.

Kard. Gerhard Ludwig Müller ukazuje teologiczne i historyczne podstawy urzędu Piotrowego, demaskując jednocześnie związane z nim przesady i nieuzasadnione opinie. Były już Prefekt Kongregacji Nauki Wiary, czerpiąc z wiedzy i osobistego doświadczenia zdobytego u boku papieża, omawia wszystkie aspekty konieczne do głębszego poznania tego widocznego znaku jedności Kościoła. W kolejnych rozdziałach omawia następujące zagadnienia: (I) *Papież historii mojego życia*; (II) *Misja papieża w powszechnej woli zbawczej Boga*; (III) *Papieżstwo jako fakt historii i Objawienia*; (IV) *Twórca Kościoła jest także założycielem papieżstwa*; (V) *Kościół katolicki w Tradycji apostoelskiej*; (VI) *Fundamentalne orzeczenie protestanckie przeciwko rzymskiemu pa-*

pieżowi; (VII) *Dogmat o prymacie nauczania i jurysdykcji rzymskiego papieża*; (VIII) *Integracja papieżstwa w Kościele i w kolegium biskupów*; (IX) *Papież – świadek Chrystusa na rzecz godności każdego człowieka*; (X) *Papież gwarantem Bożej prawdy i wolności człowieka*; (XI) *Papież – prekursor jedności chrześcijan w Kościele Bożym*; (XII) *Papież – nauczyciel spełnienia człowieka w Bogu*. Całość zamyka *Spis skrótów*; Uwagi Kongregacji Nauki Wiary, 31 października 1998 r., *Prymat następcy św. Piotra w tajemnicy Kościoła.*; *Bibliografia* oraz *Indeks osób*.

291. NAPIÓRKOWSKI Andrzej A. OSPPE, **Kościół w Maryi. Maryja w Kościele**, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II, Kielce: „Jedność” 2016, 215 s., ISBN 978-83-7971-546-6.

Autor książki zebrał w jednej monografii swoje wcześniejsze artykuły poświęcone zagadnieniu roli Maryi w życiu i posłannictwie Kościoła. Książkę rozpoczyna *Słowo wstępne* autora. Dalej zasadnicza jej treść podzielona została na dwanaście rozdziałów. Rozdział pierwszy, zatytułowany: *Czy Kościół może być niemaryjny?* (s. 9–26), zwraca szczególną uwagę na obecność Maryi w Kościele w perspektywie historii Zbawienia. Rozdział drugi, noszący tytuł: *Geneza i natura Kościoła* (s. 27–46), podejmuje zagadnienie konstytuowania wspólnoty Kościoła. Biblijno-teologiczne uzasadnienie ma-

ryjnego kultu jest próbą odpowiedzi na pytanie, dlaczego należy czcić Maryję, co stanowi temat trzeciego rozdziału (s. 47–71). Rozdział czwarty, pt. *Wniebowzięta umacnia wiarę w eschatyczne powołanie Kościoła* (s. 72–86), kryje w sobie refleksję mariologiczną w kontekście eklezjalno-eschatologicznym. Tytuł piątego rozdziału brzmi: *Maryja Matką miłosierdzia* (s. 87–102) i ukazuje Maryję jako Matkę miłosierdzia poprzez odwołanie się do przekazu biblijnego i nauczania Kościoła. W rozdziale szóstym został podjęty temat: *Niepokalana prowadzi ku nadprzyrodzonej nadziei* (s. 103–109). W kolejnym rozdziale, zatytułowanym: *Jasnogórska Ikona wolności Jana Pawła II* (s. 110–136), przybliżone zostało osobiste doświadczenie wiary i pobożności maryjnej (szczególnie w odniesieniu do Maryj obecnej w Cudownym Obrazie na Jasnej Górze) Karola Wojtyły, a później papieża Jana Pawła II). Rozdział ósmy, pt. *Peregrynacja wizerunku Maryi – współtworzenie kościelnej wspólnoty* (s. 137–152), poświęcony jest namysłowi nad zjawiskiem peregrynacji obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej po polskich parafiach. Przedmiotem rozważań w rozdziale dziewiątym, zatytułowanym: *Maryja w dialogu katolicko-protestanckim* (s. 153–174), jest teologiczna refleksja na temat międzywyznaniowych uzgodnień dotyczących osoby Maryi i Jej roli w dziejach Zbawienia. *Pośrednictwo Maryi w dokumencie z Dombes* (s. 175–186) – to

tytuł dziesiątego rozdziału, który zawiera nie tylko opis dokumentu mariologicznego pt. *Maryja w Bożym planie i w komunii świętych*, zredagowanego przez grupę ekumeniczną z Dombes. Przedostatni rozdział analizuje temat, który brzmi: *Różaniec – modlitwą jednoczącą chrześcijan* (s. 187–200). Ostatni rozdział nosi tytuł: *Maryja Królowa Polski* (s. 201–207) i zawiera analizę narodzin kultu Matki Jezusa jako Królowej Polski. W całości treść książki niewątpliwie poszerza nie tylko stan wiedzy o roli Bogarodzicy Maryi w życiu Kościoła, ale pogłębia również duchowość maryjną. Można potraktować ją w pewnym sensie jako podręcznik akademicki z zakresu mariologii.

292. NAPIÓRKOWSKI Andrzej A. OSPPE, **Proegzystencja Kościoła**, Kraków: Wydaw. UPJPII 2018, 208 s., ISBN: 978-83-277-1553-1.

Książka składa się z sześciu rozdziałów, o których autor we *Wstępie* pisze następująco: „Treść tych sześciu części książki to próba wydobycia najważniejszego przesłania Jezusa dla Jego naśladowców. Jest nim mianowicie «bycia dla», czyli proegzystencja – nie tylko w aspekcie indywidualnym, osobowym, ale i wspólnotowym. Człowiek bowiem jest istotą relacyjną” (s. 9). Tematyka tych rozdziałów dotyczy istoty proegzystencji, procesu powstawania i misteryjnej zbawczości Kościoła, a także Eucharystii, Maryi i monastycyzmu. Całość wieńczy zestawienie bi-

bliograficzne najważniejszych publikacji wiążącymi się z podjętymi w książce zagadnieniami.

293. **Razem z Maryją dziękujemy za dar Ducha Świętego. Sympozjum Polskiego Towarzystwa Mariologicznego, Spotkanie Kustoszów Sanktuariów Polskich, Wieluń Zaobrzeński, Sanktuarium Matki Bożej Ucieczki Grzeszników 9–11 września 2015**, red. Grzegorz Maria Bartosik OFMConv, Częstochowa: Polskie Towarzystwo Mariologiczne 2016, 198 s., Polskie Towarzystwo Mariologiczne, seria: Biblioteka Mariologiczna 19, ISBN 978-83-926760-6-5.

Treść: BARTOSIK Grzegorz M. OFMConv, Wprowadzenie, s. 5–6; BARTOSIK Grzegorz M. OFMConv, Słowo powitania, s. 7–9; BALCEREK Grzegorz bp, „Ku Bogu z Maryją”. Homilia wygłoszona w dniu 9 września 2015 roku, s. 11–14; CECCHIN Stefano OFM, Maryjny kontekst epoki Chrztu Polski, s. 15–35; SZYMONIK Kazimierz, *Bogurodzica* – pieśń liturgiczna i hymn narodowy, s. 37–46; BARTOSIK Grzegorz Maria OFMConv, Maryja na straży polskiej tożsamości chrześcijańskiej, s. 47–83; PACH Jan OSPPE, Wielka Nowenna – jej geneza, przebieg i znaczenie, s. 85–110; SIUDY Teofil, Milenijny Akt oddania Polski w macierzyńską niewolę miłości Maryi, Matki Kościoła, s. 111–120; WOJTCZAK Adam OMI, Sanktuaria maryjne – miejscem kształtowa-

nia uczniów Chrystusa, s. 121–151; KUMALA Janusz MIC, Pielgrzymki maryjne jako pogłębienie świadomości chrztu świętego, s. 153–170; **Dyskusja panelowa:** CHMIELEWSKI Marek, Wprowadzenie, s. 172–174; BARTOSIK Grzegorz M. OFMConv, Maryja uczestniczy w pośredniczącej misji Chrystusa i Ducha Świętego, s. 175–176; SIUDY Teofil, Chrystocentryczny charakter sanktuariów pasyjno-maryjnych, s. 177–178; KUMALA Janusz MIC, Licheński Apel maryjny, s. 179–180; CIERESZKO Henryk bp, Chrystocentryzm chrześcijańskiej duchowości, s. 181; SZCZEPKOWSKA Marzena, Sanktuaria – miejscem troski o całego człowieka, s. 182–183; KRÓLIKOWSKI Janusz, Poszukiwanie autentycznego kultu maryjnego, s. 184–185; PRZEPIERSKI Stanisław OP, Bóg Ojciec i Chrystus w Różańcu, s. 186–191; LIBERA Marian, Chrystocentryczny wymiar Różańca, s. 192–193; SZYMAŃSKI Marian, Odpowiedzialność duszpasterzy za właściwe kształtowanie pobożności maryjnej, s. 194; Program symposium, s. 195–200.

wanie szkicowe, s. 9–33; KITA Marek, Kościół jako sposób istnienia, s. 34–55; KOZAKIEWICZ Stanisław, Powaga Kościoła w nauczaniu Stanisława Hozjusza i Melchiora Cano, s. 56–75; LEŚNIEWSKI Krzysztof, Kościół jako ikona misterium Trójcy Przenajświętszej w teologii prawosławnej, s. 76–89; NADBRZEŻNY Antoni, Kościół jako sakrament świata, s. 90–105; NAPIÓRKOWSKI Andrzej A., Misteryjna zbawczość Kościoła katolickiego, s. 108–130; PIELKA Paweł, Kościół świętych, czyli o wyjątkowości eklezjologii Hnsa Ursa von Balthasara, s. 131–144; ROSA Piotr, Znaki świętości Kościoła, s. 145–166; SŁUPEK Roman SDS, Wyjątkowość Kościoła jako środowiska rodzenia się wiary, s. 167–187; SZCZUR Piotr, Wyjątkowość pozycji św. Piotra w Kościele na podstawie wypowiedzi Jana Chryzostoma, s. 188–207; SZYMIK Jerzy, Małżonka Baranka – *nigra sed formosa*. J. Ratzingera/Benedykta XVI eklezjologiczna *confessio laudis*, s. 208–222; ŻYŁA Magdalena, Wyjątkowość Kościoła według Adrienne von Speyr, s. 223–246; Nota o autorach, s. 247–249.

294. **Wyjątkowość Kościoła katolickiego**, red. Andrzej A. Napiórkowski, Kraków: Wydaw. UPJPII 2018, 252 s., SBN: 978-83-7580-529-1.

Treść: NAPIÓRKOWSKI Andrzej A., Wprowadzenie, s. 5–8; DE-GÓRKSI Bazyli OSPPE, Hierarchia Kościoła pierwszych wieków. Opraco-

295. **Współczesne kontrowersje chrystologiczne**, red. Bogdan Ferdek, Wrocław: PWT 2016, 260 s., streszcz. ang. przy artykułach, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, seria: Opera Theologiae Systematicae 4, ISBN 978-83-63642-46-4.

Treść: KOCHANIEWICZ Bogusław, FERDEK Bogdan, Wprowadzenie, s. 7–12; **Część I: W dyskursie ze współczesnością:** MANIKOWSKI Maciej, „Chrystologia bez Chrystusa”, czyli niechrześcijanie o Jezusie z Nazaretu. Uwagi na marginesie książki *Zelota* Rezy Aslana, s. 15–32; WOLNICA Krzysztof, Jezus czy Barabas? Problem mesjanizmu w *Jezusie z Nazaretu* Benedykta XVI, s. 33–52; ŁOZA Agnieszka, Nielogiczny Logos? Racjonalizacja Logosu deformacją Jego obrazu, s. 53–61; SŁUPEK Roman, Dialog międzyreligijny a głoszenie wyjątkowości objawieniowej i zbawczej Jezusa Chrystusa. Odpowiedź Jana Pawła II na posoborowe wyzwania, s. 63–77; **Część II: Chrystus – tylko człowiek?:** PYC Marek, Jezus Chrystus ten sam na wieki? Jean Galot – obrońca tradycyjnej myśli chrystologicznej w obliczu współczesnych teologicznych kontrowersji, s. 81–94; NADBRZEŻNY Antoni, *Deus semper novus*. Kontekstualna chrystologia Edwarda Schillebeeckxa, s. 95–107; KRÓLIKOWSKI Janusz, Niektóre aspekty teologiczne wcielenia Syna Bożego. W kontekście noty Kongregacji Nauki Wiary poświęconej pismom chrystologicznym Jona Sobrino, s. 109–118; MOSKAŁYK Jarosław, Wyzwolona przyjaźń i braterstwo Chrystusa według wschodniej intuicji teologicznej, s. 119–130; BEYGA Paweł, Wpływ posoborowych dyskusji chrystologicznych na liturgię, s. 131–142; **Część III: Ku chrystologii in-**

tegralnej: GAÁL de Emery, Pope Benedict's First Christology Course – held during the Winter Semester of 1955/1956, s. 145–173; KOCHANIEWICZ Bogusław, Od tendencji monofizytyzujących w chrystologii do interpretacji maksymalistycznych w mariologii. Kilka uwag, s. 175–186; ZATWARDNICKI Sławomir, Możliwość zastosowania formuły dogmatycznej Chalcedonu wobec błędnych tendencji w wyjaśnianiu Bosko-ludzkiej współpracy, s. 187–227; **Część IV: Polskie kontrowersje chrystologiczne:** MURAWSKA Anna, Polska spuścizna Rudolfa Bultmanna, s. 231–243; FERDEK Bogdan, Kontrowersje wokół tytułu „Chrystus Król”. Relektura pism Rozalii Celak w świetle nauczania Piusa XI i Benedykta XVI, s. 245–260.

296. „Złota nić” **Niepokalanego Poczęcia w myśli i w życiu bł. Jana Dunsza Szkota i św. Maksymiliana Marii Kolbego**, red. Grzegorz Maria Bartosik OFMConv, Paweł Warchoł OFMConv, Niepokalanów: Wydaw. Ojców Franciszkanów 2015, 411 s., streszcz. przy artykułach, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie: Wydział Teologiczny, Centrum Studiów Mariologicznych „Kolbianum”, seria: Bibliotheca Kolbiana. Monografie 1, ISBN 978-83-7766-125-3.

Treść: BARTOSIK Grzegorz Maria OFMConv, WARCHOŁ Paweł

- OFMConv, Wprowadzenie, s. 11–14; **Wstęp:** CECCHIN Stefano OFM, Studiowanie Maryi jako powszechna wartość i zasadniczy fakt chrześcijańskiej „myśli”, s. 17–30; KORYŚ Tadeusz, Poznawajmy i kochajmy Maryję, s. 31–33; DZIEKOŃSKI Stanisław, Studiuujemy dziedzictwo wybitnych czcicieli Maryi, s. 35–36; BARTOS Mirosław OFMConv, Bojaźń Pańska początkiem mądrości, s. 37–40; **Część pierwsza: Odkrycie. Bł. Jan Duns Szkot (1265–1308):** ZIELIŃSKI Edward Iwo OFMConv, Postawa badawcza bł. Jana Duns Szkota, s. 43–54; HUCULAK Benedykt J. OFM, Pan Jezus jako pierwszy chciany we wszechświecie według bł. Jana Duns Szkota, s. 55–67; NAPIÓRKOWSKI Stanisław Celestyn OFMConv, Charakterystyczne cechy mariologii średniowiecza, s. 69–92; CECCHIN Stefano OFM, Uzasadnienie Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny według bł. Jana Duns Szkota, s. 93–116; WARCHOŁ Paweł OFMConv, Prymat Chrystusa a predestynacja człowieka w teologii bł. Jana Duns Szkota, s. 117–127; Wystąpienia prelegentów, s. 129–140; PIĘTKA Stanisław OFMConv, Przez Niepokalaną najbliższą do Chrystusa, s. 141–142; **Część druga: Realizacja. Św. Maksymilian Maria Kolbe (1894–1941):** NYCZ Kazimierz kard., Maksymilianie, Janie Pawle, czy mnie kochasz bardziej niż inni?, s. 145–149; NAPIÓRKOWSKI Stanisław Celestyn OFMConv, Kongresy kolbiańskie mają swoją historię, s. 151–177; Świadek Boga i apostoł Niepokalanej: BOLEWSKI Jacek SJ, Miłość i mądrość a Niepokalane Poczęcie, s. 181–203; BARTOSIK Grzegorz M. OFMConv, Myśl maryjna św. Maksymiliana Marii Kolbego, s. 205–234; WARCHOŁ Paweł OFMConv, Symbolika dwóch koron w życiu św. Maksymiliana Marii Kolbego, s. 235–249; SOTOWSKI Paulin W. OFMConv, Inspiracje maryjne w inicjatywach apostołskich św. Maksymiliana, s. 251–261; KOSMANA Ignacy OFMConv, Pogłębianie wiedzy religijnej społeczeństwa jako przejaw troski duszpasterskiej św. Maksymiliana, s. 263–276; WALUŚ Monika, Maksymilian Kolbe jako patron rodziny, s. 277–295; **Głosiciel prawdy i geniusz mediów katolickich:** GUZ Tadeusz, Aspekty myśli filozoficznej św. Maksymiliana Marii Kolbego a ideologia socjalistyczno-komunistyczna, s. 299–320; KRÓLIKOWSKI Janusz, Święty Maksymilian Maria Kolbe świadkiem prawdy, miłości i wolności, s. 321–333; MEETSCHEN Stefan, Św. Maksymilian Kolbe – dziennikarz poszukujący prawdy, s. 335–345; *ŁĘCICKI Grzegorz*, Święty Maksymilian Kolbe – geniusz mediów katolickich, s. 347–355; LASKOWSKA Małgorzata, Dziennikarski kodeks etyczny św. Maksymiliana Marii Kolbego, s. 357–369; DYCZEWSKI Leon OFMConv, Ak-

tualność idei i form działania św. Maksymiliana Marii Kolbego, s. 371–382; DRZEWIECKI Piotr, Edukacyjno-medialne przesłanie św. Maksymiliana Kolbego, s. 383–390; **Historia dogmatu Niepokalanego Poczęcia**

Najświętszej Maryi Panny, s. 391–393; PAWEŁ VI, List apostolski *Alma parens*, s. 395–400; Homilia Jana Pawła II wygłoszona w bazylice Matki Bożej Większej 8 XII 1982 r., s. 401–404; Noty biograficzne, s. 405–411.

Ekumenizm i teologia porównawcza

297. KOŚCIELNY Piotr, **Dzieje reformacji w Polsce**, Warszawa: „Pax” 2017, 373 [3] s., bibliogr, ISBN 978-83-211-1991-5.

Autor publikacji zaznacza we *Wstępie*, że ma ona formę popularnonaukową i także język, choć jednocześnie ma ambicje nie tylko popularyzatorskie. Jest ona bowiem wynikiem badawczego zainteresowania i przemyśleń nad problematyką reformacji w Polsce. Niektóre tezy zostały już wcześniej zaprezentowane w specjalistycznych artykułach, bądź w uczelnianych wydawnictwach niskonakładowych. Autor nie kryje, że jego przemyślenia nierzadko idą „pod prąd ustaleniom dwu, a może nawet obecnie trzech pokoleń peerelowskich historyków” (s. 5), którzy utrwalili – jego zdaniem – zbyt uproszczony, a nieraz i wypaczony obraz reformacji, w tym także jej przebiegu i towarzyszących jej okoliczności w Polsce. Czasami proponuje więc alternatywne ujęcia czy wnioski, jak choćby te, dotyczące przyczyn reformacji i źródeł tolerancji w Polsce, przenosząc punkt ciężkości z czynników

społecznych czy politycznych na duchowe lub religijne. Krytycznie trzeba zaznaczyć, że ze względu na brak szerszej rozbudowanego aparatu naukowego, wiele stwierdzeń autora nie zostało należycie udokumentowanych, a dobór faktów i zdarzeń uzależniony jest nieraz od chęci sprzyjania jakiemuś pogładowi. Praca liczy łącznie jedenaście rozdziałów, przy czym pierwsze trzy podejmują problematykę szerszą niż zakreślona przez tytuł, odnosząc się do reformacji i jej tła w ówczesnym kontekście europejskim.

298. MAJ Dorota, **Konferencja Kościołów europejskich wobec integracji europejskiej**, Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 2016, 281 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7784-860-9.

Monografia wpisuje się w nurt badań politologicznych, podejmujących problemy z zakresu relacji między religią a polityką oraz ruchów społecznych i politycznych. Uwaga autorki skoncentrowała się na Konferencji Kościołów Europejskich (CEC), czy-

li organizacji utworzonej w 1959 r. i zrzeszającej przedstawicieli Kościołów protestanckich, anglikańskich, starokatolickich i prawosławnych. Jej celem badawczym stała się „analiza stanowiska CEC wobec integracji europejskiej” (s. 13). Publikacja obejmuje pięć rozdziałów, wyodrębnionych na podstawie kryterium problemowego (I–III) i chronologicznego (IV–V). W pierwszym przypadku analizie poddano kolejno: teoretyczny i praktyczny aspekt powstania i funkcjonowania CEC, pojęcie integracji w ogólności i pojęcie integracji europejskiej oraz ideowe założenia formułowane przez CEC odnośnie do integracji europejskiej. W dwóch ostatnich rozdziałach ukazano stanowisko CEC w sprawie najważniejszych aspektów integracji europejskiej odpowiednio w latach 1964–1991 i 1992–2013. Ze względu na odmienne wyzwania pojawiające się w tych okresach, szczegółowym przedmiotem zainteresowania stały się m.in. następujące zagadnienia: zimna wojna, konflikt w Irlandii Północnej, konflikt cypryjski, porozumienie między RFN i PRL, a także polityka wyznaniowa Unii Europejskiej, w tym status prawny Kościołów i związków wyznaniowych w UE, CEC wobec aktów prawnych UE oraz akcesja nowych państw do UE. Książka zawiera także rysunki i tabele dotyczące zarówno struktury organizacyjnej CEC, jak i szczegółowych zagadnień lub danych statystycznych związanych z działalnością CEC,

UE oraz relacjami między CEC i UE. Pełnią one funkcję uzupełniającą do prowadzonej narracji, wnosząc jednocześnie istotny walor poznawczy.

299. NOWOSAD Sławomir, **Moralne konsekwencje wiary. Szkice anglikańskie**, Lublin: TN KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II 2016, 325 s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, seria: Prace Wydziału Teologii 172, ISBN 978-83-7306-728-8 (TN KUL), 978-83-8061-179-5 (KUL JPII).

Na książkę składa się trzynaście nie-numerowanych rozdziałów, których teksty były już publikowane w różnych czasopismach na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat. Jak zapowiada tytuł publikacji, poszczególne szkice dotyczą problematyki moralnej odnoszącej się do różnych kwestii z obszaru tradycji anglikańskiej. Wśród nich są takie zagadnienia, jak: sakramenty inicjacji chrześcijańskiej, wizja małżeństwa, życie społeczne, nadzieja eschatologiczna, oraz kilka szkiców o charakterze historycznym (fundamenty anglikanizmu, etyka anglikańska w XVIII i XIX w., moralista anglikański Escott Kirk, duchowość anglikańska XX w.). Natomiast ostatni rozdział, zatytułowany *Lektury anglikańskie*, zawiera recenzje ponad dwudziestu książek autorskich i prac zbiorowych, jakie ukazały się w okresie ostatnich dwudziestu lat.

300. SOJKA Jerzy, **Widzialne Słowo. Sakramenty w luterńskiej „Księdze zgody”**, Warszawa: Chrześcijańska Akademia Teologiczna 2016, 389 [1] s., bibliogr., streszcz. ang., niem., ISBN 978-83-60273-37-1.

Zainteresowania Jerzego Sojki, adiunkta w Katedrze Teologii Systematycznej Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej, koncentrują się na teologii luterńskiej reformacji XVI w. i jej współczesnej recepcji oraz interpretacji. W swej kolejnej książce autor podjął się wysiłku poznania własnej tradycji konfesyjnej poprzez skierowanie badawczej uwagi na *Księgę zgody*. Jest to „zbiór XVI-wiecznych wyznań wiary, który w luteranizmie zyskał status zbioru ksiąg wyznaniowych” (s. 16). J. Sojka dostrzegł w nich trzynaście wątków dotyczących refleksji nad sakramentami, które zostały poprzedzone trzema zagadnieniami o charakterze wprowadzającym. Monografia składa się zatem z szesnastu rozdziałów, poprzedzonych metodologicznym wstępem, a całość treści została podsumowana w szerokim zakończeniu.

301. SOKÓŁ Aneta M., **Polska książka ewangelicka po 1989 roku**, Katowice: „Głos Życia” 2016, 304 s., il., bibliogr., indeks, streszcz. ang., niem., ISBN 978-83-60438-37-4.

Publikacja podejmuje zagadnienie, która autorka określa mianem „kultury książki” w środowisku ewangelickim po 1989 r. Cezura czasowa jest

oczywista ze względu na pojawienie się wówczas możliwości prowadzenia przez różne podmioty, w tym także Kościoły, różnorodnej działalności wydawniczej i kulturalnej. Monografia składa się z siedmiu rozdziałów. Pierwszy stanowi syntetyczną prezentację Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce, ze szczególnym akcentem położonym na różne formy jego aktywności po 1989 r. Rozdziały II–V odnoszą się do działalności wydawniczej Kościoła oraz podmiotów pozakościelnych. Autorka omawia kolejno wydawnictwa kościelne, parafialną działalność wydawniczą, działalność wydawniczą towarzystw ewangelickich oraz indywidualną aktywność wydawniczą. Rozdział VI zawiera analizę całego repertuaru wydawniczego proponowanego przez luteranickich wydawców, rozróżniając prace o tematyce historycznej, rozmyślenia i rozważania, książki użytkowe, kazania, księgi pamiątkowo-jubileuszowe, literaturę piękną i faktu oraz inne, w których uwzględniono prace z zakresu teologii, przewodniki, słowniki, publicystkę i bibliografię. Ostatni rozdział podejmuje zagadnienie dystrybucji i reklamy wydawnictw ewangelickich, zwracając uwagę zarówno na tradycyjne ich formy, jak również nowe kanały: internetowe czy cyfrowe. W końcowej części książki zamieszczono ceną bibliografię polskiej książki ewangelickiej, tzn. wydawanej przez wydawnictwa

czy stowarzyszenia związane z Kościołem Ewangelicko-Augsburskim w Polsce, jego parafie lub prywatne osoby, będące członkami tegoż Kościoła.

302. TASAK Włodzimierz, **Reformacja. Sukces czy porażka?**, Warszawa: „Vocatio” 2017, 405 [1] s., bibliogr., ISBN 978-83-7829-227-2.

Autor książki jest historykiem, teologiem i pastorem Kościoła Chrześcijan Baptystów. Niniejsza publikacja jest próbą dokonania oceny reformacji z perspektywy protestanckiej poprzez odpowiedź na następujące pytania: „Czy to zjawisko historyczne i religijne można uznać za sukces czy za niepowodzenie? Czy musiało do niej dojść i czy musiała się rozegrać w taki sposób?” (s. 10). Oryginalność zaproponowanego ujęcia polega na tym, że autor pragnął ukazać historię reformacji „od nieco innej strony, niż zwykle mamy z nią do czynienia” (s. 10). Nie skoncentrował się zatem na chronologii zdarzeń, ale na procesie dziejów. Strukturalnie książka została podzielona na trzy części. Pierwsza odnosi się do przebiegu i zdarzeń związanych z reformacją w Europie. W drugiej części przeanalizowano skutki reformacji europejskiej, natomiast trzecia podejmuje kwestie związane z przebiegiem reformacji w Polsce. Że nie jest to zwykła rekonstrukcja wydarzeń, świadczą choćby nagłówki poszczególnych punktów. Przykładowo: Czy Polska mogła stać się krajem pro-

testanckim? Kto zyskał, kto stracił? Co Reformacja dała Polsce? Epilog zaś nosi tytuł: *Alternatywna wizja poreformacyjnej Europy*. Książka zawiera wprawdzie spis bibliografii, w tekście autor nie czyni jednak szczegółowych odniesień do innych publikacji. Nie jest więc to książka ściśle naukowa, lecz raczej popularna. Formułowane oceny mają zdecydowanie subiektywny charakter i wynikają z takiejż interpretacji historii.

303. UGLORZ Manfred, **Jezus Chrystus i Kościół Boży w refleksji teologicznej apostoła Pawła**, Dziegielów: „Warto” 2016, 258 s., ISBN 978-83-63562-75-5.

Monografia stanowi drugą część teologicznej refleksji autora dotyczącej teologii św. Pawła. Jak zauważa sam autor, „teologia apostoła Pawła jest przede wszystkim świadectwem o zbawczym dziele Boga w Jezusie Chrystusie, a więc ma wymiar chrystologiczny i soteriologiczny” (s. 13). Tytuł książki odzwierciedla działanie Boga wobec człowieka: powołanie przez Jezusa Chrystusa i wcielenie do Kościoła jako społeczności Ludu Bożego. Taka też jest treściowa struktura monografii, choć formalnie wyznaczono trzy rozdziały: dwa pierwsze traktują odpowiednio o Jezusie Chrystusie jako jednym Panu oraz o krzyżu Jezusa Chrystusa, natomiast trzeci rozdział dotyczy Kościoła Bożego. W chrystologicznej części zaprezentowano najpierw ogólną charakterysty-

kę chrystologii św. Pawła, by następnie przejść do analizy najważniejszych biblijnych wypowiedzi chrystologicznych oraz tytułów chrystologicznych. W kontekście krzyża Jezusa Chrystusa poruszono kwestię rozumienia śmierci krzyżowej w tamtych czasach, modeli interpretacyjnych krzyża Jezusa Chrystusa w pierwotnym chrześcijaństwie oraz u św. Pawła, zbawczego znaczenia śmierci Jezusa, a także zbawczego uniwersalizmu. W eklezjologicznej części autor dokonał analizy biblijnych wypowiedzi odnoszących się do społeczności wybranych i powołanych oraz obrazów Kościoła, kontekstu pneumatologicznego i związku z Izraelem. Zaprezentował tu również szczegółowe problemy eklezjalne, zwłaszcza o charakterze strukturalnym, z którymi konfrontował się i do których odnosił się św. Paweł. Od strony formalnej należy zwrócić uwagę na to, że każdy z rozdziałów poprzedzony został wyborem bibliografii, tematycznie związanej z poruszaną problematyką i zachęcający do dalszych pogłębionych studiów chrystologii i eklezjologii apostoła Pawła.

304. WITTE John, **Reformacja praw. Prawo, religia i prawa człowieka w kalwinizmie u progu nowoczesności**, tłum. Maciej Dybowski, Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN 2017, 442 [2] s., bibliogr., indeksy, ISBN 978-83-01-19152-8.

Tyt. oryg.: *The Reformation of Rights. Law, Religion and Human Rights in Early Modern Calvinism*.

Autor jest światowej sławy ekspertem w zakresie historii prawa, prawa małżeńskiego i wolności religijnej. Niższa monografia poświęcona jest historii kalwinizmu w kontekście kształtowania się w jego ramach teologicznej i prawniczej refleksji na temat praw człowieka i stopniowego włączania ich w instytucjonalne i konstytucyjne struktury nowożytnej Europy i Ameryki. Książka składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy omawia działalność Jana Kalwina w Genewie w perspektywie tworzenia przez niego podwalin konstrukcji praw. Drugi odnosi się do zagadnienia obowiązków sumienia i korzystania z wolności chrześcijańskiej oraz kształtowania się kalwińskiej teorii praw i oporu, zwłaszcza przy udziale T. de Bèze'a. Rozdział trzeci przedstawia rozwój idei przymierza politycznego i praw podstawowych w kalwińskich środowiskach Niderlandów, Szkocji, Anglii i w Ameryce, przybliżając także dzieło J. Alhusiusa. Czwarty rozdział wyjaśnia znaczenie pojęcia „reformowanie reformacji” praw, którego twórcą był J. Milton, omawiając przy tym jego koncepcję praw i swobód religijnych, obywatelskich i domowych. Rozdział piąty analizuje proces rozprzestrzeniania się niektórych idei angielskiej reformacji w dziedzinie prawa, religii i praw jednostki w koloniach amerykańskich,

zwłaszcza w Massachusetts i Nowej Anglii w latach 1620–1780. W swoich analizach autor skoncentrował się – jak wyjaśnia – na dorobku wybranych myślicieli kalwińskich, „którzy w obliczu nowych wyzwań z pełną świadomością przypominali i odnawiali tradycyjne nauczanie kalwińskie dotyczące

prawa, religii i praw jednostki” (s. 22). Książka nie jest więc pobieżnym przeglądem dorobku wielu osób, lecz pogłębionym studium myśli prawniczej i prawnoreligijnej czołowych i reprezentatywnych przedstawicieli kalwinizmu u progu nowoczesności.

Teologia moralna, etyka. Katolicka nauka społeczna

WRZAŁA Elżbieta, **Liturgiczne drogi jedności. Liturgiczno-ekumeniczna duchowość wybranych nowych wspólnot życia ewangelicznego** = poz. 353.

1. Teologia moralna, etyka

305. BIESAGA Tadeusz SDB, **Podstawy etyki i bioetyki**, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2016, 558 s., bibliogr., ISBN 978-83-7438-544-2.

Książka zawiera refleksje dotyczące podstaw etyki i bioetyki, które wcześniej zostały opublikowane w innych książkach autora. Prezentowany zbiór tekstów przedstawia spory i dyskusje autora z różnymi nurtami etycznymi, w których ujawnia on założenia antropologiczne i metafizyczne. Celem jest dotarcie do bardziej uzasadnionych zasad etycznych, które Biesaga widzi w personalizmie realistycznym. Książka składa się z trzech części. W pierw-

szej z nich autor omawia podstawy etyki na bazie myśli różnych jej przedstawicieli. Druga część została poświęcona personalizmowi realistycznemu w relacji do personalizmu transcendentnego i na tym gruncie zostały wyjaśnione podstawy etyki. Trzecia część książki dotyczy założeń i zastosowań bioetyki. Autor omawia w niej zarówno podstawy bioetyki w nurcie personalizmu, jak też szczegółowe problemy dotyczące początku, trwania i końca życia ludzkiego.

306. FIGURA Łukasz, **Obowiązek obrony Krzyża. Studium teologicznomoralne**, Kraków: „Scriptum” 2017, 313 s., bibliogr., ISBN 978-83-65432-57-5.

Książka jest rozprawą doktorską napisaną pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Alojzego Drożdża. Przedmiotem rozprawy jest wyjaśnienie religijnego i społecznego znaczenia krzyża i jego

sensu w różnych wymiarach życia ludzi wierzących oraz uzasadnienie obowiązku moralnego poszanowania krzyża i jego obrony. Publikacja składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy z nich wyjaśnia soteriologiczne znaczenie krzyża Chrystusa, w tym jako ważnego znaku wiary chrześcijańskiej, jego wymiarze wertrykalnym i horyzontalnym oraz jako znaku wartości humanistycznych. W kolejnym rozdziale jest mowa o powinnościach moralnych w zakresie dawania świadectwa wierze. Autor omawia rozumienie powinności moralnej, obowiązek wyznawania wiary oraz konieczność obrony wiary. Przedmiotem kolejnego rozdziału jest obrona krzyża jako forma wyznania wiary. Znajdują się tam refleksje na temat krzyża jako znaku sprzeciwu, liturgicznych aspektach adoracji i szacunku do krzyża oraz obronie krzyża jako wyrazu miłości do Boga i człowieka. Ostatni rozdział został poświęcony problematyce wychowania do poszanowania krzyża. Jest w nim mowa o wychowaniu moralnym i religijnym oraz budowaniu cywilizacji miłości.

307. Kształtowanie sprawności moralnych, red. Anna Jazukiewicz, Iwona Jazukiewicz, Szczecin: WT US 2017, 253 [1] s., bibliogr. i streszcz. ang. przy artykułach, Uniwersytet Szczeciński, seria: Rozprawy i Studia 956, ISBN 978-83-7972-098-9.

Treść: JAZUKIEWICZ Anna, JAZUKIEWICZ Iwona, Wprowadze-

nie, s. 8–14; GAJDAMOWICZ Halina, Kształtowanie sprawności moralnych (cnót) istotą procesu wychowania moralnego, s. 15–29; ŚLIWAK Jacek, PARTYKA Józef, ZARZYCKA Beata, ŁOBACZEWSKI Paweł, Makiawelizm a relacje interpersonalne, czyli jak manipulowanie ludźmi wpływa na stosunki międzyludzkie, s. 31–60; MIŚKOWIEC Ewa, Rola karania i nagradzania w kształtowaniu sprawności moralnych, s. 61–77; RODEK Violetta, Rozwijanie sprawności moralnych w świetle wypowiedzi autobiograficznych studentów, s. 79–104; UZAR-SZCZEŚNIAK Katarzyna, Starość i dojrzałość moralna w ujęciu Arystotelesa, s. 105–124; ZIÓŁKOWSKA Anna, O współczuciu z perspektywy psychologicznej, s. 125–138; ZIÓŁKOWSKA Anna, Dyskusja wokół zjawiska empatii z perspektywy wybranych koncepcji, s. 139–151; SZCZEŚNIAK Małgorzata, KRÓL Joanna, SZAŁACHOWSKI Roman, KALICZYŃSKA Laura, TABOSA Luiz, Psychologiczne wyznaczniki przebaczenia – badania empiryczne, s. 153–174; WISZNIOWSKA Katarzyna, Uczciwość w wychowaniu rodzinnym w rodzinach zastępczych, s. 175–189; MOZGAWA Katarzyna, Kształtowanie poczucia własnej wartości u dzieci jako istotna umiejętność wychowawcza, s. 191–215; MACIĄG Paweł, *Cogitationis poenam nemo patitur?* O kształtowaniu sprawności moralnych przez sztukę, s. 217–230;

OBREŃBSKI Mateusz, Wpływ autorytetu dorosłych na wychowanie dzieci i młodzieży, s. 231–248; Zamiast zakończenia, s. 249; Noty o autorach, s. 251–253.

308. **Prawda i miłość. Towarzystwo osobom o skłonnościach homoseksualnych**, red. Janet E. Smith, Paul Check, tłum. Magda Sobolewska, Pelplin: „Bernardinum” 2017, 389 s., ISBN 978-83-7823-865-2.

Tyt. oryg.: *Living the Truth in Love. Pastoral Approaches to Same-Sex Attraction*.

Treść: VIGNERON Allen abp, Słowo wstępne, s. 7–12; SMITH Janet E., Przedmowa. Krok naprzód, s. 13–18; CHECK Paul, Wstęp, s. 19–21; **Teoria**: LU Rachel, Eros podzielony. Czy istnieje zdrowa miłość homoseksualna?, s. 25–54; SCHUCHTS Bob, Przywrócić pełnię zdrowia w Chrystusie, s. 55–84; BILLY Dennis J. CSsR, Uzdrawiająca rola przyjaźni w „De spiritali amicitia” Elred z Rievaulx, s. 85–101; SAVAGE Deborah, Sedno sprawy. Czym jest „przeżycie” w integralnej wizji osoby św. Jana Pawła II?, s. 103–133; BUDZISZEWSKI Jay, Znaleźć wodę na pustyni. Konwersacyjne użycie pojęcia prawa naturalnego w kontekście pociągu do osób tej samej płci. Nowa potoczna filozofia, s. 135–150; MELINA Livio, Skłonność homoseksualna jako „obiektywne nieuporządkowanie”. Refleksje antropologii teologicznej, s. 151–164; Świadectwa: PREVER

Joseph, Przekleństwo Uroborosa. Uwagi o przyjaźni, s. 167–181; MATTSO Daniel C., Zdać się całkowicie na Bożą Opatrzność i wolę Bożą, która dopuszcza zło, s. 183–207; BECK Robin, Dlaczego warto zachować język biblijny?, s. 209–216; TUSHNET Eve, Na tym wygnaniu, s. 217–230; PROSEN David, Wyrwać się, s. 231–235; MAINWARING Douglas, Żonaty, z pociągiem do osób tej samej płci. Czy chowamy światło Ewangelii pod korcem?, s. 237–248; CAVERA Bob i Susan, Od bólu do pokoju, s. 249–257; **Duszpaństwo**: HALLMAN Janelle, Nie szkodzić. Rozważania na temat wspierania młodzieży odczuwającej pociąg do osób tej samej płci, s. 261–289; LOCK Timothy G., Pociąg do osób tej samej płci jako symptom złamanego serca. Jak psychologia pogłębia szacunek, wrażliwość i współczucie, s. 291–329; FLANIGAN Timothy P., HIV i inne zagrożenia zdrowia mężczyzn współżyjących z mężczyznami, s. 331–338; MORSE Jennifer Roback, Zrozumieć rewolucję seksualną, s. 339–366; HERBECK Peter, Nasz moment prorocki, s. 367–384; SMITH Janet E., Posłowie: Małżeństwa jednopłciowe: wyzwania duszpasterskie, s. 385–389.

309. SIKORA Jan, KACZOGA Włodzimierz, WARTECKA-WAŻYŃSKA Agnieszka, **Etyka w turystyce**, Warszawa: CeDeWu 2017, 209 s., bibliogr., ISBN 978-83-7556-828-8.

Publikacja jest wieloautorskim podręcznikiem dotyczącym podstawowych wartości i norm etycznych, które powinny być respektowane w działalności turystycznej oraz zakresu społecznej i etycznej odpowiedzialności w biznesie turystycznym. Podręcznik skierowany jest zarówno do środowisk akademickich kierunków studiów turystycznych, ale także do innych podmiotów z branży turystycznej czy instytucji samorządowych zajmujących się turystyką. Składa się z dwóch części. Pierwsza z nich, zawierająca 7 rozdziałów, dotyczy etyki opisowo-normatywnej w turystyce. W tekście A. Wardeckiej-Ważyńskiej znajduje się charakterystyka turystyki, jej funkcji i czynników rozwoju. W. Kaczocha wyjaśnia podstawowe pojęcia i zagadnienia etyki. Kolejne rozdziały, autorstwa J. Sikory, dotyczą etycznych relacji turystów z mieszkańcami i mieszkańców z turystami, zasad etycznych pracowników samorządu terytorialnego zajmujących się polityką turystyczną, etyki osób zajmujących się promocją turystyki, problemu etyki w zrównoważonym rozwoju turystyki oraz etyki odpowiedzialnej etycznie. Druga część podręcznika składa się z 6 rozdziałów i została poświęcona projektowi etyki normatywnej w turystyce. Wszystkie teksty w tej części są autorstwa W. Kaczochy. Na początku jest mowa o koncepcji etycznej w działalności turystycznej, następnie o zasadach etyki zawodowej właścicieli i menedżerów przedsiębiorstw

turystycznych w zakresie polityki kadrowej, etosie zawodowym właścicieli, menedżerów i szefów instytucji i organizacji turystycznych, zasadach etyki zawodowej i etosu przewodników i pilotów turystycznych, urzeczywistnianiu etyki w zespole pracowniczym oraz społecznej odpowiedzialności biznesu turystycznego. W aneksie podręcznika zostały umieszczone: światowy kodeks etyki dla turystyki, dokument *Etyka i zasady pilotów wycieczek*, kodeks etyczny przewodnika PTTK oraz kodeks odpowiedzialnego turysty.

310. Sprawności moralne a przeszczenie pedagogiczne, red. Iwona Jazukiewicz, Ewa Rojewska, Szczecin: WT US 2017, 303 [1] s., bibliogr. i streszcz. ang. przy artykułach, Uniwersytet Szczeciński, seria: Rozprawy i Studia 954, ISBN 978-83-7972-096-5.

Treść: JAZUKIEWICZ Iwona, ROJEWSKA Ewa, Wprowadzenie, s. 7–14; RYNIO Alina, Wzory osobowe a budowanie autorytetu nauczyciela i wychowawcy, s. 15–44; PARĄŃSKI Jacek, Budowanie autorytetu wychowawcy a dyspozycje moralne w doświadczeniach zakładu poprawczego, s. 45–71; GAŁKOWSKI Stanisław, Charakter jako cel wychowania, s. 73–92; KOMOROWSKA-PUDŁO Marta, Jakość wychowania w rodzinie pochodzenia a zdolność do miłości u młodych dorosłych, s. 93–120; KOWALCZYK Grażyna,

Funkcjonowanie nastolatka w rodzinie w percepcji rodziców i dziecka, s. 121–137; JARZĘBIŃSKA Aneta, Nadzieja dla rodziców dzieci z wadą letalną na internetowym forum dyskusyjnym, s. 139–159; BERNACKA Anna, STĘCZNIIEWSKA Wioletta, Wizerunek relacji intymnych osób z niepełnosprawnością w filmach fabularnych, s. 161–177; KAŻMIERCZAK Paweł, Edukacja jako praktyka w rozumieniu Alasdaira Macintyre’a, s. 179–193; KRÓLIKIEWICZ Renata, Rozwój sprawności moralnych u dzieci edukowanych domowo, s. 195–217; LABIAK Damian, Nauczyciel dobry, czyli jaki? Pytania o nauczycielskie role w refleksjach pedagogów uczących w szkołach muzycznych, s. 219–246; MODZELEWSKI Piotr, Optymizm w życiu i działalności nauczycieli, s. 247–267; BUCZAK Agnieszka, Szacunek jako element postawy wobec odżywiania – w poszukiwaniu sprawności moralnych w edukacji żywieniowej, s. 269–283; ŁUKA Magdalena, Programy aktywizacji zawodowej absolwentów – próba oceny w świetle personalizmu, s. 285–298; Zamiast zakończenia, s. 299; Noty o autorach, s. 301–303.

2. Katolicka nauka społeczna

311. **Etos pracy drogą dojrzewania człowieka**, red. Janusz Podzielny, Opole: Redakcja Wydawnictw WT UO 2017, 138 s., seria: Człowiek – Ro-

dzina – Społeczeństwo, 27, bibliogr. i streszcz. ang. przy artykułach, ISBN 978-83-65860-02-6.

Treść: PODZIELNY Janusz, Wstęp, s. 5–8; DYLUŚ Aniela, Aktualność społeczno-etycznego przesłania encykliki *Laborem exercens*, s. 9–28; GŁOMBIK Konrad, Związek ludzkiej pracy z kwestią ekologiczną. Encyklika *Laborem exercens* interpretowana z perspektywy encykliki *Laudato si’*, s. 29–43; JEZIORAŃSKI Marek, Wychowawczy wymiar pracy, s. 45–58; SURMIAK Wojciech, Opcja na rzecz ubogich jako konsekwencja „Ewangelii pracy”, s. 59–69; ZADROGA Adam, Przedsiębiorczość społeczna jako forma realizacji chrześcijańskiego etosu pracy, s. 71–82; NIEDZIELSKI Jerzy S., Etos pracy w wojsku, s. 83–91; PIĄTEK Grzegorz, Powołanie przedsiębiorcy w świetle działalności Duszpasterstwa Przedsiębiorców i Pracodawców TALENT, s. 93–99; ŻELAZNY Jan W., Etos pracy w kontekście doświadczeń chrześcijan Orientu, s. 101–107; PODZIELNY Janusz, Ewangeliczne podstawy odpowiedzialnego podejścia do świata pracy, s. 109–120; SUCHY Justyna, Zniewoleni pracą. Społeczno-etyczne aspekty pracoholizmu, s. 121–132; Noty o autorach, s. 133–135.

312. MARIJAŃSKI Janusz, **Praca ludzka jako wartość moralna. Szkice ze społecznego nauczania Kościoła**, Lublin: Wyższa Szkoła Nauk Spo-

lecznych 2017, 169 s., bibliogr., ISBN 978-83-934625-8-2.

Monografia ks. prof. dra hab. Janusza Mariańskiego, wybitnego socjologa związanego z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II, podejmuje temat pracy z punktu widzenia ludzkiej wartości oraz związanego z nią społecznego porządku moralnego. W ośmiu rozdziałach wchodzących w skład tej książki zostały podjęte następujące zagadnienia: godność osoby ludzkiej a praca; podmiotowy i przedmiotowy charakter pracy ludzkiej; praca a sens życia; praca a więzi społeczne; relacje między pracą a kapitałem; *res novae* według Kompendium Nauki Społecznej Kościoła; praca a bezrobocie oraz zadania Kościoła katolickiego w kształtowaniu etosu pracy. Główny wniosek płynący z niniejszej publikacji jest następujący: wartość wszelkiej pracy ludzkiej jest nie tylko funkcją rodzaju wykonywanej aktywności, lecz ma ona przede wszystkim podstawy w fakcie, że ten, kto ją wykonuje, jest osobą.

313. MATYSKIEWICZ Wiesław, **Jan Paweł II a demokracja. Studium z zakresu katolickiej nauki społecznej**, Rzeszów: Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego 2016, 257 [1] s., bibliogr., ISBN 978-83-7996-369-0.

Publikacja ks. dra Wiesława Matyskiewicza, socjologa z Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Rzeszowskiego, dotyczy poszczególnych

aspektów relacji pomiędzy ideą demokracji a treściami nauczania społecznego Jana Pawła II. Książka ta złożona jest z pięciu rozdziałów, w których autor prezentuje kolejno: ewolucję nauczania społecznego Kościoła o demokracji; podstawy demokracji w nauczaniu Jana Pawła II; rozumienie zasadniczych elementów demokracji – wolności i uczestnictwa; rolę Kościoła wobec demokracji jako systemu rządzenia, jak również panoramę zagrożeń demokracji. Z całą pewnością monografia ta może być przydatna w celu lepszego poznania fenomenu demokracji w optyce nauczania Kościoła, zwłaszcza papieża Jana Pawła II.

314. **Miłosierdzie na peryferiach życia społecznego. 25 lat sympozjów piekarskich**, red. Arkadiusz Wuwer, Piekary Śląskie – Katowice: WT UŚ 2016, 302 s., bibliogr. i streszcz. ang. przy artykułach, ISBN 978-83-61458-74-6.

Treść: SKWORC Wiktor abp, Słowo wstępne, s. 9–11; Wykaz skrótów, s. 13; SZYMIK Jerzy, Wprowadzenie teologiczne: Miłosierdzie na peryferiach a peryferie miłosierdzia. W świetle kilku tez Benedykta XVI, s. 15–25; BAŃKA Aleksander B., Wprowadzenie filozoficzne: Miłosierdzie, s. 26–43; MALINA Artur, Wprowadzenie biblijne: Miłosierdzie, czyli miłość dla opuszczonych, s. 44–55; DROŹDŹ Alojzy, Peryferie ludzkiego ducha i manowce życia, s. 59–81; ZWOLIŃSKI

Andrzej, Upomnieć braci, s. 82–100; SOKOŁOWSKI Grzegorz, Pojednanie zasadą społeczną, s. 101–110; ADAMSKI Krzysztof, O pouczeniu nieumiejętnych w społeczeństwie opartym na wiedzy. Próba refleksji na gruncie nauk społecznych, s. 111–123; ŁUCZAK Marek, Media jako remedia w odniesieniu do społecznych peryferii, s. 124–134; BARTOSZEK Antoni, „Wątpiącym dobrze radzić” a misja telefonów zaufania, s. 135–147; BARTOSZEK Wojciech, „Strapionych pocieszać” w misji Apostolstwa Chorych, s. 148–164; OLSZAR Henryk, „Krzywdy cierpliwie znosić”. Książd Rudolf Adamczyk – heroizm kapłańskiego życia, s. 165–183; BEDNARSKI Damian, Męstwo w obliczu cierpienia. Górnośląscy męczennicy okresu II wojny światowej, s. 184–198; BĄK Krzysztof, Głodnych nakarmić. Tradycje pomocy żywnościowej na terenie archidiecezji katowickiej, s. 199–207; POŁOK Grzegorz, Posługa duszpasterska wobec studentów – dorosłych dzieci z rodzin dysfunkcyjnych na przykładzie działań ośrodka duszpasterstwa akademickiego „Zawodzie”, s. 208–228; ŚWIERAD Ilona, ŚWIERAD Marcin, ZADEBERNY Damian, Chorych odwiedzać – fundamentem istnienia Suwerennego Zakonu Szpitalników świętego Jana Jerozolimskiego, zwanego Rodyjskim i Maltańskim, s. 229–242; SZYMIK-KOZACZKO Bernadeta, Nieumiejętnych pouczać – Ślonzokom na *wyucz-*

niu dzieci zależało. O edukacji słów kilka, s. 243–266; JEŻEWSKI Michał, „Chcę raczej miłosierdzia niż ofiary”. Teologia miłosierdzia papieża Franciszka z perspektywy trzech lat pontyfikatu, s. 269–280; BARTOCHA Ilona, „...Swego bliźniego jak siebie samego” (Mk 12,31). Szlachetna miłość siebie fundamentem postawy miłosierdzia, s. 281–294; Noty o autorach, s. 295–298; Plan XXV Piekarskiego Sympozjum Naukowego, s. 299–300; Wykaz publikacji, s. 301–302.

315. PIWOWARCZYK Jan, **Bieda jako wyzwanie**, wyd. 2, Kraków: „Petrus” 2016, 366 [1] s., bibliogr., ISBN 978-83-7720-302-6.

Książka ks. dra Jana Piwowarczyka stanowi drugie wydanie jego publikacji z 2007 r. zatytułowanej wówczas: *Bieda jako wyzwanie duszpasterskie w świetle nauczania społecznego Jana Pawła II*. Książka ta składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym z nich autor naświetla różne oblicza biedy, następnie przedstawia nauczanie Kościoła na ten temat. W trzecim rozdziale zaprezentowana jest opcja preferencyjna na rzecz ubogich. Dalej ks. Piwowarczyk opisuje solidarność z biednymi jako zobowiązanie społeczne według Jana Pawła II. Na koniec zaś ukazane zostaje duszpasterstwo wobec biednych. Reasumując, można powiedzieć, iż publikacja ta jest swego rodzaju apelem o większą świadomość i wrażliwość na biedę ludzką.

316. **Prekariat. Perspektywa katolickiej nauki społecznej**, red. Jan Mazur OSPPE, Łukasz Marczak, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2017, 228 [1] s., seria: Spotkania Naukowe Wykładowców Katolickiej Nauki Społecznej 13, ISBN 978-83-7438-597-8.

Treść: MAZUR Jan, Czy naprawdę nowa i niebezpieczna klasa? Wprowadzenie, s. 7–12; JAROSZYŃSKI Piotr, Prekaryzm: kilka uwag filozofa kultury, s. 15–22; WIELECKI Krzysztof, Prekariat: znaczenie, przyczyny i skutki, s. 23–48; ZWOLIŃSKI Andrzej, Pracownik jako ofiara niesprawiedliwości w ujęciu katolickiej nauki społecznej, s. 49–74; HRYNKIEWICZ Józefina, Fenomen prekariatu jako wyzwanie dla współczesnej polityki społecznej, s. 75–107; RAFALSKA Elżbieta, Prekariat w perspektywie wyzwań i zadań stojących przed Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, s. 109–119; LIPOWICZ Irena, Prekariat a prawa człowieka, s. 121–136; MAZURKIEWICZ Piotr, Od proletariatu do prekariatu. Refleksje na kanwie społecznej troski COMECE, s. 137–148; BAGIŃSKI Marian, Prekariat w USA w aspekcie medialno-akademickim: wyzwanie dla katolickiej nauki społecznej, s. 149–171; ZŁOTKOWSKI Dariusz, Uwagi historyka o badaniach katolickiej nauki społecznej nad współczesnym prekaryzmem, s. 173–180; MARCZAK Łukasz, Prekariat – nowa postać proletariatu?, s. 181–206; SZLACHTA Bog-

dan, O dwóch problemach katolickiej nauki społecznej (uwagi historyka myśli politycznej), s. 209–223; Noty o autorach, s. 225–229.

317. **Rodzina między pracą a płacą. Refleksja nad społeczną myślą encykliki *Laborem exercens* Jana Pawła II**, red. Robert Kantor, Marek Kluz, Józef Młyński, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2016, 302 s., ISBN 978-83-7438-500-8.

Treść: KANTOR Robert, KLUZ Marek, MŁYŃSKI Józef, Wstęp, s. 5–8; ZIELIŃSKA Katarzyna, KLUZ Marek, Rodzina środowiskiem życia i rozwoju człowieka, s. 9–21; BEJMA Urszula, Rola i znaczenie pracy w życiu człowieka na kanwie encykliki *Laborem exercens*, s. 23–41; KRÓLIKOWSKI Janusz, Humanizm pracy. Filozoficzno-teologiczne podstawy godności każdej pracy, s. 43–62; KLUZ Marek, SŁOMKA Artur Sylwester, Wychowawczy wymiar pracy, s. 63–76; KANTOR Robert, Prawo do sprawiedliwej płacy przeciwstawą ekonomii wykluczenia, s. 77–90; MŁYŃSKI Józef, Rodzina między pracą a migracją zarobkową w analizie społeczno-socjologicznej, s. 91–126; MAJKOWSKI Władysław, Wybrane aspekty ubóstwa polskich rodzin, s. 127–143; NOWAK Czesław, Ekonomiczne i społeczne znaczenie zatrudnienia w rolnictwie na przykładzie wybranych państw UE, s. 145–157; RUDNICKI Leszek, Zarządzanie fi-

nansami w gospodarstwach domowych, s. 159–179; GAWLIK Roman, Dylematy rodzin wobec pracy i płacy w Austrii, s. 181–194; STOLARCZYK Ireneusz, Miłość i sprawiedliwość – zasady kształtujące życie społeczne, s. 195–211; TUREK Andrzej, Media w rodzinie – rodzina w mediach. Wzajemne relacje w aspekcie etycznym, s. 213–249; BĄK Bartosz, *Stawać się w pełni człowiekiem...* Rodzina a świat środków społecznego przekazu – refleksja pastoralna, s. 251–271; KLUZ Marek, SŁOMKA Artur Sylwester, Małżeństwo jako wyraz pełnej realizacji miłości między mężczyzną a kobietą, s. 273–300.

318. **Spółczesność – społeczeństwo ponowoczesne – społeczeństwo ponowoczesności. Namysł nad kondycją współczesnego społeczeństwa**, red. Katarzyna Cikała Kaszowska, Wojciech Zieliński, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2016, 132 s., bibliogr. przy artykułach, ISBN 978-83-7438-504-6.

Treść: CIKAŁA-KASZOWSKA Katarzyna, ZIELIŃSKI Wojciech B., Wstęp, s. 5–6; JANAS Agniesz-

ka, Kultura w społeczeństwie ponowoczesnym, s. 7–15; WOJTANOWSKA Weronika, Wartości nowoczesne w społeczeństwie ponowoczesnym – wybrane zagadnienia, s. 16–28; HOŁDA Małgorzata, Relatywizm moralny znakiem ponowoczesnej rzeczywistości, s. 29–39; MAZUR Damian, „Ludzie na przemiał”, czyli Inni w ponowoczesnym społeczeństwie konsumentów, s. 40–52; GOMUŁKA Jakub, Ponowoczesność jako kryzys. Filozofia kultury Stanisława Lema, s. 53–70; LENART Karol, Między postmodernistyczną a poststrukturalistyczną wizją polityki, s. 71–84; CIKAŁA-KASZOWSKA Katarzyna, W poszukiwaniu wspólnoty. Ponowoczesny problem ze wspólnotą w ujęciu Zygmunta Baumana, s. 85–96; NYZIO Arkadiusz, Wspólnota lokalna i państwo narodowe w ponowoczesności na łamach „Gazety Wyborczej”. Jakościowa analiza dyskursu, s. 97–114; JAKUBIEC Marek, Przeciw obiektywizmowi i formalizmowi: ruch CLS (*Critical Legal Studies*) a filozofia ponowoczesna, s. 115–125; Biogramy autorów, s. 127–130.

Teologia duchowości

319. **Ciało i duch w obliczu śmierci**, red. Bożena Kuklińska, Marta Gudowska, Arkadiusz Gudowski, Lublin: „ARTmagedon” 2016, 351 s., bibliogr., ISBN 978-83-944390-0-2.

Treść: Śmierć w relacjach antycznych: SZEWCZYK Ilona, Rzymskie „teatralne egzekucje” na podstawie *Księgi Widowisk* Marka Waleriusza Marcjalisa, s. 11–22; CICHONŃ Natalia, Jak śnili męczennicy? Perpetua i jej oniryczne wizje więzienne, s. 23–36; WIENCEK Maciej, Przepowiednie i omeny jako szczególnie sposób ujmowania śmierci w późnym antyku, s. 37–49; **Zbrodnia, zwyczaj czy wybór? Uśmiercanie od prehistorii po współczesność**: PYTLIK Katarzyna, MATA CZ Krzysztof, Najstarsze tabu świata? Kanibalizm w pradziejach ziem polskich na wybranych przykładach, s. 53–62; ABRAMOWICZ Katarzyna, RAFALSKA Adrianna, Wybrane trucizny Europy na przestrzeni wieków, s. 63–78; **Wokół zmarłego. Obrzędowość na przestrzeni wieków w różnych kulturach**: KACZMAREK Monika, Ciało i śmierć w społecznościach kompleksu kulturowego Cucuteni-Trypole. Próba identyfikacji obrządku pogrzebowego, s. 81–92; BOROWICZ Sylwia, GAPIŃSKA Barbara, Wyjątkowe traktowanie zmarłego – praktyki pogrzebowe kultury pomorskiej, s. 93–101; PRZY-

BYLSKA Aleksandra, Uczta czi zmarłego. Obrzędy i rytuały pogrzebowe w Polsce w XVII i XVIII wieku, s. 103–112; KOZIOŁ Małgorzata, „Oby to było przed nim!” – śmierć i pogrzeb w kulturze Romów, s. 113–123; Śmierć jak malowana. Malarskie przedstawienia śmierci i zmarłych: ZBIROHOWSKA-KOŚCIA Gabriela, Śmierć – Wiara – Zmartwychwstanie. Wizja Ezechiela na przykładzie XVI-wiecznego epitafium Edwar da Bemkego z kościoła Mariackiego w Gdańsku, s. 127–142; GUDOWSKA Marta, „Drugie życie trupa”. Ciało martwe w „Lekcjach anatomii...” na przykładach XVII-wiecznego malarstwa holenderskiego, s. 143–160; GURBA Stanisław, Męczeństwo Szymona z Trydentu w cyklu obrazów w kościele pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Sandomierzu, s. 161–173; PIKUL Olga, Koszmary Muncha – pokój chorego i zabójcze *femme fatale*, s. 175–190; **Literackie oblicza śmierci: romantyzm vs. współczesność**: CHOŁOJCZYK Magdalena, Walka duszy ze śmiercią. Śmierć romantyczna (na przykładzie *Lesława* Romana Zmorskiego), s. 193–205; TOMAŃSKA Linda, „Na wół umarły ale na wół żywy”. Poetycki obraz śmierci w *Moim dziele pośmiertnym* Jarosława Marka Rymkiewicza, s. 207–219; **Pośmiertne przygody na wielkim ekra-**

nie: YOSHIDA Izumi, *Kobiety, które zmieniają się w demony – japońskie mity i legendy oraz ich ekranizacje*, s. 223–233; OLEJNICZAK Patrycja, *Cielesność i duchowość post mortem w wybranych filmach Tima Burtona*, s. 235–246; **Ostatni adres na ziemi. Nekropolie i krypty:** FATYGA Jerzy, *Pochówki Ramessydów oraz Wielkich Kapłanów Amona*, s. 249–262; MEŁGIEŚ Paweł Tomasz, *Trumny cynowe z przełomu XIX i XX wieku – zdobnictwo i symbolika*, s. 263–281; GUDOWSKI Arkadiusz, *Próba identyfikacji postaci o ludzkich kształtach w polskiej rzeźbie sepulkralnej XIX i XX wieku*, s. 283–295; **Co się może stać ze szczątkami po śmierci... tu na ziemi?:** STANISZEWSKA Maria Kazimiera, *Pośmiertne przygody ciała. O pożytkach z relikwii świętych katakumbowych w Europie Środkowej*, s. 299–310; PRÓCHNIAK Kinga, *Tadeusz Czacki – złodziej i świętokradca czy kolekcjoner?*, s. 311–324; *Bibliografia*, s. 325–348; *Wykaz ilustracji*, s. 349–351.

320. DOBRZYŃSKI Andrzej, **Kapłaństwo może być piękne. Twórcza moc ośmiu błogosławieństw**, Kraków: „Homo Dei” 2016, 417 [7] s., ISBN 978-83-64451-61-4.

Tytuł książki sygnalizuje, że jest ona adresowana do kapłanów. Jej treść stanowią bowiem rozważania i przemyślenia autora oparte o osiem błogosławieństw postrzegane w odniesieniu

do życia kapłańskiego. Książka składa się z dwóch części. W pierwszej (*Błogosławiona droga*) zostały zaprezentowane różne aspekty kapłańskiej duchowości wynikające z przesłania ośmiu błogosławieństw, natomiast część druga (*Błogosławiona postługa*) to przedstawienie kilku sylwetek kapłanów minionych czasów i współczesnych jako szafarzy Bożego błogosławieństwa. Są nimi: Jan Maria Vianney, Oskar Arnulfo Romero, Władysław Bukowiński i Tadeusz Juchas.

321. KRUSZEWSKA Marietta-Elżbieta ASJM, **Bóg miłosierny w prze-powiadaniu bł. ks. Michała Sopoćki, spowiednika św. s. Faustyny**, wstęp bp Andrzej Jeż, Tarnów: „Biblos” 2015, 250 s., bibliogr., ISBN 978-83-7793-230-8.

Tytuł książki w sposób jednoznaczny nakreśla badawcze zamierzenia autorki. W oparciu o teksty bł. ks. Michała Sopoćki została ukazana tematyka Bożego miłosierdzia poprzez potrójne odniesienie do przedmiotu wiary. Stąd też monografia składa się z trzech rozdziałów, z których pierwszy przedstawia miłosierdzie w Trójjedynym Bogu, drugi rozdział ukazuje dar miłosierdzia Trójjedynego Boga dla człowieka, natomiast trzeci zawiera opis odpowiedzi człowieka na otrzymany dar. W *Zakończeniu* M.-E. Kruszevska stwierdziła: „Problem badawczy niniejszej książki związany jest także z aspektem trynitarnym du-

chowości miłosierdzia, traktowanym w teologicznej myśli naszego autora jako podstawa specyfikująca tę duchowość” (s. 224).

322. MISIUREK Jerzy, **Mądrość serca. W kręgu chrześcijańskiej duchowości**, Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2016, 368 [5] s., indeks, streszcz. wł., ISBN 978-83-7797-691-3.

Treść niniejszej książki jest rozszerzoną wersją dwóch poprzednich jej wydań (Lublin 1992 i Częstochowa 2003), których tytuł brzmiał *Zarys historii duchowości chrześcijańskiej*. Autor uzupełnił obecną monografię o kolejne teksty opublikowane w trudno dostępnych czasopismach lub pracach zbiorowych. Obecna książka składa się z czterech bloków tematycznych: z duchowości zakonnej, wybrani przedstawiciele, niektóre zagadnienia z dziejów duchowości i niektóre zagadnienia z teologii duchowości. Mimo wielu propozycji kroczenia drogą doskonałości chrześcijańskiej autor sugeruje, że „chrześcijanin nie powinien rezygnować nigdy z własnej duchowości na korzyść innych” (s. 14).

323. PAWLAK Andrzej, *Żywa wspólnota. Duchowość komunii w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, Kraków: „Światło-Życie” 2016, 447 s., bibliogr., seria: Mistyka Polska 149, ISBN 978-83-7535-200-9.

Podtytuł książki wskazuje na cel, jaki przyświecał autorowi, aby po raz

kolejny podjąć się „próby całościowego przedstawienia zagadnienia duchowości komunii w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego na gruncie teologii duchowości” (s. 413). Po partiach wprowadzających w książkę A. Pawlak w ramach całościowo ujętej duchowości wyodrębnił pięć zagadnień przedstawionych w pięciu rozdziałach: I. *Istota duchowości komunii* (s. 31–95); II. *Personalny wymiar komunii* (s. 97–140); III. *Wspólnotowy wymiar komunii* (s. 141–190); IV. *Źródła i środki budowania komunii* (s. 191–320); V. *Apostolat komunii* (s. 321–396). Całość badawczych refleksji autor zamknął szeroko ujętym *Zakończeniem* (s. 397–413). Ponadto został dołączony wykaz skrótów i obszerna *Bibliografia* (s. 419–443). Książkę zamyka *Życiorys* ks. Franciszka Blachnickiego (s. 445–447).

324. STRUMIŁOWSKI Jan P. OCist, **Zrodzony z wiary. Teologiczne podstawy tożsamości człowieka według Thomasa Mertona**, Kraków: „Tyniec” 2016, 223 s., bibliogr., ISBN 978-83-7354-591-5.

Na podstawie pism Thomasa Mertona autor książki dokonał analizy związku, jaki ma miejsce pomiędzy aktem wiary i chrześcijańską *praxis*. Tak formułuje głębiej swój zamysł: „Analizie zostanie poddane przede wszystkim doświadczenie wiary i jego wpływ najpierw na sferę poznawczą, a następnie wolitywną, co w konsekwencji po-

zwoli wyjaśnić, w jaki sposób wiara determinuje konkretną postawę i wpływające z niej czyny” (s. 12). Treść ujął w trzy bloki tematyczne: czynniki warunkujące poznanie Boga, dynamizm wiary oraz istota wiary i jej wpływ na osobę ludzką.

325. ŚLĘZAK Jan, **Notatki reko-lekcyjne alumna 1935–1937**, wyd. 2, zm., Kraków: „Homo Dei” 2017, 80 [4] s., il., ISBN 978-83-64451-82-9.

Na książkę składają się trzy części. Pierwszą z nich stanowią notatki, które w latach 1935–1937 spisał alumn Jan Ślęzak w seminarium tarnowskim (s. 13–52), będące owocem jego przemyśleń i żarliwej modlitwy. Druga część to esej Lucyny Słup pt. *Ks. Pralat Jan Ślęzak – dobry pasterz* (s. 53–70), napisany w stulecie urodzin i najpierw zamieszczony w periodyku „Życie Duchowe”, 75/2013, s. 59–65, mimo że ks. Jan Ślęzak zmarł po 59 latach życia. W części trzeciej zamieszczono kazanie Józefa Augustyna SJ wygłoszone w Ołpinach z okazji stulecia urodzin ks. Jana Ślęzaka i zatytułowane *Mam obowiązek zostać świętym...* (s. 71–81).

326. TARABUŁA Fryderyk, **Sztuka modlitwy w życiu i pismach Karola de Foucauld**, Kraków: Wydaw. Naukowe UPP II 2017, 298 s., bibliogr., ISBN 978-83-7438-535-0.

Uroczystość beatyfikacyjna Karola de Foucauld miała miejsce na Watykanie 13 listopada 2005 r., która została

poprzedzona wieloletnim procesem informacyjnym przygotowującym to wydarzenie, bo trwającym od 1927 r. Te fakty spowodowały, że zainteresowanie tą sylwetką nie słabło. Niezwykle bowiem bogate w wydarzenia życie Karola de Foucauld stało się dla jednych przedmiotem inspiracji do poszukiwań nowych doświadczeń duchowych, dla innych jego literacka spuścizna okazała się materiałem badawczym wielu zagadnień teologicznych. Na tej kanwie powstała monografia F. Tarabuły, który podjął się analizy pism duchowych bł. Karola pod kątem duchowości modlitewnej. W pięciu rozdziałach przedstawił rozwój modlitwy w życiu Karola de Foucauld, jego metodologię modlitwy, modlitwę eucharystyczną, kult Najświętszego Serca Jezusowego oraz kultu Najświętszej Maryi Panny i świętych.

327. URBAŃSKI Stanisław, **Polska szkoła duchowości**, Warszawa: Wydaw. UKSW 2016, 326 s., bibliogr., ISBN 978-83-8090-082-0.

Autor we *Wstępie* w syntetycznym skrócie przedstawił aktywność zakonów, ich założycieli, przedstawicieli mistyki, wyodrębniając pięć okresów polskiej szkoły duchowości (s. 7–13). W obecnej książce zamieścił analizy badawcze polskiej szkoły duchowości zmartwychwstańczej. Uczynił to w czterech rozdziałach: przedstawił Bogdana Jańskiego (1807–1840) – twórcę szkoły zmartwychwstańczej

Teologia pastoralna. Duszpasterstwo rodzin i omówił jej doktrynę, następnie ukazał ks. Piotra Semenę (1814–1886) oraz bł. Marcelinę Darowską (1927–1911).

425

328. ZALEWSKI Sławomir, **Bóg a pełnia człowieka. Rozwój życia mistycznego chrześcijanina w dynamicznym procesie oczyszczenia według św. Jana od Krzyża**, Płock: Płocki Instytut Wydawniczy 2015, 392 s., bibliogr., streszcz. ang., wł., seria: Mistyka Chrześcijańska 142, ISBN 978-83-63012-77-9.

We *Wprowadzeniu* autor tak nakreśla swe zamierzenia badawcze: „Prezentowana rozprawa ma na celu

ukazanie relacji pomiędzy doświadczeniem mistycznym a możliwością osiągnięcia najwyższych stopni rozwoju człowieka” (s. 22). Aby sprostać temu zadaniu, S. Zalewski najpierw omówił koncepcję człowieka z pismach św. Jana od Krzyża (rozdz. I), po czym przedstawił dynamikę oczyszczenia biernego zmysłów (noc bierna zmysłów) oraz ducha (noc bierna ducha) w osiąganiu doskonałości człowieka (rozdz. II i III), a następnie opisał stopnie doskonałości mistycznego zjednoczenia z Bogiem (rozdz. IV).

Teologia pastoralna. Duszpasterstwo rodzin

1. Teologia pastoralna

329. BERLIŃSKA Justyna, **Duszpasterstwo wobec osób cierpiących na zaburzenia psychiczne**, Kraków: Justyna Berlińska 2016, 131 s., bibliogr., ISBN 978-83-946-292-0-5.

Omawiana publikacja stanowi próbę całościowego spojrzenia na człowieka chorego psychicznie i jego specyficzną duchowość. Jest ona tylko propozycją do dalszych rozważań i szerszych opracowań, które uwrażliwią społeczeństwo na osoby cierpiące z powodu zaburzeń psychicznych. Autorka zwraca uwagę, że duchowość odgrywa bardzo ważną rolę w procesie

terapeutycznym. Twierdzi, że rozdzielanie psychologii od życia duchowego jest działaniem skierowanym przeciwko pacjentom. Uważa, że praktyki religijne umożliwiają chorym szybszy powrót do zdrowia oraz pomagają zrozumieć obecność cierpienia w ich życiu. Pomoc duszpasterska powinna więc przyjmować przede wszystkim formę spotkania, otwarcia się na drugiego człowieka, a nie na koncentrowaniu się na jego chorobie.

330. **Droga do Composteli – przeszłość i teraźniejszość**, red. Piotr Roszak, Franciszek Mróz, Kraków: „Czuwajmy” 2016, 219 s., il. kolor., streszcz.

przy artykułach, Bractwo św. Jakuba Apostoła w Więclawicach Starych, ISBN 978-83-62862-24-5.

Treść: BARIO BARIO Julià abp, Przedmowa, s. 9–13; ROSZAK Piotr, MRÓZ Franciszek, Wstęp, Introduction, Prólogo, s. 15–31; DOBURYŃSKI Mariusz, Jezus – wędrowiec; czy tylko metafora? Przyczynek do teologii pielgrzymowania, s. 33–42; MRUK Wojciech, Święty Jakub Większy Apostoł i jego kult w cysterskim zbiorze exemplów znanym jako *Dialogus miraculorum* Cezarego z Heisterbach, s. 43–53; KOSZEK Rafał, Święty w cieniu legendy – Dominik od Drogi, s. 55–64; ROZYNKOWSKI Waldemar, Jakubowe toponimia – zarys problematyki badawczej, s. 67–76; HASS Waldemar, O kulcie relikwii w sanktuarium św. Jakuba Apostoła w Jakubowie – współczesność, tradycja, pytania, s. 77–86; JAWORSKA Agnieszka, Pielgrzym otwarty na Boga?, s. 87–95; HOŁUB Jacek Marian, Pielgrzymowanie jako rytuał na przykładzie Camino de Santiago wczoraj i dziś, s. 97–106; KARPAŁA Barbara, Melodia muszli św. Jakuba, czyli muzyka katedry w Santiago de Compostela, s. 109–113; SUCHECKI Kajetan, Integracja europejska a rozwój turystyki na Szlaku św. Jakuba, s. 115–124; STEFANIAK Łukasz, Hermeneutyka pielgrzymowania św. Jana Pawła II według Joaquína Navarro-Vallasa. Uniwersalne klucze odczytania sensu aktów pątniczych, s. 127–138; BORDUN Ore-

sta, MRÓZ Franciszek, Możliwości współpracy transgranicznej w zakresie pielgrzymowania i turystyki religijnej na przykładzie Drogi św. Jakuba *Via Regia* na pograniczu Polsko-Ukraińskim, s. 139–152; BIELECKI Rafał, Miechów jako ośrodek turystyki pielgrzymkowej na Drodze św. Jakuba, s. 153–162; ADAMCZYK Stanisław J., Krzyże pokutne i kapliczki pojednania – przykłady zabytków średniowiecznego prawa karnego w Polsce, s. 163–186; MRÓZ Franciszek, Droga św. Jakuba w Polsce. Kalendarium wydarzeń: sierpień 2015 r. – lipiec 2016 r., s. 189–204; CZAJKA Wiesław, STEFANIAK Łukasz, Pielgrzymka do Miłosierdzia Bożego Warszawa – Kraków po drogach św. Jakuba (świętokrzyskiej i małopolskiej), s. 205–219.

331. JANIEC Zdzisław, **Fatima wczoraj i dziś. Objawienia, orędzie, kult**, przedm. bp Krzysztof Nitkiewicz, Sandomierz: Wydaw. Diecezjalne i Drukarnia 2017, 205 s., bibliogr., ISBN 978-83-8101-088-7.

Celem publikacji jest uczczenie Pani Fatimskiej w związku z obchodzoną w Kościele powszechnym w 2017 r. setną rocznicą objawień fatimskich. Zawiera ona teksty mariologiczne oparte na Biblii i liturgii. Książka jest zachętą do podjęcia medytacji nad maryjnością i mariologią. Zawiera zbiór konferencji, rozważań i refleksji dotyczących Matki Bożej. Podzielona została na trzy części. Pierwsza zawiera konferencje poświę-

cone wydarzeniom fatimskim, trojgu pastuszkom i ich rodzicom, przesłaniu z nieba oraz obecności Maryi w znaku Figury. Druga część obejmuje rozważania apelowe. Trzecia wprowadza w refleksje naukowe odnoszące się do czci Matki Jezusa.

332. KUCHTA Jakub, **Kult świętego Jakuba Apostoła. Tradycja i współczesność**, przedm. Józef Drabik, wstęp Janusz Królikowski, Brzesko: Brzeska Oficyna Wydawnicza 2017, 168 s., il. kolor., bibliogr., ISBN 978-83-88930-37-9.

Publikacja ma na celu uporządkowanie i usystematyzowanie wiedzy o św. Jakubie i jego kulcie, przedstawienie czci, jaką cieszył się Jakub Starszy na przestrzeni wieków. Treść została ujęta w cztery rozdziały. W pierwszym została przedstawiona osoba św. Jakuba w oparciu o treści zawarte w Nowym Testamencie. Drugi rozdział poświęcono problemowi rozwoju czci św. Jakuba na przestrzeni wieków w Kościele powszechnym. W trzecim rozdziale przedstawiono kult św. Jakuba w Polsce, natomiast w czwartym zaprezentowano nauczanie papieskie związane z tradycją Jakubową i sanktuarium w Composteli.

333. **Maryja, gwiazda nowej ewangelizacji. Teologia i duszpasterstwo**, red. Iwona Zielonka, Niepokalanów: Wydaw. Ojców Franciszkanów 2017, 187 s., streszcz. ang., pol. przy ar-

tykułach, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie: Wydział Teologiczny, Centrum Studiów Mariologicznych „Kolbianum”, seria: Bibliotheca Kolbiana. Monografie 3, ISBN 978-83-7766-125-3.

Treść: BARTOSIK Grzegorz Maria OFMConv, Wprowadzenie, s. 7–8; ZIELONKA Iwona, Powrót do początku, s. 9–14; PRZEPIERSKI Stanisław OP, Maryja – Uczennica – Misjonarka – Ewangelizatorka: analiza semantyczno-teologiczna, s. 15–44; WNUK Renata, Nowa Ewangelizacja w ujęciu papieży: od św. Jana Pawła II do Franciszka, s. 45–54; MIŁCEK Mateusz OFMConv, Maryja jako Misjonarka i Ewangelizatorka, s. 55–63; TOMASZEWSKA Zofia OFS, Maryja – Uczennica i Nauczycielka, s. 65–72; KUDEŁKA Stanisław, Rola Ducha Świętego w Nowej Ewangelizacji. Maryja Gwiazda Nowej Ewangelizacji w aspekcie działania Ducha Świętego, s. 73–81; SIWIŃSKI Norbert M. OFMConv, Nowa Ewangelizacja w świetle tajemnicy Maryi. Głos w dyskusji z Europy Zachodniej, s. 83–91; SZCZEPKOWSKA Marzena, Nowy feminizm, czyli o znaczeniu Maryi w dziele Nowej Ewangelizacji, s. 93–101; KOWALCZYK Piotr, Pierwsza i najdoskonalsza uczennica Pana, s. 103–109; NOWIŃSKA Jolanta, Maryja – wzór Misjonarki i Ewangelizatorki według Życ Bogiem o. Gabriela od św. Marii Magdaleny, s. 111–115; NIŻNIAK Krzysz-

tof SDB, Maryja Misjonarka w Kibeho – Rwanda, s. 117–124; BRZEŃSKI Piotr, Maryja – Gwiazda Nowej Ewangelizacji w nauczaniu Jana Pawła II, s. 125–132; WYSOCKA Paulina, Zdobyć cały świat dla Chrystusa przez Niepokalaną, czyli o roli Maryi w dziele Nowej Ewangelizacji według św. Maksymiliana Marii Kolbego, s. 133–145; ZIELONKA Iwona, Kerygmat Maryi – misyjna eksplozja Kościoła, s. 147–159; PRZEPIERSKI Stanisław OP, Definicja sprawozdawczo-kontekstowa Nowej Ewangelizacji na podstawie *Lineamenta (Instrumentum laboris)* do XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów), s. 161–176; ADASZKIEWICZ Monika, Sprawozdanie, s. 177–180; Podsumowanie sympozjum. Głos w dyskusji, s. 181–187.

334. **Pogranicza. Kulturotwórcza rola parafii**, red. Anna Baranowska, Przemysław Zientkowski, Łeba: Fundacja Instytut Balticum 2017, 149 s., bibliogr. przy artykułach, seria: Pogranicza 3, ISBN 978-83-941003-4-6.

Treść: Wstęp, s. 7; ŚMIGIEL Wiesław bp, Ekstensywne funkcje parafii katolickiej, s. 9–20; SKOROWSKI Henryk, Regionalizm w parafii, parafia w regionie, s. 21–40; FINSTER Arseniusz, Rewitalizacja Bazyliki Mniejszej w Chojnicach wraz z otoczeniem jako przykład dobrej współpracy Samorządu Gminy Miejskiej Chojnice i parafii pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela, s. 41–

54; PRZYBYŁOWSKI Jan Kazimierz, Edukacja i wychowanie w parafii, s. 55–75; ZIENTKOWSKI Przemysław, Zaangażowanie wybranych duszpasterzy parafii pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Chojnicach w życie publiczne w latach 1871–2016 (edukacja, wychowanie, patriotyzm), s. 77–92; BARANOWSKA Anna, Poradnictwo rodzinne jako wyraz aktywności świeckich w życiu parafii, s. 93–105; SOKOŁOWSKI Władysław, Kultura narodów Azji Centralnej w działalności miejscowych parafii Kościoła rzymskokatolickiego, s. 107–116; KUCZKOWSKI Mirosław, Ksiądz Bernard Łosiński, proboszcz i działacz społeczny, s. 117–140; JARUSZEWSKI Kazimierz, Kulturotwórcza aktywność parafii pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Charzykowach (dekanat chojnicki), s. 141–147; Noty o autorach, s. 149.

335. ROSŁOŃSKA Aldona, **Duszpasterstwo dzieci w Polsce. Studium pastoralne**, Ząbki: „Apostolicum” 2016, 383 [1] s., bibliogr., ISBN 978-83-7919-031-7.

Publikacja zawiera refleksje nad sytuacją duszpasterstwa najmłodszych w Polsce. Ukazuje, jak uwarunkowania środowiskowe wpływają na ostateczny kształt wychowania dzieci. Przedstawione w książce funkcjonujące w Polsce sposoby realizacji duszpasterstwa dzieci mają pomóc kapłanom i osobom zajmującym się dzieć-

mi w Kościele poznać nowe inicjatywy i sposoby ich realizacji, zachęcić do poprawy jakości już istniejących oraz rozpoczęcia pracy na zaniedbanych obszarach. Celem jej jest zainspirowanie osób duchownych do pełniejszego zaangażowania najmłodszych w życie Kościoła i zwrócenie uwagi na ich potrzeby duchowe. Omawianą w niniejszej pracy problematykę wyrażają następujące pytania: Na czym polega duszpasterstwo dzieci w Polsce i jak realizowane jest duszpasterstwo zwyczajne i nadzwyczajne dzieci? Jakie obszary duszpasterstwa dzieci wymagają udoskonalenia oraz które z nich są szansą na jego rozwój? Jak wygląda sytuacja społeczna dziecka w Polsce i jakie posiada ono prawa?

2. Duszpasterstwo rodzin

336. **Duszpasterstwo rodzin w parafii**, red. Jacek Goleń, Dariusz Lipiec, Lublin: Wydaw. KUL 2016, 239 s., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Teologii, Instytut Teologii Pastoralnej i Katechetyki, ISBN 978-83-8061-309-6.

Treść: Wykaz skrótów, s. 7–9; GOLEŃ Jacek, LIPIEC Dariusz, Wprowadzenie, s. 11–14; **Podmiot**: ŚWIEŚ Kazimierz, Społeczno-religijne uwarunkowania duszpasterstwa rodzin, s. 17–33; ŚMIGIEL Wiesław bp, Podmiot duszpasterstwa rodzin, s. 35–48; GOLEŃ Jacek, Pierwszoplanowa dziedzina działalności pastoralnej

w parafii, s. 49–60; **Zadania**: MISIA-SZEK Kazimierz, Katecheza małżonków i rodziców w parafii, s. 63–76; DYK Stanisław, Rekolekcje rodzinne w parafii, s. 77–96; CHMIELEWSKI Marek, Kierownictwo duchowe małżonków, s. 97–118; LIPIEC Dariusz, Wizyta duszpasterska zwana kolędą szansą aktywizacji religijnej rodziny w parafii, s. 119–133; PYŻLAK Grzegorz, Rola wspólnoty rodzin w parafii, s. 135–152; FIJAŁKOWSKI Marek, Działalność apostolska rodziny w środowisku lokalnym, s. 153–167; PRZYGODA Wiesław, Rodzina szkołą miłosierdzia chrześcijańskiego, s. 169–192; **Wyzwania**: KUCHARCIK Richard, Odnowa przygotowania do małżeństwa w parafii, s. 195–206; OSTROWSKI Mirosław, Duszpasterstwo związków niesakramentalnych w parafii, s. 207–221; PRÄDER Helmut, Mentalność antykonceptyjna małżonków wyzwaniem pastoralnym, s. 223–234; Noty o autorach, s. 235–239.

337. **Małżeństwo. Jak żyć po katolicku w XXI wieku**, red. Bogna Białecka, Kraków: Stowarzyszenie Kultury Chrześcijańskiej im. ks. Piotra Skargi 2016, 192 s., ISBN 978-83-88739-46-0.

Pozycja ma za cel przypomnienie istoty małżeństwa oraz wskazanie niektórych szczególnie silnych współczesnych zagrożeń cywilizacyjnych. Składa się z czterech czę-

ści: I. *Teologia małżeństwa*, II. *Klasyfikacyjna recepta na udane małżeństwo*, III. *Interdyscyplinarne spojrzenie na współczesny kryzys małżeństwa*, IV. *Współczesne problemy małżeńskie – perspektywa psychologiczna*. Każda z nich zawiera zarówno obszary teoretyczne, jak i wskazówki praktyczne, mogące być pomocą w wyborach. Szczególnie godne polecenia zdają się te treści, które odnoszą się do godności ludzkiej płci, czystości przedmałżeńskiej i małżeńskiej, grzechu i łasce, a wreszcie o zagrożeniach i nadziejach dla katolickich małżeństw. Publikacja ta jest też praktyczną pomocą w kształtowaniu charakterów małżonków.

338. **Miłość jest nam dana i zadana. Komentarz do posynodalnej adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia* papieża Franciszka**, red. Grzegorz Chojnacki, Szczecin: WT US 2017, 293 s., bibliogr., streszcz. ang., pol., przy artykułach, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego, seria: Studia i Rozprawy 46, ISBN 978-83-7972-116-0.

Treść: CHOJNACKI Grzegorz, Wprowadzenie, s. 7–8; BALDUCCI Marino Alberto, Adulterio e omosessualità: la problematica dell'amore irregolare nella *Divina commedia*, s. 9–58; BORKOWSKA Teresa, Nieustanna pascha jako źródło jedności małżeńskiej w świetle posynodalnej adhorta-

cji apostolskiej *Amoris laetitia* papieża Franciszka, s. 59–71; GONISZEWSKI Piotr, Historyczny Jezus i Jego rodzina. Uwagi historyczno-krytyczne do rozdziału *W świetle Słowa* posynodalnej adhortacji apostolskiej papieża Franciszka *Amoris laetitia*, s. 73–94; KANTOWSKI Krzysztof, „Poruszenie zakamarków serca” jako realizacja zadania wychowania do życia we wspólnocie, s. 95–111; KOMOROWSKA-PUDŁO Marta, Centralność religijności w życiu małżonków a jakość ich wzajemnych relacji w aspekcie posynodalnej adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia* papieża Franciszka, s. 113–152; KORZEC Cezary, Znaczenie genealogii w Księdze Rodzaju, s. 137–151; KOZAK Igor, Wyzwania kryzysów dla rodziny, s. 153–173; ŁUSZCZEK Krzysztof, „Autyzm technologiczny” jako zagrożenie dla spójności rodziny w świetle posynodalnej adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia* papieża Franciszka, s. 175–195; ROJEWSKA Ewa, Edukacja seksualna w myśli posynodalnej adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia* papieża Franciszka, s. 197–217; SIENKIEWICZ Edward, Wspólnota małżeńska objawieniem wspólnoty Boga, s. 219–242; SZCZODRY Marcin, Kwestia sumienia w posynodalnej adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia* papieża Franciszka, s. 243–260; SZUMSKI Paweł, Augustiańskie dobra małżeństwa w posynodalnej adhortacji apostolskiej papieża Franciszka *Amoris laetitia*, s. 261–289; Noty o autorach, s. 291–292.

Liturgika. Muzyka kościelna

1. Liturgika

339. BARTOCHA Waldemar, **Bi-skup jako liturg diecezji**, Poznań: Pallotinum 2016, 296 s., bibliogr., streszcz. ang. i fr., ISBN 978-83-7014-798-3.

W świadomości Kościoła od najdawniejszych czasów biskupi jako następcy Apostołów traktowani byli jako ojcowie i pasterze powierzonych im Kościołów lokalnych, którzy zjednoczeni we wspólnym kolegium stanowili kontynuację i gwarancję ciągłości ciała apostołowskiego. Posiadając pełnię kapłaństwa, biskupi powołani są do trójstopniowej posługi (*triplex munus*): nauczania, uświęcania i rządzenia owczarnią Jezusa Chrystusa. Elementem ogniskującym wymienione elementy posługi jest bez wątpienia liturgia, w której nie tylko uwidacznia się posługa uświęcająca biskupa, ale z której wypływa też łaska prawowiernego nauczania oraz pasterskiego rządzenia Kościołem. Niniejsza książka młodego łódzkiego badacza, ks. dra Waldemara Bartochy, stanowi rzetelną analizę nauczania Kościoła odnośnie do posługi biskupa widzianego zwłaszcza jako liturga diecezji. Badanie zostało oparte na nauczaniu Katechizmu Kościoła Katolickiego, w którym w związku i jednocześnie całościowy sposób zarysowana została posługa biskupia

i jej rozumienie na przestrzeni wieków. Analizując rolę biskupa jako moderatora życia sakramentalnego i głównego szafarza sakramentów w diecezji, autor osadził jego posługę w kontekście historycznym, przez co praca stała się nie tylko studium wizji współczesnej, ale ukazuje ją w pełni jej genetyczno-historycznego rozwoju.

340. **Duchowość kształtowana przez liturgię**, red. Krzysztof Porosło, Kraków: „Tyniec” 2017, 156 s., streszcz. ang., seria: Modlitwa Kościoła 21, ISBN 978-83-7354-714-8.

Treść: Wykaz skrótów, s. 9–10; POROSŁO Krzysztof, Wstęp, s. 11–16; **Artykuły**: GRZYWOCZ Krzysztof, Liturgia jako modlitwa, s. 17–27; MUSZALA Andrzej, *Ojciec nasz* – modlitwa Jezusa i Kościoła, s. 29–41; MIDUCH Maria, Psalm: modlitwa Izraela – modlitwa Chrystusa – modlitwa Kościoła, s. 43–55; GRABOWSKI Tomasz OP, Interpretacja naiwna czy mistyczna? Alegoryczne odczytanie rytu Mszy Świętej drogą do duchowości liturgicznej, s. 57–92; MAŁYS Konrad OSB, Życie i duch kształtowane przez liturgię – tradycja mnisza, s. 93–103; MIGUT Bogusław, Duchowość liturgiczna jako zasada jedności duchowości chrześcijańskiej, s. 105–126; HYSZKO Anna CHR, Duch pobożności kształtowany przez liturgię.

Katecheza mistagogiczna, s. 127–140; POROSŁO Krzysztof, Liturgia życia. Katecheza mistagogiczna, s. 141–149; Summary, s. 151–156.

341. **Komunia chorych. Obrzędy liturgiczne dla szafarzy nadzwyczajnych**, red. Helmut Jan Sobeczko, Opole: Wydawnictwo Świętego Krzyża 2017, 239 s., seria: Pomoce duszpasterskie 40, ISBN 978-83-65860-06-4; 978-83-7342-590-3.

Posługa pomocników Komunii św. szeroko przyjęła się w polskim Kościele i przynosi całej wspólnocie katolickiej w Polsce wiele dobra. Dzięki tysiącom zaangażowanych w nią mężczyzn oraz coraz większej liczby siostr zakonnych do rzeszy chorych każdego tygodnia dociera obecny pod eucharystyczną postacią chleba Chrystus. Pełniący tę zaszczytną i ważną posługę nie tylko zanoszą Komunię najłabszym, ale pomagają w ich cierpieniu wnosić atmosferę wspólnoty przez rozmowę, obecność, a przede wszystkim modlitwę. Niniejsza publikacja stanowi odpowiedź na zgłaszaną przez nadzwyczajnych szafarzy Komunii św. potrzebę posiadania bogatszego niż dotąd rytuału liturgicznego. Ta niewielka rozmiarowo książeczka stanowi bogaty zestaw tekstów liturgicznych na poszczególne okresy roku liturgicznego, a także większy dobór czytań biblijnych oraz śpiewów przeznaczonych do niesienia posługi chorym.

342. **KRAKOWIAK Czesław, Rytuał Rzymski Pawła VI. Sakramenty święte**, Lublin: TN KUL 2017, 165 s., bibliogr., indeks, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, seria: Źródła i Monografie 444, ISBN 978-83-7306-768-4.

Liturgia należy do podstawowych płaszczyzn działania Kościoła i tylko Kościół może kierować jej sprawami oraz określać jej obrzędy. Stąd księgi liturgiczne wraz z zamieszczonymi w nich przepisami są nieodzowne do sprawowania poszczególnych obrzędów. Wśród wszystkich ksiąg liturgicznych szczególnie miejsce zajmuje Rytuał Rzymski, który stanowi podstawę celebracji sakramentów świętych. W swojej kolejnej książce wybitny polski badacz, ks. Czesław Krakowiak, podejmuje refleksję właśnie nad tą księgą i jej odnową dokonaną po Soborze Watykańskim II. Oprócz kontekstu teologicznego autor ukazuje bogactwo prac redakcyjnych nad typicznymi wydaniem Rytuału, omawiając kolejno poszczególne celebracje sakramentalne. W ostatniej części refleksja koncentruje się na polskich wydaniach Rytuału Rzymskiego.

343. **KRAKOWIAK Czesław, Święte Triduum Paschalne w Mszałe Rzymskim Pawła VI i w Liturgii Godzin. Liturgia i teologia**, Sandomierz: Wydaw. Diecezjalne i Drukar-

nia 2017, 131 s., bibliogr., ISBN 978-83-8101-104-4.

Ta niewielka książka stanowi cenny przewodnik historyczno-teologiczny po centrum roku liturgicznego, jakim jest święte Triduum Paschalne. Autor wyjaśnia najpierw znaczenie paschy w kontekście Narodu Wybranego oraz Nowego testamentu i Kościoła. Następnie wskazuje na elementy świętowania Triduum Paschalnego w Kościele. W kolejnych rozdziałach omówione zostają kolejno poszczególne dni Triduum. W ostatniej części zaprezentowane zostały elementy liturgii godzin na ten szczególny czas roku kościelnego. Książka z całą pewnością może stanowić cenne wprowadzenie w świadome przeżywanie Triduum oraz stanowić przyczynek do pogłębionej refleksji nad liturgią tych świętych dni.

KREPA Marcin, **Recepcja wskazań II Soboru Watykańskiego dotyczących odnowy muzyki sakralnej. Studium liturgiczno-pastoralne na przykładzie diecezji tarnowskiej** = poz. 355.

344. **Liturgia – muzyka – język. O współczesnej komunikacji Kościoła**, red. Andrzej Draguła, Szczecin: WT US 2017, 169 s., bibliogr., streszcz. ang., pol., przy artykułach, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego, seria: Studia i Rozprawy 44, ISBN 978-83-7972-113-9.

Treść: DRAGUŁA Andrzej, Przedmowa, s. 7–9; SAŁATKA Tomasz, Czy liturgia Mszy św. domaga się Mszału, s. 11–31; RUTKOWSKA Izabela, *Ars dicendi – ars orandi*. Rola dykcji w posłudze lektora, s. 33–46; KAPROŃ Kasper, Liturgia i żywe języki Ludu Bożego, s. 47–71; DRAGUŁA Andrzej, Czy rock (i pop) będzie zbawiony?, s. 73–87; SZERWIŃSKI Mateusz, Aktualność pieśni mszalne w liturgii Mszy św. W zwyczajnej formie rytu, s. 89–101; MUCHOWSKA Marzena, Język Kościoła posoborowego, s. 103–117; KOWALSKI Rafał, Płynna nowoczesność wyzwaniem dla przepowiadania słowa Bożego, s. 119–134; CYBULSKA Patrycja, Z pamiętnika Szymona Hołowni, czyli o problemach publicystyki religijnej, s. 135–150; MAJEWSKI Józef, Administratorzy tabloidów. Obraz Kościoła katolickiego w polskiej świeckiej prasie opinii, s. 151–167.

345. **Liturgia uświęcenia czasu – rozumieć, aby lepiej uczestniczyć. Wykład liturgii godzin**, red. Jan Hadalski SChr, Poznań: Hlondianum 2017, 452 s., ISBN 978-83-62959-66-2.

Treść: HADALSKI Jan, Wstęp, s. 5–8. **Część I: Współczesne dokumenty Kościoła**: Konstytucja o Liturgii świętej Soboru Watykańskiego II (rozdz. IV), s. 11–14; PAWEŁ VI, Konstytucja apostolska *Laudis canticum*, s. 15–21; Ogólne wprowadzenie

do Liturgii godzin, s. 22–75; **Część II: Historia kształtowania się liturgii uświęcenia czasu:** BAĆ Tomasz, Początki liturgii godzin – modlitwa wspólnoty chrześcijańskiej w pierwszych wiekach, s. 79–84; BAĆ Tomasz, Oficjum katedralne i oficjum monastyczne – pierwsze próby organizacji modlitwy liturgicznej, s. 85–90; BAĆ Tomasz, Początki oficjum rzymskiego: modlitwa liturgiczna w *Regule* św. Benedykta, s. 90–95; BAĆ Tomasz, Od oficjum we wspólnocie do oficjum prywatnego – czyli jak liturgia stała się brewiarzem, s. 95–99; BAĆ Tomasz, Dzieje brewiarza od XIII wieku do Soboru Trydenckiego, s. 100–104; BAĆ Tomasz, Dzieje „Brewiarza rzymskiego” od Soboru Trydenckiego do XX wieku, s. 105–109; BAĆ Tomasz, Odnowa liturgii godzin w XX wieku: historia – terażniejszość – przyszłość, s. 110–114; BAĆ Tomasz, Dzieje oficjum za zmarłych, s. 115–120; BAĆ Tomasz, Mnich modli się nieustannie – dniem i nocą. Historia i terażniejszość liturgii godzin wspólnot monastycznych, s. 120–128; **Część III: Elementy składowe liturgii godzin:** PYTEL Jan Kanty, Nieustająca pieśń chwały, s. 131–138; CHROSTOWSKI Waldemar, Psalm w modlitwie Izraela, s. 138–144; CHROSTOWSKI Waldemar, Psalm w modlitwie Kościoła, czyli chrystologizacja Psalmów, s. 145–150; BŁASZCZYK Radosław, Charakterystyka antyfon brewiarzowych, s. 151–157; BŁASZCZYK Radosław, Charakterystyka tytułów psalmów w liturgii godzin, s. 158–162; SZYMANEK Edward, *Benedictus* – ojcovska pieśń o proroku, s. 163–168; TRONINA Antoni, *Magnificat* – duchowy portret Maryi i Kościoła, s. 168–179; SZYMANEK Edward, Kanty Symeona – pieśń wypełnienia (Łk 2,29-32), s. 180–186; MIAZEK Jan, *Te Deum laudamus* – Ciebie, Boże, chwalimy, s. 186–195; FILIPOWICZ Krzysztof, Hymny liturgii godzin, cz. I. Hymny w chrześcijańskiej liturgii – pochodzenie i rozwój od czasów starożytnych do reformy soborowej, s. 196–201; FILIPOWICZ Krzysztof, Hymny liturgii godzin, cz. II. Hymny w odnowionej liturgii godzin, s. 201–205; BŁASZCZYK Radosław, Przekłady hymnów brewiarzowych na język polski, s. 205–211; SZCZEBLEWSKI Łukasz, Melodie hymnów brewiarzowych, s. 211–216; BAĆ Tomasz, Czytania biblijne w liturgii godzin, s. 217–221; BAĆ Tomasz, Czytania patrystyczne w godzinie czytań, s. 221–225; BAĆ Tomasz, Czytania hagiograficzne w godzinie czytań, s. 225–228; BŁASZCZYK Radosław, Charakterystyka responsoriów brewiarzowych, s. 229–236; BOROWIEC Krzysztof, Antyfony maryjne w modlitwie liturgicznej na zakończenie dnia, s. 236–242; BŁASZCZYK Radosław, Charakterystyka „prósb” w liturgii godzin, s. 243–247; BŁASZCZYK Radosław, Modlitwa Pańska i oracje w liturgii godzin, s. 247–252; **Część IV: Poszczególne godziny kanoniczne:** MATYSZEWSKI Adam, *Invitato-*

rium – pierwsze westchnienie modlącego się Kościoła ku Bogu, s. 255–257; BAĆ Tomasz, Godzina czytań, cz. I: historia, miejsce w liturgii godzin i znaczenie teologiczne, s. 257–262; BAĆ Tomasz, Godzina czytań, cz. II: struktura, elementy, znaczenie, s. 263–267; MIAZEK Jan, Jutrznia, s. 268–275; MIAZEK Jan, Zebrani w dnia połowie... Liturgiczna modlitwa w ciągu dnia, s. 275–282; MIAZEK Jan, Nieszpory – wieczorna modlitwa Kościoła, s. 282–289; DOGONDKE Dariusz, Psalm nieszporne ku czci zmartwychwstałego Pana, s. 289–294; BAĆ Tomasz, Noc spokojną i śmierć szczęśliwą niech nam da Bóg wszechmogący... Modlitwa na zakończenie dnia, czyli kompleta, s. 294–300; NADOLSKI Bogusław, Spojrzenie na miniony dzień. Znaczenie aktu pokuty w modlitwie na zakończenie dnia, s. 300–303; MIAZEK Jan, Chryste, Tyś dniem pełnym blasku. Hymny komplety, s. 303–308; NECEL Wojciech, Zobowiązujący wymiar modlitwy brewiarzowej, s. 309–313; **Część V: Celebracja liturgii godzin:** SZCZEBLEWSKI Łukasz, Wspólnotowa celebracja liturgii godzin, s. 317–326; MIAZEK Jan, Wigilia, czyli nocne modlitewne czuwanie, s. 327–335; BAĆ Tomasz, W oczekiwaniu na Dzień Pański. Celebracja wigilii niedzielnej i świątecznej w liturgii godzin – historia, struktura i znaczenie teologiczne, s. 335–340; BŁASZCZYK Radosław, Liturgia godzin w Triduum Paschalnym, s. 341–348; MATYSZEWSKI

Adam, Eucharystia słońcem liturgii godzin. Łączenie poszczególnych godzin z Mszą Świętą lub między sobą, s. 349–353; **Część VI: Teologia i duchowość liturgii godzin:** MIAZEK Jan, Modlitwa Chrystusa trwająca w Kościele, s. 357–361; MIAZEK Jan, Liturgia godzin modlitwą całego Ludu Bożego, s. 362–367; BAĆ Tomasz, Fundamenty teologiczne liturgii godzin. Wstęp do cyklu artykułów, s. 368–372; BAĆ Tomasz, Trynitarna dynamika liturgii godzin, s. 372–377; BAĆ Tomasz, Gdy człowiek modli się przed Panem. Bosko-ludzkie bogactwo liturgii godzin, s. 377–381; BAĆ Tomasz, Liturgia godzin modlitwą Kościoła, s. 382–386; BAĆ Tomasz, Liturgia godzin uświęceniem ludzkiego czasu – dnia i nocy, s. 387–392; BAĆ Tomasz, Chrystus i Jego misterium w psalmach liturgii godzin, s. 392–396; BAĆ Tomasz, Liturgia godzin a życie i misja wspólnoty chrześcijańskiej, s. 397–401; MIAZEK Jan, Teologia hymnów brewiarzowych okresu Adwentu, s. 401–405; MIAZEK Jan, Teologia hymnów brewiarzowych okresu Narodzenia Pańskiego, s. 405–408; MIAZEK Jan, Teologia hymnów brewiarzowych Wielkiego Postu i Wielkanocy, s. 408–415; MIAZEK Jan, Teologia hymnów brewiarzowych okresu zwykłego, s. 416–423; MIAZEK Jan, Teologia hymnów maryjnych liturgii godzin, s. 424–432; MIAZEK Jan, Hymny brewiarzowe o świętych, s. 432–438; MIAZEK Jan, Teologia oficjum za zmarłych, s. 438–446.

346. POROSŁO Krzysztof, **Przyjdź, Panie Jezu! Chrystus w tajemnicach roku liturgicznego**, Kraków: eSPe 2016, 250 s., ISBN 978-83-7482-786-7.

Przeżywanie tajemnic naszej wiary stanowi ich ciągłe uobecnianie. Dokonuje się ono cyklicznie w przestrzeni całego roku kościelnego. Każdy z jego okresów jest bowiem celebracją obecności żywego i wciąż obecnego w Kościele Jezusa Chrystusa. Niniejsza książka, będąca pierwszą z trzech planowanych przez autora, ukazuje tę mistyczną i liturgiczną obecność Pana w okresach roku liturgicznego poświęconych tajemnicy Wcielenia, tj. w Adwencie, w Bożym Narodzeniu, w uroczystości Świętej Bożej Rodzicielki Maryi oraz w Epifanii. Autor zaprasza czytelnika do pogłębionego przeżywania omawianych wydarzeń zbawczych oraz oferuje swoistego rodzaju pomoc w jeszcze lepszym i bardziej świadomym przeżywaniu ukrytych w poszczególnych okresach liturgicznych misterii.

347. **Sakramentalny wymiar Bożego Miłosierdzia**, red. Bogusław Migut, Andrzej Megger, Lublin: Wydaw. KUL 2017, 156 [1] s., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Teologii, Instytut Liturgiki i Homiletyki, ISBN 978-83-8061-422-2.

Treść: MIGUT Bogusław, Sakramentalny wymiar Bożego Miłosierdzia. Refleksja wstępna, s. 5–7; OLECH Jakub, Misterium Wciele-

nia wyrazem Miłosierdzia Bożego, s. 9–17; KOTKOWSKI Jerzy, Czas miłosierdzia – refleksje na kanwie bulli *Misericordiae vultus* papieża Franciszka, s. 19–33; SZUMSKI Paweł, Sakrament chrztu dziełem miłosierdzia Bożego, s. 35–48; SŁOMA Ireneusz, Eucharystia zanurzeniem w Boże miłosierdzie, s. 49–66; SZYPA Mariusz, Sakrament pokuty i pojednania liturgiczną celebracją miłosierdzia Bożego, s. 67–77; GŁOWACKI Zbigniew, Namaszczenie chorych sakramentem miłosierdzia, s. 79–87; ŁASTOWSKA Joanna, Małżeństwo i rodzina jako dzieło miłosierdzia, s. 89–97; MEGGER Andrzej, Błogosławieństwa znakami miłosierdzia Bożego, s. 99–107; KOPER Dariusz, Czyściciel darem miłosierdnego Boga, s. 109–122; MYCKA Agnieszka, MYCKA Jerzy, Pojęcie miłosierdzia Bożego w śpiewach własnych *Graduale Romanum*, s. 123–135; PIETRZAK Mateusz, Miłosierdzie Boże w przekazie medialnym, s. 137–142; ORDUTOWSKI Jakub, Wyprawy krzyżowe jako akt miłosierdzia? Kontekst historyczno-terminologiczny wybranych zagadnień, s. 143–153; Noty o autorach, s. 155–156.

348. **Serce Jezusa w misterium Kościoła. 250 lat kultu Serca Pana Jezusa w Polsce**, red. Waldemar Pałęcki MSF, Zbigniew Głowacki, Lublin: Wydaw. KUL 2016, 162 [1] s., streszcz. ang., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Teo-

logii, Instytut Liturgiki i Homiletyki, ISBN 978-83-8061-240-2.

Treść: PAŁĘCKI Waldemar, Wprowadzenie, s. 7–11; NAPORA Krzysztof, Serce Boga w Piśmie Świętym, s. 13–22; KRÓLIKOWSKI Janusz, Chrystologia symboliczno-mistyczna u podstaw kultu Najświętszego Serca Jezusa, s. 23–32; MOCYDLARZ Włodzimierz, Od *miserebitur* do *cogitationes*. Aspekty liturgiczne oraz teologiczno-pastoralne idee Mszy o Najświętszym Sercu Jezusa, s. 33–61; PAŁĘCKI Waldemar, Wezwania do Chrystusa Pana w litaniiach z końca XVI w. a analogie w Litanii do Najświętszego Serca Pana Jezusa, s. 63–87; BAĆ Tomasz, Paschalny charakter kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa, s. 89–101; MATCZAK Bartłomiej, Znaczenie objawień i pobożnych ćwiczeń ludu chrześcijańskiego w rozwoju kultu Serca Jezusa, s. 103–114; SŁOMA Ireneusz, Serce Jezusa w nauczaniu Kościoła, s. 115–126; DERDZIUK Andrzej, Serce Jezusa – cnót wszelkich bezdenna głęбина, s. 127–136; KULBACKI Piotr, Kult Najświętszego Serca Jezusa w pobożności ludowej i liturgii, s. 137–147; GŁOWACKI Zbigniew, Kult Najświętszego Serca Pana Jezusa w świetle zasad teologii liturgicznej, s. 149–160.

349. STEFAŃSKI Jerzy, **Księga Liturgii godzin. Kwestie redakcyjne**, Włocławek: Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne 2017, 272 s.,

wykaz źródeł, indeks, ISBN 978-83-89865-92-2.

Bogactwo obrzędowe Kościoła jest wieloaspektowe. Obok liturgii związanej z celebrowaniem sakramentów świętych i sakramentaliów posługa liturgiczna naznaczona jest codzienną modlitwą Ludu Bożego, rozciągniętą na różne pory cyklu dobowego. W ten sposób cała przestrzeń życia poszczególnych wspólnot Kościoła ogarnięta jest duchowym łańcuchem ustawicznej modlitwy, która nie tylko je uświęca, ale staje się dla nich prawdziwym orężem wobec niebezpieczeństw świata. Niniejsza książka wybitnego polskiego badacza, ks. prof. Jerzego Stefańskiego, jest naukową refleksją nad Liturgią godzin, widzianą z perspektywy jej najnowszej redakcji. Pozycja stanowi zbiór 14 artykułów tematycznych opublikowanych przez autora w różnych czasopismach naukowych. Wyjątkową cechą tego opracowania jest jego oparcie na unikatowych źródłach Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, której autor był wieloletnim pracownikiem. W prezentowanym zbiorze podjęte zostały kwestie redakcyjne dotyczące m.in. dystrybucji psalmów, czytań patrystycznych i hagiograficznych, hymnów, kantyków, prośb, antyfon i responsoriów. Jak sam autor zauważa, książka nie wyczerpuje całości podjętej tematyki i z pewnością może stanowić zachętę do badań dla nowego pokolenia historyków liturgii.

350. SUPERSON Jarosław SAC, **Wersety psalmiczne w precesy godzin kanonicznych. Studium historyczno-liturgiczne**, Kraków: „Tyniec” 2015, 440 [3] s., bibliogr., indeksy, streszcz. ang., seria: Modlitwa Kościoła. Monografie 2, ISBN 978-83-7354-603-5.

Niniejsza książka autorstwa wybitnego krakowskiego badacza, ks. Jarosława Supersona SAC, stanowi niezwykle rzetelne i głębokie opracowanie relacji zachodzących między Biblią a liturgią. Autor skoncentrował się na szczególnym aspekcie obecności elementów psalmicznych w *preces* liturgicznej modlitwy Kościoła. Podjęte badania ujęte zostały całościowo i prowadzą czytelnika zarówno poprzez wszystkie epoki życia Kościoła, jak i poprzez różne tradycje liturgiczne Wschodu i Zachodu. Silnie oparta na źródłach książka wydaje się być nie tylko systematycznym przewodnikiem po zaproponowanej tematyce, ale również wiarygodnym i inspirującym modlitwom współczesnego elementem intelektualno-duchowego studium.

351. **Szata liturgiczna**, red. Adelajda Sielepin CHR, Jarosław Superson SAC, Kraków: Wydaw. Naukowe UJP II 2017, 169 [2] s., il., bibliogr. i streszcz. przy artykułach, ISBN 978-83-7438-601-2.

Treść: Wstęp, s. 5–6; AUGUSTYN Marek, Dalmatyka – historia

jej wprowadzenia do liturgii i znaczenie, s. 7–15; REIGEL Jürgen, Stula jako znak służby *ad intra*, s. 17–42; SUPERSON Jarosław, Penula, pianeta, casila (do początku IX wieku), s. 43–63; BAĆ Tomasz, Szaty liturgiczne w tradycji ambrożyjskiej, s. 65–86; BODIN Per-Arne, Vestments of a Russian Bishop. A Cultural Study, s. 87–108; BONAR Barbara, Biel w liturgii – symbolika i kontekst kulturowy, s. 109–125; KAPROŃ Kasper Mariusz, Użycie andyjskiego *agayo* w liturgii rzymskiej, s. 127–165; FRONTCZAK Bogusława, *Ordo Romanus* VIII, s. 167–172.

352. TIL Paweł, **Biskupi polscy o świętowaniu niedzieli (1965–2005)**, przedm. Andrzej Żądło, Katowice: Wydaw. św. Jacka 2017, 362 s., streszcz. ang., seria: Kościół w Trzecim Tysiącleciu 13, ISBN 978-83-8099-010-4.

Problematyka świętowania niedzieli zarówno w życiu Kościoła, jak i społeczności świeckiej jest zawsze aktualna. Wskazuje na to chociażby niedawna dyskusja związana z ustawowym wprowadzeniem zakazu niedzielnego handlu. Prezentowana książka stanowi cenne opracowanie nauczania biskupów polskich dotyczących tego właśnie ważnego aspektu życia wierzących. Autor wskazał najpierw na szereg trudności w świętowaniu dnia Pańskiego, jakie były charakterystyczne dla kontekstu polskiego w dobie po

Soborze Watykańskim II. Następnie z nauczania polskiego Episkopatu wy dobył elementy teologiczne niedzieli, po czym zaprezentował główne wskazania liturgiczne i pastoralne dla świętowania dnia Pańskiego. Książka z całą pewnością stanowi cenne opracowanie, do którego warto wracać nie tylko w ramach wykładów naukowych, ale również kształtując życie religijne parafii czy chrześcijańskiej rodziny.

353. WRZAŁA Elżbieta, **Liturgiczne drogi jedności. Liturgiczno-ekumeniczna duchowość wybranych nowych wspólnot życia ewangelicznego**, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2017, 375 s., il. kolor., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-7438-593-0.

Od najdawniejszych czasów w łonie Kościoła rozwijały się szczególne grupy – wspólnoty życia ewangelicznego, które swoimi niezwykłymi charakterystykami umacniały prorocką działalność Kościoła oraz niejednokrotnie przyczyniały się do odnowy życia religijnego w konkretnych przestrzeniach ich działalności. Również we współczesnym świecie Duch Święty nie przestaje pobudzać nowych ruchów, motywując rzesze współczesnych nam ludzi do podjęcia autentycznego życia chrześcijańskiego w komunii siostr i braci. Niniejsza książka jest prezentacją sześciu takich właśnie wspólnot: Wspólnoty z Taizé, Monastycznej Wspólnoty z Bose, Monastycznych

Wspólnot Jerozolimskich, Wspólnoty Błogosławieństw, Wspólnoty *Chemin Neuf* oraz Międzynarodowego Centrum *Ezio Aletti*. Autorka dokonuje tu nie tylko prezentacji rzeczonych nowych grup życia ewangelicznego, ale w duchu ekumenicznym ukazuje ich życie liturgiczne.

2. Muzyka kościelna

354. KONECKI Krzysztof, **Instrukcja o muzyce w świętej liturgii *Musicam sacram*. Prace redakcyjne**, Toruń: Wydaw. Naukowe UMK 2016, 154 s., streszcz. ang., ISBN 978-83-231-3624-8.

Ważnym dokumentem dotyczącym muzyki kościelnej, jaki ukazał się w dobie posoborowej jako konkretyzacja idei soborowej odnowy liturgicznej, jest Instrukcja o muzyce w świętej liturgii *Musicam sacram*, która została opublikowana 5 marca 1967 r. Prace redakcyjne nad tym dokumentem trwały ponad dwa lata i przechodziły kilka faz, w których różnie rozkładały się akcenty dotyczące wizji konkretnych rozwiązań dotyczących obecności muzyki w przestrzeni liturgii Kościoła. Właśnie to zagadnienie jest przedstawione w opracowaniu ks. prof. Krzysztofa Koneckiego (UMK w Toruniu). W opisywanej publikacji przedstawia on harmonogram prac komisji watykańskiej nad tym dokumentem i wskazuje na liczne napięcia pomiędzy muzykologami a liturgistami, któ-

re pojawiły się w pracach komisji wobec przyjęcia konkretnych rozwiązań prawnych. Owe sporne kwestie wynikały z odmiennego rozumienia, czym jest muzyka kościelna, a także z odmiennego pojmowania relacji muzyki do gruntownie zmienionych kwestii celebracji liturgii. Soborowa koncepcja liturgii wyrażona w innym sposobie zaangażowania wiernych w liturgii pociągała za sobą zmianę roli muzyki w liturgii, która także musiała otrzymać wymiar czynnego uczestnictwa.

Zasadniczy korpus publikacji tworzą opisy 12 projektów (schematów) dokumentu, które noszą nazwę *Schemata*, a które znajdują się w Archiwum Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów (s. 19–72). Pierwszy roboczy schemat dokumentu pochodzi z 12 lutego 1965 r., a ostatni, który był owocem osobistych papieskich uwag, został przedstawiony papieżowi w czasie audiencji 9 lutego 1967 r. Dzięki zamieszczonym opisom i analizie zawartości poszczególnych projektów, czytelnik ma okazję poznać kierunek przemian odnośnie do ilości rozdziałów oraz zawartości treściowej dokumentu. Ostateczna wersja dokumentu zyskała aprobatę papieża Pawła VI. Dokument został opublikowany 5 marca 1967 r., a wszedł w życie 14 maja tego samego roku – w Niedzielę Zesłania Ducha Świętego.

W dalszej części omawianej publikacji zawarte są dwie wersje ostatecznego dokumentu. Najpierw wersja ła-

cińska (s. 73–93), a następnie wersja polska w oficjalnym tłumaczeniu zatwierdzonym przez Konferencję Episkopatu Polski (s. 95–115).

Oprócz wstępu, zakończenia i bibliografii, publikacja zawiera także aneks, w którym znalazły się dwa schematy robocze, które miały znaczący wpływ na ostateczną wersję dokumentu. Opisana publikacja zawiera wstęp oraz końcowe streszczenie w języku angielskim.

355. KREPA Marcin, **Recepcja wskazań II Soboru Watykańskiego dotyczących odnowy muzyki sakralnej. Studium liturgiczno-pastoralne na przykładzie diecezji tarnowskiej**, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2017, 283 s., bibliogr., ISBN 978-83-7438-619-7.

Publikacja autorstwa ks. Marina Krępy, kapłana diecezji tarnowskiej, jest opublikowaną wersją pracy doktorskiej obronioną w 2016 r. na Wydziale Teologicznym Sekcji w Tarnowie Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Na całość publikacji składają się cztery rozdziały. Pierwszy z nich ujmuje podstawy prawnoliturgiczne odnowy muzyki sakralnej (s. 23–71). Na owe podstawy składają się fundamenty biblijne (Stary i Nowy Testament), wskazania Stolicy Apostolskiej (dotyczące m.in. śpiewów mszalnych, śpiewów modlitwy brewiarzowej, muzyki w sprawowaniu sakramentów, przygotowania melodii

do tekstów w językach narodowych, muzyki instrumentalnej oraz komisji czuwających nad rozwojem muzyki sakralnej), Konferencji Episkopatu Polski, a także wskazania biskupów tarnowskich oraz IV Synodu Diecezji Tarnowskiej.

Rozdział drugi omawia kwestie organizacji życia muzycznego w Kościele tarnowskim (s. 73–119). W tym względzie autor ujmuje pięć kwestii: opracowania muzyczne przeznaczone dla alumnów seminarium duchownego w Tarnowie, pomoce przeznaczone dla wiernych (modlitewniki), agenda liturgiczna, Wydział Muzyki Kościelnej Kurii Diecezjalnej w Tarnowie oraz Diecezjalne Studium Organistowskie.

W trzecim rozdziale została omówiona rola i znaczenie liturgicznych posług muzycznych w procesie odnowy muzyki sakralnej (s. 121–181). Autor omawia osiem posług: kantora, psalterzysty, organisty, scholii liturgicznej, chórów parafialnych, orkiestr dętych, zespołów instrumentalnych oraz zespołów młodzieżowych zrzeszonych w federacji *Pueri cantores* jako propagatorów muzyki polifonicznej.

Czwarty i ostatni rozdział ujmuje kwestie udziału wiernych w muzyce liturgicznej, które wyraża się w uczestnictwie we Mszy św., życiu sakramentalnym, praktyce sakramentaliów, a więc przede wszystkim w liturgii pogrzebowej, a także w liturgii Kościoła domowego (s. 183–232).

Wszystkie omawiane zagadnienia w kontekście Kościoła tarnowskiego pozwalają zauważyć, że dokonania w dziedzinie muzyki sakralnej na terenie diecezji tarnowskiej w dobie posoborowej były już wyprzedzone prekursorskimi czynnościami wybitnych osób działających już w XIX w., jak bp Ignacy Łobos. Natomiast w dobie działań bezpośrednio następujących po Soborze Watykańskim II wyjątkową okazała się działalność bpa Jerzego Ablewicza, który powołał odpowiednią komisję dla wprowadzania programów zmian. W ostatecznym wymiarze wprowadzone zmiany i reformy przyczyniły się do wprowadzenia muzyki sakralnej na wysoki poziom muzyczny i liturgiczno-pastoralny.

356. **Muzyka i filozofia** t. 1: **Refleksje, konteksty, interpretacje**, red. Krzysztof Lipka, Agnieszka Muszyńska-Andrejczyk, Warszawa: Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina 2017, 200 [1] s., bibliogr. przy artykułach, ISBN 978-83-61489-90-0.

Treść: LIPKA Krzysztof, Wstęp, s. 7–8; DEMSKA-TRĘBACZ Mieczysława, Myśl filozoficzna i jej tradycje w warszawskiej uczelni muzycznej, s. 9–19; DMENSKI Jakub, Emancypacyjna rola muzyki w koncepcji estetycznej Georga Wilhelma Friedricha Hegla, s. 21–27; GUCZAŁSKI Krzysztof, Czy Eduard Hanslick był formalistą?, s. 29–50; KOPCIUCH Leszek, Dzieło muzyczne w kontekście

ontologicznego stratalizmu Nicolaia Hartmanna, s. 51–65; TRZĘSIOK Marcin, Muzyka i pamięć. O muzycznych implikacjach teorii rezonansu morficznego Ruperta Sheldrake’a, s. 67–84; CHACHULSKI Jakub, Muzyka jako tekst – ujęcie Carla Dahlhaus’a i jego implikacje dla estetycznego statusu wykonania dzieła muzycznego, s. 85–100; LIPKA Krzysztof, Bezinteresowne upodobanie: Kant i Rilke, s. 101–106; SZYMAŃSKI Mikołaj, Cechy typologiczne polifonii w organach Perotinus’a, s. 107–120; LISECKA Małgorzata, Jeana-Jacquesa Rousseau uwagi o operze w *Julii albo Nowej Heloizie*, s. 121–131; TYBURSKI Włodzimierz, Muzyka w refleksji Henryka Elzenberga, s. 133–143; MAJ Filip, Muzyka i jej funkcje w *Kłopotcie z istnieniem* Henryka Elzenberga, s. 145–155; KOBIERZYCKI Tadeusz, MAJ Filip, Konteksty filozoficzne i kognitywne muzyki Mariana Borkowskiego, s. 157–175; CHEŃCKA Anna, Interpretacja jako „doświadczenie obcego”, s. 177–192; DZIEWANOWSKA-PACHOWSKA Marta, Wszystko brzmi, czyli o współczesnym przenikaniu codzienności do świata muzyki i sztuki, s. 193–200.

357. SOBCZAK Dariusz, **Konceptcja odnowy muzyki kościelnej po *Vaticanium II* w ujęciu ks. Ireneusza Pawlaka**, Gniezno: „Gaudentinum” 2017, 292 s., bibliogr., indeks, nuty, streszcz. ang., ISBN 978-83-65189-50-9.

Wydana w gnieźnieńskim wydawnictwie publikacja ks. Dariusza Sobczaka, kapłana diecezji gnieźnieńskiej, dyrygenta Chóru Prymasowskiego w Gnieźnie, jest zebraniem materiału, jaki znalazł się pracy doktorskiej obronionej w Instytucie Muzykologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie w 2016 r. Całość pracy została podzielona na dwie części, a każda z części składa się z trzech rozdziałów.

Część pierwsza (s. 15–95) ujmuje kontekst historyczny muzyki kościelnej w świetle studiów nad kulturą muzyczną katedry gnieźnieńskiej, co stanowi ważny element pracy badawczej i naukowej ks. prof. Ireneusza Pawlaka, którego życie i powołanie na zawsze połączyło się z Gniezmem. Autor w poszczególnych rozdziałach omawia najistotniejsze kwestie stanowiące najbardziej wyraźne elementy owego kontekstu, a więc wykonawców muzyki sakralnej (kolegia niższego duchowieństwa, czyli wikariuszy, mansjonarzy i psalterzystów, a następnie szkoły katedralne oraz organistów), potem omawia wkład duchowieństwa w rozwój kultury liturgiczno-muzycznej kościoła metropolitalnego, a w końcu podejmuje zagadnienie muzycznych źródeł monodii liturgicznej w Gnieźnie.

Drugą część (s. 97–215) stanowią zagadnienia związane z muzyką w liturgii po Soborze Watykańskim II, co stanowi drugi filar naukowej reflek-

sji ks. prof. I. Pawlaka. Autor publikacji w pierwszym rozdziale omawia podstawowe zadania (funkcje) muzyki liturgicznej uwypuklone w publikacjach I. Pawlaka (jednocząca, medytacyjna, ozdobna, kerygmaticzna). Drugi rozdział poświęcony jest posługom muzycznym w liturgii mszalnej (celebrans, lektor, psalterzysta, kantor, organista, schola, chór, zespół instrumentalny). Ostatni rozdział poświęcony jest nowym propozycjom muzycznym w kategorii śpiewów określanych od wieków jako *proprium missae*. W tym względzie autor wskazuje na trzy propozycje podjęte przez ks. prof. I. Pawlaka w jego naukowej refleksji. Chodzi o docenienie pieśni kościelnej, o stworzenie fundamentu teoretycznego dla zaistniałego w odnowionej liturgii obrzędu uwielbienia oraz zainteresowanie się wielkim renesansem psalmu responsoryjnego.

Podjęta przez ks. D. Sobczaka analiza naukowego dorobku ks. prof. Ireneusza Pawlaka pokazała, że jego prześmyślenia i naukowa refleksja stały się ważnym krokiem w trosce o wysoką jakość i kształt muzyki liturgicznej w posoborowej dobie Kościoła, a także otworzyły cały kierunek badań muzykologicznych nad muzyką liturgiczną w kontekście historii i czasów współczesnych.

Omawiana publikacja dopełniona jest trzema aneksami, zawierającymi katalog organistów katedry gnieźnieńskiej od XV do XXI w. (aneks

nr 1), przedwojenną fotografię organów katedralnych (aneks nr 2) oraz zapisy przykładów muzycznych wykorzystanych przez autora pracy (aneks nr 3). Całość publikacji dopełnia bogata bibliografia, wykaz skrótów oraz indeks osób, a także streszczenie w j. angielskim.

358. **Wczoraj, dziś i jutro muzyki liturgicznej w Kościele Katowickim**, red. Wiesław Hudek, Katowice: Akademia Muzyczna 2017, 143 s., seria: *Viriditas musicae*, nr 1, ISBN 978-83-942090-7-0 (AM), 978-83-947698-0-2 (Frodo).

W Akademii Muzycznej im K. Szymanowskiego w Katowicach zainicjowano w 2017 r. nową serię wydawniczą pt. *Viriditas musicae*. Pierwszy tom nowej serii ukazał się właśnie pod tytułem *Wczoraj, dziś i jutro muzyki liturgicznej w Kościele Katowickim*, której redaktorem jest ks. Wiesław Hudek nauczyciel akademicki wspomnianej uczelni. Omawiany tom stanowi zebranie materiałów naukowych zaprezentowanych w ramach konferencji naukowej towarzyszącej II Kongresowi Muzyki Liturgicznej w Katowicach, jaki odbył się w dniach od 13 do 15 listopada 2015 r. Publikacja ukazała się pod patronatem Archidiecezjalnej Komisji Muzyki Sakralnej.

Na uwagę zasługuje najpierw łacińskie słowo *viriditas*, użyte w nazwie zapoczątkowanej serii wydawniczej, które jest zaczerpnięte z dorobku św. Hil-

degardy z Bingen. Słowo to oznacza „zieloność” w sensie dynamizmu, siły życia i wzrostu. Słowo to użyte w odniesieniu do muzyki kościelnej wywodzi prawdę, że owym *viriditas* dla muzyki kościelnej jest sam Bóg, niewyczerpane źródło dynamizmu i życia, inspiracji i bogactwa duchowego. Zatem w zamyśle inspiratora nowa seria wydawnicza będzie poruszać zagadnienia z zakresu muzyki kościelnej, która jest uwielbieniem dla Boga i uświęceniem dla człowieka. Ta prawda objawiła się także w dniach organizacji wspomnianego kongresu oraz wspomnianej konferencji naukowej.

Zaprezentowane wykłady w części są poświęcone funkcjonowaniu dzieł muzycznych w archidiecezji katowickiej, a podejmują naukową refleksję nad innymi wymiarami muzyki liturgicznej w wymiarze ogólnym, choć nie brak im nachylenia ku rzeczywistości Śląska i archidiecezji katowickiej. W sumie publikacja zawiera siedem tekstów następujących autorów: PAWLAK Ireneusz, *Muzyczna kultura duchowieństwa – pilnie poszukiwana*, s. 11–23; TKOCZ Benigna, *Duszpasterski wymiar działań Archidiecezjalnej Komisji Muzyki Sakralnej*,

s. 25–29; HUDEK Wiesław, *W trosce o Bożą chwałę i uświęcenie wiernych. Relacje prezbiterów i muzyków kościelnych w świetle nowego Regulaminu pracy organistów w archidiecezji katowickiej*, s. 31–46; ADAMKO Rastislav, *Formy współczesnej muzyki liturgicznej na Słowacji*, s. 47–67; GEMBALSKI Julian, *Nowe organy w świątyniach archidiecezji katowickiej, powstałe w latach 2002–2015*, s. 69–98; REGINEK Antoni, *Posłannictwo dziejowe chórów na Górnym Śląsku*, s. 99–115; SZYMAŃSKI Władysław, *Celowość organizowania konkursów dla organistów parafialnych*, s. 117–122.

W dalszej części publikacji znalazły się dwa dokumenty dotyczące *praxis* Kościoła katowickiego, a mianowicie *Statut Archidiecezjalnej Komisji Muzyki Sakralnej w Archidiecezji Katowickiej* (s. 123–125) oraz *Regulamin pracy organistów w archidiecezji katowickiej* (s. 127–134). Oprócz tego publikacja zawiera dwa aneksy. Pierwszy z nich to wzór umowy o pracę, a drugi – *Podstawy użytkowania i konserwacji organów* (s. 136–137). W zakończeniu publikacji zamieszczono noty biograficzne autorów (s. 139–143).

Homiletyka

359. **Adwent i Wielki Post z kaznodziejami Krakowa. Rok A**, Kraków: „Homo Dei” 2016, 215 [1] s., ISBN 978-83-64451-75-1.

Prezentowany tom to zbiór rozważań Ewangelii wraz z czytaniem, przeznaczony do osobistej medytacji lub inspiracji duszpasterskiej. Obejmuje okresy liturgiczne Adwentu i Bożego Narodzenia oraz Wielkiego Postu i Wielkanocy. W codziennym zbliżaniu się do słowa Bożego pomagają czytelnikom znani i uznani krakowscy kaznodzieje: Andrzej Kłoczowski OP, ks. Janusz Mastalski, ks. Andrzej Zwoliński, Leon Knabit OSB, ks. Edward Staniek i wielu innych.

360. **Głosimy Pana Jezusa Chrystusa. Treść przepowiadania**, red. Henryk Sławiński, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2017, 313 s., bibliogr. przy artykułach, seria: Ancilla Verbi 4, ISBN 978-83-7438-531-2.

Treść: SŁAWIŃSKI Henryk, Przepowiadanie chrystocentryczne, s. 5–29; TWARDY Jan, Głoszenie orędzia Starego Testamentu. Refleksje homiletyczne, s. 31–66; OSTAFIŃSKI Witold, Orędzie głoszone przez Jezusa Chrystusa, s. 67–86; BARON Arkadiusz, Głoszenie Chrystusa i jego recepcja w starożytności i dziś w aspekcie przepowiadanej treści, s. 87–117; SŁAWIŃSKI Henryk, Misterium

Chrystusa, kerygmat i dogmat w przepowiadaniu, s. 119–145; DYK Stanisław, Głoszenie Chrystusa w roku liturgicznym, s. 147–171; SZEWCZYK Leszek, Chrystocentryczne głoszenie zasad życia chrześcijańskiego, s. 173–195; PŁUSA Sławomir, Chrystocentryzm eklezjalny w przepowiadaniu słowa Bożego, s. 197–219; WASILEWSKI Edward, „Głosimy Chrystusa, który jest i który przychodzi”, s. 221–235; LEWANDOWSKI Tadeusz, Chrystocentryzm maryjny w przepowiadaniu, s. 237–259; PANUŚ Kazimierz, Chrystocentryczne przepowiadanie hagiograficzne, s. 261–279; KALBARCZYK Adam, Chrystocentryczna interpretacja ludzkiego życia w przepowiadaniu, s. 281–293; DRAGUŁA Andrzej, Chrystocentryczna interpretacja ludzkiej kultury, s. 295–308.

361. GÓRALSKI Wojciech, **Miłosierdzie Pańskie wyśpiewywać będą. Homilie i kazania tematyczne**, Płock: Płocki Instytut Wydawniczy 2016, 279 [1] s., ISBN 978-83-65397-09-6.

Książka zawiera 70 homilii, kazań i konferencji wygłoszonych przez autora w różnych środowiskach w latach 2014–2015 (z kilkoma wyjątkami). Z uwagi na różnorodność tematyczną zostały one usystematyzowane w następujących rozdziałach: 1) *W obliczu*

Ojca; 2) Z Synem; 3) W mocy Ducha; 4) U boku Matki; 5) We wspólnocie świętych; 6) Wokół kapłaństwa i życia konsekrowanego; 7) Ku pełni życia.

362. KUŻNIK Bartłomiej, **Moja pustynią jest świat. Studium dorobku kaznodziejskiego księdza doktora Stanisława Bisty (1929–1985)**, Katowice: Księg. św. Jacka 2017, 198 s., bibliogr., streszcz. ang., seria: Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 87, ISBN 978-83-8099-018-2.

Rozprawa doktorska jest próbą całościowego ujęcia przepowiadaniu słowa Bożego, które w swoim kapłańskim życiu wypełniał przez trzydzieści dwa lata ks. dr Stanisław Bista. W znacznym stopniu dysertacja jest związana z teologią Soboru Watykańskiego II, ponieważ lata duszpasterskiej i naukowej aktywności ks. Bisty pokrywają się w ciągu dwóch dekad z okresem wprowadzania nauki Soboru w Kościele powszechnym. Jakim było przepowiadanie ks. Bisty? Jak bardzo wpłynął na nie wspomniany Sobór i jakie były pozostałe czynniki, które uformowały styl jego przepowiadania? Czy doszło w kaznodziejstwie Bisty do zmiany modelu głoszenia Ewangelii; jeśli tak, to pod czym wpływem? „Praca ma na celu (...) udzielenie odpowiedzi na pytanie, na ile poruszane przez ks. Bistę problemy pozostają aktualne dzisiaj. Bez wątplenia wspólnym mianownikiem ich aktualności okaże się gorliwość i ra-

dykalizm w przepowiadaniu Ewangelii, z charakterystycznym dla ks. Bisty większym akcentowaniem jej wymagań niż praw i przywilejów. To, co wypracowywał w ramach swoich teologicznych zainteresowań oraz w pracy duchowej i naukowej, z entuzjazmem wiary przekazywał na ambonie, duszpasterstwie, na łamach prasy i w artykułach naukowych” (ze *Wstępu*).

363. **Młodzi do młodych. Homilie na rok A**, Kraków: „Homo Dei” 2016, 157 [1] s., ISBN 978-83-64451-78-2.

Tytuł zbioru *Młodzi do młodych* podpowiada, że to homilie dopasowane do czytań w niedziele i święta roku A, które mogą być nie tylko znakomitą pomocą dla homiletów występujących przed tak wymagającym odbiorcą, jak młodzież szkolna i akademicka, ale też inspirującą lekturą dla samych młodych – pragnących nie narzucanych odgórnie schematów myślenia i postępowania, lecz autentycznych wzorców i drogowskazów do pełni życia.

364. **Poradnik homiletyczny**, red. Ted Kyle, Ruth Peters, Richard A. Steele, Jr Evelyn Stoner, John Todd, wyd. 2, Warszawa: „Vocatio” 2016, 700 s., seria: Przewodniki Chrześcijańskie 12, ISBN 978-83-7829-202-9.

Tyt. oryg.: Bible Illustrations, Books 1–4.

Poradnik homiletyczny zawiera ponad trzy tysiące zwięzłych opowia-

dań o działaniu słowa Bożego w życiu konkretnych ludzi, o przyjmowaniu Ewangelii i pytaniach, które wzbudza ona w sercach słuchaczy, a także o odpowiedziach, których udzieli-li. Poradnik idzie za starym i życiowo sprawdzonym powiedzeniem: *exempla trahunt* (przykłady pociągają). Ci, którzy obserwują życie w kontekście słowa Bożego, mogą dopisywać i przekazywać sami takie przykłady. Poradnik homiletyczny stanie się znakomitą pomocą w głoszeniu Bożego słowa. Niezwykle przejrzysty sposób jego zorganizowania czyni z tej książki bardzo praktyczny poradnik, pozwalający na szybkie dobranie właściwych przykładów do przygotowywanych homilii. Z tego powodu będzie on stanowił nieocenioną pomoc nie tylko dla głosicieli słowa, ale i dla katechetów, na których barkach spoczywa również ogromna odpowiedzialność za skuteczne nauczanie.

365. Redemptoryści i franciszkanie na niedzielę i święta. Rok A, red. Piotr Koźlak CSsR, Kraków: „Homo Dei” 2016, 183 [1] s., ISBN 978-83-64451-77-5.

Co łączy franciszkanów i redemptorystów? Ich założycieli dzieli ponad 500 lat. Franciszkowi powierzył Pan misję odbudowy nadwątlonego trudnymi czasami Kościoła, Alfonsa Liguri posłał zaś na poszukiwanie ludzi zagubionych i opuszczonych, ubogich duchowo i materialnie. Zadania, jakie

obaj podjęli, są kontynuowane po dziś dzień przez ich duchowych następców. Niniejsze homilie, opracowane przez znanych i doświadczonych kaznodziejów obu zakonów, mogą stać się inspiracją dla kapłanów w głoszeniu Ewangelii. Także dla ludzi świeckich ta lektura może być pomocna do osobistej refleksji modlitewnej w rozważaniu słowa Bożego. Odmienność charyzmatów i doświadczeń autorów jest wielkim atutem proponowanego zbioru i składa się na część bogactwa tego skarbcza, którym jest zawsze żywe słowo Boże.

366. ZWOLIŃSKI Andrzej, **Rok ze świętymi. Medytacje na wspomnienia liturgiczne**, Kraków: „Homo Dei” 2016, 431 s., ISBN 978-83-64451-55-3.

Książka zawiera podstawowe informacje oraz ciekawostki o wybranych świętych i błogosławionych na każdy dzień roku, opatrzone dodatkowo bogactwem cytatów z ich myśli. Przeznaczona jest zarówno dla księży jako pomoc homiletyczna, jak i dla wiernych chcących dowiedzieć się czegoś o swoim patronie. Z uwagi na tych ostatnich zawartość i jej układ podporządkowane są przede wszystkim polskiej tradycji tak w kwestii wyboru danego wspomnienia liturgicznego spośród kilku przypadających na dzień, jak i przypisania ich do konkretnych dat. Orientację w treści ułatwia alfabetyczny wykaz postaci świętych.

Katechetyka. Pedagogika

1. Katechetyka

367. BELINA Damian, **Koncepcja matury z religii w Republice Federalnej Niemiec. Studia katechetyczne**, Lublin: „Jedność” 2017, 592 s., bibliogr., indeks, strzeszcz. ang., niem., tab., seria: Biblioteka Kieleckich Studiów Teologicznych 12, ISBN 978-83-7971-778-1.

Książka dotyczy szkolnej lekcji religii w Republice Federalnej Niemiec. „Stanowi ona jeden z przedmiotów maturalnych, z którego corocznie egzamin dojrzałości zdaje wiele tysięcy ludzi” (s. 21). „Niemieccy naukowcy rozpoczęli badania nad problematyką dojrzałości już w drugiej połowie XIX wieku” (s. 25). „Temat niniejszej rozprawy został sformułowany w taki sposób, aby nie zawężał głównego problemu badawczego do jednej religii czy wyznania” (s. 30). „Studium ma za zadanie odpowiedzieć na pytanie: jaka jest koncepcja matury z religii w Republice Federalnej Niemiec? Ponadto pozwoli uzyskać informacje na takie zagadnienia, jak: historia egzaminu dojrzałości z religii, jego umocowanie prawne w Niemczech, a także sposób jego realizacji” (s. 30).

368. CHRZANOWSKA Renata, **Teatr w służbie katechizacji**, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2017,

373 s., bibliogr., wyk., ISBN 978-83-7438-591-6.

„Katechizacja jest jednym z najważniejszych zadań w Kościele, jakie Chrystus pozostawił apostołom: «Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego». Współcześni katecheci mają to samo zadanie, które Chrystus pozostawił apostołom. (...) W polskiej rzeczywistości nauczanie religii w szkole jest możliwe od 1990 roku. Stwarza to możliwości poszukiwania dróg dotarcia do dzieci i młodzieży oraz ich rodziców, które pomogą w odkrywaniu w Chrystusie prawdziwej miłości i wolności, będących podwalinami do życia w oparciu o system wartości wypływający z Ewangelii” (s. 9). „Celem niniejszej pracy jest zaprezentowaniu roli teatru w dziele katechizacji, ukazanie, w jaki sposób on może pomóc w rozwoju religijnym, intelektualnym, społecznym młodych ludzi, ponieważ prezentowany temat w tym aspekcie do tej pory nie był omawiany” (s. 10).

369. **Katecheza w parafii**, red. Marian Zając, Lublin: „Natan” 2016, 343 s., indeks, tab., wyk., ISBN 978-83-63875-69-5.

Treść: ZAJĄC Marian, Wprowadzenie, s. 13–15; **Część I: Parafia środowiskiem katechetycznym:**

WINIARSKI Marek, Jaka katecheza w parafii przygotowująca młodzież do sakramentu bierzmowania?, s. 19–34; RAYZACHER-MAJEWSKA Aneta, Katechetyczny wymiar animacji misyjnej w parafii, s. 35–46; ŁYSY Hubert, Tradycyjna uroczystość Pierwszej Komunii Świętej w nowej formie. Teoria i praktyka, s. 47–72; KULPACZYŃSKI Stanisław, Twórcze inicjatywy wspierające relacje między parafią a katechezą szkolną, s. 73–82; SKŁODOWSKI Bogdan, „Wczoraj” i „dziś” katechezy w środowisku zlaicyzowanym na przykładzie Francji źródłem inspiracji dla katechezy w Polsce, s. 83–107; KOWALCZYK Jarosław, Edukacja domowa jako wyzwanie dla katechezy, s. 109–126; MAKOSA Paweł, Katecheza parafialna dzieci – prawda czy fałsz, sukces czy porażka?, s. 127–138; **Część II: Z zagadnień edukacyjno-wychowawczych w działalności parafii:** GOLISZEK Piotr Tomasz, Katecheza katechetów w parafii, s. 141–154; ŁABENDOWICZ Stanisław, Katecheza w parafii służą Słowu Bożemu i przygotowania do sakramentów, s. 155–180; KULPACZYŃSKI Stanisław, Egzorty katechetyczne w posłudze parafialnej. Propozycje do praktycznego wykorzystania, s. 181–205; NYCZ Łukasz, Jaką młodzież spotykamy na rekolekcjach organizowanych przez grupy, ruchy i stowarzyszenia religijne?, s. 207–224; **Część III: Czynniki dynamizujące katechezę w parafii:** MIKOS Ry-

szard, Program ewangelizacji parafialnej w ujęciu P. Alfonso Navarro Castellanos, s. 227–245; BOROWICZ Joanna, Nadużywanie alkoholu przez młodzież gimnazjalną wyzwaniem dla współczesnej katechezy, s. 247–260; PISAREK Mateusz, Wychowanie patriotyczne młodzieży w parafii, s. 261–270; BIEŃCZAK Krzysztof, Katechetyczne znaczenie cyklu siedmioletniej formacji Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży, s. 271–286; PLATA Łukasz, Problematyka cudu jako wyzwanie dla katechezy, s. 287–301; JASNOS Andrzej, Wspólnota Wiara i Światło i jej znaczenie dla katechezy parafialnej, s. 303–318; ZAJĄC Marian, Futbol i jego świecka obrzędowość zagrożeniem dla katechezy w parafii, s. 319–329; Informacje o autorach, s. 331–336; Indeks, s. 337–343.

370. KURZYDŁO Dariusz, **Rytuły przejścia a bierzmowanie. Próba aplikacji psychologii antropologicznej do katechezy młodzieży**, Warszawa: Wydaw. UKSW 2015, 301 s., bibliogr., ISBN 978-83-65224-18-7.

W niniejszej publikacji badaniu został poddany proces stawania się dorosłym, ale w pierwszej fazie tego czasu. O współczesnych realiach tego procesu opowiedzieli uczniowie gimnazjum, a więc ci, którzy mniej lub bardziej świadomie biorą udział w procesie dorastania (s. 8–9). Pierwsza część pracy poświęcona jest poszukiwaniom współczesnych kulturowych odpowiedników

„mitu żywego”, na które składa się aktualnie przeżywana rzeczywistość symboliczna (mityczna). Część ta poświęcona jest tym poszukiwaniom na gruncie psychologii. Ponieważ zagadnienie to wymaga szerszego opisu, podejście, jakie się tu stosuje, nazwano psychologią antropologiczną (s. 10–11). „W drugim rozdziale, wychodząc od bardzo ogólnego modelu rozwoju człowieka – co ma służyć wymogowi patrzenia na sytuacje jednostki w perspektywie całościowego i wielowymiarowego rozwoju – scharakteryzowana jest psychologiczna jakość dorastania w kontekście modalności *mythos*” (s. 11). „Ostatnią część monografii stanowi próba zastosowania wiedzy uzyskanej z badań, i szerzej, psychologii antropologicznej do pedagogiki religii i katechetyki w obszarze pracy formacyjnej z nastolatkami, z uwzględnieniem sakramentu bierzmowania jako rytuału towarzyszącemu przejściu w dorosłość” (s. 13).

371. **XXV lat nauczania religii w polskiej szkole**, red. Marian Zając, Lublin: „Natan” 2015, 366 s., indeks, tab., wyk., ISBN 978-83-63875-44-2.

Treść: ZAJĄC Marian, Wprowadzenie, s. 9–10; **Część I: Z zagadnień ćwierćwiecza nauczania religii w polskiej szkole**: CHAŁUPNIAK Radosław, Szkolne nauczanie religii w Polsce w kontekście europejskim, s. 13–35; TOMASIK Piotr, Polskie dokumenty katechetyczne dwudziestopięciolecia 1990–2015, s. 37–65;

PANUŚ Tadeusz, Katecheza w zwierciadle mediów, s. 67–89; BARCIŃSKI Zbigniew, 25 lat katechezy w szkole – próba bilansu, s. 91–104; KLOCH Józef, Katecheza z perspektywy rzecznika Konferencji Episkopatu Polski, s. 105–112; MAKOSA Paweł, Między katechetyczną rzeczywistością a ewangelizacyjnym oczekiwaniem, s. 113–122; **Część II: Z zagadnień edukacyjno-wychowawczych**: SŁO-TWIŃSKA Helena, Idealny katecheta na współczesne czasy, s. 125–138; KICIŃSKI Andrzej, Rozwój katechezy specjalnej, s. 139–150; WRONSKA Halina, Komplementarność nauczania religii w szkole i katechezy parafialnej, s. 151–162; GOLISZEK Piotr, Zakres nauczania katechezy w latach 1990–2015 w archidiecezji lubelskiej, s. 163–190; ŁABENDOWICZ Stanisław, Wychowanie dzieci i młodzieży w katechezie szkolnej, s. 191–204; KULPACZYŃSKI Stanisław, 25 opinii katechetów o 25 latach katechezy w Polsce, s. 205–227; ŚWIEŚ Kazimierz, Szkolne nauczanie religii w odbiorze społecznym, s. 229–240; ZAJĄC Marian, Inspiracje maryjne w okresie ćwierćwiecza nauczania religii w polskiej szkole, s. 241–253; **Część III: Z zagadnień współczesnej katechezy**: CZERKAWSKI Jarosław, Media ikoniczne a katecheza Kościoła, s. 257–266; BOROWICZ Joanna, Religijność dziecka po I Komunii Świętej wyzwaniem dla współczesnej katechezy, s. 267–280; ZAKRZEWSKI

Grzegorz Jerzy, Ewangelizacyjna odnowa formacji katechetów, s. 281–290; PISAREK Mateusz, Rola edukacji cyfrowej w dydaktyce nauczania religii, s. 291–300; SZUBARTOWSKA Alicja, Wychowanie przez sztukę w katechezie, s. 301–327; RUTKOWSKA Anna, Wychowanie do wdzięczności na katechezie, s. 329–339; POLAK Krzysztof, Papieski Dekalog dla Polaków jako drogowskaz ćwierćwiecza, s. 341–352; Informacje o autorach, s. 353–358; Indeks, s. 359–366.

2. Pedagogika

372. **Encyklopedia aksjologii pedagogicznej**, red. Krystyna Chałas, Adam Maj, Radom: Polskie Wydaw. Encyklopedyczne 2016, 1572 s., ISBN 978-83-7557-168-4.

Opracowanie encyklopedyczne jest pomocą uniwersalną i ponadczasową, służącą szerokiemu gronu czytelników: studentom, wykładowcom, nauczycielom, wychowawcom oraz tym wszystkim, których dana dziedzina wiedzy interesuje. Takim kompendium wiedzy o człowieku, wartościach i wychowaniu ku wartościom jest omawiana *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*. Praca napisana pod redakcją Krystyny Chałas i Adama Maja obejmuje 346 haseł tematycznych. Każde z nich zawiera jego definicyjne ujęcie, analizę istoty i odniesienie pedagogiczne oraz wykaz podstawowej literatury. W przygotowaniu *Encyklopedii* wzięło

udział 143 profesorów, doktorów i innych specjalistów z różnych instytucji i ośrodków akademickich w Polsce i za granicą. Encyklopedia uwzględnia w dużym stopniu dynamicznie rozwijające się w naszym kraju badania w zakresie aksjologii pedagogicznej. Znaczenie wartości w integralnym rozwoju i wychowaniu człowieka wielokrotnie podkreślali w swoim nauczaniu św. Jan Paweł II oraz papież Franciszek. On też w adhortacji apostołskiej *Evangelii gaudium* zauważył, że „konieczna okazuje się edukacja, która nauczałaby krytycznego myślenia i proponowała proces dojrzałości w kręgu wartości” (nr 64). W tej misji nowa encyklopedia stanie się ważnym drogowskazem i przewodnikiem dla współczesnych pedagogów.

373. HOROWSKI Jarosław, **Wychowanie moralne według pedagogiki neotomistycznej**, Toruń: Wydaw. Naukowe UMK 2015, 430 s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-231-3377-3.

We współczesnym świecie panuje chaos antropologiczny i aksjologiczny, stąd potrzeba powrotu do uporządkowanej koncepcji wychowania. Autor omawianej rozprawy, adiunkt w Katedrze Filozofii Wychowania na Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, doktor nauk humanistycznych w zakresie wychowania i magister teologii, przekonuje, że pytanie o wychowanie mo-

ralne powinno zostać w pierwszej kolejności postawione w dziedzinie filozofii wychowania. Znajduje na to kilka argumentów: pierwszym z nich jest potencjał filozofii w zakresie integrującego i całościowego ujęcia wyników badań nauk o wychowaniu; po drugie, pedagogika nie jest w stanie funkcjonować bez odwołania się do założeń filozoficznych, gdyż każda teoria pedagogiczna zakłada określoną koncepcję człowieka i jego związków z otaczającą rzeczywistością, koncepcję poznania, działania, etyki i aksjologii; po trzecie, założenia filozoficzne są szczególnie kluczowe w kwestii wychowania moralnego; wreszcie wskazuje na konieczność krytycznego podejścia do istniejących na ten temat teorii i koncepcji (s. 17–22). Praca Jarosława Horowicza powraca do źródeł filozofii Tomasza z Akwinu i tam odnajduje fundament teorii (zasad) wychowania moralnego. Główny problem badawczy rozprawy wyraża się w pytaniu: Jak przebiega wychowanie moralne według pedagogiki neotomistycznej? Autor po przedstawieniu założeń metodologicznych (s. 13–56) rozwija swój dyskurs w trzech etapach (rozdziałach): I. *Neotomistyczna myśl pedagogiczna w Polsce w perspektywie historycznej* (s. 57–139); II. *Analiza wybranych ujęć wychowania moralnego w myśli neotomistycznej* (J. Woroniecki, K. Michalski, J. Maritain, M. Gogacz, K. Wojtyła) (s. 141–293); III. *Wychowanie moralne według pedagogiki neotomistycznej – próba syn-*

tezy (s. 295–381). Zamiast zakończenia proponuje syntetyczne ujęcie zagadnienia: *Pedagogika neotomistyczna jako droga poznania rzeczywistości wychowania moralnego* (s. 383–391).

374. MASTALSKI Janusz, SIEWIORA Jacek, **Formacja wychowawców w kontekście przemian cywilizacyjnych**, Kraków: „Homo Dei” 2017, 308 [2] s., ISBN 978-83-64451-80-5.

W dobie kryzysu podstawowych autorytetów – rodziców, nauczycieli i wychowawców, konieczna okazuje się propozycja pogłębienia ich formacji w różnych zakresach. Współpraca dwóch autorów: Janusza Mastalskiego i Jacka Siewiora przyniosła opracowanie przewodnika (*vademecum*) dla wszystkich, którzy zajmują się formacją. Studium ma charakter interdyscyplinarny i skierowane jest nie tylko do pedagogów, ale również do socjologów, teologów i psychologów. W rozdziale wstępnym autorzy wskazali na cywilizacyjne zagrożenia wpływające negatywnie na formację. W pięciu kolejnych rozdziałach zwrócili uwagę na potrzebę formacji wychowawców we współczesnym świecie: formacji intelektualnej, psychicznej, społecznej i duchowej. Dwa ostatnie rozdziały poświęcone zostały specyficznym zagadnieniom: (*Jak*) być formatorem innych? oraz *Błędy w formacji*.

375. RÓŻAŃSKA Aniela, **Edukacja religijna młodzieży w warunkach**

pluralizmu religijnego w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej (Grupa Wyszehradzka: Polska, Czechy, Słowacja, Węgry) – studium porównawcze, seria: „Edukacja Międzykulturowa”, Toruń: „Adam Marszałek” 2015, 521 s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-8019-281-2.

Edukacja młodzieży w warunkach pluralizmu religijnego jest wyzwaniem dla współczesnej Europy, zwłaszcza w sytuacji kryzysu demograficznego i ogromnej fali migracyjnej na obszar Starego Kontynentu. Praca dr. Anieli Różańskiej, adiunkta w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie (Uniwersytet Śląski), jest próbą analizy edukacji religijnej w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej, funkcjonujących w specyficznych uwarunkowaniach historycznych i społeczno-politycznych krajów Grupy Wyszehradzkiej (Polska, Czechy, Słowacja, Węgry). Publikacja wydana została w serii „Edukacja Międzykulturowa”, stąd przywołuje ideę edukacji międzyreligijnej. Studium porównawcze składa się z dziesięciu rozdziałów: I. *Spółczesność a religia* (s. 26–68); II. *Pluralizm religijny* (s. 69–101); III. *Szkolna edukacja religijna w obliczu współczesnych przemian społeczno-religijnych* (s. 102–156); IV. *Edukacja religijna – różne ujęcia pedagogiczne w kontekście wyzwań kulturowych* (s. 157–183); V. *Zagadnienia metodologiczne badań własnych* (s. 184–

260); VI. *Edukacja religijna w Polsce* (s. 261–290); VII. *Edukacja religijna w Republice Czeskiej* (s. 291–326); VIII. *Edukacja religijna w Słowacji* (s. 327–346); IX. *Edukacja religijna na Węgrzech* (s. 347–372); X. *Szkolna edukacja religijna w wielowyznaniowych regionach a kształcenie tożsamości religijnej młodzieży – analiza porównawcza* (s. 373–467).

376. **Salezjańska ars educandi**, red. Karolina Kmiecik-Jusięga, Bogdan Stańkowski, Kraków: Akademia „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2016, 306 s., bibliogr. przy artykułach, ISBN 978-83-7614-288-3 („Ignatianum”), 978-83-277-1312-4 (WAM).

Treść: KMIECIK-JUSIĘGA Karolina, STAŃKOWSKI Bogdan, Wstęp, s. 7–9; **Część I: Salezjańska ars educandi – wybrane aspekty teoretyczne i praktyczne**: GRZĄDZIEL Dariusz, Wychowanie dobrych obywateli według systemu prewencyjnego, s. 13–35; KMIECIK-JUSIĘGA Karolina, Kompetencje współczesnego profilaktyka w perspektywie pedagogii św. Jana Bosko, s. 37–50; SZYMAŃSKA Maria, Creative shape of educative love in the light of John Bosco's preventive system, s. 51–66; SZYMAŃSKA Maria, Miłość wychowawcza i jej egzemplifikacja w myśli wybranych pedagogów w ciągu wieków, s. 67–99; WIERZBICKI Mirosław Stanisław, Wychowanie przez sport w szkolnictwie salezjańskim,

s. 101–118; **Część II: Wychowanie prewencyjne w środowisku salezjańskim – doświadczenia polskie:** LUBIENIECKA Małgorzata, Muzyka w początkach działalności salezjanów w Krakowie, s. 121–139; KULIK Agnieszka, PASZEK Adam, Salezianie Współpracownicy i Salezjanki Współpracownicy w Inspektorii Krakowskiej pw. św. Jacka – inspiracje i życie charyzmatem, s. 141–155; STAŃKOWSKI Bogdan, Giovanni Bosco's prevention system for working with socially maladjusted youth – results of empirical studies, s. 157–178; WIERZBICKI Mirosław Stanisław, Edukacja religijna w szkołach salezjańskich, s. 179–198; RAYZACHER-MAJEWSKA Aneta, Twórczość katechetyczna ks. Wincen-tego Zaleskiego SDB i jej aktualność

w dzisiejszej katechezie, s. 199–233; **Część III: Wybrane kierunki zaangażowania salezjanów w misji wychowania – doświadczenia zagraniczne:** VENANCE SINSIN Mahougnon, Éducation et Formation L'œuvre salésienne en Afrique Francophone Occidentale (AFO). Quels défis pour aujourd'hui et demain?, s. 237–253; ARRANZ Milagros Muñoz, Il cuore ferito dei giovani immigrati e il cresima salesiano, s. 255–268; STAŃKOWSKI Bogdan, Comunità educative per minori nel contesto salesiano in Italia, s. 269–289; SOWA-BEHTANE Ewa, Misje salezjańskie w Afryce, s. 291–304; Informacje o autorach, s. 305–306.

Misjologia

377. RÓŻAŃSKI Jarosław OMI, **Działalność polskich misjonarzy oblatów Maryi Niepokalanej w Kamerunie (1970–2010)**, Warszawa: Wydaw. UKSW 2015, 292 s., bibliogr., streszcz. ang., seria: Studia i Materiały Misjologiczne 35, ISBN 978-83-8090-010-3.

Misje oblatów w północnym Kamerunie stanowią jedną z najpiękniejszych kart w historii misji tego zgromadzenia zakonnego, kart wciąż wyraźnie niedocenianych. Książka pragnie uzupełnić tę lukę. Jej po-

wstanie poprzedził długi okres poszukiwań. Pierwsze kwerendy zostały przeprowadzone podczas dwuletniego pobytu autora w północnym Kamerunie w latach 1991–1993, a następnie uzupełnione o nowe materiały pochodzące z tamtejszych archiwów. Monografia składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy prezentuje początki misji oraz rozwój struktur kościelnych w Kamerunie Północnym. W drugim rozdziale autor przedstawił kwestię umiędzynarodowienia misji północnokameruńskiej. Rozdział trzeci

prezentuje misje założone przez polskich misjonarzy oblatów Maryi Niepokalanej (misje w Figuil, Mandamie, Bibémi, Boula Ibib, Tcholliré, Madingrin, Mayo Oulo, Garigombo-Ngoundi, parafia Nôtre Dame de la Paix w Yukadouma). Rozdział czwarty przedstawia misje przejęte przez pol-

skich misjonarzy (Guider, Lam, Bidzar, Poli, Fignołé, Ndingtire, Karana i Salapoumbé). Ostatnia część pracy poświęcona jest pracy polskich misjonarzy w obłackich strukturach zakonnych. Całość zamykają biogramy polskich oblatów pracujących w Kamerunie oraz bibliografia.

Prawo kanoniczne i wyznaniowe

378. BOREK Dariusz O.Carm, **Wydalenie z Instytutu Zakonnego w świetle aktualnie obowiązującego Kanonicznego Prawa Karnego**, Tarnów: „Biblos” 2016, 181 s., bibliogr., tab., streszcz. ang., ISBN 978-83-7793-359-6.

W charakteryzowanej monografii przedstawione zostały zasadnicze kwestie prawne związane z procedurą wydalenia *ipso facto* z instytutu zakonnego za notoryczne odstępianie od wiary katolickiej oraz za zawarcie albo usiłowanie zawarcia małżeństwa, choćby tylko cywilnego, jak również zagadnienia związane z fakultatywnym i obowiązkowym wydalaniem *ab homine* (za przestępstwa przeciwko życiu i wolności człowieka oraz za naruszenia szóstego przykazania Dekalogu). Autor, po scharakteryzowaniu podstawowych zagadnień z zakresu problematyki związanej z wydaleniem z instytutu zakonnego, szczegółowo i dogłębnie analizuje konkretne przestępstwa, a w zakończeniu pracy wskazuje prawnokanoniczne

skutki związane ze wspomnianym wydaleniem.

379. CZARNY-DROŹDŹEJKO Elżbieta, **Sprostowanie prasowe we współczesnym orzecznictwie i doktrynie prawniczej**, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2017, 158 s., bibliogr., ISBN 978-83-7438-629-6.

Autorka podjęła w swej monografii wiele zagadnień związanych z tzw. sprostowaniem prasowym w ramach ogólnie pojętego „Prawa prasowego”. Zwróciła uwagę na kilka ważnych zagadnień, poczynając od aspektów historycznych (ukształtowanie się obecnej regulacji w odniesieniu do sprostowania na gruncie ustawy „Prawo prasowe” z 1984 r., polska instytucja sprostowania prasowego w ocenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka), następnie przechodząc do istoty sprostowania prasowego (jego funkcje, definicja, miejsce opublikowania, podmiot zobligowany do sprostowania, podmioty uprawnione do dochodze-

nia sprostowania, wewnątrzredakcyjne postępowanie, wymogi dotyczące zamieszczenia i przyczyny odmowy zamieszczenia sprostowania), a kończąc na prawnych konsekwencjach (problematyka związana z dochodzeniem przed sądem).

380. KROCZEK Piotr, **Prawo wewnętrzne związków wyznaniowych w perspektywie organów władzy publicznej**, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2017, 282 [1] s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 97-83-7438-573-2.

Autor monografii swe badawcze zamierzenia określił we *Wstępie*: „Głównym celem niniejszej książki jest przedstawienie propozycji modelowego postępowania organów polskiej władzy publicznej z prawem wewnętrznym Kościołów lub innych związków wyznaniowych o uregulowanym przez ustawy stosunku do Rzeczypospolitej Polskiej. W tym postępowaniu szczególna uwaga zostanie zwrócona na klauzule generalne zawarte w ich prawie wewnętrznym” (s. 9). Poszczególne elementy wymienione jako cel książki zostały zrealizowane w trzech rozdziałach, których pierwszy przedstawia status prawny Kościołów i innych związków wyznaniowych w Rzeczypospolitej Polskiej. W drugim rozdziale autor zajmuje się prawem endogenicznym Kościołów i innych związków wyznaniowych, natomiast przedmiotem refleksji trzeciego rozdziału są klauzule generalne w endogenicznym prawie Kościołów

i innych związków wyznaniowych. Na uwagę zasługuje sporządzenie dla podjętego zagadnienia obszernej bibliografii (s. 233–268).

381. **O kształt Rzeczpospolitej. Studia z zakresu polskiej myśli politycznej i ustrojowej okresu międzywojennego**, red. Paweł Gofron, Agnieszka Paderewska, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2016, 188 s., ISBN 978-83-7438-542-8.

Treść: GOFRON Paweł, Wprowadzenie, s. 5–6; PAWLAK Mieszko, Krytyka demokracji parlamentarnej w myśli polskich konserwatystów okresu międzywojennego, s. 9–21; ROGOZIŃSKA Agnieszka, Cele i zadania polityki państwa w myśli politycznej obozu piłsudczyków (1918–1935), s. 23–38; PADEREWSKA Agnieszka, Ruch Młodych Obozu Wielkiej Polski wobec sanacyjnego projektu konstytucji, s. 39–50; ORZEŁEK Ariel, Debata konstytucyjna na łamach „Buntu Młodych” w latach 1934–1935, s. 51–61; TRYBUŚ Luiza, Udział abp. Józefa Teodorowicza w debacie konstytucyjnej Sejmu Ustawodawczego 1919–1922 roku, s. 65–80; MATUŁA Adrian, Analiza głównych zagadnień ustrojowych w projekcie konstytucji Stanisława Głąbińskiego, s. 81–91; KONIK Katarzyna, Krytyka polskiej rzeczywistości społecznej i wizja liberalna w myśli Adama Heydla, s. 93–105; DZIAŁOSZ Zbigniew, Między autorytaryzmem i demokracją. Apologia silnego

ządu w publicystyce Stanisława Esreichera, s. 108–118; KWINTA Katarzyna, Instytucja Trybunału w *Konstytucji racji stanu* Eustachego Sapiehy, s. 119–126; WAŁDOCH Jacek, Instytucja nadzoru w administracji publicznej – problem pojęciowy w polskiej teorii i praktyce prawa okresu międzywojennego, s. 129–143; GOFRON Paweł, Ustawy o nadzwyczajnych pełnomocnictwach dla prezydenta Rzeczypospolitej w 1924 r., s. 145–160; JAKÓBIK Szymon, Między monarchią a republiką. Urząd prezydenta w konstytucji kwietniowej, s. 161–171; KOTARSKI Aleksander, Nadzwyczajne uprawnienia prezydenta Rzeczypospolitej w czasie wojny. Uregulowania konstytucji kwietniowej oraz wnioski *de lege ferenda*, s. 173–185.

382. Ochrona danych osobowych w Kościele, red. Stanisław Dziekoński, Piotr Drobek, Warszawa: Wydaw. UKSW 2016, 250 s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-8090-129-2.

Treść: DZIEKOŃSKI Stanisław, DROBEK Piotr, Wstęp, s. 7–8; BUTTARELLI Giovanni, Ochrona danych osobowych w Kościołach i związkach wyznaniowych w świetle ogólnego rozporządzenia o ochronie danych, s. 11–18; MAZURKIEWICZ Piotr, Ochrona danych osobowych w Kościołach i związkach wyznaniowych w świetle Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie

ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), s. 19–34; MEZGLEWSKI Artur, Perspektywa i zakres implementacji nowych przepisów Unii Europejskiej dotyczących przetwarzania danych osobowych przez związki wyznaniowe, s. 35–52; DZIEKOŃSKI Stanisław, Problematyka jawności w Kościołach na przykładzie kościelnych osób prawnych, s. 54–110; HENSE Ansgar, Der Schutz personenbezogener Daten in der Kirche im deutschen Recht, s. 111–124; JAKUBIAK Tomasz, Przynależność do Kościoła katolickiego i przetwarzanie danych według ustawy o ochronie danych osobowych – wyzwania legislacyjne, s. 125–148; BIELAK-JOMAA Edyta, Ochrona prywatności osób zatrudnionych przez Kościół, s. 149–170; PONIATOWSKI Michał, Przetwarzanie danych osobowych w kościelnych organizacjach pożytku publicznego, s. 171–191; RÓŻAŃSKI Michał, Przetwarzanie danych osobowych w archiwach kościelnych w prawie kanonicznym, s. 196–209; JANCZEWSKI Zbigniew, Przetwarzanie danych osobowych w kancelariach parafialnych, s. 211–232.

383. Małżeństwo i rodzina w prawie kanonicznym i w prawie polskim, red. Józef Krukowski, Mirosław

Sitarz, Janusz Gręźlikowski, Lublin: TN KUL 2017, 204 [3] s., bibliogr. przy artykułach, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, seria: Prace Wydziału Nauk Prawnych, ISBN 978-83-7306-779-0.

Treść: KRUKOWSKI Józef, Małżeństwo fundamentem rodziny. Wprowadzenie do problematyki, s. 7–22; GADECKI Stanisław abp, Pastoralne wskazania zwyczajnego synodu o powołaniu i misji rodziny w Kościele współczesnym, s. 23–32; SOBCZYK Paweł, Ochrona funkcji prokreacyjnej rodziny w prawie polskim, s. 33–46; JANCZEWSKI Zbigniew, Ochrona funkcji prokreacyjnej rodziny w prawie kanonicznym, s. 47–61; SITARZ Mirosław, Ochrona funkcji wychowawczej rodziny w prawie kanonicznym, s. 63–86; GÓRALSKI Wojciech, Problem dostępu do Komunii świętej katolików rozwiedzionych i żyjących w małżeństwie cywilnym, s. 87–108; ADAMOWICZ Leszek, Małżeństwa mieszane między katolikami i prawosławnymi: różne spojrzenia na nierozzerwalność małżeństwa, s. 109–124; DZIERŻON Ginter, Małżeństwa katolików z muzułmanami, s. 125–140; MAJER Piotr, Proces skrócony – szanse i obawy, s. 143–161; ROZKRUT Tomasz, Apelacja w kanonicznym procesie małżeńskim według M.P. *Mitis Iudex Dominus Iesus* (zagadnienia formalno-praktycznie), s. 163–179; SKO-

NIECZNY Piotr, Jedno czy wiele postępowań w sprawach małżeńskich? O jedności procesu małżeńskiego po Motu Proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* papieża Franciszka, s. 181–204.

384. PASTWA Andrzej, **Dobro małżonków. Identyfikacja elementu *ad validitatem* w orzecznictwie Roty Rzymskiej**, Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego 2016, 431 [1] s., bibliogr., streszcz. ang., niem., wł., seria: Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 3484, ISBN 978-83-226-3006-8.

Prezentowana publikacja w sposób całościowy oraz pogłębiony odnosi się do kategorii *bonum coniugum*, czyli jednego z podstawowych celów sakramentu małżeństwa i zarazem kluczowego elementu w zakresie oceny ważności jego zawarcia. Autor, analizując personalistyczne ujęcie sakramentu małżeństwa prezentowane przez św. Jana Pawła II oraz Benedykta XVI, osadza swoje rozważania, dotyczące wskazanej kategorii, na zasadniczym i naturalnym rozróżnieniu w relacji małżeńskiej: osoby kobiety i osoby mężczyzny. To właśnie odwołanie do naturalnego wymiaru ich męskości i kobiecości ma decydujące znaczenie dla zrozumienia istoty małżeństwa. Rozważania autora rozpoczynają się od analizy kryteriów waloryzacji formuły *bonum coniugum*, w dalszej kolejności odnoszą się do formalnego określenia i znaczenia prawnego wspomnianej ka-

tegorii, a kończą się analizą charakteryzowanej problematyki.

385. WENZ Wiesław, **Proces o nieważność małżeństwa według *Motu proprio* „*Mitis Iudex Dominus Iesus*” papieża Franciszka w tradycji kanonistycznej**, Wrocław: „Graphito” 2016, 474 s., bibliogr., streszcz. ang., Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, seria: Rozprawy Naukowe i Opracowania Katedry Prawa Kanonicznego i Prawa Wyznaniowego 12, ISBN 978-83-63642-40-2.

Prezentowana publikacja w sposób kompleksowy charakteryzuje zagadnienia związane z procesem o nieważność małżeństwa po reformie papieża Franciszka przeprowadzonej *Motu Proprio* „*Mitis Iudex Dominus Iesus*”. Rozważania *stricte* proceduralne osadzone zostały na bazie analiz dotyczących uprawnienia Kościoła w zakresie kanonicznej kwalifikacji do zawierania małżeństwa, troski Kościoła o małżeństwo w przedślubnym badaniu narzeczonych oraz władzy sądowniczej papieża i biskupa diecezjalnego w zakresie orzekania o nieważności małżeństwa. W dalszej kolejności autor dokonuje szczegółowej wykładni przepisów dotyczących m.in.: wykonania

wyroku pierwszej instancji, trybunału jednoosobowego, procesu krótszego, oraz charakteryzuje zmiany, jakie wspomniane *Motu proprio* wprowadziło do procesu zwykłego.

386. WIĘCEK Katarzyna Małgorzata FMA, **Status prawny nauczycieli w szkołach prowadzonych przez osoby prawne Kościoła katolickiego**, Katowice: Księg. św. Jacka 2016, 264 s., bibliogr., ISBN 978-83-7030-579-6.

Poszczególne aspekty podjętego w książce zagadnienia zostały wyeksponowane w pięciu rozdziałach. Autorka omówiła bowiem podstawy prawne istnienia szkół katolickich oraz dokumenty wydane przez władzę kościelną (rozd. I), zasadę równości i jej konstytucyjną wykładnię oraz regulacje prawne odnośnie do zatrudnienia pracowników (rozd. II), genezę regulacji prawnych dotyczących praw i obowiązków nauczycieli (rozd. III), rolę szczególnych źródeł prawa pracy oraz umowy o pracę (rozd. IV), a także wpływ katolickiego charakteru szkoły na kształtowanie stosunku pracy nauczycieli (rozd. V). Książkę wieńczy syntetyzujące podsumowanie obszerna literatura przedmiotu.

Komunikacja społeczna i media

387. **Blask religii. Media w poszukiwaniu sacrum i autorytetów**, red. Marek Sokołowski, Toruń: „Adam Marszałek” 2016, 166 s., seria: Komunikacja Społeczna – Komunikacja Medialna – Komunikacja Sieci, ISBN 978-83-8019-541-7.

Treść: SOKOŁOWSKI Marek, Kościół katolicki wobec świata mediów i społecznej komunikacji, s. 7–36; MARCZAK Mariola, Obraz zakonnicy we współczesnym polskim kinie, s. 39–56; CITKO Katarzyna, *Sacrum i profanum* w kinie Carlosa Reygadasa, s. 57–70; GRODŹ Iwona, *Miłość jest na dnie wszystkiego. Sacrum* w kinie na przykładzie *Matki Joanny od Aniołów* Jerzego Kawalerowicza (1960), s. 71–90; SZYDŁOWSKA Magdalena, Audycje religijne jako zwiastun „nowych czasów” w kontekście przekazu radia lokalnego – Rozgłośni Polskiego Radia w Olsztynie, s. 91–103; SIEROCKI Radosław, Nowe media, nowe formy temporalności i czas religijny, s. 107–140; DUDZIAK Arkadiusz, Wizerunek Jana Pawła II w kampaniach medialnych Fundacji Dzieło Nowego Tysiąclecia, s. 141–151; PODGÓRSKI Ryszard Adam, Personalistyczna percepcja nowych mediów w myśli Karola Wojtyły – Jana Pawła II, s. 153–163.

388. **Czarne lustro. Od wizji mediów do technologii przeszłości**, red.

Michał Legan OSPPE, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2017, 212 [2] s., bibliogr. przy artykułach, ISBN 978-83-7438-663-0.

Treść: LEGAN Michał OSPPE, Wstęp, s. 5; SŁOMKA Ewelina, W Czarnym lustrze. Wizja świata mediów i technologii, s. 7–42; NAREWSKA Dorota, The National Anthem, czyli story o nadchodzącej cywilizacji cierpienia. Black Mirror, seria 1., odc. 1. The National Anthem (Hymn państwowy), s. 43–70; LEGAN Michał OSPPE, Kredowe koło i czarny kwadrat. O więzieniu, które sami sobie zakładamy. Black Mirror, seria 1., odc. 2. Fifteen Million Merits (15 milionów), s. 71–81; STACHÓWNA Grażyna, Elektroniczne ziarno pamięci. Black Mirror, seria 1., odc. 3. The Entire History of You (Twoja cała historia), s. 83–92; GURBA Krzysztof, Marzenie Chateaubrianda i efekt Elizy. Black Mirror, seria 2., odc. 1. Be Right Back (Zaraz wracam), s. 93–103; DROŹDŹ Michał, Nieusuwalność godności osoby w wizji świata zniewolonego medialnie. Black Mirror, seria 2., odc. 2. White Bear (Biały niedźwiedź), s. 105–126; KACZMARCZYK Dawid, Komunikat wiralowy w nowych mediach jako mechanizm kreowania internetowych celebrytów. Black Mirror, seria 2., odc. 3. The Waldo Moment (Waldo), s. 127–137; RAŚ Dariusz, Ostrzeżenie

przed medialną bańką. Black Mirror, odcinek specjalny White Christmas (Białe święta), s. 139–148; BROŻYŃSKI Adam Mateusz, Nic do stracenia. Black Mirror, seria 3., odc. 1. Nosedive (Na łeb, na szyję), s. 149–156; REGIEWICZ Adam, Testowanie lęku. Black Mirror; seria 3., odc. 2. Playtest (Wersja próbna), s. 157–170; KOTYŃSKI Marek, Dramaty etyczne przy kuchennym zlewie. Moralno-duchowe aspekty Shut Up and Dance Jamesa Watkina w serialu Black Mirror. Black Mirror, seria 3., odc. 3. Shut Up and Dance (Zamknij się i tańcz), s. 171–185; DRĄG Katarzyna, RĄCZY Kamila, San Junipero, czyli życie bez końca: komunikacja, relacje, technologia. Black Mirror, seria 3., odc. 4. San Junipero, s. 187–199; PAJCHERT Barbara, Men Against Fire – ważny głos w dyskusji o naszym człowieczeństwie. Black Mirror, seria 3., odc. 5. Men Against Fire (Ludzie przeciwko ognio- wi), s. 201–212.

389. GUZEK Damian, **Media katolickie w polskim systemie medialnym**, Toruń: „Adam Marszałek” 2016, 367 s., indeks, streszcz. ang., wykr., ISBN 978-83-8019-452-6.

Na s. red. błędny ISBN.

Autor opracowania „przybliży strukturę mediów katolickich w aspekcie jej przynależności do systemu medialnego po 1989 r.” (s. 8), stawiając tezę, że media stanowią swoisty podsystem, odróżniający się koncentrycz-

ną strukturą od skoncentrowanych struktur dominujących w Polsce mediów. W rozdziale I ukazane zostały teoretyczne podstawy badań nad mediami katolickimi w ramach systemu medialnego, który zostaje szczegółowo wyjaśniony w następnym rozdziale. Rozdział II omawia rozwój i ukształtowanie struktury mediów katolickich w Polsce po 1989 r. Ostatni rozdział sytuuje media katolickie w ramach polskiego systemu medialnego. Interesującym, choć niepełnym, dodatkiem jest katalog mediów katolickich w polskim systemie medialnym w 2013 r. (s. 279–357), który jednak w wielu miejscach okazuje się niezwyfikowany oraz błędny (np. dane adresowe dotyczące Radia Plus Opole odsyłają do Olsztyna).

390. **Media – kultura – dialog. W piątą rocznicę śmierci arcybiskupa Józefa Życińskiego**, red. Robert Nęcek, Wojciech Misztal, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJP II 2017, 343 [1] s., ISBN 978-83-83-7438-583-1.

Treść: RAVASI Gianfranco kard., Wrażliwy na potrzeby Stolicy Apostolskiej. Przesłanie Przewodniczącego Papieskiej Rady do spraw Kultury, s. 13–15; MIGLIORE Celestino abp, Duszpastersko i społecznie bardzo potrzebny, s. 17–18; DZIWIŚZ Stanisław kard., Przepęnlony miłością w myśleniu i działaniu, s. 19–21; ZYZAK Wojciech, Pozostaje w pamięci, s. 23–24; HELLER Michał, Józze-

- fa Życińskiego idea pola racjonalności, s. 25–38; ZOLL Andrzej, O potrzebie ochrony czci w świetle wypowiedzi arcybiskupa Józefa Życińskiego, s. 39–51; MISZTAL Wojciech, Arcybiskupa Życińskiego koncepcja związków między duchowością chrześcijańską a mediami (przyczynek do badań), s. 53–74; ZIEJKA Franciszek, Arcybiskup Józef i poeci, s. 75–101; ADAMCZYK Tomasz, Józefa Życińskiego koncepcja życia społecznego, s. 103–130; WOLEŃSKI Jan, Józef Życiński jako filozof i człowiek, s. 131–138; KŁOCZOWSKI Jan Andrzej, Czy filozof może być biskupem?, s. 139–144; BARTMIŃSKI Jerzy, Niedokończony spór z abp. Józefem Życińskim o rozumienie ludowości, s. 145–158; WIERZBICKI Alfred Marek, Dialog i troska, czyli duszpasterz na współczesnych areopagach, s. 159–179; DROŻDŻ Michał, Poszukiwanie sensu wobec postmodernizmu, relatywizmu i ironii, s. 181–198; KŁOCH Józef, Arcybiskup Józef Życiński – promotor mediatyzacji Kościoła, s. 199–227; KŁYS Stanisław, Niezłomny w stanie wojennym, s. 229–231; NĘCEK Robert, Język medialny podstawą komunikacji społecznej. Studium publikacji arcybiskupa Józefa Życińskiego, s. 233–246; DRAGUŁA Andrzej, Duch Betanii, styl Wieczernika. Józefa Życińskiego biblijne czytanie rzeczywistości, s. 247–261; GODZIC Wiesław, Co z tym światem – czy musi mieć sens? Arcybiskup Józef Życiński i media, s. 263–282; KUCHARSKA Ewa, Arcybiskup Życiński a transplamtologia, s. 283–308; TROJANOWSKI Tomasz, Cywilizacja medialna a praktyka medyczna, s. 309–325; ŻYCIŃSKI Wojciech, *Ex umbris et imaginibus in Veritatem*. Słowa wdzięczności, s. 327–332; RYŚ Grzegorz bp, Homilia, s. 333–339.
391. **Media i religia. Nowy kontekst komunikacji**, red. Radosław Sierocki, Marek Sokołowski, Agnieszka Zduniak, Toruń: „Adam Marszałek” 2016, 233 s., bibliogr. i streszcz. ang. przy artykułach, ISBN 978-83-8019-504-2.
- Treść: SIEROCKI Radosław, SOKOŁOWSKI Marek, ZDUNIAK Agnieszka, Media i religia: subsystemy społecznego życia, s. 7–14; KŁOS Jan, Wymiar wertrykalny i horyzontalny religii w środowisku medialnym, s. 17–35; SIEROCKI Radosław, Mediatyzacja i mediacja religii, s. 37–60; ZDUNIAK Agnieszka, Duchowość w epoce mediów elektronicznych, s. 61–73; BOHDZIEWICZ Janusz, Chmura przemiany – uczeni w sieci i anatezizm, s. 75–91; BABECKI Miłosz, Gamifikacja katechezy jako efekt przeobrażeń w macierzy nowych mediów, s. 93–117; ŻYLIŃSKI Szymon, Wartości przekazywane w mediach Bhutanu (na przykładzie drugiego kanału telewizji bhutańskiej), s. 119–132; DO-MAGAŁA Bożena, Konserwatywny i liberalny dyskurs religijny w Polsce,

s. 135–148; ROZBICKA Renata, Publicystyczny wizerunek Kościoła katolickiego w Polsce na przykładzie tygodnika „Polityka”, s. 149–185; CICHY Marta, WIELGOSZEWSKA Anna, WIŚNIEWSKA Marta, Wpływ Internetu i telewizji na islamofobię w Polsce w latach 2014–2015. Analiza treści, s. 187–204; MARCINKIEWICZ Stefan Michał, Wątki religijne w ełckiej prasie z pierwszej połowy XIX wieku, s. 205–218; TOMASZEWSKA-HOŁUB Beata, Lokalne problemy społeczne w publicystyce „Poślańca Warmińskiego” w pierwszej dekadzie XXI wieku, s. 219–230.

392. NĘCEK Robert, **Edukacja medialna w nauczaniu społecznym papieża Franciszka**, Kraków: „Salwator” 2016 s., bibliogr., ISBN 978-83-7580-464-5.

Autor opracowania, poprzedzonego w kuriozalny sposób wstępem argentyńskiego kardynała oraz pełnymi zachwytnymi recenzjami, we *Wstępie*, zauważa: „Franciszek nie używa terminu «edukacja medialna»” (s. 24). Ryzykowny zatem okazuje się sam tytuł książki, mający prowadzić przecież w stronę edukacji medialnej w nauczaniu papieża! Rozdział I (*Edukacja medialna – ogólna charakterystyka*) pozbawiony jest odniesień do literatury przedmiotu, co więcej: różnym wypowiedziom Franciszka przypisywany jest zamiar mówienia o edukacji medialnej (nigdy wprost nie wyrażony).

Rozdział II, skonstruowany wokół wypowiedzi papieża, stawia sobie za cel pokazanie, że media są środowiskiem życia, kolejny rozdział dotyka nowego sposobu komunikacji, rozdział IV w pobieżny sposób omawia papieski przykład komunikacji nowoczesnej. Ostatni, najkrótszy rozdział książki, nieskrywający braku dystansu i entuzjazmu wobec Franciszka, porusza kwestię zagrożeń medialnych.

393. **Publiczność mediów w epoce cyfrowej**, red. Alicja Jaskiernia, Katarzyna Gajlewicz-Korab, Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR 2016, 215 s., bibliogr. przy artykułach, Uniwersytet Warszawski: Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, seria: Media Początku XXI Wieku 31, ISBN 978-83-7545-751-3.

Treść: JASKIERNIA Alicja, Współczesna publiczność mediów – czynniki i wyzwania dla badaczy. Artykuł wprowadzający, s. 7–18; **Część I: Zmiany w mediach – zmiany w audytoriach**: OCIEPKA Beata, Publiczność, użytkownicy, interesariusze w modelu nowej dyplomacji publicznej, s. 21–31; JASKA Ewa, Zmiany w odbiorze społecznym programu telewizyjnego, s. 33–43; OVCHAROVA Svitlana, Medium publiczne tworzone z inicjatywy obywatelskiej: mit czy rzeczywistość? (Przypadek niezależnej stacji telewizyjnej na Ukrainie w latach 2013–2016), s. 45–53; ŁĘCCKA Olga, Odbiorcy prasy lokalnej w wojewódz-

twie mazowieckim w drugiej dekadzie XXI wieku, s. 55–63; SIDYK Dagmara, Ewolucja sposobów docierania do odbiorcy na współczesnym rynku telewizyjnym USA, s. 65–75; **Część II: Publiczność wobec oferty nowych mediów:** ADAMSKA Karolina, Publiczność mediów społecznościowych w Polsce, s. 79–89; BIBLIŃSKA Maria, Dziennikarze i media na Twitterze i Facebooku – dla innych czy dla siebie?, s. 91–101; KOWALIK Krzysztof, Narzędzia komunikacji w serwisach internetowych samorządów terytorialnych. W poszukiwaniu cyfrowego audytorium, s. 103–117; CEGLIŃSKA Anita, Publiczność internetowych i mobilnych mediów informacyjnych w Szwecji, s. 119–131; MAJOREK Marta, YouTube jako narzędzie wyborczej rywalizacji na przykładzie kampanii prezydenckiej w USA w 2016 roku, s. 133–144; **Część III: Publiczność – aktorzy – interesariusze:** FURGAŁ Grzegorz, Ograniczenia prawne i etyczne w dialogu z publicznością prawniczą, s. 147–155; RAFLESZ Joanna, Publiczność czy aktorzy? Analiza dyskursu medialnego na przykładzie Marszu Niepodległości 2015, s. 157–169; RATAJCZAK Magdalena, Kryzys migracyjny w polskich mediach, s. 171–186; MIKUCKI Jacek, Rola *reality tv* we współczesnej ofercie programowej. Sukces formatów czy era megatunku?, s. 187–200; ŻURAWSKI Jacek A., Ocena zawodu dziennikarza przez publiczność me-

diów, s. 201–214; Notki o autorach, s. 215.

394. **Teologia i film. Perspektywy badawcze**, red. Bartosz Wieczorek, Kraków: „Scriptum” 2017, 141 [3] s., ISBN 978-83-65432-43-8.

Treść: WIECZOREK Bartosz, Wstęp, s. 3–8; MARCZAK Mariola, Przypowieści religijno-metafizyczne we współczesnym polskim filmie. Rewaloryzacja polskiego katolicyzmu ludowego, s. 9–25; LIS Marek, Dostrzec Boga w Dekalogu Krzysztofa Kieślowskiego, s. 27–37; LESZCZYŃSKI Rafał Marcin, Teologiczne aspekty filmów o Harrym Potterze, s. 39–49; LEGAN Michał OSPPE, Film jako misterium teodramatyczne – polemika z Hansem Ursem von Balthasarem, s. 51–69; WIECZOREK Bartosz, Gnostycka teologia Łowcy androidów Ridleya Scotta, s. 71–84; STELMACH Dawid, Co czyni człowieka człowiekiem, czyli jak się objawia człowieczeństwo na przykładzie filmu *Ex Machina*, s. 85–90; LEKKA Dorota, Propozycja metodologiczna i interpretacja L. Majewskiego i M.F. Gibsona w filmie *Młyn i krzyż*, s. 91–112; KOŁODZIEJCZYK Artur, „Spotkać siebie”, czyli paradygmat spotkania w teologii sztuki. Studium filozoficzno-teologiczne, s. 113–126; KLISZ Joanna, Rola kina Nollywood w prześladowaniach „dzieci-czarownic” w Nigerii, na przykładzie filmu *The End of the Wicked*, s. 127–141.

395. **Współczesny teatr i film wobec nowych mediów**, red. Bartłomiej Oleszek, Marzena Wiśniewska, Toruń: Wydaw. Naukowe UMK 2015, 182 s., indeks, streszcz. ang. przy artykułach, ISBN 978-83-231-3410-7.

Treść: OLESZEK Bartłomiej, WIŚNIEWSKA Marzena, Wstęp, s. 7–9; **Część I: Widz – fan – internauta – gracz**: MAJOR Małgorzata, Koniec dyktatu ramówki telewizyjnej. Z kanapy przed komputer, czyli nowe praktyki telewizyjne polskich internautów, s. 13–28; KOBUS Aldona, Obieg, poetyka i funkcjonowanie fansubów, s. 29–38; KRZYŻANOWSKA Joanna, Dzieło filmowe w rękach fanów, s. 39–47; MORAWSKI Jakub, Widz oglądany. Interaktywność jako pragnienie interpasywności, s. 48–57; SZAŁAGIEWICZ Marek, W stronę dzieła totalnego (*Gesamtkunstwerk*). O funkcji estetycznej gry komputerowej, s. 58–69; **Część II: Film – dystrybucja – prawa autorskie**: BURATYŃSKI Piotr, Autor nie ma praw, ma tylko obowiązki. Jean-Luc Godard a prawa autorskie, s. 73–80; STASIAK Patrycja, Redefinicja przestrzeni. Przestrzeń podróży oraz przestrzeń Internetu w ujęciu kinematograficznym, s. 81–94; ROBACZEK Karolina, Bo trailer to za mało. Marketing filmowy w dobie Internetu, s. 95–104; TCHURZEWSKA Paulina, Czy można stworzyć serial idealny? O przyszłości seriali na przykładzie *House of Cards*, s. 105–118; **Część III: Teatr**

w dialogu z mediami: LECIŃSKA-RUCHNIEWICZ Monika, Obecność współczesnego teatru japońskiego w mediach na przykładzie Takarazuka Kagekidan i Gekidan Shinkansen, s. 121–134; HASIUK Magdalena, Nowe media za kratą, s. 135–144; KŁECZEK Jakub, Nelinearność narracji teatralnych a hipertekstualność obiektów nowych mediów, s. 145–158; OLESZEK Bartłomiej, Teatr radiowy i telewizyjny wobec wyzwań nowych mediów, s. 159–174; Indeks osobowy, s. 175–179; Noty o autorach, s. 180–182.

396. **Zagrożenia ze strony mediów**, red. Grażyna Penkowska, Gdańsk: Wydaw. Naukowe Katedra 2017, 211 [1] s., bibliogr. przy artykułach, indeks, ISBN 978-83-65155-60-3.

Treść: PENKOWSKA Grażyna, Media dobre czy złe – wprowadzenie do problematyki zagrożeń ze strony mediów, s. 7–24; **Część I: Dualistyczny charakter nowoczesnych technologii**: CIECHANOWSKA Dorota, Uczciwość akademicka studentów w dobie powszechnego dostępu do informacji, s. 27–50; WRONA Ariel, Niejednoznaczny wydzźwięk postępu – nowe media w edukacji a konsekwencje ich używania, s. 51–76; RUTKA Michalina, Dyskurs celebrytów i wykluczonych, czyli szanse i zagrożenia społeczne tkwiące w polskiej blogosferze, s. 77–103; **Część 2:**

Edukacyjny kontekst zagrożeń ze strony mediów: KARCZMARZYK Małgorzata Anna, Chaos wizualny w sieci. Analiza wizualno-werbalna wybranych, internetowych stron edukacyjnych dla dzieci w wieku przedszkolnym, s. 107–124; DYRDA Jolanta, Edukacja w erze Kultury 2.0, s. 125–138; DACIUK Karina, Negatywne oddziaływanie mediów na sferę emocjonalną dzieci, s. 139–156; **Część 3: Ambiwalentny obraz mediów w badaniach naukowych:** WOJCIECHOWSKA Jolanta, Media źródłem wiedzy, nie zawsze rzetelnej, studentów o HIV/AIDS, s. 159–175; ZELEK Patryk, SKOWROŃSKA Anna, Autoeksperyment – Tydzień bez Internetu i rozrywki komputerowej, s. 177–193; KUCZEWSKA Dorota, Gry komputerowe: powody i skutki problemu zacierania się granic między światem rzeczywistym i wirtualnym, s. 195–207; Indeks osób, s. 209–212.

397. **Zanurzeni w mediach. Konteksty edukacji medialnej**, red. Natalia Waldek, Poznań: Wydaw. Naukowe UAM 2016, 206 s., il., bibliogr. i streszcz. ang. przy artykułach, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, seria: Technologia Kształcenia 22, ISBN 978-83-232-3106-6.

Treść: WALTER Natalia, Wstęp, s. 7–10; MORBITZER Janusz, O fila-

rach edukacji medialnej – między starożytnością a współczesnością, s. 11–30; WENTA Kazimierz, Spożytkowanie mediów dla edukacji innowacyjnej i twórczej, s. 31–46; JUSZCZYK-RYGALŁO Joanna, Nowe media w perspektywie edukacji ustawicznej, s. 47–58; BORAWSKA-KALBARCZYK Katarzyna, Dziedzictwo Gutenberga kontra cyfrowa infosfera – o poprawę kompetencji informacyjnych młodzieży, s. 59–76; IWANICKA Agnieszka, Świat pod palcami. Dzieci w świecie nowych mediów, s. 77–88; JANKOWIAK Barbara, Cyberprzemoc (*cyberbullying*) wśród młodzieży jako zachowanie ryzykowne, s. 89–100; BARANOWSKI Mariusz, Kompetencje medialne nauczycieli muzyki jako pochodna systemu kształcenia, s. 101–134; SOCHA Rafał M., Media w nowej edukacji zawodowej, s. 135–146; JAGODZIŃSKI Piotr, WOLSKI Robert, Przykłady doświadczeń chemicznych w wirtualnym środowisku, s. 147–158; POLCYN-MATUSZEWSKA Sylwia, Edutainment w polskiej szkole, s. 159–168; MICHNIUK Anna, Promocja szkoły w mediach społecznościowych, s. 169–182; NOŻYŃSKI Szymon, Środowisko audialne. Kilka uwag na temat otoczenia dźwiękowego, s. 183–194; HALLA DA Marek, Czy istnieje język fotografii, s. 195–204.

Sztuka. Kultura i literatura chrześcijańska

1. Sztuka

398. **Historia sztuki. Między teorią a praktyką**, red. Beata Skrzydlewska, Andrzej Frejlich, Warszawa: Wydaw. UKSW 2016, 254 s., il., bibliogr. przy artykułach, ISBN 978-83-8090-244-2.

Treść: SKRZYDLEWSKA Beata, Historia sztuki. Między teorią a praktyką – wprowadzenie, s. 7–9; **Część I: Muzea – działalność, zbiory, edukacja:** BATORY Paweł, Długa droga do wernisażu. Organizacja wystaw muzealnych jako istotny składnik zajęć praktycznych studentów historii sztuki KUL w latach 2006–2009, s. 13–15; GRZESZCZAK-SZYSZKA Małgorzata, Współpraca Muzeum Ziemi Lubartowskiej w Lubartowie z Lubartowskim Towarzystwem Regionalnym w latach 1966–2011, s. 17–39; KASPRZAK Mariusz, Dokumentacja przestrzena miasta Płocka w zbiorach Muzeum Mazowieckiego w Płocku. Nabytki z lat 2000–2010, s. 41–56; SAWICKI Marek, Seminarium duchowne w Lublinie jako obiekt zabytkowy i placówka muzealna, s. 57–66; SURMACZ Małgorzata, Wystawa biograficzna – prezentacja czy kreacja rzeczywistości? Na przykładzie wystawy czasowej „Janusz Świeży (1884–1962). Etnograf z zamiłowania” zrealizowanej w 2013 r. w Muzeum Lu-

belskim, s. 67–85; KRÓL Weronika, KRAUZE-KOŁODZIEJ Aleksandra, Sprawozdanie z lekcji muzealnych, s. 87–103; BAJKA Monika, *Podręcznik archeologii dla najmłodszych* – prezentacja, s. 105–130; JANKIEWICZ-DZIERŻAK Urszula, Muzeum Uniwersyteckie Historii KUL, s. 131–134; **Część II: Ochrona zabytków, konserwacja, projekty:** KOPCIOWSKI Dariusz, Uwagi do programu kształcenia studentów Instytutu Sztuki KUL w specjalności dotyczącej ochrony zabytków, s. 137–155; PŁUSKA Ireneusz, Historia sztuki i konserwacja wobec zabytku, s. 157–162; KOWAL Jan, Ochrona zbiorów muzealnych w świetle istniejących zagrożeń, s. 163–176; MARKOWSKI Marcin, Projekty monet Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej autorstwa Józefa Gosławskiego, s. 177–207; WIŚNICKA Anna, Od wizji Aalto do nowoczesnej fińskiej biblioteki. Projekt i realizacja Biblioteki Miejskiej w Seinäjoki, s. 209–217; Noty biograficzne, s. 219–221; Ilustracje, s. 223–254.

399. KING Ross, **Leonardo i Ostatnia Wieczerza**, tłum. Marek Fedyszak, Warszawa: Noir sur Blanc 2017, 437 [3] s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-65613-11-0.

Tyt. oryg.: Leonardo and The Last Supper.

Ross King, autor książek z zakresu historii sztuki, nakreślił w kolejnej swej publikacji tło historyczne, okoliczności powstania oraz etapy pracy nad słynnym malowidłem w mediolańskim klasztorze *Santa Maria delle Grazie*, którym jest *Ostatnia Wieczerza*. W książce nie została podana tylko historia powstawania owego malowidła, ale także szeroki kontekst historyczno-polityczny tamtejszej epoki wraz z ukazaniem sylwetki samego geniusza – Leonarda – jako malarza, architekta, rzeźbiarza, konstruktora i wynalazcy. Przy końcu publikacji została ponadto umieszczona najważniejsza bibliografia tego zagadnienia (s. 411–423).

400. KUSIAK Franciszek, SŁO-TWIŃSKI Tadeusz OFM, **Święty Franciszek z Asyżu i jego błogosławieństwa na obrazach religijnych**, Warszawa: Franciszkańskie Centrum dla Europy Wschodniej i Azji Północnej 2016, 307 s., il. kolor., bibliogr., streszcz. niem., ISBN 978-83-935348-2-1.

Prezentowana monografia jest już szóstą pozycją Franciszka Kusika poświęconą obrazkom religijnym z przedstawieniem św. Franciszka z Asyżu. Po opisanu zagadnienia obrazków religijnych (ich zarys rozwoju, przeznaczenie i myśl przewodnia) autor skupił się na tych, które ukazują temat błogosławieństwa Franciszka (dla braci i siostr jego zakonów, a tak-

że błogosławieństwo Rzymu, Włoch i Asyżu) oraz jego osoby jako patrona ekologii. Treść książki została ubogaconą licznymi ilustracjami, będącymi wizerunkami poszczególnych obrazków. Tę problematykę autor umieścił w czterech rozdziałach, uwieńczonych zakończeniem i bibliografią.

2. Kultura i literatura chrześcijańska

401. CZURA Tomasz, **Piękno jako problem teologiczny w świetle wybranych dzieł literackich**, Olsztyn: Wydział Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego 2015, 98 [2] s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN 978-83-64129-24-7.

Na temat celu swej książki T. Czura pisze następująco: „Będzie ona próbą odpowiedzi na pytanie o adekwatność wizji piękna zawartej w wybranych dziełach literackich z estetyką teologiczną” (s. 8). Tak ustawione zamierzenie autor zrealizował w czterech rozdziałach. W pierwszym ukazuje ambiwalentną postać doświadczenia estetycznego w oparciu o poezję Zbigniewa Herberta i doświadczenie mistyczne św. Faustyny Kowalskiej. W drugim rozdziale opisuje estetykę zatracenia na przykładzie buntu, korzystając z powieści Fiodora Dostojewskiego, prozy Jarosława Iwaszkiewicza, Jerzego Pilcha i Wieniedikta Jerofiejewa. Trzeci rozdział przedstawia piękno zbawcze jako odpowiedź

Boga na grzech człowieka, co autor dostrzegł w powieści Michaiła Bułhakowa *Mistrz i Małgorzata*. Natomiast w rozdziale czwartym autor omówił zasady i warunki pisania ikon poprzez przywołanie wizerunku Matki Boskiej z Guadalupe.

402. FIRMICUS MATERNUS Julius, **Jak nieświadomi błędzą w wierze**, tłum. z łac. i grec., wstęp Beata Gaj, Warszawa: Wydaw. UKSW 2015, 168 [1] s., bibliogr., indeks, seria: Florilegium 3, ISBN 978-83-8090-062-2.

Tekst część. łac.

Książka jest przekładem niewielkiego dzieła apologetycznego Firmicusa Maternusa pt. *De errore profanarum religionum*, oddanego przez tłumaczkę jako *Jak nieświadomi błędzą w wierze*. Autor utworu nawołuje cesarzy do usunięcia siłą pozostałości religii i kultury pogańskiej i wprowadzenia chrześcijaństwa. Krytykuje misteria pogańskie oraz nieobyczajność. Firmicus Maternus był Sycylijczykiem, żyjącym w IV w. Zanim nawrócił się na chrześcijaństwo, był astrologiem i retorem wychowanym w duchu filozofii neoplatońskiej.

403. **Iubilaeum Warmiae et Bibliothecae. Wybrania zagadniego dotyczące 550. rocznicy przyłączenia Warmii do Polski i 450. rocznicy istnienia Biblioteki „Hosianum”**, red. Tomasz Garwoliński, Olsztyn: Biblioteka Wyższego Seminarium Du-

chownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” 2016, 271 [1] s., fot., ISBN 978-83-945219-1-2.

Treść: GARWOLIŃSKI Tomasz, Wstęp, s. 5–8; KOPICZKO Andrzej, Drugi pokój toruński – geneza, postanowienia i reperkusje na Warmii, s. 9–25; CALMA Clarinda E., Stanisław Hozjusz jako patron i protektor elżbietańskich rekuantów, s. 27–41; BORAWSKA Teresa, Warmińskie księgozbiory historyczne – ich losy i stan obecny, s. 43–81; CHLEBUS Ewa, Dawne introligatorstwo warmińskie – stan badań i postulaty badawcze, s. 83–105; WAGNER Arkadiusz, Zbiór opraw oznaczonych supereklibrisami polskimi z pierwszej połowy XVI wieku w Bibliotece „Hosianum”. Charakterystyka wybranych przykładów, s. 107–129; GARWOLIŃSKI Tomasz, Polonika z XVI wieku w Bibliotece „Hosianum”, s. 131–189; JAROSZEWICZ-PIE-RESLAWCEW Zoja, Druki braniewskie w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum”, s. 191–231; GRZYBOWSKI Andrzej, BIEGANOWSKI Lech, WRÓBLEWSKI Adam, PIĘTA Aleksandra, PUGACZEWSKA Marta, Autorzy dzieł medycznych z XVI wieku Biblioteki „Hosianum”, s. 233–251; DULISZ Ilona, Nieznany księgozbiór muzyczny uniwersytetu królewskiego zachowany w olsztyńskiej Bibliotece „Hosianum”, s. 253–271.

404. **Kolekcje i zbiory muzealne. Problematyka prawna**, red. Piotr Stec, Piotr Paweł Maniurka, Opole: Red. Wydaw. UO 2015, 269 s., streszcz. ang. przy artykułach, ISBN 978-83-63950-61-3.

Treść: STEC Piotr, MANIURKA Piotr Paweł, Wstęp, s. 5–6; ZALA-SIŃSKA Katarzyna, Muzealia, zbiory, eksponaty, kolekcja muzealna oraz zasoby muzeum – pojęcia podstawowe w muzealnictwie, s. 7–23; PŁAŻYŃSKA Katarzyna, Status muzealiów w prawie francuskim, s. 25–39; JANKOWSKA-SABAT Monika, Pojęcie kolekcji w orzecznictwie sądowym, s. 41–62; SZAFRAŃSKI Wojciech, Upublicznianie kolekcji prywatnych w Polsce. Problemy prawne w praktyce, s. 63–78; STEC Piotr, Kolekcja jako przedmiot obrotu cywilnoprawnego, s. 79–95; ANTONIUK Jarosław R., Odpowiedzialność zbywcy za wady fizyczne kolekcji, s. 97–116; MACIERZYŃSKA-FRANASZ-CZYK Elwira, Prawno-majątkowe konsekwencje dyspozycji *mortis causa* kolekcją prywatną w świetle roszczeń o zachowek, s. 117–130; MIŚKIEWICZ Alicja, Ograniczenia w obrocie muzealiami na tle porównawczym, s. 131–142; JAKUBOWSKI Andrzej, Ochrona dóbr kultury obcego państwa w świetle Konwencji Narodów Zjednoczonych o immunitacie jurysdykcyjnym państw i ich mienia z 2004 r., s. 143–164; KOWALSKI Wojciech, Pojęcie i zakres własności intelektu-

alnej muzeów, s. 165–185; DRZE-WIECKI Andrzej, Digitalizacja zabytków – aspekty prawne, s. 187–200; JAGIELSKA-BURDUK Alicja, MULARSKI Krzysztof, Problematyka reprivatyzacji zabytków ruchomych. Uwagi na marginesie wyroku Sądu Najwyższego z 16 lutego 2012 r. (III CSK 208/11), s. 201–216; TRZIŃSKI Maciej, Zabytkowy podrzutek. Muzea a ofiarodawcy zabytków o podejrzanej proveniencji, s. 217–226; FYDEREK Natalia, Depozyt muzealny – zarys problematyki prawnej, s. 227–240; BRUDNICKI Jacek, Status prawny zabytku wpisanego do inwentarza muzeum a możliwości jego ochrony konserwatorskiej, s. 241–258; MANIURKA Piotr Paweł, Organizacja i zarządzanie muzeum. Spojrzenie z perspektywy 25 lat funkcjonowania Muzeum Diecezjalnego w Opolu, s. 259–265.

405. **Krajobraz semantyczny wsi i miast**, red. Józef Marecki, Lucyna Rotter, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJPII 2016, 302 s., il., bibliogr. przy artykułach, mapy, ISBN 978-83-7438-517-6.

Treść: MARECKI Józef, ROTTER Lucyna, Słowo wstępne, s. 5–6; DŹWIGAJ Czesław, Pomnik jako charakterystyczny znak tożsamości wizualnej, s. 7–16; SZETELNICKI Wacław W., Pamięć historyczna w krajobrazie miasta Legnicy – dylematy wokół destruktywnego pobytu armii

sowieckiej, s. 17–38; PETRO Marek, Wizuálny štýl mesta a vidieka na slovensku – morálny aspekt, s. 39–51; SCHMAHL Ludwig, Rozwój historyczny Blankenheim od czasów rzymskich do okresu wpływu administracji francuskiej i pruskiej oraz perspektywy przyszłego rozwoju, s. 53–69; ŠTURÁK Peter, Význam katolíckich univerzít a ich znakov v mestách na príklade Gréckokatolíckej teologickej fakulty v Prešove, s. 71–82; SLIVKA Daniel, Pamätné a sakralne miesta súčasného judaizmu, s. 83–101; TIRPÁK Peter, Kristovo hlásanie v mestách a dedinách ako predobraz, s. 103–120; KUŠKA Maksymilian, Miejsce klasztoru i szpitala bonifratrów w Cieszynie wśród lokalnej społeczności Śląska Cieszyńskiego na przełomie XIX i XX stulecia, s. 121–144; MARECKI Józef, Kłosa w polskiej heraldyce świeckiej, s. 145–174; ROTTER Lucyna, Funkcja semantyczna stroju na przykładzie portretów i fotografii ziemian polskich, s. 175–193; FREY Ludwig, Symbolika klasztornego wirydarza, s. 195–213; GIZA Andrzej, Znaczenie symbolu smoka w kulturze Państwa Środka, s. 215–224; PUSKÁS Bernadett, Значення краєвиду в іконописі, s. 225–236; FICOŇ Magdalena, Od emblematów do plakatów. Kontinuum czy nowa forma?, s. 237–262; LUBECKA Joanna, Spór o słowa. Rola semantyki w polsko-niemieckim krajobrazie historycznym, s. 263–286; BORZA Peter, Premeny Baziliky Zo-

snutia Presvätej Bohorodičky v Ľutine, s. 287–299.

406. LACH Mariusz SDB, **Człowiek jest najpiękniejszym domem Bożym. Dramaturgia Romana Brandstaettera wobec antropologii chrześcijańskiej**, Lublin: Wydaw. KUL 2015, 285 s., bibliogr., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Nauk Humanistycznych, ISBN 978-83-8061-140-5.

Swoją monografię M. Lach SDB rozpoczyna następującymi słowami: „Wśród polskich dramaturgów II połowy XX w. Roman Brandstaetter był jednym z najbardziej twórczych autorów. Stały w swoich poglądach, wierny duchowi polskiemu romantyzmu stworzył prawie trzydzieści dramatów wystawianych zarówno w profesjonalnych, jak też w amatorskich teatrach” (s. 7). Autor książki pragnie ukazać kondycję bohaterów ukazaną w dramatach R. Brandstaettera w perspektywie ich chrześcijańskiej wizji człowieka. Na korpus książki składają się cztery rozdziały: rozdz. I: *W poszukiwaniu źródła światła. Życie Romana Brandstaettera* (s. 23–71); rozdz. II: *Wiara a problematyka dramatów Brandstaettera* (s. 73–157); rozdz. III: *Złożona struktura bohaterów dramatów Brandstaettera* (s. 159–214); rozdz. IV: *Artysta pióra i sceny* (s. 215–266). Całość wieńczy *Zakończenie i Bibliografia*.

407. **Legendy uświęcone. Twórczość J.R.R. Tolkiena a chrześcijaństwo**, red. Alena Androsik, Piotr Anicet Gruszczyński OFM, Kinga Rybarczyk, Lublin: Wydaw KUL 2016, 274 s., bibliogr. przy artykułach, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Teologii, ISBN 978-83-8061-302-7.

Treść: ANDROSIK Alena, GRUSZCZYŃSKI Piotr Anicet OFM, RYBARCZYK Kinga, Wstęp, s. 5–7; **I. Konstruowanie Śródziemia**: KRYŚKA Piotr, Tolkienowska „Księga rodzaju”. Ontologia i aksjologia świata Drużyny Pierścienia w *Silmarillionie*, s. 11–20; ROZMYŚŁ Michał, Archetyp(y) Starego Mędrca w Śródziemiu. Kilka uwag o Istarich i Tomie Bombadilu, s. 21–31; DZIADKOWIAK Konrad, Hierarchia u Pseudo-Dionizego Areopagity oraz w *Legendarium* J.R.R. Tolkiena, s. 33–42; MILBANK Alison, Tomasz z Akwinu pośród elfów: teologiczne wyjaśnienie literackiej mocy twórczości Tolkiena, s. 43–57; **II Teologia Śródziemia**: DŁUGOŁĘCKA Maria, Trylogia Tolkiena jako epopeja chrześcijańska, s. 61–70; NAKONIECZNA Joanna, Mit bohaterski – mit katolicki?, s. 71–87; BORZYMEK Ludwika, Czas próby: potępienie i nadzieja. Związki *Legendarium* J.R.R. Tolkiena z Biblią, s. 89–104; GRZBIELA Hanna, „Dziewięciu Piechurów przeciwko Dziewięciu Jeźdźcom...”. Arytmetyka Śródziemia, czyli ilu członków li-

czyła naprawdę Drużyna Pierścienia, s. 105–124; ZDUNKIEWICZ Łukasz, Daleki przebłytek *evangelium* jako zamysł twórczości J.R.R. Tolkiena, s. 125–136; DUDEK Magdalena, „Nikt nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaje za przyjaciół swoich” (J 15,13) – historia Berena i Lúthien jako zapowiedź osoby i misji Chrystusa, s. 137–142; ANDROSIK Alena, „Niech co dnia bierze pierścień swój i niech Mnie naśladowe”? Analiza porównawcza symboliki Jedynego Pierścienia i codziennego krzyża, s. 143–155; DRZEWOWSKA Joanna, Elementy heretyckie Tolkiena, s. 157–176; **III. Tolkien i jego Drużyna**: GRODNY Kinga, „[...] stawiam przed Tobą jedną wielką rzecz, którą trzeba kochać na ziemi: Najświętszy Sakrament [...]”. Teologiczna synteza medytacji Tolkiena nad Eucharystią, s. 179–189; DOROSZEWSKA Katarzyna, Astronomiczne wątki w *Opowieściach z Narnii* C.S. Lewisa, s. 191–202; KOWALCZYK Andrzej Sławomir, Trzeci Inkling: motywy religijne i filozoficzne w powieściach Charlesa Williama, s. 203–220; **IV. Ze Śródziemia na Ziemię**: ŁASTOWSKA Joanna, Problem odbioru literatury fantastycznej w środowisku chrześcijańskim, s. 223–235; GRUSZCZYŃSKI Piotr Anicet, Tolkienowskie inspiracje dla chrześcijańskiej wiary, s. 237–256; MAJEWSKA Joanna, Tolkien a sprawa ukraińska – od so-

wieckich tolkienistów po hobbitów na Majdanie i oko Saurona w Moskwie, s. 257–268.

408. **Metamorfozy religijności w literaturze nowoczesnej**, red. Agnieszka Bielak, Lublin: Wydaw. KUL 2015, 198 s., indeks, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Nauk Humanistycznych, Ośrodek Badań nad Literaturą Religijną 42, ISBN 978-83-8061-051-4.

Treść: GARBOL Tomasz, Ku dychtonii, s. 5–9; PANAS Paweł, Badań literatura doby postsekularnej – kilka uwag na temat religijnie zorientowanych dyskursów teoretycznych, s. 11–20; SADOWSKI Witold, Dwie redakcje litanii Julesa Laforgue’a w relacji do gatunku, s. 21–37; OBSULEWICZ Beata K., Feliks Jabłczyński i problem „półwiary”. Refleksje *Około śmierci*, s. 39–58; NOWAK Maciej, Odczytania literatury nieoczywistej religijnie, z glossą na temat *Pornografii* Gombrowicza, s. 59–77; DAKOWICZ Przemysław, *Jeszcze jestem w drodze*. O jednym rękopisie Tadeusza Różewicza, s. 79–104; BIELAK Agnieszka, Tęsknota za Tajemnicą w rzeczywistości odczarowanej. Poezja Wisławy Szymborskiej, s. 105–116; KOZACZEWSKI Jakub, Bóg „retoryczny” w wierszach Stanisława Barańczaka, s. 117–132; KUDYBA Wojciech, Przemiany obrazu Boga w późnych wierszach Joanny Pollakówny, s. 133–143; GARBOL Tomasz, „Mi-

nimalna religia” w *Obsoletkach* Justyny Bargielskiej, s. 145–170; JARZYŃSKA Karina, Powieść postsekularna po polsku (rekonesans), s. 171–189; Indeks osób, s. 191–195.

409. **Sacrum w kulturze tradycyjnej i współczesnej**, red. Jan Adamowski, Mariola Tymochowicz, Lublin – Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 2016, 358 s., bibliogr. i streszcz. ang. przy artykułach, seria: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze. Archiwum Etnograficzne 60, ISBN 978-83-64465-19-2, 978-83-7784-802-9.

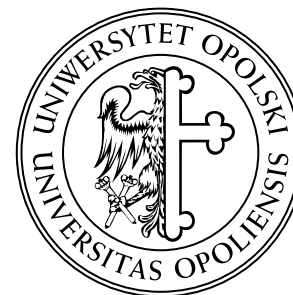
Treść: ADAMOWSKI Jan, TYMOCHOWICZ Mariola, Wstęp, s. 7–12; **Część I: Eksperymenty sacrum**: DYCZEWSKI Leon, *Sacrum* w przestrzeni publicznej, s. 15–27; ADAMOWSKI Jan, *Sacrum* w kulturze tradycyjnej i jego eksponenty, s. 29–41; WÓJTOWICZ Magdalena, Liczby a *sacrum* w folklorze polskim, s. 43–54; ZIÓŁKOWSKA-KUFLIŃSKA Magdalena, Taniec z demonami. Boliwijska *Diablada* jako przykład synkretyzmu w sferze *sacrum*, s. 55–65; OLESZKIEWICZ Małgorzata, Figuralne pojemniki na wodę święconą – znaczenia i konteksty, s. 67–76; RATAJCZAK Tomasz, Polskie książki dewocyjne o Świętych Pańskich w XIX wieku. Rekonesans, s. 77–86; STACHOWIAK Andrzej, Profanacja przestrzeni *sacrum*. Kulturowy wymiar dewastacji niemieckich cmen-

- tarzy na Powiślu, s. 87–105; CZERWONNAJA Swietłana, Meczet jako *sacrum* i dzieło sztuki we współczesnej kulturze muzułmańskiej, s. 107–119; SNARSKI Krzysztof, Staroobrzędowcy na Suwalszczyźnie – tradycje praktyk religijnych, s. 121–130; PŁAWECKA Katarzyna, *Sacrum* i moc – wybrane kapliczki przydrożne Limanowszczyzny w wychowaniu do wartości, s. 131–146; STRYCHARZ-BOGACZ Kinga, *Sacrum* w muzyczno-religijnej tradycyjnej kulturze ludowej okresu Wielkiego Postu, s. 147–160; USHCHAPIVSKA Olena, Prawosławne muzykowanie w kulturze regionu donieckiego, s. 161–165; ВЕРЕЩА ЗИНА-БЕЛЯВСКАЯ Елена, Жанр пассионов: к вопросу о традициях преемственности в современном музыкальном искусстве, s. 167–174; **Część II: Praktyki sakralne:** BRZOZOWSKA-KRAJKA Anna, *Sacrum* a udomowienie diaspory: zamorski kult Matki Bożej Ludźmierskiej, s. 177–192; KASZUBOWSKI Piotr, Sanktuarium św. Stanisława Kostki w Rostkowie – tradycja i współczesność, s. 193–201; CEKLARZ Katarzyna, Echa przedchrześcijańskich wierzeń i praktyk magicznych na polskim Podtatrze, s. 203–212; SOLARZ Olga, Z Pompejów na Bojkowszczyznę. O *worożylniku* leczącym słowami dziwnymi, s. 213–222; KUPISIŃSKI Zdzisław SVD, Adwentowe i wielkopostne praktyki pokutne w Opoczyńskim. Tradycja a współczesność, s. 223–237; LACH Kornelia, Piesze i konne procesje dziękczynno-błagalne w Raciborskiem, s. 239–250; **Część III: Sakralizacja i desakralizacja:** SMYK Katarzyna, Struktura poznawcza tradycyjnych polskich praktyk sakralizujących, s. 253–266; HAJDUK-NIJKOWSKA Janina, Mityczne pokłady współczesnej kultury, s. 267–280; SHVED Ina, *Sacrum* w kulturze tradycyjnej Białorusinów (semantyka nocy), s. 281–292; MICHAJŁOWA Katia, Profanacja *sacrum* w folklorze Słowian prawosławnych (na przykładzie ludowego kultu świętych), s. 293–306; TYMOCHOWICZ Mariola, Desakralizacja pożywienia obrzędowego (obserwacje z terenu woj. lubelskiego), s. 307–320; DOMAGAŁA Beata, *Sacrum* w poezji mistyków śląskich na podstawie *Cherubinowego wędrowca*, s. 321–331; WIELGOSZ Małgorzata, Ślady misteriów słowiańskich w twórczości Jerzego Przybyła, s. 333–345; SERAFIN Ewa, Matka Boża z *Wysokiej połoniny*. Uwagi o sakralizacji kobiety w *Zwadzie* Stanisława Vincenza, s. 347–358.
410. **Z drugiej strony Biblii. Antologia noweli biblijnej**, wybór i oprac. Marek Starowieyski, Poznań: „Święty Wojciech” 2017, 631 [1] s., bibliogr., ISBN 978-83-8065-125-8.
- Twórca przedkładanej antologii, ks. Marek Starowieyski, patrolog i wybitny znawca literatury wczesnochrze-

ścijańskiej, zaproponował w tym zbiorze poznawanie i odczytywanie Pisma Świętego poprzez literacką refleksję biblijną znanych pisarzy. Pisze we *Wstępie*, że treść antologii stanowi „krąg niesłychanie obszernej literatury, w której pisarz próbuje odczytać na nowo tekst święty, zobaczyć to, co w nim nie zostało napisane, i jakoś to uzupełnić. Nie chodzi o zmianę znaczenia moralnego czy doktrynalnego, ale o nowe spojrzenie na biblijne wydarzenia i poszerzenie ich ludzkie-

go kontekstu” (s. 8). Ponadto ujawnia motywy powstania tej książki: jest ona przedłużeniem dwóch poprzednich jego publikacji, którymi są *Apokryfy Nowego Testamentu* (t. I–III, Kraków 2002–2007) i *Tradycje biblijne* (Kraków 2015). Teksty poszczególnych autorów antologii zostały zebrane wokół następujących tematów: *Stary Testament, Nowy Testament (Narodzenie Jezusa, Życie i czyny Jezusa, Męka Jezusa oraz Apostołowie i świadkowie życia i męki Jezusa)*.

Noty bibliograficzne	
Dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła	337
Opracowania ogólne	338
Bibliistyka	347
Patrologia	352
Historia Kościoła. Hagiografia. Biografie, pamiętniki i wspomnienia	356
1. Historia Kościoła	356
2. Hagiografia	367
3. Biografie, pamiętniki i wspomnienia	371
Teologia fundamentalna	375
Nauki o religiach	378
1. Religioznawstwo	378
2. Psychologia religii	381
3. Socjologia religii	383
4. Filozofia religii	388
5. Teologia religii	393
Teologia dogmatyczna	396
Ekumenizm i teologia porównawcza	407
Teologia moralna, etyka. Katolicka nauka społeczna	412
1. Teologia moralna, etyka	412
2. Katolicka nauka społeczna	416
Teologia duchowości	421
Teologia pastoralna. Duszpasterstwo rodzin	425
1. Teologia pastoralna	425
2. Duszpasterstwo rodzin	429
Liturgika. Muzyka kościelna	431
1. Liturgika	431
2. Muzyka kościelna	439
Homiletyka	445
Katechetyka. Pedagogika	448
1. Katechetyka	448
2. Pedagogika	451
Misjologia	454
Prawo kanoniczne i wyznaniowe	455
Komunikacja społeczna i media	460
Sztuka. Kultura i literatura chrześcijańska	467
1. Sztuka	467
2. Kultura i literatura chrześcijańska	468
Indeks osobowy	477

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA TEOLOGICZNEGO

WYDZIAŁ TEOLOGICZNY UNIWERSYTETU OPOLSKIEGO

ROK XXIII

OPOLE 2017

NR 2 (46)

ISSN 1425-7998

Spis treści

Od redakcji	217
Artykuły	
Piotr KOCHANEK, <i>Graphisches Schema des nordöstlichen Teils von Asien</i>	219
Konrad GLOMBIK, <i>Charakter publikacji ks. prałata Carla Ułitzki (1873–1953)</i>	305
Recenzje	
Roman BARTNICKI, <i>Jezus w drodze do śmierci i zmartwychwstania. Komentarz do Ewangelii Marka 8,27–16,20, cz. 1: Mk 8,27–13,37</i> (rec. A.S. Jasiński OFM)	321
Jadwiga KLECZAJ, Cecylia PURTA, <i>Z książką w ręku. Halina Irena Szumił – pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej KUL</i> (M. Marczewski)	328
Halina I. SZUMIŁ, <i>W służbie nauki. Książd Józef Pastuszka (1897–1989)</i> (M. Marczewski)	330
Edward WALEWANDER, <i>Lublin w migawce. Między powstaniem styczniowym a wybuchem I wojny światowej</i> (M. Marczewski)	332

RADA NAUKOWA / ADVISORY BOARD

Andrzej Anderwald, bp Andrzej Czaja, Zygfryd Glaeser, Konrad Glombik, Grzegorz Gura, Andrzej S. Jasiński OFM, Piotr Jaskóła, Jerzy Kostorz, Dariusz Krok, Paweł Landwójtowicz, Marek Lis, Piotr Maniurka, Erwin Mateja, Piotr Morciniec, Rajmund Porada, Remigiusz Pośpiech, Stanisław Rabiej, Norbert Widok, Krystian Ziaja.

MIĘDZYNARODOWA RADA NAUKOWA / INTERNATIONAL SCIENTIFIC COUNCIL

Semen D. Abramowycz (Uniwersytet Narodowy im. Iwana Ogiienko w Kamieńcu Podolskim), Miloš Lichner SJ (Teologická fakulta Trnavskej univerzity), Arkadiusz Nocoń (Pontificia Università Gregoriana), Waldemar Turek (Pontificia Università Urbaniana), Dávid Vopřada (Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze).

RECENZENCI ARTYKUŁÓW TOMU XXIII / REVIEWERS OF ARTICLES OF VOL. XXIII

ks. dr hab. Stanisław Strękowski, prof. UKSW, o. dr hab. Dariusz Kasprzak OFM Cap, prof. UPJPII, ks. prof. dr. hab. Leon Nieścior OMI (UKSW).

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL COMMITTEE

Norbert Widok (redaktor), Tadeusz Grabuńczyk (sekretarz), Józef Chudalla (korekta tekstów polskich), Katarzyna Cyranka (tłumaczenie tekstów angielskich), Jerzy Bosowski (redaktor techniczny).

ZESPÓŁ REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD

Damian Dolnicki (dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, opracowania ogólne), Andrzej Demitrów (biblistyka), Norbert Widok (patrologia, teologia duchowości, kultura i literatura chrześcijańska), Piotr Górecki (historia Kościoła), Franciszek Wolnik (hagiografia), Brunon Zgraja (biografie, pamiętniki, wspomnienia), Andrzej Anderwald (teologia fundamentalna, religioznawstwo), Dariusz Krok (psychologia religii), Andrzej Ochmann (socjologia religii), Krystian Kałuża (filozofia religii, teologia religii, misjologia), Stanisław Rabiej (teologia dogmatyczna), Rajmund Porada (ekumenizm, teologia porównawcza), Konrad Glombik (teologia moralna, etyka), Janusz Podzielny (katolicka nauka społeczna), Robert Sadlak (teologia pastoralna), Paweł Landwójtowicz (duszpasterstwo rodzin), Mateusz Potoczny (liturgia), Franciszek Koenig (muzyka kościelna), Sławomir Pawiński (homiletyka), Jerzy Kostorz (katechetyka), Grzegorz Gura (prawo kanoniczne i wyznaniowe), Jan Kochel (pedagogika), Marek Lis (komunikacja społeczna, media), Wojciech Lippa (sztuka chrześcijańska).

Pierwotną edycją czasopisma jest wersja papierowa.

WARUNKI PRENUMERATY / CONDITIONS OF SUBSCRIPTIONS

Dział prenumeraty, sprzedaży i wysyłki / Department of subscription, sale and shipping

Cena prenumeraty krajowej na rok (dwa numery) wynosi 25.00 zł. Zamówione egzemplarze wysyłamy pocztą. W cenę wliczony jest koszt przesyłki. Na poniższy adres prosimy kierować wszelką korespondencję dotyczącą prenumeraty, sprzedaży, wysyłki oraz opłat, a także zamówienia oraz przekazy pocztowe za prenumeratę:

Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego
45-032 Opole, ul. kard. B. Kominka 1a
tel. +48 77 44 11 502
e-mail: rwwt@uni.opole.pl
www: www.rwwt.uni.opole.pl

Należność za prenumeratę należy wpłacać na konto:

67 8898 0003 2001 0000 1094 0001
(Bank Spółdzielczy „Bank Rolników” w Opolu)
Diecezjalny Ośrodek Formacyjny
45-032 Opole, ul. kard. B. Kominka 1a

Adres redakcji / Editorial Office Address

Na ten adres prosimy kierować tylko korespondencję dotyczącą treści czasopisma: artykuły, recenzje, omówienia oraz przesyłki z książkami lub czasopismami wysyłanymi w ramach wymiany międzybibliotecznej:

Przegląd Piśmiennictwa Teologicznego
45-342 Opole, ul. Drzymały 1a
tel./fax +48 77 44 23 769
e-mail: ppt@uni.opole.pl

Druk: Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża
45-007 Opole, ul. Katedralna 8a
tel. +48 77 453 94 93;
www.wydawnictwo.opole.pl

Indeks osobowy

- Skróty:
art. – autor artykułu w pracy zbiorowej
art. (s. ...) – autor artykułu
koment. – autor komentarza
konsult. – konsultant
omów. – autor omówienia
oprac. – opracował, przygotował do druku, materiały zebrał, wybrał, autor objaśnień, indeksów i przypisów
przedm. – autor przedmowy, wstępu, wprowadzenia, posłowania, od redakcji
rec. – autor recenzji
red. – redaktor
repr. – reprint
rozm. – rozmawiał
tłum. – tłumacz
- Abramowicz K. 318
Adamczewski B. 210
Adamczyk S.J. 330
Adamczyk T. 390
Adamowicz L. 383
Adamowski J. 409 (red., przedm., art.)
Adamska K. 393
Adamski K. 314
Adaskiewicz M. 333
Androsik A. 407 (red., przedm., art.)
Antoniuk J.R. 404
Antonov M. 258
Araszczuk S. 198 (red., art.)
Arranz M.M. 376
Artemiuk P. 254 (red., przedm., art.)
Augustyn M. 351
- Babecki M. 391
Babij P. 227
Babińska K. 263
Babiński J. 199
Bachanek G. 199
Bać T. 345, 348, 351
Bagiński M. 316
Bajka M. 398
Balcerek G. bp przedm. 293
Balducci M.A. 338
Baniak J. 263
Bańka A.B. 314
Bar W. OFMConv 246
Barankiewicz T. SVD 202
Baranowska A. 333 (red., przedm., art.), 334
Baranowski M. 397
Barciński Z. 371
Bardski K. 210
Bario Bario J. abp przedm. 330
Baron A. 360
Bartmiński J. 390
Bartnicki R. 191, 210
Bartnik Cz.S. 199
Bartocha I. 314
Bartocha W. 339
Bartosik G.M. OFMConv 288 (red., przedm., art.), 293 (red., przedm., art.), 296 (red., przedm., art.), przedm. 282, przedm. 333
Bartoszek A. 314
Bartoszek W. 314
Bartoszewski G. 232
Bator Z. 282
Batory P. 398

- Bazydło J. 246
Bąk B. 317
Bąk K. 314
Beck R. 308
Bednarski D. 314
Bejma U. 317
Belina D. 367
Berlińska J. 261, 329
Bernacka A. 310
Beyga P. 283, 295
Białecka B. 337
Biblińska M. 393
Bieganowski L. 403
Bielak A. 408 (red., art.)
Bielak-Jomaa E. 382
Bielarczyk K. 261
Bielawny K. 204
Bielecki R. 330
Bielinowicz A. 202
Bieniek K. 278
Bieńczak K. 369
Biesaga T. SDB 305
Billy D.J. CSsR 308
Biskup M. 224
Biszko T. 198
Błaszczak R. 345
Bodin P.-A. 351
Bogacz R. red. 208
Bogko J.R. 204
Boguszewski R. 263
Bohdziewicz J. 391
Böhm M. 223
Bokwa I. 199
Bolewski J. SJ 296
Bonar B. 351
Borawska T. 403
Borawska-Kalbarczyk K. 397
Bordun O. 330
Borek D. O.Carm 378
Borkowska T. 338
Borowicz J. 369, 371
Borowicz S. 318
Borowiec K. 345
Borowik I. 263 (red., przedm., art.)
Borto P. red. 232
Borutka T. 262
Borza P. 405
Borzemek L. 407
Brożyński A.M. 388
Brudnicki J. 404
Brusiło J. OFMConv 261
Brzeski P. 333
Brzezin G.M. przedm. 204
Brzozowska-Krajka A. 409
Brzozowski J. 202
Buczak A. 310
Budziszewski J. 308
Bunikowski T. 283
Buratyński P. 395
Buszewicz E. oprac. 215
Buttarelli G. 382
Bzikot H. tłum. 197
Calma C.E. 403
Cavera B. i S. 308
Cecchin S. OFM 293, 296
Ceglińska A. 393
Ceklarz K. 409
Chachulski J. 356
Chałas K. red. 372
Chałupniak R. 371
Check P. 308 (red., przedm., art.)
Chęćka A. 356
Chlebus E. 403
Chmielewska M. 232
Chmielewski M. 246, 282, 293, 336

- Choczyński M. 263
Chodorowicz W. 261
Chojcecki A. przedm. 204
Chojnacki G. 338 (red., przedm., art.)
Chojnacki M. tłum. 200
Cholewiński A. SJ 277
Chołojczyk M. 318
Chrostowski W. 210, 345
Chrzanowska R. 261, 368
Ciara M. 235
Ciara S. 235
Cibek A. 261
Cichoń N. 318
Cichy M. 391
Cichy S. bp przedm. 198
Ciechanowska D. 396
Ciepelski A. 261
Ciereszko H. bp 293
Ciesielczyk A. 234
Ciesielski M. 268
Cikała-Kaszowska K. 318 (red.,
przedm., art.)
Citko K. 387
Cybulska P. 344
Cyrol T. 278
Czajka W. 330
Czakon-Tralski D. 278
Czarny-Drożdziejko E. 379
Czerkawski J. 371
Czerwonnaja S. 409
Czupryński W. 204
Czura T. 401
- Daciuk K. 396
Dakowicz P. 408
Dalibor M. 283
Dąbrowski W. 199
Degórski B. OSPPE 294
- Demska-Trębacz M. 356
Depo W. abp 246
Derdziuk A. OFM^{Cap} 246, 318
Deselaers M. 232
Dettlaff J.P. 235
Dębiński A. 246
Dębski P. 198
Długołęcka M. 407
Dmeński J. 356
Dobrzyński A. 320
Doburzyński M. 330
Dogondke D. 345
Dola T. 254, 284
Dolinovskiy V. 235
Domagała B. 391, 409
Doroszevska K. 407
Draguła A. 344 (red., przedm., art.),
360, 390
Draż K. 388
Drobek P. 382 (red., przedm., art.)
Drożdż A. 314
Drożdż B. 198
Drożdż M. 388, 390
Dryblak A.A. 227
Drzewiecki A. 404
Drzewiecki P. 296
Dudała H. 234 (red., art.)
Dudek A. 255 (red., przedm., art.)
Dudek M. 407
Dudziak A. 387
Duka D. OP kard. przedm. 199
Durkalec P. 198
Dutkowska M. 235
Dybowski M. tłum. 304
Dyczewski L. OFM^{Conv} 296, 409
Dyga J. tłum. 196
Dyk S. 336, 360
Dylus A. 269, 311

- Dylus D. 234
 Dynak A. 210
 Dyrda J. 396
 Dziadkowiak K. 407
 Dziadosz Z. 381
 Dziejic 261 (red., przedm., art.)
 Dziekoński S. 296, 382 (red., przedm., art.)
 Dzierżon G. 383
 Dziewanowska-Pachowska M. 356
 Dziegielewski J. 266
 Dzik M. 210
 Dziugiel-Łaguna M. 241
 Dziwisz S. kard. przedm. 390
 Dźwigaj Cz. 405

 Escalera F.M. 270
 Ewertowski S. 202, 204

 Fatyga J. 318
 Fautrè W. 258
 Fedyszak M. tłum. 399
 Fenrych Z. 199
 Ferdek B. 253, 283 (red., przedm., art.), 284, 295 (red., przedm., art.)
 Ficoń M. 405
 Figura Ł. 306
 Fijałkowski M. 336
 Filipowicz K. 345
 Finster A. 334
 Firmicus Maternus Julius 402
 Fisichella R. abp 284
 Flanigan T.P. 308
 Franciszek pap. 200
 Frejlich A. 398 (red., przedm., art.)
 Frey L. 405
 Froniewski J. 199
 Frontczak B. 351

 Furgał G. 393
 Fyderek N. 404

 Gaál de E. 295
 Gach P.P. 246
 Gaj B. 234, 402 (tłum., przedm.)
 Gajdamowicz H. 307
 Gajlewicz-Korab K. 393 (red., art.)
 Galanciak D. 202
 Gałkowski S. 310
 Ganczarska M. 241
 Gapińska B. 318
 Garbacki Ł. 201, 203
 Garbol T. 408
 Garbula J.M. 202
 Garstka E. 241
 Garwoliński T. 403 (red., przedm., art.)
 Gawlik R. 317
 Gądecki S. abp przedm. 199, 383
 Gieroba A. 246
 Giertych W. OP przedm. 199
 Giza A. 405
 Glombik K. art. (s. 305–319), 311
 Głaz S. 260
 Głowacki Z. 347, 348 (red., art.)
 Głuchowski R. 284
 Godzic W. 390
 Gofron P. 381
 Gojniczek W. 234
 Goleń J. 336 (red., przedm., art.)
 Goliszek P.T. 369, 371
 Goltz P. 227
 Gołubców P. red. 244
 Gomułka J. 271, 318
 Goniszewski P. 338
 Gosik-Kapelińska I. 241
 Góralski W. 361, 383

- Górecki P. 223
 Górecki R. przedm. 201, przedm. 202, przedm. 203, przedm. 204
 Górka B. 223
 Górka L. 202
 Górny A. 263 (red., art.)
 Górzyński J. abp przedm. 201, przedm. 203, przedm. 204
 Gózdź K. 199, 284
 Grabowski T. OP 340
 Graczyk W. 266
 Grajewski Cz. 234
 Gręźlikowski J. 383 (red., art.)
 Grochowski Z. 203, 210
 Grodny K. 407
 Grodź I. 387
 Grodź S. SVD 202
 Gruszczyński P.A. OFM 407 (red., przedm., art.)
 Grütering M. 283
 Grysa B. 238
 Gryziec P.R. OFMConv 210
 Grządział D. 376
 Grzbiela H. 407
 Grzegorzyczyk Z. 235
 Grzegorz Wielki św. 215
 Grzeszczak-Szyska M. 398
 Grzybowski A. 403
 Grzymowicz P. przedm. 204
 Grzywocz K. 340
 Guczalski K. 356
 Gudowska M. 318 (red., art.)
 Gudowski A. 318 (red., art.)
 Guerrero van der Meijden J. 270
 Gurba K. 388
 Gurba S. 318
 Guz T. 249, 296
 Guzek D. 389
 Guzikowski K. 227
 Guzowski J. 201, 202, 203, 204, 246, 253
 Hadalski J. SChr 345 (red., przedm., art.)
 Hadryś J. 253
 Hajduk R. CSsR 201, 202, 203, 204
 Hajduk-Nijakowska J. 409
 Halkowicz K. 283
 Hall D. 263
 Hallada M. 397
 Hallman J. 308
 Hasiuk M. 395
 Hass W. 330
 Heller M. 272, 390
 Hense A. 382
 Herbeck P. 308
 Hilary z Poitiers 216
 Hochleitner J. 241
 Hojka Z. oprac. 240
 Hole H.Th. 283
 Hołda M. 318
 Hołub J.M. 330
 Homa K. 217
 Horowski J. 373
 Hryniewicz J. 316
 Huculak B.J. OFM 296
 Hudek W. red. 358
 Hyszko A. ChR 340
 Iwanicka A. 397
 Jabłońska K. 245
 Jabłoński Z. OSPPE 288
 Jagielska-Burduk A. 404
 Jagła J. 241
 Jagodziński M. 199

- Jagodziński P. 397
 Jakóbiak Sz. 381
 Jakubčová R. 258
 Jakubiak T. 382
 Jakubiec M. 318
 Jakubowski A. 404
 Janas A. 318
 Janczewski Z. 382, 383
 Janiec Z. 246 (red., art.), 331
 Janiš D. 227
 Jankiewicz-Dzierzak U. 398
 Jankowiak B. 397
 Jankowska-Sabat M. 404
 Jankowski P. 258
 Jarosiewicz A. 198
 Jaroszewicz-Pierślawcew Z. 403
 Jaroszyński P. 316
 Jaruszewski K. 334
 Jarzębińska A. 310
 Jarzyńska K. 408
 Jasiński A.S OFM rec. 191
 Jaska E. 393
 Jaskiernia A. 393 (red., przedm., art.)
 Jasnos A. 369
 Jaśkiewicz S. 199
 Jaworska A. 330
 Jazukiewicz A. 307 (red., przedm., art.)
 Jazukiewicz I. 307 (red., przedm., art.), 310 (red., przedm., art.)
 Jezierski J. bp przedm. 203, 204
 Jeziorański M. 311
 Jeź A. bp 255, przedm. 284
 Jeżewski M. 314
 Jodkowski M. 202, 204
 Jonczyk W. SJ 210
 Józefczyk M. 228
 Józwiak M. 219 (tłum., oprac.), 223
 Jurek P. 258
 Juszczyk-Rygałło J. 397
 Kacprzak M.M. 241
 Kaczkowski J. 245
 Kaczmarczyk D. 388
 Kaczmarek M. 318
 Kaczocha W. 309
 Kaczorowski P. 266
 Kalbarczyk A. 360
 Kaliczyńska L. 307
 Kalinowska A.J. OSB 204
 Kałuża H. SVD 202
 Kałuża K. 254
 Kamilewicz-Rucińska D. 202
 Kamiński R. bp przedm. 204
 Kantor R. 255 (red., przedm., art.), 317 (red., przedm., art.)
 Kantowski K. 338
 Kaproń K. 344, 351
 Kapustina M. 258
 Karczewski M. 201 (red., art.), 203 (red., art.), 204
 Karczmarczyk M.A. 396
 Karpała B. 330
 Karwacki R. 199
 Kasiłowski P. SJ 210
 Kasprzak D. OFM^{Cap} 218
 Kasprzak M. 398
 Kasprzak S. 202
 Kasprzyk K. tłum. 239
 Kaszubowski P. 409
 Katarzyńska A. 261
 Kaucha K. 232 (red., art.), 254
 Kawa S. 249
 Kawalec A. 202
 Kaźmierczak P. 310
 Kiciński A. 371

- Kiciński J. bp 255
Kieliszek Z. przedm. 202, 204
Kiernikowski Z. bp przedm. 198
Kijowski J. 235
Kilanowski A. 203
King R. 399
Kita M. 294
Klauza D. 282 (red., art.)
Klauza K. 282
Kleczej J. 192
Klejnowski-Różycki D. 223
Klimek J. 261 (red., przedm., art.)
Klimek L. 258
Klisz J. 394
Kloch J. 371, 390
Kluwak M. 198
Kluz M. 217 (red., przedm., art.), 255
Kłeczek J. 395
Kłoczowski J.A. 390
Kłós J. 391
Kłys S. 390
Kmicik-Jusięga K. 376 (red., przedm., art.)
Kobienia J. tłum. 290
Kobierzycki T. 356
Kobus A. 395
Kochanek P. art. (s. 219–304), 223
Kochaniewicz B. 295 (przedm., art.)
Kochańczyk-Bonińska K. 199
Kocik L. 267
Kolankiewicz L. 202
Kołodziejczyk A. 394
Kołosowski T. SDB 216 (red., przedm.)
Komorowska-Pudło M. 310, 338
Konecki K. 354
Konik K. 381
Kopciowski D. 398
Kopciuch L. 356
Koper D. 347
Kopiczko A. 204 (oprac., art.), 235, 403
Kopiec J bp 234
Kopiec P. 246
Koppa E. SVD przedm. 202
Koprowski P. 241
Koralewska I. 263
Kordonski R. 202 (red., art.)
Korgul M. 198
Kornecki T. 262
Koryś T. 296
Korzec C. 338
Kosmana I. OFMConv 288, 296
Koszek R. 330
Kościelny P. 297
Kotarski A. 381
Kotecki R. 227 (red., art.)
Kotkowski J. 347
Kotowicz W. 204
Kotyński M. 388
Kowal A. 261
Kowal J. 398
Kowalczyk A.S. 407
Kowalczyk G. 310
Kowalczyk J. 198, 369
Kowalczyk J. abp przedm. 203
Kowalczyk K. 229
Kowalczyk M. 204
Kowalczyk P. 333
Kowalczyk S. 246
Kowalik K. 241, 393
Kowalski A.P. 202
Kowalski R. 344
Kowalski W. 404
Koza P. 261
Kozacki P. przedm. 199
Kozaczewski J. 408

- Kozak I. 338
Kozakiewicz S. 204, S. 294
Kozioł M. 318
Kozłak P. CSsR red. 213, red. 365
Kožuchowski J. 201, 203, 204
Krakowiak Cz. 246, 342, 343
Krauze T. 198
Krauze-Kołodziej A. 398
Krawczyk R. 201, 202, 203, 204
Kręcidło J. MS 210 (red., przedm., art.)
Krępa M. 355
Kroczek P. 262, 380
Król J. 307
Król M. tłum. 251
Król W. 398
Królikiewicz R. 310
Królikowski J. 199, 223, 255, 282, 284 (red., art.), 285, 288, 293, 295, 296, 317, 348
Krukowski J. 249, 383 (red., przedm., art.)
Kruszewska M.-E. 321
Kryśka P. 407
Krzysztof-Świdorska A. 259
Krzywkowska J. 258
Krzyżak L. 258
Krzyżanowska J. 395
Kubiński G. 278
Kubski G. 210
Kucharcik R. 336
Kucharska E. 390
Kuchowicz K. 241
Kuchta J. 332
Kuczevska D. 396
Kuczkowski M. 334
Kuczma P. 258
Kudelka S. 333
Kudyba W. 408
Kuklińska B. red. 318
Kulbacki P. 348
Kulczycki A. 263
Kulecka A. 235
Kulik A. 376
Kulowski J. 282
Kulpaczyński S. 369, 371
Kumala J. MIC 293
Kupczak J. 199 (red., przedm.)
Kupisiński Z. SVD 202, 232, 409
Kurek J. oprac. 240
Kurzydło D. 370
Kusiak F. 400
Kusik S. 198
Kuška M. 405
Kustusz A. 235
Kuźnik B. 362
Kwinta K. 381
Kyle T. red. 364
Labiak D. 310
Lach K. 409
Lach M. SDB 406
Lasek A. 198
Laskowska M. 296
Lecińska-Ruchniewicz M. 395
Ledwoń I.S. OFM 246
Ledwoń S. 254
Legan M. OSPPE 388 (red., przedm., art.), 394
Lekka D. 241, 394
Lenart K. 318
Lesner-Szwarc R. 202
Leszczyńska S.B. OCD 241
Leszczyński R.M. 394
Leśniewski K. 294
Lewandowski T. 360

- Libera M. 293
Libiszowska-Żółtkowska M. 263
Linke W. CP 210 (red., przedm., art.)
Lipiec D. 336 (red., przedm., art.)
Lipka K. 356 (red., przedm., art.)
Lipniak J.M. 283 (red., przedm., art.)
Lipowicz I. 316
Lis M. 394
Lis R. 258
Lis T. 246
Lisak M. 263
Lisecka M. 356
Lisicki P. 284
Liszka P. CMF 199, 286
Lock T.G. 308
Lu R. 308
Lubecka J. 405
Lubecka M. 235 (red., art.)
Lubieniecka M. 376
- Łabendowicz S. 269, 371
Łabuda P. 284 (red., art.)
Łapott J. 202
Łastowska J. 347, 407
Łaszewski W. 287
Łatka R. 230
Łażewska D. 270
Łęcicki G. 296
Łęcka O. 393
Łętkowska E. 258
Łobaczewski P. 307
Łoza A. 295
Łuczak M. 263, 314
Łuka M. 310
Łukaszewicz M. 241
Łupiński J. 235
Łuszczek K. 338
Łysy H. 369
- Machnac J. 270 (red., przedm., art.)
Maciąg P. 241, 307
Maciejewski J. 227 (red., przedm.)
Macierzyńska-Franaszczyk E. 404
Mainwaring D. 308
Maj A. red. 372
Maj D. 298
Maj F. 356
Majcher P. 283, 383
Majewska J. 407
Majewski J. 344
Majewski M. 198
Majkowski W. 317
Major M. 395
Majorek M. 393
Maldijewa V. 232
Malina A. 205, 210, 314
Malinowski Rubio M.P. 278
Małkiewicz A. 258
Małkowski S. przedm. 203
Małys K. OSB 340
Mandes S. 264
Manikowski M. 295
Maniurka P.P. (red., przedm., art.)
Manocha K. 258
Marcinkiewicz S.M. 391
Marcinkowski T. 204
Marczak Ł. 316 (red., art.)
Marczak M. 387, 394
Marczewski M. rec. 192, rec. 193, rec. 194, 246
Marecki J. 230, 405 (red., przedm., art.)
Mariański J. 232, 263, 265, 312
Markowski M. 398
Mastalski J. 374
Mastej J. red. 232
Matacz K. 318

- Matczak B. 348
 Matka Maria Teresa od św. Józefa bł.
 239
 Mattson D.C. 308
 Matuła A. 381
 Matysiak B.W.204
 Matyskiewicz W.313
 Matyszewski A. 345
 Mazanka P. 255
 Maziarka T. 284
 Mazur D. 318
 Mazur J. OSPPE 316 (red., art.)
 Mazur J. SVD bp 204
 Mazur R. SDB red. 208
 Mazurczak U. 241
 Mazurkiewicz P. 316, 382
 Mączka E.M. 202
 Mąkosa P. 369, 371
 Mecke Ch.-E. 258
 Medwid W. 289
 Meetschen S. 296
 Megger A. 347 (red., art.)
 Melina L. 308
 Mełgieś P.T. 318
 Mezglewski A. 382
 Miazek J. 345
 Micek M. OFMConv 333
 Michajłowa K. 409
 Michalik A. 284 (red., art.)
 Michalska M. 227
 Michniuk A. 397
 Miduch M. 261, 340
 Mielicka-Pawłowska H. 263
 Migliore C. abp przedm. 390
 Migut B. 340, 347 (red., przedm., art.)
 Mikołajczyk S. red. 201, red. 203
 Mikos R. 369
 Mikucki J. 393
 Milbank A. 407
 Mironczuk J. 235 (red., art.)
 Miroshnikova E. 258
 Misiaszek K. 336
 Misiurek J. 322
 Misztal W. 390 (red., art.)
 Miśkiewicz A. 404
 Miśkowiec E. 307
 Mleczek J. 263
 Młyński J. 317 (red., przedm., art.)
 Mocydlarz W. 348
 Modzelewski P. 310
 Morawski J. 395
 Morbitzer J. 397
 Morse J.R. 308
 Moskałyk J. 295
 Mozgawa K. 307
 Mrozowicz W. 234
 Mróz B. 270
 Mróz F. 330 (red., przedm., art.)
 Mruk W. 227, 330
 Mrukówna J. tłum. 220
 Muchowska M. 344
 Mularski K. 404
 Müller G.L. 290
 Murawska A. 295
 Muszala A. 340
 Muszyńska-Andrejczyk A. 356 (red.,
 art.)
 Mycka A. 347
 Mycka J. 347
 Myszor J. 231, przedm. 234
 Nadbrzeźny A. 294, 295
 Nadolska-Styczyńska A. 202
 Nadolski B. 345
 Nakonieczna J. 407
 Nalewaj A. 201, 204, 206

- Napiórkowski A.A. OSPPE 199, 291, 292, 294 (red., przedm., art.)
Napiórkowski S.C. OFMConv 241, 296
Napora K. 348
Narecki Z. 246
Narewska D. 388
Nawracała T. 253 (red., przedm., art.)
Necel W. 345
Neumann J. 199, 201, 203
Nęcek R. 390 (red., art.), 392
Nictas z Remezjany św. 219
Niedzielski J.S. 311
Niedźwiedź A. 202
Nieścior L. OMI red. 215
Niewiński A. 227
Nitkiewicz K. 246
Niżniak K. SDB 333
Nowak Cz. 317
Nowak J. 241
Nowak J. SAC 199
Nowak M. 203, 408
Nowak P. 241
Nowak W. 204
Nowińska J. 333
Nowosad S. 299
Nowosielski P. 198
Nożyński Sz. 397
Nycz K. kard., przedm. 199, 296
Nycz Ł. 369
Nykiel K. 249
Nyzio A. 318

Obertanec S. 198
Obrębski M. 307
Obsulewicz B.K. 408
Ociepka B. 393
Odziemkowski J. 266
Oktaba M. 270
Olech J. 347
Olejniczak P. 318
Oleszek B. 395 (red., przedm., art.)
Oleszkiewicz M. 409
Olszar H. 314
Opalach C. 202
Opieła L.M. 255
Ordutowski J. 347
Orzełek A. 381
Ostafiński W. 360
Ostaszewski M. 201, 203, 204
Ostrowski M. 261, 336
Otfinowska B. 270
Ovcharova S. 393
Ozorowski E. abp przedm. 204
Ożóg K. 232

Pach J. OSPPE 288, 293
Pactwa B. 263
Paderewska A. 381 (red., art.)
Pajchert B. 388
Pałęcki W. MSF 348 (red., przedm., art.)
Pamuła S. 247
Panas P. 408
Panuś K. 360
Panuś T. 371
Pańpuch Z. 273
Papandrea J.L. 251
Paprocki H. 282
Parański J. 310
Partyka J. 307
Parzych-Blakiewicz K. 199, red. 204, 241 (red., przedm.)
Parzyszek Cz. SAC 199, 288
Pastwa A. 384
Paszek A. 376

- Pater D. 241
Paweł VI pap. 296, 345
Pawlak A. 323
Pawlak M. 381
Pawlik J.J. SVD 201, 203, 204
Pelagiusz 220
Penkowska G. 396 (red., przedm., art.)
Peters R. red. 364
Petro M. 405
Petrowa A. rozm. 246
Piasecki B. 248
Piątek G. 311
Pielka P. 294
Piepke J. SVD przedm. 202
Pietrzak A. SVD 202
Pietrzak M. 347
Pięta A. 403
Piętka S. OFMConv 296
Pikul O. 318
Pindel R. bp 261
Piontek A. oprac. 240
Piotrowski M. TChr 238
Pisarek M. 369, 371
Piwowar A. 201
Piwowarczyk J. 315
Plata Ł. 369
Pliszka B. 278
Pławecka K. 409
Płażyńska K. 404
Płusa S. 360
Płuska I. 398
Pochwat J. MS 220 (red., przedm.)
Podeszwa P. 210, 279
Podgórski R.A. 387
Podzielny J. 311 (red., przedm., art.)
Pohl U. red. 244
Pokrywiński R. 232
Polak D. 201
Polak K. 371
Polcyn-Matuszewska S. 397
Polok G. 314
Poniatowski M. 382
Porosło K. 340 (red., przedm., art.),
346
Posern-Zieliński A. przedm. 202
Potocki A. 255
Präder H. 336
Praškiewicz Sz.T. OCD 241
Prever J. 308
Příbyl S. 258
Próchniak K. 318
Przepierski S. OP 288, 293, 333
Przybylska A. 318
Przybyłowski J.K. 334
Przygoda W. 336
Przygodzki J. 258
Przyszychowska M. 199
Przyślak P. 283
Puchalski G. 204
Pugaczewska M. 403
Purta C. 192
Puskás B. 405
Pyc M. 199, 284, 295
Pytel J.K. 345
Pytlik K. 318
Pyżlak G. 336
Rabczyński P. 204
Rabiej S. 199
Rafalska A. 318
Rafalska E. 316
Raflesz J. 393
Raja P. 258
Rakoczy T. 258
Raś D. 388
Ratajczak M. 393

- Ratajczak T. 409
Ravasi G. kard. przedm. 390
Rayzacher-Majewska A. 369, 376
Rączy K. 388
Regiewicz A. 388
Reginek A. 234
Regmunt S. bp przedm. 197
Reigel J. 351
Repa S. 198
Robaczek K. 395
Rodek V. 307
Rogińska M. 278
Rogozińska A. 381
Rojewska E. 310 (red., przedm., art.),
338
Romanek J. 221
Romanko A. red. 249
Rondomańska Z. 241
Ropiak G. 198
Rosa P. 294
Rosik M. przedm. 219, 280
Rosłońska A. 335
Roszak P. 330 (red., przedm., art.)
Roszkiewicz A. 201
Rotter L. 405 (red., przedm., art.)
Rozbicka R. 235, 391
Rozen B. 202 (red., art.), 204
Rozkrut T. 383
Rozmysł M. 407
Rozynkowski W. 330
Rożdżeński R. 256
Róžańska A. 375
Róžański J. OMI 377
Róžański M. 258, 382
Rubinkowska-Anioł H. 202
Ruciński J. red. 201, red. 203
Rudnicki L. 317
Rudzinskyi L.V. OSB 222
Rusiecka J. 254
Rutka M. 396
Rutkowska A. 371
Rutkowska I. 344
Rutkowski T. 235
Rybarczyk K. 407 (red., przedm., art.)
Rychlicki Cz. 199, 246
Rycyk P. 255
Rynio A. 310
Ryś G. bp przedm. 209, przedm. 390
Rzodkiewicz L. 198
Sadowski W. 408
Saj M. 255
Sakowicz E. 241, 278
Salij J. 232, 254
Sałatka T. 344
Sammler K. 253
Sanci K. 278
Sarata J. 263
Sas M. 227
Savage D. 308
Sawicki M. 398
Schaeffer W. 234
Schmahl L. 405
Schneider K. 227
Schuchts B. 308
Schulz A. 232
Schwark M. SVD przedm. 202
Scopelliti N. 232
Selera P. 258
Serafin E. 409
Serwin T. 246
Seweryniak H. 254, 284
Sęczyk W. 258
Sheridan D.P.G. 241
Shved I. 409
Sidyk D. 393

- Sielepin A. ChR 351 (red., przedm., art.)
 Sienkiewicz E. 338
 Sierocki R. 387, 391 (red., przedm., art.)
 Siewiora J. 374
 Sikora J. 309
 Sikorski J. 233
 Sionek A. 209
 Sitarz M. 249 (red., przedm., art.), 383 (red., art.)
 Sito E. SVD 202
 Siudy T. 293
 Siwak W. 282
 Siwek K. 210
 Siwiński N.M. OFMConv 333
 Skierkowski M. 199
 Składanowski M. 232
 Skłodowski B. 369
 Skonieczny P. 383
 Skorowski H. 334
 Skorupa A. 255
 Skowrońska A. 396
 Skrzydlewska B. 398 (red., przedm., art.)
 Skworec W. abp przedm. 225, przedm. 226, przedm. 234, przedm. 314
 Slivka D. 405
 Sławikowska A. red. 249
 Sławiński H. 360 (red., przedm., art.)
 Słoma I. 347, 348
 Słomka A.S. 317
 Słomka E. 388
 Słotwińska H. 371
 Słotwiński T. OFM 400
 Słupek R. SDS 252, 294, 295
 Smaroń A. tłum. 220
 Smentek I. 199
 Smith J.E. 308 (red., przedm., art.)
 Smoluk-Stachowska J. 270
 Smuniewski C. 199 (red., art.)
 Smyk K. 409
 Snarski K. 409
 Sobczak D. 357
 Sobczyk A. 263
 Sobczyk P. 383
 Sobczykowa J. 234
 Sobeczko H.J. red. 341
 Sobolewska M. tłum. 308
 Socha R.M. 397
 Soiński B.J. 253
 Sojka J. 300
 Sokołowski G. 314
 Sokołowski M. 387 (red., przedm., art.), 391 (red., przedm., art.)
 Sokołowski W. 334
 Sokół A.M. 301
 Solarz A.M. 202
 Solarz O. 409
 Sosnowska M. 258
 Sotowski P.W. OFMConv 296
 Sowa-Behtane E. 376
 Sowińska A. red. 214
 Sowiński S. 266
 Stachowiak A. 409
 Stachówna G. 388
 Staniszevska M.K. 318
 Stankiewicz E. 199
 Stanulewicz M. 258
 Stańkowski B. 376 (red., przedm., art.)
 Starnawska M. 227
 Starowieyski M. oprac. 410
 Stasiak P. 395
 Stasiak S. 198
 Stawecka K. 282 (red., art.), 292
 Stawiński P. 278 (red., przedm., art.)

- Stawski M. 235
Stebter M. 232
Stec P. 404 (red., przedm., art.)
Stec T. 261
Steele R.A. red. 364
Štefaňák O. 263
Stefaniak Ł. 330
Stefański J. 349
Stelmach D. 394
Stęczniewska W. 310
Stępień M. 258
Stępień T. 199
Stolarczyk I. 317
Stoner J.E. red. 364
Strumiłowski J.P. OCist 324
Strycharz-Bogacz K. 409
Strzelczyk J. 227
Šturák P. 405
Suchecky K. 330
Suchecky Z. 249
Suchy J. 311
Sudoł K. 246
Suniewski C. przedm. 199
Superson J. SAC 350, 351 (red.,
przedm., art.)
Surmacz M. 398
Surmiak W. 311
Surówka W. OP 199
Swadźba U. 263
Syryt A. 258
Szafrąński W. 404
Szałachowski R. 307
Szałagiewicz M. 395
Szczęblewski Ł. 345
Szczepkowska M. 293, 333
Szczerbiński W. 279
Szcześniak M. 307
Szciodry M. 338
Szczur P. 294
Szerwiński M. 344
Szetelnicki W.W. 405
Szewczyk I. 318
Szewczyk L. 360
Szlachta B. 316
Szlachta D. red. 225
Szymańko T. 282
Szmulewicz H. 255
Szot L. 204
Szram M. 204
Szytchmiller R. 204
Szubartowska A. 371
Szumera G. 274
Szumił H. I. 193, 246 (red., art.)
Szumski P. 338, 347
Szupejko M. 202
Szupieńko S. 198
Szuppe P. 278
Szydłowska M. 387
Szyjewski A. 257
Szymanek E. 345
Szymanek M. przedm. 234
Szymaniec P. 258 (red., art.)
Szymańska M. 376
Szymański J. 281
Szymański M. 293, 356
Szymik J. 199, 284, 294, 314
Szymik-Kozaczko B. 314
Szymona W. 284
Szymonik K. 293
Szypa M. 347
Ślęzak J. 325
Śliwak J. 307
Śmigiel W. bp 334, 336
Świątkiewicz W. 263
Świerad I. 314

- Świerad M. 314
Świerczek A. 267
Święcicki J. 198
Święś K. 336, 371
Świto L. 204
- Tabosa L. 307
Tarabuła F. 326
Tasak W. 302
Tchurzewska P. 395
Terlikowski T.P. 242
Til P. 352
Tirpák P. 405
Titarenko L. 263
Tkaczyk M. OFMConv 246 (red., art.)
Todd J. red. 364
Tomańska L. 318
Tomasik H. bp 246
Tomasik P. 371
Tomaszewska O. 261
Tomaszewska Z. OFS 333
Tomaszewska-Hońub B. 391
Tomczyk J. 278
Towarek P. 203
Trojanowski T. 390
Trojnar W. 283
Tronina A. 211, 345
Truszczyński M. 235
Trybuś L. 381
Trzęsiok M. 356
Trziński M. 404
Turek A. 317
Turkot M. 275
Turośik M. 258
Tushnet E. 308
Twardy J. 360
Twardziłowski T. 212
Tyburski W. 356
- Tymochowicz M. 409 (red., przedm., art.)
- Uglorz M. 303
Urban M. CSsR 276
Urbańczyk P. 266
Urbański S. 327
Ushchapivska O. 409
Uzar-Szcześniak K. 307
- Venance Sinsin M. 376
Vigneron A. abp przedm. 308
Volek P. 270
Vovk D. 258
- Wadowski J. 270
Wagner A. 403
Walat W. 232
Waldek N. 397 (red., przedm., art.)
Walewander E. 194
Waluś M. 288, 296
Wałdoch J. 381
Warchała M. 278
Warchoń P. OFMConv 288 (red., przedm., art.), 296 (red., przedm., art.)
Warmińska K. 278
Warmuz D. 198
Wartecka-Ważyńska A. 309
Wasilewski E. 360
Wasińczuk K. 241
Wasiutyńska K. 253
Waszkiewicz E. 258
Wawrzyniak O. 223
Wąchol G. 261
Wendel-Domaradzka A. 258
Wenta K. 397
Wenz W. 385

- Węclawik J. SVD 202, 204
Węgrzycki J. 266 (red., przedm., art.)
Widok N. 223 (red., przedm., art.)
Wieczorek B. 394 (red., przedm., art.)
Wielecki K. 266, 316
Wielgosz M. 409
Wielgoszewska A. 391
Wienczek M. 318
Wierzbicki A.M. 390
Wierzbicki M.S. 376
Więcek K.M. FMA 386
Wilczyński A. tłum. 215
Wilk J. 198
Wilk S. 249
Winiarski M. 369
Wintr J. 258
Wiszniewska K. 307
Wiszniewski R. przedm. 258
Wiszowaty E. 204
Wiśnicka A. 398
Wiśniewska M. 391, 395 (red., przedm., art.)
Wiśniewski J. 201, 202, 203, 204
Witczyk H. red. 207, 210
Witkowski S. 234
Witte J. 304
Włodarczyk Cz. 198
Włodarczyk E. 258
Wnuk P. 243
Wnuk R. 333
Wnuk-Lisowska E. 278
Wodka A. 255
Wodziński G. 241
Wojciechowska J. 396
Wojtanowska W. 318
Wojtczak A. OMI 293
Wojtkowski J. bp 204
Wojtkowski J.M. 241
Wojtyński M. 235
Wolański B. 198
Woleński J. 390
Wolnica K. 283, 295
Wolski R. 397
Wolton D. rozm. 200
Wójtowicz M. 409
Wrona A. 396
Wrońska H. 371
Wróbel M.S. 284
Wróblewski A. 403
Wrzała E. 353
Wrzeszcz M. 246
Wrzos M. 232
Wszolek S. 284
Wulf K.M. 170
Wuwer A. red. 225, red. 226, red. 314
Wysocka P. 333
Wysocki W.J. 236
Yarosh O. 278
Yoshida I. 318
Zadeberny D. 314
Zadroga A. 311
Zadykowicz T. 232
Zajac M. 248, 369 (red., przedm., art.), 371 (red., przedm., art.)
Zakrzewski G.J. 371
Zakrzewski J. SJ rozm. 250
Zalasińska K. 404
Zalewski S. 328
Załęski J. 210
Zarzecki M. 266
Zarzycka B. 307
Zatwardnicki S. 254, 295
Zavadzka A. 237
Zawadka P. 198

- Zawadzki W. 203, 204
Zbirohowska-Kościa G. 318
Zduniak A. 391 (red., przedm., art.)
Zdunkiewicz Ł. 407
Zelek P. 396
Zellma A. 204
Zeszut K. 258
Ziejka F. 390
Zielińska K. 317
Zieliński E.I. OFMConv 296
Zieliński W. 318 (red., przedm., art.)
Zielonka I. 288, 333 (red., przedm., art.)
Ziomba W. abp przedm. 201, 202, przedm. 203
Zientkowski P. 334 (red., przedm., art.)
Zinkiewicz J. 227
Ziombra A. 198
Ziółkowska A. 307
Ziółkowska-Kuflińska M. 409
Złotkowski D. 316
Zoll A. 390
Zwierzdzyński M.K. 263
Zwoliński A. 314, 316, 366
Zyzak W. 390
Żak M. 261
Żaryn J. 232
Żądło A. przedm. 352
Żbikowski S. 201, 203
Żelazny J. 223, 311
Żmijkowska A. 235
Żmudziński M. przedm. 201, przedm. 202, 203 (przedm., art.)
Żurawski J.A. 393
Żurek A. 284
Życiński J. 272
Życiński W. 390
Żyliński Sz. 391
Żyła M. 294
Верещагина-Белявская Е. 409